
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 10 07 02 025 9

م . شمس الدين

ماضيدن آتيه

برنجی طبع

صاحب و ناشری :

قناعت کتبخانه‌سی صاحبی

الياس

قناعت کتبخانه و مطبعه‌سی

بابعالی جاده‌سنده نومرو ١٣٢

درسعادت — قناعت مطبعه و کتبخانه‌سی

١٣٣٩

قناعت كتبخانه و مطبعه سی
بابعالی جاده سنده نومرو ٢٠

باشلانغیچ

جهانی سنه‌لرجه قاووران حرب عمومی بادره‌سی ؛ هیچ شبهه یوق‌که، بشریته یکی بر دورهٔ حیات آچه‌جقدر . بودوره‌نك بارز خطوطی شمدیدن سچیله بیلیور. یالکز آنتریقه واحتراصلرك پك کنیش بر ساحهٔ انکشافی اولان آوروپا سکنه‌سنی دکل ، ارضك بوتون انسانلرینی سنه‌لرجه آل قانلر ایچنده یوزدیرن ذهنیت ومؤسسه‌لرك طراقهٔ انهدامی داها شمدیدن سامعه‌لری تخریش ایتمکه باشلادی. میلادك ۱۹۱٤ سنه‌سنه قدر ، کوچوك آوروپانك سحار آغی ایچنده قوراتان جشید جشید ملتلر ، رنك رنك قوملر ، کندیلرینی صیندیران آغ ایپلرینك ینه کندی بازولریله باغلانیلمش اولدیغنی پك کوزل آکلادیلر.

هرماتك اکثریت عظماسنی تشکیل ایدن (قره خلق) ، شمدی‌یه قدر کوزلرینی قاپایان سیاه پرده‌نك اوته‌سندن بریسندن آچه‌بیلدکلری کوچوك منفذلرله حقیقی حیات و سیاست صحنه‌لرینی کوره بیلمکه باشلادیلر . کندیلرینی ییلدیران قدرت وسطوتك ، ینه کندی قوتلرینه استناد ایتمکده اولدیغنی ، حسرتکش اولدقلری ثروت و سعادت تملنك کندی اوموزلری اوزرینه قورولمش بولندیغنی ، عقور برحس انتقام ، درین وکینلی برهیجان ایله آرتق پك کوزل طویپورلر. هرکون برآز داها آرتان بوهیجان ، هردقیقه داها مخوف برشکل آلان بوحرص انتقام ؛ آکلاشیلیورکه ؛ درجهٔ فورانك پك چوق فوقنه چیقمشدر . کهنه مؤسسه‌لرك برطراقهٔ قیامت نمون ایله ییقیله‌جغی دملره ، آن بآن انتظار ایده‌بیلیرز . .

بو یکی عالمده مسلمانلرك وبالخاصه بوکونه قدر اسلامیتك مدافعلکی وظیفه‌سنی کمال شان وشرفله ایفا ایتمش اولان تورکلرك وضعیت ومقدراتی ناصیل اوله‌جق ؟!... هیچ شبهه یوق‌که ، اون اوچ عصردنبری اولدیغی کبی بوندن صوکره‌ده ، اسلامك ومسلمانلرك مقدراتی ینه تورکلرك مقدراتنه

مربوط اولمقده دوام ایده‌جکدر. ذات رسالتپناهینك (فلنعم‌الامیر امیرها ولنعم‌الجیش ذلك الجیش) بولنده مظهر تقدیر وتبجیل اولان قسطنطنیه فاتحلری دون اولدیغی کبی یارینده بوتون غرب عالمنه قارشی ، مسلمان دنیاسنك ممثلی اوله‌جق ، جهانك مختلف اقلیملرنده یاشایان مسلمانلرده خلاص واعتلا نورلرینی تورکیاده آرایه‌جقلردر. آوروپانك ، آمریقانك اسلامی امحایه متوجه پروژه‌لرینی الهی برعزم ایله پارچالایان تورکلر ، یالکز یکی تورکیایی دکل ، اسلامیتی وبوتون مسلمانلری‌ده قورتارمشدر . شایان شکراندرکه عالم اسلام ، تورکیانك بومعظم وصمدانی خدمتی دونه نسبتله بوکون داها أبی آکلامش ، یکی تورکیایی اسلام دنیاسنك رأس مدیری اوله‌رق طانیمشدر. وجدان عمومیٔ اسلامك ، تورکلرك مقدراتنه بوقدر یاقیندن علاقه‌دارلق کوسترملری ، بوحقیقته اولان شعور عمومینك پارلاق برنتیجه‌سی‌در. دیمك‌که کندیمزی طانیمق ، اعتلامز یوللرینی آرامق ، سقاریه ظفرینك تأمین ایتدیکی استقبالی نورانور بر دوره‌یه قلب ایتمك یالکز حیاتی وملی بروظیفه دکل ، عینی زمانده دینی بروجیبه‌در. چونکه ، جهانك یکی حیاتنده ، یکی تورکیانك رولی ، بوکون تصور ایده‌میه‌جکمز قدر مهمدر. یکی نسلی بو معظم رولری حقیله ایفا ایده‌بیله‌جك صورتده تجهیز ایتمه‌مز ایجاب ایتمکده‌در .

جهانده باشلایان یکی جریان نه شکل آلیرسه آلسون ، ایمان ایتملی و اونوتماملیزکه عالم خریستیانیتی ینه مسلمانلر مواجهه‌سنده بر آن بیله (پیه‌رله‌رمیت) روحندن آیریلش کوره‌میه‌جکز . عصرك بو کونه قدر متمادیاً انکشاف ایتدیردیکی بو روح و ذهنیتك ، ینه حرص منفعت اوزرینه مؤسس بر قاچ پارلاق و جاذبه‌دار دستورلرله سونه‌جکنه اینانمق احمقجه بر صافدلك اولور . آوروپانك ، انسانیت پرنسیپلرینك ساحهٔ تطبیقنی عالم خرستیانیته حصر ایتمکده اولدیغنه شمدی‌یه‌قدر نه‌فجیع مثاللرله شاهداولدق ! روم ایلی‌ده ، مسلمان خانمانی سوندوریلیر ، مسلمانك عرضی هتك ، املاکی غصب ، اموالی یاغما ، قانی مباح عد ایدیلیرکن ، آوروپانك انسانیت طمارلرینك قورومش اولدیغنی کورمدکمی ؟ بو فاجعه‌لرك اینی غربده الك خفیف برمعکس بوله‌بیلدیمی ؟ نه حاجت ، حرب اثناسنده متفقلرمزك ، متارکه دوره‌سنده غالبلرك عفرتی حرکاتنه شاهد اولمدقمی ؟ بلغارستان قراللغنك ، آلمانیا و آووستریا ایمپراطورلقلرینك مدافعه‌سی ایچون بدبخت مسلمانلر طونه بویلرنده ،

قارپات طاغلرنده سینه‌لرندن برقلعه یاپارکن، اولکه‌مزده‌کی آلمانلر، سوریه و عراقده یراشمکه چالیشیور، (برهست‌لیتووسق) ده‌کی سیاسیلر، قارص‌دن بر آدیم اوته‌یه کچمه‌مزه بر درلو راضی اوله‌میورلردی. یونانیلر، ازمیرده قانلی هائله‌لر اوینادیغی، آیدینی، منمنی ییقدیغی، غربی آناطولی وتراکیایی معصوم قانلریله بویادیغی اثناده مدنیت و انسانیت پیشوالغی دعواسنده بولنان غربلی قوماندان و ضابطلرك، خاطره‌سی بیله تویلری اورپرتن بو خونین ماجرالره، تیاتروده برهائله سیر ایدر کبی فتورسز، هیجانسز، لاقید برر تماشاکر اولدقلرینی کورمدکمی؟ (پیه‌رله‌رمیت) روحنك هیچ بر زمان سونه‌میه‌جکنه حکم ایده‌بیلك ایچون، بو صوك ماجرالر کافی و قناعت بخش واقعه‌لر دکلیدر! . جهان نه‌شکله کیررسه کیرسون، ذهنیتلرده‌کی تحول نه قدر بویوك اولورسه اولسون، عالم خرستیان، مسلمانلغه قارشی دائما اسکی وضعیت کیندارینی محافظه ایده‌جکدر! بونده هیچ شبهه ایتمیه‌لم!...

تورکك پارلدایان قیلجی سایه‌سنده اجتماع ایدن لوزان قونفرانسنده بیله بو روحك وقت وقت فورانی کوریلمیورمی؟ اکر بو قونفرانس‌ده تورکك حقوقی طانمش، مسلمانلغك سسی طویولمش ایسه، بونك سربی ازمید افقلرنده پارلدایان قهار سونکولرده آرامق ایجاب ایدر. دیمك‌که بوتون بر جهان خصومتنه قارشی حقمزی تسلیم ایتدیرمك ایچون دائما سونکولر پارلدامالیدر. فقط، یکی حیاتده دائما یوکسلمك، تاریخك بزه تعیین ایتدیکی شانلی روللری دائما شرفلی برصورتده ایفا ایده‌بیلمك ایچون یالکز سونکولرك پارلاق قالماسی کافی دکلدر. خارجی دشمنلری الٓهی برضربه ایله صیندیران ظفر اوردوسی کبی، علمی، اجتماعی، اقتصادی و صناعی ظفری‌ده تأمین ایده‌جك اوردولر احضارینه مجبورز. بویوك پیغمبریمزك بویوردیغی کبی جهاد اصغردن دونن ملت، جهاد اکبره باشلایه‌جقدر. بوایکی مجاهده‌نك‌ده اولکی قدر پارلاق و جهانشمول اوله‌بیلمه‌سی ایچون، رهبرلرده عینی صمیمیتك، عینی خلوصك، عینی عزمك بولنمسی، بوتون ملتك‌ده رهبرلرینه قارشی عینی اعتمادی پرورده ایتمسی، ایمانلی بروحدتله، صارصیلمقسزین، کوستریله‌جك هدفه طوغری یورپمسی لازمدر.

یکی تورکیانك اعتلای مستقبلی ایچون اك بویوك تهلکه، ملتك رهبرلرینه قارشی پرورده ایتمسی ضروری اولان صمیمی اعتمادك صارصیلمسنده‌در. هر هانکی یاکلش برخطوه، فوضاوی بر حرکتله بواعتماد برکره صارصیلیرسه،

بر چوق تلقینات مضره ایله تدریجاً درینلشمك اوزره خلق ایله رهبرلر آره‌سنده بر اوچوروم تکون ایده‌جکدر . خلق بو سورتده ، روحاً ، حساً رهبرلرندن آیریلنجه ، احتراصکار وطنسزلرك ، مترقب فرصت دشمنلرك عقل و خیاله کلمز أنتریقه و تلقینلریله ، داخلی تفرقه‌لر باش کوستره‌جك ، نتیجه‌ده بو کونه قادار یاپیلان بوتون فداکارلقلر هدر اوله‌جقدر . تورکی هیچ بر شی ییلدیرمز . فقط تفرقه ئولدیریر . تورکك اك قورقونچ دشمنی تفرقه‌در . حضرت محمدك امتنه اك حار توصیه‌سی‌ده تفرقه‌دن اجتناب دکلیدر ؟! ..

تورکیانك بویوك خلاصکارلرینه توجه ایدن اك قدسی وظیفه ، خلقك کندیلرینه قارشی پرورده‌ایتدیکی صمیمی اعتمادك صارصیلمه‌سنه ، ملی تفرقه‌یه دوشوره‌جك جریانلرك انکشاف ایتمه‌سنه میدان ویرمه‌مکدر .

برملی یوکسلتمك ایچون اونك تاریخی ایچه‌طانیمش ، روحنی حقیله تحلیل ایتمش اولمق ایجاب ایدر . بناءً علیه ، یکی تورکیانك اجتماعی عمده‌لری تقریر ایدیلیرکن تورکك تاریخی ایله روحی دائما کوزاوکنده بولندیریلملیدر . تورکك تاریخی ، تفرقه‌نك دائما اضمحلال ایله نتیجه‌لنمش اولدیغنی کوسترمکده‌در . خلقك روحنی طانیمامقلغك انتاج‌ایتدیکی عواقبه‌کلنجه ، بونك ایچون‌ده‌مملکتك اجتماعی اختلاجدن بلیغ بر مثال اوله‌جغنی ظن ایدرم .

(ماضیدن آتی‌یه) ، تورکك تاریخی طانیمق ، ملی روحنی تحلیل ، ملی سجیه‌لرینی تعیین ایتمك غایه‌سنه متوجه بر تجربهٔ قلمیه‌در . بر دور تاریخی‌نك قاپانه‌رق یکی بر دور تاریخك باشلادیغی شو هنکامده بویله بر تحری‌یه‌قطعی احتیاج اولدیغی قناعتنده‌یز . یکی تورکیا ، ناصل تملراوزرینه قورولملیدر ؟! . بونك جوابی آنجق تورکك ملی روحی ، ملی سجیه‌لری آراشدیریلدقدن ، یکی احتیاجلری ، یکی وضعیتی تعیین ایدیلدکدن صوکره ویریله‌بیلیر .

استخلاص مجاهده‌سی نه‌قدر مشکل اولمش ، نه قدر اهانتلر قارشوسنده قالمش ایسه ، شبهه یوق‌که اعتلا مجاهده‌سی‌ده او قدر چتین واوقدر متعصب اوله‌جقدر . بو مجاهده‌نك‌ده احتمالکه علی کماللری ، دری زاده‌لری چیقه‌جقدر . بناءً علیه ، اویله حرکت ایتملیدرکه اونلرك یازیلری و فتوالری‌ده علی کمال و دری زاده‌لرك یازیلری وفتوالری کبی روح ملتده صاحب و مرتبلرینه قارشی درین بر حس نفرت اویاندیرمقدن باشقه بر تأثیر براقمش اولسون! استخلاص مجاهده‌سنده ملتك روحنه و اك معزز حسیاتنه استناداً یوریمك دهاسنك کوستریلمش اولمسی سایه‌سنده اهانتکار تلقینلر ناصیل بوغولمش

ایسه ، اعتلا مجاهده‌سنده‌ده ینه ملتك روحنه و معزز حسیاتنه استناد ایدیلیرسه ، هر درلو دسیسه‌لر حقامته محکوم ایدیلمش اوله‌جقدر .

اعتلا مجاهده‌سی ایچون اك بویوك تهلکه ملتك روحنی، معزز تحسسلرینی چیکنه‌یه‌جك قدر فوضاوی حرکتلری ترویج ایدنلردن کله‌بیلیر . نوامیس طبیعیه و اجتماعیه‌یی لایقیله تدقیق ایتمه‌مش ، قانون تکاملك ماهیت و درجهٔ شمولنی آکلایه‌مامش اولانلرك ، کلیشی کوزل نشریاتنده بولنملری اعتلا مجاهده‌سنك انکشافنه بویوك برمانعه احداث ایده‌بیلیر. چونکه بوکبی نشریات و افکار ، ملی وحدتی صارصارق ، فکرلرده تشتت و اعتمادسزلق حاصل ایدر . نتیجه‌ده ملت آره‌سنده تفرقه‌لر حادث اولور. تفرقه ایسه تورکك ئولومیدر . منور کنجلکده ملی تاریخی ، ملی روحی تعمیق ، ملی سجیه‌لری تحری ، یکی حیاتده اعتلا ایچون ایجاب ایدن عمده‌لری تفحص غایه‌لرینه طوغری بر شوق اویاندیرمق مقصدیله قلمه آلنان شو اثرده احتمالکه بعضاً یانیلدیغمز جهتلر اولمشدر . فقط خطا ، بشریتله توأم دکلیدر ؟..
شو اثر، محترم قارئلری مملکتك اعتلاسی یولنده برلحظه دوشوندیره‌بیلیرسه ، مؤلف کندیسنی بختیار عد ایدر . اولو تاکری ، مؤلفی ده قارئی ده هر خصوصده توفیقنه مظهر ایتسون !

م . شمس الدین

بر ملت مقدراتنی آنجق کندی تعیین ایدر.

ملتلرك مقدراتی ، بش اون سیاسینك مقرراتنه باغلی اولدیغی عقیده‌سنه صاپلانانلر ، حقیقتاً زواللی انسانلردر . روسیه چارلغی ١٩١٤ و ١٩١٥ سنه‌لرنده متفقلریله عقد مقاوله ایدرکن ، جهانك مقدراتی (چارسقوئه) سکنه‌سنك اٌلنده عد ایدییوردی. قیصرك رجال عسکریه‌سی، (برهست لیتووسق) ده، بوتون آسیانك مقدراتنده فرمان فرما اوله‌بیله‌جکلری قناعتنده بولنمشلردی. (وەرسای) و (سەوەر) معاهده‌لرینك ناظملری‌ده ، ترتیب ایتدکلری مصالحه‌نامه‌لری مغلوبلره امضا ایتدیریرکن ، بوتون دنیانك مقدراتنی ایستدکلری شکلده تعیین ایتدکلرینی ظن ایدییورلردی . فقط ، هیهات !.. یکیدن بر چوق ملتلری ، برچوق اولکه‌لری ربقهٔ اسارتنه صوقمغه حاضرلانان چارلق ، مدهش بر طراقه ایله نه قدر آز زمانده ییقیلدی کیتدی . چارلق بایراغنك سایه‌سنی بر آزداها توسیع ایتمك حرصیله چیرپینانلر ، چوق کچمه‌دن اسکی ایمپراطورلغك انهدام و انقسامی قارشوسنده تتره‌دیلر . بوتون آسیایی بنمسه‌ین ، متفقلری اولان تورکلرك قافقاسیایه طوغری ایلریله‌ملرینی استرقاب ایدن آلمانیا ، اسکی ایمپراطورلغك بعض اقسامندن بیله جدا دوشدی . روس ایلچیلرینه آغیر و قابا بر لسانله ایکیده بر مغلوبیتلرینی خاطرلاتان جنرال (هوفمان) ك آرقداشلری ، متفقین قوماندانی جنرال (فوش) طرفندن عینی معامله‌یه معروض قالدیلر . (برهست لیتووسق) ده دیدیشه دیدیشه

تقریر ایدیلن مقاوله‌لر ، مصالحه‌لر ، بوز اوزرینه یازیلمش کبی ، داها مرکبلری قورومه‌دن سیلیندیلر. عجبا دیکر مقاوله‌لر ، مصالحه‌لر ، طرح و تکلیفلر پایدار قاله‌جقمی ؟ امثالنه ، وقوعات جهانك طرز روشنه نظراً ، بو سؤاله مثبت برجواب ویرمك حقیقتاً پك مشکل‌در. بالعکس ، پك آز بر مدت صوکره بوتون بونلرك ده کیشه‌جکلری داها قطعی کورونمکده‌در .

شئونات تاریخیه‌نك کوناکون تجلیاتی ، مقدرات مللك بش اون رجل سیاسی‌نك النده اولمدیغنی نه قدر چوق واقعه‌لرله تأییدایتمش وایتمکده‌در . روس ، آلمان و آووستریا ایمپراطورلقلری لهستانی تقسیم‌ایدرکن له ملتنك آرتق مؤبداً ئولمش اولدیغنی اعلان ایتمش ، بوتون آوروپاده ، بو تقسیمی قبول ایتمك صورتیله مراسم تدفینیه‌یه اشتراك ایلمشدی . فقط ، بو فجیع عاقبت اوزرندن داها بر چوق زمان کچمه‌دن ، نه‌لر کورولدی : بو اوچ معظم ایمپراطورلغك هر اوچی‌ده قیامت ئمون برر طراقه ایله طرفةالعین‌ده ییقیلدیلر . اولجه مراسم تدفینیه‌سی اجرا ایدیلن (لهستان) ده بر دولت حالنده یکیدن صحنهٔ شئونه چیقدی !...

ایتالیایی سنه‌لرجه حاکمیتی آلتنده قیوراندیران آوستریا ، بوکون ئولومه محکوم بیکلرجه اولادینك اعاشه‌سی ایچون ، ایتالیانلرك حس مرحمت و شفقتنه التجا ایده‌جك بر درکه‌یه ایندی . رومانیادن آلدیغی یرلرله اکتفا ایده‌مه‌ین بلغارستان ، بواراضی‌دن باشقه تراکیا و ماکدونیادن‌ده وازکچمکه مجبور اولدی .

فعلاً هابسبورغلرك تحت حاکمیتنده بولنان (بوسنه هرسك) ك آوستریایه الحاق ایدیلدیکنی اعلان کبی صوری بر ایش ایله بالقانلری

آتشـله‌یه‌رك بالآخره حرب عمومینك ظهورینه یول آچان (قونت ته‌رنتال) ك خلفلری، آره‌دن اون سنه گچمه‌دن، دگل یالکز بوسنه هرسکی، ایمپراطورلغك همان ایکی ثلثنی دشمنلرینه ترك ایتمك اضطرارنده قالدیلر !...

مقدرات جهانده فرمانفرما اولمق قدرتی رجال سیاسیه‌نك ألنده اولسیدی، هرحالده بوتون شو حادثه‌لر اویله معکوس نتیجه‌لره منتهی اولمزلردی. دیمك كه مقدرات جهانك تعیینی، رجال سیاسـیه‌نك مقرراتندن زیاده شئونات و ایجاباتك تظاهریله علاقه‌دار بولینیور. سـینه‌سنده لایموت بر جرثومهٔ حیات طاشـیان ملتلر، الك مدهش قاصیرغه‌لره رغماً، ینه موجودیتلرینی محافظه ایدییورلر. چونکه برملتك مقدراتی معاهده‌لرله دگل، ماضیسی، قابلیت حیاتیه‌سی، افرادینك عزم وایمانی ایله علاقه‌داردر. ئولمكه عزم ایدن، روحنده لایتزلزل بر ایمان، بنیه‌سنده لایموت بر جرثومهٔ حیات طاشـیان برملت، هیچ بروقت وهیچ برصورتله ئولمز وئولدیریله‌مز. برملتی ئولدیره‌جك قهار عامل، ارباب سیاستك قرارلری دگل او ملت افرادینك عزمی براقماسی، یأسه صاریلمه‌سی، ایماناً صارصیلمه‌سیدر. برملت ایچون الك قورقونج تهلکه، نه‌مغلوبیت، حتی نه‌ده محکومیتدر. الك مدهش تهلکه، بالعکس، امیدسزلك، ایمانسزلقدر. مغلوبیت ومحکومیت کبی تجلیات، بعضاً اوزون بیله اولسه، هرحالده موقت برماهیتی حائزدر. دون بلغارلرك ئولدیریجی چیزمه‌لری آلتنده ازیلن صربلر، بوکون غالبلرینك میراثنه قونمش بولنیورلرمی؟ هرامم محکومیتلری اوزوندن سنه‌لر گچن لهلر، بوکون موازنهٔ دولیه‌ده برموقع مخصوص اشغال ایتمیورلرمی؟ (سه‌وه‌ر) ده تورکیایی کندی

حکم اعدامنی ألیله امضـالامغه دعوت ایدنلر ، (لوزان)ده غالب
تورکیانك مظفر قوماندانی اوکنده اوپاچاوره‌یی کندی أللریله ییرتمغه
مجبور اولمدیلرمی ؟

تورکیایه ، میراث موعود نظریله باقان ، تورکیا خریطه‌سـنه
(خسته آدم) اتیکتی یاپشدیران چارلغك اوحشمت جهـانشمولی
یرنده بوکون نه‌لر ، نه فاجعه‌لر کوریيورز . اوسطوت ، اودبدبه ،
اوسلطنت اواحتراص نه اولدی ؟ برهیچ !.. دکلی ؟.. حالبوکه
تورکیا معجزوی برحیاتیتله هم بوچارانی ییقمش هم‌ده اوزرینه
سوق ایدیلن قاتللری محو ایتمش ، اعدامنی قرارلاشدیران سیاسیلری
ده‌ویرمش ، بوتون دنیایه حق حیات واستقلالنی طانتمشدر .

شبهه‌یوق‌که ، ملتلرك سرنوشت تاریخلری ، شخصلرك سرکذشت
حیاتیلری قدر متحول وپوروزلیدر. هرفردك صفحات عمری، قسماً
دیکنلی وبورالی قسماً ده چیچکلی وکونشلی منظره‌لر عرض ایدر .
بو ایکی منظره آره‌سنده‌ده قاریشیق واعوجاجلی صفحه‌لر توالی
ایدر. عینی احوال وصفحات، ملتلرك حیات سیاسیه‌لرنده‌ده مشاهده
اولنور. برملت ، برعصرده شوکت وسطوتك ذروهٔ عظمتنه اعتلا
ایدر. فقط ، برزمان کلورکه ، اوموقعدن ؛ چیقدیغندن دها سریع
خطوه‌لرله سـوروکله‌نیر ، اینر . شوکت ، انحطاطه ، عزت ، ذلته
منقلب اولور .

بعضاً دورهٔ عظمتنده مست وبی‌پروا یاشایان برملتك الك شـانلی
سـعادتلری، اونك ایچون برمقدمهٔ ادبار ماهیتنده بولنور. بعضاً ده
سرنوشت سفالتی آلتنده ایکلرکن معروض قالدیغی مدهش فلاکتلر
انتباه ملی‌یی تأمین ایتمك کبی فیـاض برنتیجه‌یه منتهی اولور . بکی

طوغان نیر انتباه اساسلی وپایدار اولورسه ، هیچ شبهه یوق، حرکت سقوطیه توقف وحتی صعوده انقلاب ایدر. انتباه ، سقوطلك برحال طبیعی اولمدیغی و اوله‌میه‌جغی قناعتیله باشلارسه ، حرکت رجعیه دها سرعتلی اولور. قورتولش احتمالی‌ده داها زیاده قوت بولور.

ملتلری یاشاتان ویا قعر انقراضه سوروکله‌ین عوامل، یأس ویا امیده منتهی ثابت وعمومی قناعتلردر. امیدی ئولمه‌مش برملت ، اك مدهش صدمه‌لره رغماً موجودیتنی محافظه ایده‌بیلیر. انقراضه محکوم اولدیغی قناعتنی بسله‌ین برملتده ، خارجدن برصرصر فلاکت اسمه‌سه‌بیله مروروزمانله کندیلکندن چوکر کیدر. تاریخ، قورقونج فلاکتلر ایچنده انقراضه طوغری سوروکلندیکی ظن اولنان ملتلرك امید وایمان سایه‌سنده ، ینه دیریلمش اولدقلرینه دائر برچوق مثال کوسترمیورمی؟ ینه تاریخده، یأس ونومیدی‌ایله اولا اسارته، صوکره انقراضه یووارلانمش آز ملتلرمی کوریبورز ؟!..

١٨٦٠ ده ، آلمانیا بوکونکندن دها مدهش برانهزامه اوغرامشدی. ١٩١٩ ده متفقلرك مشترك باش قوماندانی جنرال (فوش) آلمانیا ایچنه کیره‌مه‌مش اولدیغی حالده اوزمان ، جرمان اولکه‌سی باشدن باشه پرواسز (ناپولیون)ك مغرور اردولرینك آیاقلری آلتنده قالمشدی. بوانهزام آلمانلرده درین واساسلی برانتباه طوغوردی. ناپولیون استیلاسندن اول ، آلمانلرده ملیت حسی مفقود ، وطن محبتی مجهول ایدی. اختلال کبیر قهرمانلرینه قارشی هرآلمان قلبنده عمیق برمحبت واردی. فقط ، ناپولیون اوردولرینك حقارتلری آلتنده سورونمکه محکوم اولور اولماز ، بوتون آلمانیاده وطن وملیت عشقی فورانه باشلادی. طالع، آلمانلره بوعمومی انتباهی

تهييج ايده‌جك هاتفي دماغلری‌ده يتشديرمك لطفكارلغنده بولندی. بويوك فيلسوفلری (قانت)، عزم و مرامك ذكايه فائق اولديغی دستورينی قورمشدی. بو دستور آلمانلرك رهبر حركاتی اولدی. آلمان كنجلری عزم ايله هر مشكله غلبه ايده‌جكلری قناعتيله تربيه ايديلمكه باشلاندی. بو تربيه‌نك ايلك ملی لسانی (پالم) اولدی. متعاقباً، (قلايست)، (آرند)، (كورنه‌ر) و (روقه‌رت) كبی آتشين و ملی شاعرلر يتيشدی. آلمان كنجلری لاهوتی برعشقله اتحاد ملی‌يه سوق ايديلدی.

نهايت آلمان انتباهنی تهييج ايدن بو كتله‌ٔ دهانك باشنه (فيخته) كچدی. فيخته، متين دهاسی، آهنكدار نطقلری ايله ملتی انتباهه دعوت ايديبور، سونمش روحلره (عزم و اميد) شراره‌لری صاچيوردی. نتيجه (١٨٧٠) ده بوتون عظمتيله ميدانه چيقدی. ناپوليونك خلفلری، (وه‌رسای) ده (آلساس لورن) ی آلمانلره ترك ايدن آغير معاهده‌يی امضايه مجبور اولديلر!... عينی حال، (موندروس) متاركه‌سندن صوكره مملكتمزده‌ده كورولمديمی؟ آوروپا مدنيتنه، انكليز عدالتنه مفتون اولانلر، نه اليم ماجرالره شاهد اولديلر؟... بوتون بو قان و اهانت قوفان ماجرالردكيدركه بزده‌ده عمومی بر انتباه اوياندير‌دی. انكليز عدالتنك مفتونلرينی، فرانسز كوانورينك پرستشكارلرينی بيله اك آتشلی بر ملیت پرور ياپدی!...

١٩١٩ ده (وه‌رسای) ده ينه برمصالحه عقد ايديلدی: بودفعه فرانسه (١٨٧٠) انهزامنك اوياندير‌ديغی انتباه سايه‌سنده ياريم عصر صوكرا (آلساس لوره‌ن) ه قاووشيوردی. قيصرك سوسياليست

خلفلری‌ده ، غالب (قله‌مانسو) نك اوزاتدیغی آغیر و محقر صلحنامه‌یی امضایه مجبور اولیورلردی . اسکی مغلوب آلمانیا کبی دونکی مغلوب فرانسه‌ده ، شبهه یوق که ، بو کونکی نتیجه‌یه عزم و امید سایه‌سنده واصل اولمشلردی. بعضاً غالب، بعضاً مغلوب اولان آلمانیا ایله فرانسه، متبادل غلبه‌یی دائما مغلوبیتی تعاقب ایدن دورهٔ انتباهده ، داها آتشین بر شکل آلان عمومی عزم و امید سایه‌سنده قازانمشلردر . بو کونکی وضعیتك یارین نه شکل آله‌جغنی‌ده زمان کوستره‌جکدر !....

حالبوکه ، امیدسز و عزمسز ملتلر ، بر مغلوبیتـه اوغرادقلری تقدیرده ، آرتق بر داها باشلرینی قالدیره‌مزلر. بلاتردد دیه‌بیلیرز که ، بدبخت اندلس سـلطنتنك افولنی حاضرلایان عامل ، خونخوار (فردیناند) ایله‌دسساس (ایزابلا) نك جسارت و درایتلرندن زیاده، (غرناطه) یی استیلا ایتمش اولان امیدسزلك ، عزمسزلك ایدی . داها اسـکی بر زمانده رومالی (قاتون) ، سناتوده « قارتاجه تخریب ایدیلملیدر ! » دیه باغیردیغی زمان ، بوتون رومالیلر عینی امید و عزم ایله چیرپینیورلردی . قارتاجه‌ده ایسه ، بالعکس یاشایه‌بیلمك امیدی سونمشدی . نهایت قهرمان فقط بدبخت (آنیبال)ك خارقه‌نما شهامتنه رغماً ، قارتاجه داخلك امیدسزلکی ، رومانك عزمی کبی ایکی عامل تأثیریله مؤبداً ییقلدی !...

دیمك که امیدسزلك آفتزده بر ملت ایچون اك مدهش مغلوبیتلردن داها فجیع عواقب احضـار ایتمکده‌در . چونکه افراد ملت‌ده یاشامق قناعتی یرلشمش بولنورسه ، مغلوبیتك موجب اولدیغی وضعیتدن قورتیلمق دائما ممکن‌در . فقط ، امیدسز افراددن متشکل بر جمعیت ، هیچ بر صورتله یاشامز و یاشایه‌مز . امیدسزلکك عاقبتی،

قطعی اضمحلالدر . ایشته بونك ایچوندرکه دشمنلریمز (موندروس) متارکه‌سنی متعاقب استانبوله کیرنجه، بوتون غیرتلرینی ملتده عمومی بر امیدسزلك تولید ایتمك ، نتیجه‌ده تصور ایتدکلری (سه‌وه‌ر) اعدامنامه‌سی احکامنی قولایجه موقع تطبیقه قویمق امکاننی تأمینه صرف ایتمشلردی .

فقط ، سیاست عفریتلرینك بوتون بو شیطانی دسیسه‌لری تورکك عزم و اصالتی قارشوسنده هیچ بر شیئه موفق اوله‌مدی . تورکك مقدرات تاریخیه‌سنی ابدیاً قاپامق حرصیله یانان دماغلر ، کرچه بش اون سفیلی تاریخك لعنت ابدیه‌سنه معروض اوله‌جق افعال و حرکاته سوق ایده‌بیلدیلر . فقط تورکك امحاسنی هدف اتخاذ ایده‌رك تنظیم ایتدکلری (سه‌وه‌ر) عهدنامه‌سی (سه‌وه‌ر) معمولاتی قدر پایدار اوله‌مدی . تورکك الٓهی عزمنه چارپان بو جنایت و اهانت محصولی پارچالاندی ، کیتدی !... نه (لوئید جورج) ك شیطنتی ، نه اختیار قاپلانك غیرتی ، نه‌ده خائن سلطانك اهانتی تورکك مقدرات نهائیه‌سنده مؤثر بر عامل اوله‌مدی !...

تورکك الٓهی عزمی ، صمدانی حیاتیی هرشیئی منطق صوری ایله محاکمه ایدن سیاسیونی شاشیرتدی . خیانت آغلرینی پارچالادی و مستقبلك اجتماعیاتجیلرینه بر دستور قطعی اوله‌رق شو حقیقتی اوکرتدی : برملت مقدراتنی آنجق کندی تعیین ایدر

حاکمیت ملیه - سلطنت شخصیه

تورکلر صوك اوچ سنه‌لك مجاهده‌لریله برملتك مقدراتنی آنجق اوملتك تعیین ایده‌بیله‌جکنی برحقیقت علمیـه اولمق اوزره بوتون جهانه اثبـات ایتمشلردر. فقط ، ینه بودورهٔ مجاهده کوسترمشدرکه برملتك مقدرات تاریخیه‌سی اوزرنده بالذات عامل اوله‌بیلمه‌سی ، اوملتك مقدراتنه فعلاً حاکم اولمسـنه متوقفدر . فعلی حاکمیت بوخصوصده شرط اساسیدر. حاکمیت ملیه، بوشرطك تحققی دیمکدر.

مقدراتنه فعلاً حاکم اولان برملتك فردلریله سـلطنت شخصیه سـلطه‌سی آلتنده أزیلن برملتك فردلری آره‌سـنده امید ، عزم ، وروحی هیجان اعتباریله پك بویوك برفرق واردر. سلطنت شخصیه‌نك قهار سـلطه‌سی ، عزم وامیدك قاتلیدر. بوسـلطه ، آلتنده قیوران‌ان فردلرده روحی هیجانی قوروتور. اونلری اراده‌سز، هیجانسز بهایم درکه‌سنه ایندیریر. بوصورتله بو بدبخت فردلر قهر وظلمه ، ذلت ومسکنته آلیشیرلر . حیوانی بر انقیادله هرشیئه تحمل ایدر وکیتدکجه ذلت ومسکنت چوقورینك داها درینلرینه کومولورلر .

یلدای حیاتك بو زواللی یولجیلری ، کومولدکلری یأس و ذلت چوقورندن قورتیلمق ایچون بیهوده یره ، یرلردن کوکاردن استمداد ایدرلر . فقط ، انین استمدادلری اولویان یأسك غمغمه‌سی، دوکولن سـفالتك دمدمه‌سی آره‌سـنده بوغولور و صوصار . بو بیچاره‌لر دوشونه‌مزلرکه نجاتلری یرلرده کوکارده دکل ، کندیلرنده‌در. حالبوکه

امیدسز فردلردن متشکل برجمعیت ، ملیتنی ، دینی ، بنلکنی ادراك ایتمه‌ین ابتدائی مخلوقات کومه‌سی دیمکدر . بویله کومه‌لرده طبیعی عزم و هیجان‌ده بولنه‌میه‌جنی ایچون ازلی نصیبه‌لری بنلکلرینی مدرك ، امیدلی و عزمکار قوملرك اقتصادی ، عرفانی وحتی سیاسی اسارتلری آلتنه دوشمکدر .

فردلری وبالنتیجه جمیتلری بودرکه‌یه سوروکله‌ین عواملی تحلیل ایتدیکمز زمان منشألرینك سلطنت شخصیه سلطه‌سنه پیوسته اولدقلرینی کوریپورز . دیمك‌که برملت ایچون سلطنت شخصیه سلطه‌سی افراده یأس وحرمان صاچان ، اونلرده‌کی عزم وامید منبعلرینی قوروتان برآفت عظمی‌در . بوآفت ، فردك یالکز عزم وامیدینی قوروتمقله قالمز . بنلکنی ودینی‌ده بوغار . چونکه یأس ایله ایمان برسینه‌ده برلشه‌من !...

دونکی تاریخمزی ، اسباب ظاهریه ماوراسنه نفوذ ایتمك شرطیله تحلیل ایده‌جك اولورسه‌ق ، شومطالعه‌نك صحتنی مؤید بیکلرجه دلائل بولورز . تاریخك کوستردیکی اسباب ظاهریه‌یه باقیلیرسه ، بزی دونه قدر ، هرکون برآز داها کومولمك اوزره یأس ونومیدی غیاسنه سوروکله‌ین عامل ، متوالی مغلوبیتلردر . کوپریلی (قره‌مصطفی پاشا)نك ویانه رجعتیله باشلایان وکیتدکجه داها فاحش برشکل آلان هزیمتلرك زمانمزه قدر توالیسی ، هرمغلوبیتی متعاقب وطنك قیمتدار برپارچه‌سنك ألدن چیقمه‌سی ، روحلرده‌کی یأس عمیقك الڭ مهم عاملی اولمشدر . بونده شبهه یوق !.. فقط ، عجبا حقیقی اسباب بوندن عبارتمیدر؟ بومغلوبیتلر ، نیچون بوقدر فاحش برصورتده دوام ایتمش ونیچون مملکتك حدودلری ، محافظه ایدیله‌میه‌جکی بدیهی اولان اولکه‌لره وحتی ویانه اوکارینه قدر

عمیدایدیلمشدر؟ تاریخك کوستردیکی بوتون ظاهری سببلری بوصورتله استکناه ایدرسه‌ك حقیقی سببك بونلردکل، بوسببلری‌ده احضار ایدن سلطنت شخصیه اصولی اولدیغنی تعین ایدر. چونکه سلطنت شخصیه نظریاتنه کوره، دولت ملتك دکل، تاجدارك مال موروثی‌در. تاجدار افراد ملتك رقبه‌سنه‌مالکدر. بناءً علیه بوتون ملت منحصراً تاجدارك آرزو وارادەسنه منقاد اولمغه‌محکوم برسورودر. بوسورونك جانی، مالی، حکمدارك کیفی آرزولرینی اجرا ایچون صرف ایدلمسی مباح، حتی مشروع بر متاعدر. تاجدارك بونامتناهی نفوذ وسلطه‌سنه دینی برماهیت‌ویرمك، شناعت ومظالمی محق‌ومشروع کوسترمك ایچوندرکه اوکا اسلام اساسلریله هیچ بر وجهله قابل تألیف اولمیان، حتی‌روح قرآنه برنوع‌تجاوز ماهیتنده اولان (ظل الله فی‌العالم) کبی برعنوان ویرمشلردر. تاجدارلره خالق کائناتك ظلی اولمق پایه‌سی احداث ایدیلدکدن صوکرا، اونلرك کیف وآرزولرینی‌تحدید ایده‌جك آرتق هیچ بر قوت قالمیوردی. چونکه اللهك ظلی‌اولمق پایه‌سی، صاحب سلطه‌یه احکام‌شرعیه‌یی‌ده کیف وهوسنه‌کوره تعدیل ایتمك صلاحیتی بخش ایتمش اولیوردی. بو نتیجه بزه اسلام وعثمانلی تاریخنك مظلم وخون آلود صحائفنی‌ایضاح ایده‌بیلیر. حتی‌باب‌عالی‌حکومتنك ماهیتنی‌ده بونتیجه‌یه کوره پك کوزل تقدیرایده‌بیلیرز: فی‌الحقیقه سلطنت‌شخصیه نظریاتنه‌کوره جسمانی وروحانی بوتون سلطه پادشاهلرده طوپلاندیغی ایچون مملکتده یکانه نافذ اراده، بالطبع حکمدارلرك کیف و آرزولری اولیوردی. باب عالی ایسه ملتك حکومتی دکل، هردرلو قیوددن آزاده بر حالده فرمانفرما اولمق غایه‌سنی تعقیب ایدن سرایك حکومتی موقعنده بولنیوردی. بناءً علیه باب عالی، ملتك منافعنی، مملکتك اسباب استخلاص و اعتلاسنی، خلقك اقتصاداً، عرفاناً

اعتلاسنی دوشونمکدن زیاده پادشاهلرك آرزو واحتراصلرینی، سرای کوزده‌لرینك حیوانی هوسلرینی درپیش ایتمکه مجبور ایدی .

صدراعظملر ، شیخ الاسلاملر وبوتون او برسورو ناظرلر سرایه عریضه‌لر تقدیم ایدرکن دولت وملتك منافع واحتیاجلرینی دکل ، افندیلرینك توجه و التفاتلرینی دوشونیورلردی . سرایه صونولان مجلس وکلا مضبطه‌لرنده‌کی امضالرك بالاسنی توشیح ایدن (قوللری !) قلیشه‌سی، باب عالی حکومتنك حقیقی برطراز هویتی ایدی . وکلای فخام بو قلیشه ایله مملکتی ، سرایك بلا قید وشرط تصرف ایده‌بیله‌جکی برچیفتلك، کندیلرینی‌ده پادشاهك وکیل‌خرجی ویا داها طوغریسی اوشاغی تلقی ایتمکده اولدقلرینی اعتراف و اعلان ایدییورلردی.

دیمك‌که سلطنت شخصیه طرز حکومتنه کوره باب عالی‌ده جداً ناموسکار، وطنپرور، منسوب اولدیغی ملته‌بر شهراه اعتلا آچه‌بیله‌جك قدر یوکسك عرفانلی ذوات بولنسه‌ده بونلرك برشی یاپمالری امکانی یوقدی و اوله‌مزدی. چونکه تاجدارك علی العاده بر اراده‌سی ، هرشیئی آلت اوست ایدر ، حتی او ناموسکار شخصیتلری بیله عدم آباده کوندره‌بیلیردی. حالبوکه ، باب‌عالی حکومتی پادشاهلرك اطرافنی آلان منفعت‌پرستلرك ، جاهل آغالرك تلقیناتنه کوره تشکل ایتدیکندن ایچلرنده بوکبی اوصافی حائز ذوات تصادفی ونادراوله‌رق‌بولنوردی. بولنانلرده آرزولرینه رغماً هیچ برشی یاپه‌مازلردی . اکثریت وکلا، سرایه تقدیم ایدیلان عریضه‌لرده‌کی (قوللری !) قلیشه‌سنك حقیقی ماصدقی اولان انسانلردن متشکل اولوردی. بوماهیتده اولان باب‌عالی حکومتلرینك‌ده ملتك آملارینی ، آرزو و احتیاجلرینی دوشونمه‌لری

احتمالی یوقدی. بونك ایچوندرکه باب عالی ده؛ افراد ملتی یأس و نومیدی چوقورینه یوارلامقده؛ سرایله متحد بولنیوردی. ینه بونك ایچوندرکه ویانه رجعتندن اعتباراً هزیمتلر توالی ایتدکجه، خلقده ملی و عمومی بر انتباه تولیدینه غیرت ایدیله جکنه بالعکس افراده طویغوسزلق میقروبلری زرقنه چالیشیلمش، سفاهت و اسراف قاپولری آچیلمشدر.

کرچه تنظیمات دورینك بعضی یوکسك سیمالری، یك الیم فلاکتلردن صوکره، زمانك احتیاج و ایجاباتنی نظر اعتباره آلمق ضرورتنی طویمش و بعضی تشبثلرده بولنمشلردر.

فقط بوتون بو تشبثلر ملتی یأسدن، دولتی انقراضدن قورتاره‌مامشدر. چونکه بوتون بو تشبثلر صوری و فرعی شیلردی. اساسلی اولانلرده حکمدارك بر اراده‌سیله آلت اوست ایدیلیور، ینه اسکی حاله رجعت اولینیوردی. چونکه عمومی یأسك، منتظر انقراضك یگانه عاملی اولان طرز حکومت ینه اسکی شکلده طوریپوردی. بوندن باشقه، بو حمیتلی و منور شخصیتلرده روح ملی‌یی استبصار ایده‌رك بوییی ایجاباتی اونکله توفیق ایتمکه اهمیت ویرمه‌مش، اولدقلرندن حرکتلریله دائما ارتجاعه مساعد بر وضعیت احداث ایدییورلردی. اساساً بونلرده یالکز اسکی شکل دائره‌سنده صوری بر اصلاحات یاپمغه چالیشمش، بلاقید و شرط ملتك حاکمیتی تأمین لزومنی خاطرلرینه کتیرمه‌مش، بلکه ده بونی دوشونمکه بیله جسارت ایده‌مه‌مشلردی.

حالبوکه حرکت انقراضیه‌یی طوردیرمق، ملته یکی بر روح نفخ ایده‌بیلمك ایچون اولا، عمومی استیلا ایدن یأسی بوغمق، صوکراده افرادده صارصیلمز بر عزم و ایمان اویاندیرمق لازمدی. بوده آنجق ملته کندی مقدراتی اوزرنده بلا قیدوشرط بر حاکمیت تأمینی ایله

ممکن اوله‌جقدی. آنجق بوصورتله ملت تجدداحتیاجنی بالذات طویار، و بویولده‌کی فعالیتده مثمر وپایداراوله‌بیلیردی. چونکه تجدداحتیاجی روح ملیدن طوغمادقجه، پایدار اوله‌ماز. کتله‌دن معروض قاله‌جغی مقاومت قارشوسنده یا محو اولور کیدر و یا آنجق صوری بر شکلده قالیر و بناءً علیه مظهر انکشاف اوله‌مز. ناصیل که (سلیم ثالث) زماننده‌کی تنظیماتجیلرك مساعیسی برنجی شکلده، (عبدالمجید اول) دورندن اعتباراً صحنه‌یه چیقان تنظیماتجیلرك بوتون غیرتلریده آنجق ایکنجی شکلده نتیجه‌لنمشدر.

متوالی مغلوبیتلرله تشکیلات اداریه و عسکریه‌سی بوزوان دولتك قورتاریلمه‌سی درین و اساسلی بر انتباه ایله ممکن اوله‌بیلیردی. بر انموذج اقوام اولان ایمپراطورلغك شیرازه‌سی تورکلردی. بو ایمپراطورلغی تورکلر تأسیس ایتمش اولدقلری کبی تأمین انتظام و اعتلاسیده تورکلرك علمی، صناعی اساسلی بر انتباهه مظهر اولملرینه متوقفدی. مملکتده‌کی ملیت و دین اختلافنك نتایج اجتماعیه وسیاسیه‌سی بنیهٔ دولتی متصل صارصارکن ایمپراطورلغك الڭ‌چوق اهمال ایدیلن عنصری الڭ چوق دوشونیلمه‌سی ایجاب ایدن تورکلردی. بو وضعیت داخلنده تنظیماتجیلرك تجدد واصلاحات تشبثلری؛ پك طبیعی ایدی‌که؛ دولتجه اهمال ایدیلن تورکلره نسبتله داها زیاده تنور ایدره‌ك ملی جریانلره قاپیلمش اولان غیر مسلملرك لهنه بر طاقم نتایج تولید ایده‌جکدی.

١٨٥٦ تاریخنده تنظیمات خط همایونی کلخانه‌ده قرائت ایدیلورکن (ایپسیلانتی Ypsilanti) نك، (فه‌نیکس Fhénix) رسملی سیاه بایراغی، ایمپراطورلق داخلنده‌کی غیرمسلملرك تمثال آمالی اولمشدی. (عبدالمجید اول) اصلاحات فرماننده: « روابط قلبیهٔ وطنداشی

ایله بربرلرینه مربوط اولان و نظر معدلت اثر مشفقانه‌لرنده مساوی بولنان کافهٔ صنوف تبعهٔ شاهانه لرینك هر یوزدن حصول تمامیٔ سعادتحاللرینی » امر ایتمه‌ن اوتوز آلتی سنه‌اول (اوده‌سا) ده تشکل ایتمش اولان (اتریا Hétairie) جمعیت خفیه‌سنك قهرمانی (ایپسیلانتی)، عناصر غیر مسلمه‌یه قارشی نشر ایتدیکی بیاننامه‌ده شو سطرلری یازمشدی: « (ماراتون) ایله (ترموپیل) آره‌سنده‌بولنه‌لم.. مستبدلرك قانی، (آیامینونداس) ك (تراسیبول) ك، (میلتیاد) ك ، (لئونیداس)ك ارواحنی‌شادایده‌جکدر . (دارا) لرك (سرخس) لرك محروم جسارت احفادی اولان تورکلر ، قدیم ایرانیلردن داها قولای مغلوب ایدیله‌جکلردر !... » .

عاصی (قاراویاس Karavias) ، طونه بویلرنده (قالاص) شهرینی آتسزین باصه‌رق، جامعلری تخریب ، عساکرمحافظه ایله مسلمانلری قتل‌عام ایتمکله‌بو بیاننامه‌یه ایلك جوابی‌ویرمشدی. (موره)عصیانی ایسه هنوزاونوتولمه‌مشدی. عناصر مسلمه‌یه کلنجه، اونلرده تنظیمات جریانی عادتا دینسزلك کبی تلقی ایتمش ، مقاومتکار بر وضعیت آلمشلردی .. (خسرو پاشا) ، تنظیمات قهرمانی (رشید پاشا) یی رأس کاردن آتدیردیغی زمان، ارتجاع غلبه ایتمش‌اولیوردی . مسلمانلرك وبالخاصه تورکلرك طبیعی برحسله تنظیمات فعالیتنه مقاومتلری سببسز دکلدی . تنظیمات ، انهدامه یوز طوتان بوتون ملی آتشکیلاتلرینی ، صناعتلرینی تحت تهلکه‌یه براقیوردی . تورکلر ، علماً اولدیغی کبی اقتصادا‌ده ، رعیه‌نك تحت‌اسارتنه سوروکله‌نیورلردی. روح‌ملی ، بوتهلکه‌یی حس ایتمش ، فقط ، چاره‌سنی آرایه‌بیله‌جك قدر اویانمامشدی . او، بوتون بو حالاته قارشی عطالتنی محافظه و ارتجاعه میلاندن باشقه بر شی

دوشونه‌میوردی . قورقدیغی وضعیتك تحققندن صوکره کندیسنی عمومی بر یأس ونومیدی‌یه قاپدیره‌جقدی وَ اویله اولدی .

سواداعظم، غیرشعوری برحسله، باب‌عالینك مملکتی باطیره‌جغی قناعتنی بسلیوردی. منور طبقه ایسه، سواد اعظمك روحنی تحلیل، سجیه‌سنی تدقیق، وجدان ملی‌یی تحری ایده‌رك خلقی تنویر وارشاد ایده‌جکلرینه، اونی ازیله‌سی مطلوب بر کتلهٔ جهل کبی تلقی ایدییور، هر حرکتلریله‌اونی قوشقولاندیرییورلردی . وا اسفا که، سواد اعظمك تحسسی، تحقق‌ایتدی . غیرملی تنظیمات فعالیتی، عناصر غیرمسلمه‌نك داهازیاده قوتلنمه‌لرندن، داهاقانلی‌حرکاته جرئت‌ایتملرندن‌باشقه برشیٔ تأمین‌ایتمدی. نتیجه‌ده یوردلر تارومارا‌ولدی. اولادوطن‌قان‌دریالرنده بوغولدی. ملی ثروت، ملی صنعت‌محواولدی ورومایلی‌اُلدن چیقدی !...

فقط، آناطولینك الٓهی ظفری سایه‌سنده بوکون، بوس‌بوتون یکی‌بروضعیتله تقابل ایدییورز . قارشـومزده ملیتلری، اُملاری، مفکوره‌لری آیری آیری بر کتلهٔ اقوام دکل، دینی طویغوسی، ملی غایه‌سی متحد تك برقوم بولینیور . بو بدبخت‌قوم، عصرلرجـه دوام ایدن‌لاقید واکثریا ظالم اداره‌لر، اَلیم انهزاملر، بنیـه وروحنه اویغون اولمیان طرز تداویلرله یپرانمش، بی‌تاب دوشمشدر . اونی قورتارمق، کندیسنه یکی بر نفخهٔ حیات ویرمك ایچون ایلك اوله الٓهی بر امید و عزم اویاندیرمق ایجاب ایدر . ملی مجاهده وبونك شانلی نتیجه‌سی‌ملت‌ده‌کی اویوشوق امید وعزمی‌اویاندیردی. شیمدی بو امید و عزمی شعورلی بر ایمان حالنده هر ساحه‌ده انکشـاف ایتدیرمك‌ایجاب‌ایتمکده‌در. بوامید وعزمك‌منبعی، تورکك تاریخنده، ملی روحنده، دینی تحسساتنده مکنوزدر . بومنبع آراشـدیریله‌رق

میدانه چیقاریلورسه، شبهه ایتمه‌یه‌لم که، روح ملی بوتون قدرتیله انکشاف ایده‌جك، تورکك اوزرنده ابدیت‌دامغاسی طاشیان قابلیت حیاتیه‌سی، هر ساحه‌ده، حیرتبخش تجلیات کوسـتره‌جکدر. حاکمیت ملیه، بزه نورلی برشهراه اعتلا آچمشدر. بو شهراهده صارصیلمسزین یورویه‌بیلمك ایچون افراد ملتده‌کی عزم و امیدی داها زیاده تهییج وتقویه ایتملی‌یز. بونك ایچون فردلرك ملیتی، دینی خلاصه بنلکنی حقیله بیلمه‌سی کافیدر. چونکه بنلکنه شعوری اولان برفردك قلبی، دائما عزم و امید ایله ضربان ایدر. روحی، ایمانلی هیجان ایله یاشار.

حاکمیت‌ملیه، ملتك بلاقید وشرط مقدراتنده‌بالفعل مؤثراولمسی دیمکدر. بو حاکمیت یالکز هر هانکی بر صنفه دکل، بوتون ملته شاملدر. بناءً علیه، اجتماعی وضعیتی نه اولورسه اولسون؛ هر فردك بو حاکمیتده دیکر فردلرککنه مساوی بر حصهٔ اشتراکی واردر. افرادملتك یکی‌شکل حکومتله صمیمی برصورتده مربوط اوله‌بیلملری ایچون حاکمیتده مساوی بر حصهٔ اشـتراکلری اولدیغنی بیلملری کافی دکلـدر. بونی فعلاً ده طویمالری لازمدر. خلقده بوطویغویی تولید ایتمك، منورلرك الك‌قدسی بر وظیفه‌سیدر. شوحالده، حاکمیت ملیه دورنده منورلکك شعاری، ملتی طانیمق اولملیدر. منورلر ملتی نه‌قدر یاقیندن و نه قدر ایی طانیرلرسه، حاکمیت‌ملیه‌ده اوقدراساسلی و اونسبتده تهلکه‌دن سالم اولور.

فقط، اعتراف ایده‌لم که بو عظیم انقلابه رغماً آره‌مزده حالا تورکلر آره‌سنده بولنمقدن بی‌حضور اولان لوانتن روحلی‌ده‌ژه‌نه‌ره‌لر واردر. آناطولینك، پرستش ایتدکلری آوروپایه قارشی اسـتقلال مجاهده‌سـنه قیام ایتمسی برجنت، حتی بر جنایت عد ایدن بو مقوله

متفسخ شخصلر ــ که اوچ‌سنه‌متمادیاً محیطه‌یأس و نومیدی میقروبلری صاحچشلردر ــ تمنی ایده‌لم که بی‌مانند ظفری اوکنده آوروپایی رکوع ایتدیرن تورکی آرتق سومکه باشلار، اونك یوکسك و نجیب روحندن بر آزاولسون ، عزم و امید نوری آلیرلر . بوسایه‌ده نسل مستقبل‌ده عینی صورتله زهرلنمك تهلکه‌سندن قورتیلمش اولور .

بر ملت ایچون اك بویوك فلاکت ، (کزیده) لر ایله (خلق) آره‌سنده روحی و حسی براوچورروم بولنمقدر . بواوچورروم سرعتله طولدیریله‌رق بوایکی طبقه آره‌سنده حسی ، روحی مشترك بر دویغو تأمین ایدیلمزسه ، حاکمیت ملیه نقطهٔ نظرندن استقباله امینتلی بر نظرله باقیله‌مز . منورلرایله سواد اعظم آره‌سنده صمیمی بروحدت، آنجق ملتك تاریخی ، روحی ، وجدان معشریسنی ، سجیه‌سنی ، تاصیل بر انموذج اجتماعی اولدیغنی بیلمکله تحقق ایدر .

تورك ظفری ملی روحك خارقه سیدر

تورك ، عصرلرك كردباد شؤنی آره‌سنده رایت استقلالی اصلا
سرنكون اولمه‌مش یكانه قومدر. تاریخ ، آرقه‌سنده برسلسله شهامت
وكسه‌لن ملتلر آره‌سنده هیچ برزمان وارلغنی استقلالنه ترجیح
یتمه‌مش اولان تك برملت كوستره‌بیلیر: تورك .

شبهه‌سز توركده اوزون تاریخنك دونم یرلرنده بعضاً پك أليم
اجرالر قارشوسنده قالمش ، پك فلاكتلی كونلر كچیرمشدر. حتی
ستقلالنی ، ملی وارلغنی آرتق ابدیاً غائب ایتدیكی ظننی ویرن بویوك
لاكتلر ، مظلم بحرانلر كچیرمشدر. فقط ، هیچ برفلاكت اونی
أسه درشوره‌مامش ، هیچ برضربه ییلدیره‌مامشدر. تورك بوقورقونج
لاكتلر قارشوسنده‌ده آلهی برعزم ، صمدانی براميد ایله رایت
ستقلالنی مدافعه ایتمش وقورتارمشدر. مخوف تهلكه‌لر توركی
یلدیره‌جغنه بالعكس ملی روحنك تهیجنه سبب ، ملی سجیه‌لرینك
نكشافنه خادم اولمش ، سینه‌سندن مشترك دویغوبی الك چوق تجلی
یتدیرن قهرمانلر چیقماسنی انتاج ایلمش ، نتیجه‌ده قاره كونلر دائما
صبح فلاح ایله نهایتلنمشدر .

عرق ، مشترك ومتحدسجیه‌لره مالك اولان وبوسجیه‌لری وراثت
طریقیله خلفلرینه دور ایدن فردلردن متشكل بر كومه‌در . برجمعیت
متجانس برملت اوله‌بیلمك ایچون محیطك ، تصالب وتوارثك ،
عنعنه‌نك ، اوجمعیت افرادی آره‌سنده جسمانی ، روحانی برطاقم مشترك
سجیه‌لر یاراتمش اولمسی ایجاب ایدر . مشترك دویغوبی الك زیاده تجلی

ایتدیرن کومه‌لر ، سلسله‌ٔ موجودیتلری ماضی‌یه طوغری الك فضله کوموامش اولان ملتلردر . چونکه اوزون سنه‌لرك محصولی اولان وعرقی تمایز ایتدیرن مشترك سجیه‌لر، آنجق سنه‌لرك کذارشیله یرلشیر. عصرلرك تعاقبیله‌ده کوکلشیر . دیمك که بر ملت نه‌قدر اوزون ماضیلی اولورسه او ملت افرادنده یرلشن سجیه‌لرده اوقدر متین ، اودرجه زوال ناپذیر اولور .

ملی سجیه‌لری درین ، ملی دویغوسی حساس اولان برقوم ، بی پایان برحیاتیت مدخری‌در. بوحیاتیت علی‌العاده زمانلرده اوقدر تجلی ایتمز. حتی بعضاً محیطی تأثیرات التنده سونمش کبی کورینیر. فقط ، بوکورینش ظاهری، بناء علیه آلداتیجی‌در. چونکه فوق‌العاده مهیج حادثه‌لر ، ازجمله ملی موجودیتك تهلکه‌یه معروض بولنماسی، رایت استقلالك سرنکون اولمق احتمالی قارشوسنده قالینماسی کبی حاللر، اوحیاتیتك بغتتاً فورانی انتاج ایدر. بوتهلکه کوریندیکی ، بواحتمال بلیردیکی آنده ، مشترك دویغوده درحال برهیجان ، مشترك سجیه‌لرده برانتباه باش کوستریر. فقط، بوهیجان وانتباه هرفردده عینی نسبتده اولماز. مستثنا بعض شخصیتلرده مستثنا اوله‌رق الك شدید برصورتده تجلی ایدر. مشترك دویغو بومستثنا شخصیتلرده‌وجدی برروح،صمدانی براراده، الهی برعزم ایله مترافقاً منکشف اولور. مشترك دویغوایله جوشان ، کوکره‌ین بووجدی روحلر ، نشر ایتدکاری عزم واراده موجه‌لریله دیکر فردلرده‌ده مشترك دویغونك تهیجنی تشدید ایدرلر . اوزمان بوتون برملت ، عینی دویغو ایله عینی عزمی ، عینی اراده‌یی اظهار ایتمکه باشلار . بوصورتله هرکسی حیرتده براقه‌جق خارقه‌لر، توالی ایدر کیدر.

وجدی روحك عزم وارادەسی منطق صوری ایله تقدیر ایدیلەمز. اونك منشأ مهیجی میزان منطقله اولچولەمەین صمدانی برقدرت، یعنی بوتون برملته عائد اولان مشترك سجیەلر، مشترك دویغولردر. ایشته بونك ایچوندرکه وقوعات وحادثاتی میزان منطقله اولچوب بیچنلر، بوقدر تك نەماهیتی، نەده شدتی حقنده مثبت برفکر ایدینەمزلر. حکم وقرارلری هیچ بروقت خطا آلود اولمقدن وارسته قالەماز.

تورك تاریخی، ملی دویغو ومشترك سجیەلرك خارقەلریله مالا مالدر. ملی دویغونك احیاکار قدرتنی آکلامق ایچون تورکك ملی تاریخنی تدقیق ایتملیدر. اوتوز بش، قرق عصردنبری، بلا فاصله دوام ایدن برحیات استقلال، تورکلرده پك قوتلی سجایای ممیزه تقرر ایتمش اولدیغی کبی، پك مستثنا خصوصیتلرده ابداع ایلمشدر. بوسجیەلرك منشأ وتجلیاتنی کورەبیلمك ایچون، تورکك ملی تاریخنه سریع برنظر عطف ایدەلم:

تورك تاریخنك طانیدیغی الك اسکی ملتلردن بریدر .

دنیاده تاریخی مضبوط الك اسکی قوم ، (چونغ قوعو Tchong-kouo) یعنی (وسط ایمپراطورلغی) سکنه‌سیدر. بزم (چین) نامنی ویردیکمز اسکی دنیانك عمق عصاره کومولن سکنه‌سی ، کندی کندیلرینه (چونغ قوعو ژین Tchong-kouo jin)یعنی وسط ایمپراطورلغی آدملری نامنی ویریرلر . چین تاریخی ، (دور اساطیر) و (ادوار تاریخیه) دیه ایکی قسمه آیریلور. (یین Yin) ایله (یانغ Yang) ك اسرار انگیز مولودی ، قوت ، قدرت وکثرت تناسلك دیو آسا مشخصی (پو آن قو Pouan-kou) ایله باشلایان دور اساطیر ایچون بر مبدأ تعیینی ممکن دکلدر. میلیونلرجه سنه‌لری احتوا ایدن بو دور، میلاد عیسی‌دن ایکی بیك سکز یوز اللی ایکی سنه اولنه قدر تمادی ایدر . بش حکمدارك یعنی (عوتی Ou - ti) لرك برنجیسی اولان (فوهی Fou - hi) ایله‌ده ادوار تاریخیه باشلار . میلاد عیسادن (۲۸) عصر اولندن اعتباراً بو اوزون عصرلرك تاریخی تمامیله ضبط ایدن چینلیلر ، عینی زمانده اقوام مجاوره‌نك ده وقوعات تاریخیه‌لرینی قید ایتمشلردر . چینك بو اسکی وقایعنامه‌لری (توکیو) نامنی ویردکلرلری اورخون تورکلرینك جدی اولان (هیونغ‌ـنو) لرك، قدیم (شان‌ـیونغ Chan - youg)لردن اینمش اولدقلرینی قید ایدییورلر .

ایشته تورکلرك تاریخاً معلوم اولان الك اسکی جدلری بو (شان ـ یونغ) لردر. شان ـ یونغلر ، شیمدیکی (اورتوس) خطه‌سنك

شمالندن (ایرتیش) نهری بویلرینه قدرامتداد ایدن ساحه‌ده اوطور-
ییورلردی . تورکلرك بو الك اسکی یوردلرینه چینلیلر (تا ـ تان
Ta-Tan) نامنی ویرییورلردی .

چین جغرافیونـنـه نظراً تاتان خطه‌سی ، شرقده مانچوریا ،
شمالده بایقـال کولی و آلتای سلسله‌سی ، شمال شرقی‌ده (هامی)
خطه‌سی و (ایرتیش) بویلری ، غربده (ووسون)لر اولکه‌سی ایله
محاط بولنیور ، جنوب حدودی ایسه چینه طیانیوردی. چینلیلرك
ایلك دفعه بوخطه‌ده طانیدقلری شان یونغلرك منشائی (تاغنو ـ اولا
Tagnu_ola) و(بویوك آلتای) سلسله‌لرینه منتهی اولیوردی. ایلك
یوردلری بوطاغلق حوالی اولدیغی ایچون، چینلیلر بونلره (طاغلیلر)
معناسنه اوله‌رق (شان یونغ) اسمنی ویرمشلردی .

دنیانك الك اسکی قومی اولدقلرینی ادعا ایدن چینلیلر، شـان
یونغلره‌ده کندیلری قدر بر قدم اسـناد ایتمش ، (چونغ ـقوعو)
قطعه‌سنك ایلك ایمپراطوری طانیلان (یاعو Yao) زماننده ، تاتان
حوالیسنك شان یونغلرله مسکون اولدیغنی قید ایلمشلردر. (شوـکینغ
Chou - King) ه و چینك دیکر قلاسیك کتابلرینـه کوره « طبیعت
متفکره‌یه مستعد بولندیغی بوتون انکشافی ویرمکی بیلن، خلق آره‌سنده
عدالت ومساواتی، اتحاد ووفاقی تأسیس ایدن، هرکسه طوغری وحقلی
دوشونمکی اوکره‌تن » بویوك ایمپراطور (یاعو) ، میلاد عیسـادن
۲۳۵۷ سنه اول کلمشدر. دیمك که تورکلرك الك اسکی جدلری ، قرق
عصر اول چینلیلرجه معلوم بولنیورلردی .

چین وقایعنامه‌لرینه کوره ، اوزمانلر ، هربری بررئیس اداره‌سی
آلتنده متفرق قبائلدن مرکب اولان شـان یونغلر ، سـوریلریله

چکینیور ، سیاه‌چادیرلر آلتنده اوطوریپورلردی . سوریلرینی بسله‌مك مجبوریتی اونلری دائما کوچبه حالنده طولاشـمغه ، نهر بویلرینه ، منبت و اوتلی وادیلره کوچ ایتمکه سوق ایدیپوردی .

حیات و ثروتلری ، سـوریلری ایدی . سورینك ت أو سـودیله تعیش ، دری و یونلریله تلبس ایدیپورلردی . قیصراق سـودندن یاپدقلری قومیز ، باشـلیجه مشروبلری ایدی . چوجوقلرینی کوچوك یاشـدن عسکری حیاتك بوتون مشاق و تعلیملریله الفت ایتـدیرییور ، اونلری حرب و ضربه قادر برر محـارب اوله‌رق یتشـدیرییورلردی . چوجوقلر ، هنوز سوریلری کودمك چاغنده ایکن ، قویونلره بینه‌رك سواریلکه آلیشیور ، قوشلره اوق آته‌رق تیراندازلق اوکره‌نیورلردی [۱] .

شانغ یونغلر ، قبل‌المیلاد (۲۲۰۵) تاریخنده (تا ـ یو ـ هه‌ئو Ta-yu-Heau) طرفندن تأسیس اولنان (هیا Hia) سلاله‌سی زماننده ایلك دفعه اوله‌رق چینه آقینلر اجراسنه باشلامشلردر . بو سلاله‌نك دوامی مدتجه کسـیلمه‌ین بو آقینلر ، قبل‌المیلاد (۱۷٦٦) تاریخنده بوایمپراطورلغه خلف اولان (شانغ chang) سلاله‌سی دورنده براستیلا شکلنی آلمشدر .

(شون ـ غونه‌ی chun-goei) نامنده بر باشـبوغ ، متشتت ومتفرق بر حالده یاشایان قبیله‌لری ایلك دفعه اوله‌رق سنجاغی آلتنده طوپلامش ، قدرتلی بر حکومت قورمشـدر . شان یونغلرك تاریخاً معلوم اولان ایلك باشبوغی ، (شون غونه‌ی) در. (شانغ) سلاله‌سی چین‌ده حکمران اولدیغی (٦٤٤) سـنه ظرفنده ، شان یونغلر وقت

[۱] چین وقایعنامه‌لرندن (Yen-Hien-tung-kao) و (Kang-mo).

وقت آقینلرینه‌دوام ایتمش، وسط ایمپراطورلغی‌دائمی برخوف وخشیت ایچنده یاشاتمشلردر.

میلاد عیسی‌دن (١١٢٢) سنه اول (شانغ) لره خلف اولان (چه‌ئو Tchéou) سلاله‌سی وقایعنامه‌لرنده شان یونغلره دائر داها فضله تفصیلات ویریلمش اولدیغنی کوریورز: بوسلاله‌نك عزمکار مؤسسی (وو ـ وانغ Wou-Wang) ، شان یونغلره قارشی قطعی بر غلبه قازانه‌رق چینه وقوعبولان آقینلری دوردیرییور . شان یونغلر ، (تاپی Ta-pi) و (په‌شی Pe-chi) اسملرنده‌کی رئیسلرینك وفاتندن صوکره ، چه‌ئو ایمپراطورینه عرض انقیاد ایدییورلر. فقط ، بوانقیاد اوزون‌مدت‌دام‌ایتمیور.چین مورخلرینه‌کوره، ایمپراطور (چینغ‌ـوانغ Tching-Vang ق.م ١٠٧٩) دن صوکره بو سلاله حکمدارلرینك «طریق فضیلتدن انحرافلرینك برمجازاتی اوله‌رق» شان یونغلرتکرار کسب استقلال وچینه آقینلر اجرا ایدییورلر . چین ایچریلرینه قدر صوقوله‌رق اورالرده یرلشیورلر . شان یونغلرك باصقینلرندن بیزار قالان چینلیلر ، (شانسی) و (په‌کینغ) ایالتلرینك شمال حدودلرینه برر سور یاپمغه مجبور اولیورلر [١] .

چه‌ئو سلاله‌سنك اواخر سلطنتلرینه طوغری ، اوزمانه قدر (شان یونغ) نام عمومیسی آلتنده آنیلان شمالی قوملرك آیری آیری وحقیق اسملریله یاد ایدیلمکه باشلانمش اولدقلرینی کوریورز . هر بری برچوق اولوسلردن مرکب اولان بواوچ قومدن شرقده کیلر ، (تونغ ـ هو Tong - Hou) یعنی (طوغولو) ، وسطده کیلر ،

[١] بوسورلربالاخره تسین سلاله‌سی ایمپراطورلرندن (شه ـ هوانغ تی) طرفندن اکمال ایدیله‌رك الیوم سد چین دینیلن معظم دیوار وجوده کتیریلمشدر.

(هیون ـ یو Hiun-yu) یعنی (قویونلو)، بونلرك غربنده (شنسی) و (قان‌ـسو) ایالتلرنده ساکن اولانلرده (یوئه ـ چی Yue-tchi) یعنی (یوشی)ناملریله یاد اولینیورلر . تورکار اولجه (شـان یونغ) نام عمومیسیله یاد ایدیلمش اولان بو اوچ قومدن وسطده (تاتان) اولکه‌سنده اقامت ایدن وبالآخره چینلیلرجه اسملری (هیونغ‌ـنو) شکلنه صوقولان قومدن ایمشـلردر . آلتنجی عصر میلادی‌ده (اورخون) بویلرنده حکمران اولان (توکیو) لرك ، بو (هیونغ ـ نو) ویا (هیون‌ـیو) لردن ایمش اولدقلری چین وقایعنامه‌لرنده برتفصیل قید ایدیلمشدر. حالبوکه ، توکیولره عائد اولوب (اورخون) بویلرنده کشف ودانیمارقه‌لی (تومسن) طرفندن قرائت ایدیلن تورکجه کتابه‌لر، توکیولرك تورك اولدقلرینی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمشدر .

چینك هان سلاله‌سی (ق. م ۲۰۲ ـ ب.م ۲۵) وقایعنامه‌لرنده هیونغ نولری تشکیل ایدن اولوسلردن اك مهملرینك صره‌سیله (هون Houn) ویا (قون Koun)، (هون‌ـیه Houn -ye) و (هو ـ یه‌ن Hou - yen) اسملرنده اولدقلری تصریح ایدیلمشدر . بونلردن (هون) اولوسی تشکیل ایدن بش بوی دیکرلرندن ممتاز بولنیورلردی. هیونغ ـ نو باشبوغلری‌ده بوبویلردن (هیو ـ لیه‌ن ـ تی ـ شی Hiu - lien -ti - chi) اسمنده‌کی بویه منسوب بولنیورلردی .

هان سلاله‌سی وقایعنامه‌لرنده [۱] ویریلن شومعلومات، هیونغ‌نو اسمنك منشأنی تعیین ایتمه‌مزه پك مساعددر. فی‌الحقیقه ، بوایضاحات کوستریورکه ، (هیونغ ـ نو) آدی‌بوقومی تشکیل ایدن اولوسلردن برنجیسنك (هون Houn) اسمندن آلنمش وبو شکله قونیلمشدر .

[۱] Han _ chou

سینولوغلرك تحقیقنه کوره چینلیلر (ق K) حرفیله (ه H) حرفنی، اکثریا بر برلرینك مقامنده استعمال ایدییورلرمش. شو حالده (هون) ایله (قون Kaun) عینی برشی دیمکدر . ناصیل که بو اسم بعضی وقایعنامه‌لرده (هون) وبعضیلرنده ایسه (قون) شکلنده یازیلمشدر. دیمك که ، چینلیلرك هیونغ نو دیدکاری قومك آصیل اسمی (قون) ویا(قویون) ایدی. چین جغرافیونی، هیونغ نولرك بولندیغی اولکه‌ده‌کی (اورخون) نهرینك قوللرندن برینك‌ده (هون) ویا (قون) اسمنده اولدیغنی خبر ویرییورلر. بوده (قون)لرك اورخونك بوقولی بویلرنده یاشادقلرینی کوسترمکده‌در .

(اوقتای قاآن) ، زماننده ، بوحوالی‌یی زیارت ایدن مورخ (اتابك علاءالدین جوینی) ده ، تورك وموغوللرك اورخون نهرینه (قون) اسمنی ویردکارینی قید ایدییور. دیمك‌که وقتیله بونهر بویلرینی یایلاق اتخاذ ایدن (قون)لر ، نهره‌ده کندی اسملرینی ویرمشلردر. چینلیلرك بونلره ویردیکی (هیونغ نو) اسمی‌ده، اساساً تورکجه اولان (قون)ك چینلیلشدیریلمش برشکلی‌در. (القانون المسعودی) ایله (جامع‌الحکایات ولامع‌الروایات) ده چینك حوالیء شمالیه‌سنده ساکن اولان تورکلرك (قون) اسمنی طاشیدقلری یولنده‌کی تصریحلری‌ده بونی تأیید ایتمکده‌در. (محمود کاشغری) قیمتدار اثرنده یعنی (دیوان‌لغات‌الترك)ده (قون) لفظنك تورکلردن (آرغو)لرك لهجه‌سنه‌کوره(قویون) معناسنه‌اولدیغنی خبرویرییور. بومؤلفه کوره (آرغو) تورکلری اسلامیتك بدایت انتشارنده (اسبیجاب) ایله (بلاساغون) آره‌سنده اوطورییورلرمش .

محمود کاشغریدن آکلایورز که (آرغو) تورکلری (قویون)

دیمك اولان قدیم (قون) لفظی عیناً محافظه ایتمش، غرب اوغوزلری عینی لفظی (قویون)، شرق تورکلری ایسه (قوی) شکلنه صوقمشلردر. دیمك که چینلیلرك (هیونغ ـ نو) دیدکلری اسکی تورکلر کندی آره‌لرنده (قون) ویا(قویونلو) اسمیله یادایدیلیورلردی. اساساً چینلیلرك اك اسکی وقایعنامه‌لرنده بواسم (هیون‌ـیو Hiun-Yu) شکلنده ضبط ایدیلمش اولدیغی کبی بونلرك شرقنده‌کی قومده (تونغ‌ـهو Tong-Hou) نامیله قید اولنمشدر. بوصوك اسمك (شرق‌أرلری) معناسنه اولدیغی تصریح ایدیلمش اولمسنه نظراً (طوغولو) محرفی اولدیغی آشکاردر. [١] ناصیل که بالآخره (هیونغ‌ـنو) شکلنه صوقولمش اولان (هیون‌ـیو) ویا (قیون ـ یو) اسمنك ده تورکجه (قویونلو) لفظندن محرف اولدیغنده شبهه یوقدر. هیونغ ـ نو دولتنك سقوطندن صوکره غربه هجرت ایدن و تاریخده (آق هونلر) نامنی آلان قومك اسمنك ده (آق قونلر) یعنی (آق قویونلیلر) اولدیغی معلومدر . بو اسمك تورکلر آره‌سنده (آق قویونلیلر) و (قاره قویونلیلر) نامیله ایکی تورك حکومتنك عنواننده یاشامش اولدیغنی بیلیورز . بو ایضاحاته استناداً (قویونلو)لر نامیله تعقیب ایده‌جکمز اسکی هیونغ نولری ، چینده (تسین) سلاله‌سنی تأسیس ایدن (شه ـ هوانغ ـ تی) دورندن صوکره داها یاقیندن طانیه بیلیورز . چین مورخلری ، میلاد عیسی‌دن ایکی یوز اون سنه اولندن اعتباراً ، قویونلولری داها ای طانیمش ، وقوعات تاریخیه‌لرینی داها مکمل قید ایتمشلردر .

بو تاریخده قویونلولری ، عسکری وسیاسی تشکیلاته مالك منتظم بردولت حالنده کوریورز. بوتون تورك اولوسلری ، برحکمدارك

---

[١] چین وقایعنامه‌لرندن (قانوغ ـ مو Kaug-mo)

سنجاغی آلتنده طوپلانمش بولنیورلر. بالآخره، توکیو، اوغوز، اویغور، قارلوق، قانقلی، قپچاق، قیرغیز ناملرینی آلان اولوسلرکده بومتحده ایچنده بولندقلرینه حکم ایده‌بیلیرز.

قویونلولرك بوایلاك تشکیلاتی صوکره کان تورك حکومتلرنجه‌ده، آز چوق برفرقله، قبول وتطبیق ایدلمشدر. بوتشکیلات، ایلری‌ده ایضاح ایده‌جکمز الجاآت محیطیه اجابی اوله‌رق، عسکری برماهیتی حائزدی. هیئت اجتماعیه، (رؤسا) و (بودون) دن یعنی (کزیده) لرله (خلق) دن متشکلدی. مملکت (صاغ)، (صول) و (مرکز) اولمق اوزره اوچ قسمه بولونمش اولدیغی کبی اوروده بوتقسیمه تابع بولنیوردی.

مختلف اولوسلردن مرکب اولان متحده‌نك باشنده (تانژو) بولنیوردی. قویونلولر، تانژولر ینه (تاکری قوتوشن‌یو) یعنی (تاکرینك قوتلولادیغی بویوك باشبوغ) عنوانی ویریورلردی. تانژولرك تشکیلات دولتده مهم بر موقعی اولدیغی آکلاشیلان زوجه‌لری‌ده چین وقایعنامه‌لرنده (یه‌ن‌ـ‌شی Yen - chi) یعنی (اولو خاتون) عنوانیله یاد ایدلمشدر. تانژولرك خلفلری اکثریا حیاتلرنده تعیین ایدیلیردی. چینلیلر، باشبوغك خلفنه (هیه‌ن ـ وانغ Hien - Vang) یعنی (صولك عقللی باشبوغ) ی، قویونلولرك کندیلری ایسه؛ ینه عینی معناده اوله‌رق؛ (تو ـ شی Tou - chi) عنوانی ویریرلردی.

میلاد عیسی‌دن ۲۱۰ سنه اول قویونلولرك باشنده، اسمی مضبوط الك اسکی تانژو اولان (ته‌تومان Teou - man) بولنیورلردی. قویونلو دولتنك الك بویوك تانژوسی اولان (مه‌ته) بونك اوغلی‌در.

تاژونك قرارکاهی ، (آلتای) طاغلرینك (ایرتیش) نهری منبعنه طوغری اوزایان شعباتندن (این شان In - chan) طاغنده وبونکی (قوئه‌ی‌ـ هواـ چنغ koei - Hoa - Tcheng) شهرینك شمال‌شرقیسنده بولنیوردی .

چین وقایعنامه‌لری ، اسکی قویونلولرك عرف و عادتلرینه دائر بزه شو معلوماتی ویریورلر [١] : « اسکی قویونلولر ، سوریلرینك أت و سودلریله تعیش ایدر ، دریلرندن البسه و سنجاق یاپارلردی . اراضی ، اولوسلره کوره تقسیم اولونمشدی . هر اولوس ، تقسیمده کندیسنه اصابت ایدن طوپراقلری زرع ایدردی . یازیلری یوقدی . فقط ، سوزلرنده صوك‌درجه صادق وصاغلام اولدقلرندن، تعهدلرینی تحریره هیچ لزوم حس ایتمزلردی . قتل ، سرقت و عرضه تجاوز ، نظرلرندن اك بویوك برجنایتدی . مهم برسرقتده بولنان ، صاحب زوج بر قادینه تسلط ایدن ، حقسز یره آدم اولدیرن ، درحال اعدام جزاسنه محکوم اولوردی . چوجوقلرینك تربیه‌سنه پك زیاده اعتنا و طرز تربیه‌لرنده بالخاصه منفعت ملیه‌یی تعقیب ایدرلردی . چوجوقلره ، داها کوچوك یاشده ، آو آولامنی ، محاربه ایتمکی اوکره‌تیرلردی. چوجوقلر ، سوریلری کودرکن، آت کبی قویونلره بینر ، کوچوك یایلرله قوشلره ، حیوانلره اوق آتار ، بو صورتله سواریلك وتیراندازلق تعلیملری یاپارلردی. بر آز بویودکدن صوکره آوجیلغه باشلار ، قوتلی و آغیر سلاحلری قوللانه‌بیله‌جك بر سنه کلیر کلمزده محاربه‌لره اشتراك ایدرلردی . کنجلر ، محاربه‌ده بر دشمن اتلاف ایتمدکجه ، آدم صاییلمزدی . حرب اك شرفبخش

[١] Sfu - ki و ven - Hien - Tung - kao

مشغله‌لرینی تشکیل ایدردی . ملت نظرنده بر موقع احترام قازانمق ایچون یگانه واسطه ، حربده فداکارلق ، قهرمانلق کوسترمکدی . کنجلر ، هردرلو منافع و احترامه مظهر اولور ، حیات فعاله‌دن چکیلن اختیارلرده کنجلرك شوق و غیرتلرینی تهییج ایله وقت کچیریرلردی . »

زنکین و منبت چین ، قویونلولر نظرنده بیتمز توکنمز بر خزینه ایدی . متمادیاً ، آقینلر یاپار ، برچوق اغتنامله عودت ایدرلردی . طالع حرب مساعد اولنجه ، دشمن اراضیسنده ایلریلرلر ، مغلوبیت یوز کوستریر کوسترمز ، غوبی چولنك اعماقنه طالار وقورتیلورلردی . دشمن ایچون رجعتلری‌ده ، هجوملری قدر تهلکه‌لی اولوردی . چونکه ، رجعتلری ، اکثریا دشمنی اغفال ایدن بر خدعهٔ حربیه اولوردی . حرکات عسکریه‌لرینی صوك درجه بر چالاکی ایله یاپارلردی . بعضاً میدان حربی بردنبره ترك ایدر ، کوزدن غائب اولور وصوکره بردنبره ینه میدانه چیقار ، دشمنلرینی شاشیرتیرلردی . آتلرینی‌ده بو حرکاتی سرعت و سهولتله یاپه‌بیله‌جك صورتده تعلیم ایدرلردی . چینك معظم اوردولرینی ، آنجق بو یولده پریشان ایدرلردی . چین اوردولری چوله کیرنجه قویونلولر بردنبره برانهزام شکلنده اطرافه طاغیلور ، اورته‌دن غائب اولورلردی . بونلری تعقیبه قالقیشان چین اوردولری ، ایصسز چول ایچنه طالنجه ، آجلق ، حرارت و قویونلولرك باصقینلریله محو اولورلردی .

قویونلولر ، میدان حربده تلف اولانلرك جسدلرینی دشمنه براقامغه پك زیاده اعتنا ایدرلردی . بونی تأمین ایچون ، حربده مقتول دوشنك جسدینی قورتاران ، اونك وارثی اوله‌جغی یولنده بر قانون قویمشلردی .

حربده ، دشمن‌دن ممکن اولدیغی قدر چوق اسیر آلمغه چالیشیرلردی. اسیرلره ، سوریلرینی باقدیریر ، حیوانلرینی بسله‌تیر ، آتلرینی تیمار ایتدیریر ، بوتون بیتی خدمتلرینی گوردیریرلردی . سلاحلری ، اوق ، یای ، مزراق و قیلجدن عبارتدی . بوتون بونلری کندیلری اعمال ایدرلردی . تانژونك قرارگاهی اولان (این‌شان) جوارنده بیکلرجه انسانلر ، اسلحه و لوازم حربیه اعمالیله اشتغال ایدرلردی . قویونلولر ، مجاور دشمن قوملركماللرینی ، اشیالرینی غارت ایتمکده پك حریص اولدقلری حالده ، کندی آره‌لرنده ، بربرلرینك اموال وحقوقنه صوك درجه رعایتکار بولینورلردی. سنه‌ده اوچ دفعه ، بویوك مراسم دینیه اجرا ایدرلردی : سنه‌نك برنجی آینده ، بویوك کوچوك بوتون امراء ، ضابطان و اختیارلر ، تانژونك اوتاغنه طوپلانیر ، بویوك برقورولتای قورار ، مطنطن مراسمله قربانلر کسرلردی . بشنجی آیده‌ده ایکنجی بویوك مراسم ، (لون ــ چینغ Lun - tching) ده یاپیلیردی . بورادەده معظم بر قورولتـای قورولەرق ، تاگری‌یه ، یرصولره ، پریلره ، ارواح اجداده قربانلر نذر ایدرلردی . دینی مراسمك اوچونجیسی صوك بهارده اجرا اولنوردی. آتلرك ایجه بسیلی بولندیغی بوزمانده ، (تای ــ لین Tai - Iin) ده بویوك بر اجتماع یاپیلیردی . تانژونك اوتاغی ، کندیلرنجـه مقدس اولان صـولده (شرقده) قورولوردی . اوتاغك قاپوسی‌ده غربه متوجه بولنوردی . بواجتماعده ، هر اولوسك افرادی ، آتلری ، سوریلری تعداد ایدیلیر ، او سـنه ظرفنده وقوعبولان تزاید ویا تنـاقص تانژویه و قورولتـایه عرض اولنوردی . قورولتای دوام ایتدیکی مدتجه ، تانژو هرصباح کونشه

وهر آقشـام آیه عبادت ایتمك اوزره اوتاغندن چیقار وهر کس‌ده کندیسنه توفیق حرکت ایدردی .

قویونلولر ، جنازه‌لرك دفنده‌ده برطاقم مراسم اجرا ایدرلردی. تابوتلر ، متوفی‌نك موقع اجتماعیسنه ، درجهٔ ثروتنه کوره ، آلتون ، کوموش ، مجوهرات وسائر قیمتدار شیلرله تزیین ایدیلیر، جنازه قبره کوتوریلیرکن خدمتجیلری ، جاریه‌لری برابر کیدر ، حیاتده ایمش کبی افندیلرینك خدمتنه مهیا بولنورلردی . جنازه نقل ایدیلیرکن، برچوق بهادر کنجلرده برابر کیدرلردی . مهتاب باشلار باشلامز ، بهادرلر محاربه مانوراسنه باشلار ، مهتاب باتنجه‌یه‌قدر بومانورالره‌دوام ایدرلردی. مهتاب غائب اولدقدن صوکره، هرکسه قومیزلر ویریلیردی. قویونلولرده مزارلری یوکسلتمك عادتی یوقدی .

قویونلولرك تشکیلات عسکریه‌لری ، تقسیمات ملکیه‌لریله متناظردی. میدان حربده (اوردو) ؛ مرکز ، صول و صاغ قول اولمق اوزره بر وضعیت آلیردی . (تانژو) مرکزده بولنوردی . صول و صاغ قوله‌ده برر (تکین) قوماندا ایدردی . تانژونك منسوب اولدیغی (بوی) ، صول قولده بولندیغی ایچون ، بو قول محترم طانیلدیغندن قوماندانلغنده بهمه‌حال باشبوغلغه نامزد اولان تکین بولنوردی . ضابطان وامرا ، غایتله صیقی و منتظم بر سلسلهٔ مراتبه تابع بولنورلاردی. افرادملتدن الی سلاح طوته‌بیلن هرفرد ، عسکردی. محاربه‌لره قادینلرده اشتراك ایدر ؛ بالخاصه یاراللیرك تداویسنه ، اعاشه‌نك تأمیننه چالیشورلردی. ایچلرنده حرب ساحه‌لرنده فوق‌العاده قهرمانلقلر کوسترنلرده اولوردی .»

قویونلولرك صاغ و صول تقسیماتی ، بالآخره تأسس ایدن تورك

حکومتلرنجه عیناً محافظه وتطبیق ایدلمشدر. بزده‌ده آناطولی و روم ایلی بکلربکیلکی بو اسکی تشکیلاته متناظردر .

چین‌ده حکمران اولان سلاله‌لرك الك شوکتلیسی بولنان (هان)لر دورنده تانژولر، کندیلرینی فغفورلرله هم مرتبه عد ایدییورلردی. چین وقایعنامه‌لرینه کوره ، تانژو ، ایمپراطوره کوندردیکی نامه‌یه (کوك و یرك طوغوردیغی ، کون وآیك تخته چیقاردیغی قویونلولرك حشمتپناه بویوك تانژوسی چین فغفورندن احتراماً رجا ایدرکه ....) عباره‌سیله باشلار ، ایمپراطورده جوابنامه‌لرنده‌ده عینی لسانی استعمال ایدردی .

شمدی تاریخك پك اسکی بر زماندنبری طانیدیغی بو انموذج اجتماعی‌نك شرائط محیطیه‌سنی ، تدقیق ایده‌لم :

تاریخی تورك انموذج اجتماعیسی ایلك محیطی یارانمشدر

اقوام ، اوزون بر ماضی‌نك اثری اوله‌رق ، ثابت بر روح
جدادی‌یه مالکدرلر. برقومك ماضیسی نه‌قدر اوزون ونه‌قدرچوق
کذشتلرله مالامال ایسه ، روح اجدادینك افراد اوزرنده‌کی
کمیتی‌ده او قدر مؤثر ، او درجه نافذ اولور . اقوام کتله‌لرینی
فع عمومیه‌یه الك مفید بر صورتده حرکت ایتدیرن عامل ، خاصةً
روح اجدادی ، بو روح ملی‌در . روح فردی ، آنجق شخصك
ت حیاتنجه پایدار اولدیغی حالده روح ملی بالعکس دائمی واوزون
سرلرك محصولی‌در .

روح ملی سایه‌سنده‌درکه بر قومك بوتون افرادی ملی بویوك
لرده ، عینی طرزده دوشونور ، عینی صورتله حرکت ایدرلر .
قومك شانلی وعنعه‌دار ماضیسی نه قدر درین ، نه قدر مالامال
کذشت‌ایسه، ملی روحی‌ده اوقدرمستقردر. بناءً علیه بویوك وملی
کهلر قارشوسنده بوروح ، فردی وفرقوی روحلره غلبه ایده‌رك
ه عظیم بر قدرت وتجلد افاضه ایدر. اوملت ، افرادك کونا کون
تراصات ومنافعلرینك تصادملری آره‌سنده موجودیت وبقاسنی ،
حدت و استقرارینی آنجق بو روح ملی‌نك فورانی سایه‌سنده
انور . روح ملی، حیاتمزك هر آننده حال فوراننده دکلدر .
روح ، بالخاصه فوق‌العاده زمانلرده ، ملتك حیاتنه تعلق ایدن
ق‌العاده حادثه‌لر مواجهه‌سنده غلیان ایدر . احوال عادیه وحیات

روزمره‌ده ناظم حرکات ، فردی روحدر. فقط، موجودیت
ایله علاقه‌دار احوال عظیمه قارشوسنده فردی روح ، موقعنی تما
ملی روحه براقیر. بو کبی فوق العاده زمانلرده افرادی اداره ای
آنجق روح ملی‌در .

هر تاریخی قوم ، معین تشکیلات، معین دساتیر اخلاقیه ، م
اعتقادات ومعین صناعات ایله تمایز ایدر. اساساً اوقومه دیکر قوم
نظراً برباشقه‌لق، برخصوصیت ویرن شی‌ده بودر. روح ملی‌نك ش
انکشافنده بو خصوصیتله صیقی صیقی‌یه رابطه‌دار در .

سرد ایدیلن شو اجتماعی ویسیقولوجیایی حقایقه نظراً بر قو
علمی بر صورتده تتبع ایده‌رك یاقیندن طانیه‌بیلمك ایچون ایلك
اونك ناصیل بر(انموذج اجتماعی Type sociale) اولدیغنی آراشدیر
ایجاب ایتمکده‌در. حالبوکه مختلف اجتماعی انموذجلری وجوده کت
عوامل آره‌سنده الك مهمی محیط ارضی‌در. هر محیط ارضی اوزر
یاشایان قوملری ، ایجاباتنه کوره معین بر شکل حیات تعقیبنه مج
ایدر . بالضروره اوقومده بو ویا شو حیاتی تعقیبه مضطر اولو
بو اضطرار ایسه قومك معین تشکیلاتنی، معین دساطیر اخلاقیه‌س
معین اعتقادات وصناعاتنی استلزام ایدر. محیطك انکاری قابل اوله
بو یولده‌کی تأثیراتی ، توالیٔ انسال ایله، ارثی سجیه‌لر حالنده اخ
انتقال وقومك جبلت ابدیه‌سنی تأسیس ایدر .

ایجابات محیطیه یالکز روحی و اجتماعی انموذجلر تولید ایتم
عینی زمانده ، جسمانی تأثیراتده براقه‌بیلیر : یازین پك صیجا
قیشین پك صوغوق اولان اقلیملرده یتیشه‌ن انسانلرك صا
وجودلی، متین سجیه‌لی، شجیع قابلی ، عزمکار و اداره‌لی اولدق

هده ثابتدر. ینه محققدرکه براق‌سمالر، کوکب کیجه‌لر، یوکسك
عقه‌لر، پایانسز اووه‌لر، قورقونج بورالر، روح بشره بر حس
ش تلقین ایدرلر. واسع وچوراق فیفالر ایسه یاشامق عزمنی
یر، جنکجولق احتراصنی اویاندیریر، استیلا امللرینی تحریك
ساحه‌سی عارضه‌لی، اقلیمی شدتلی طاغلق محللرده اقامت ایدن
انلرده قناعتکار، کوه‌زه‌لکدن مجتنب، بونکاور و تهلکه‌دن
ازسز اولورلر. اقلیمی معتدل وادیلرده، محیطی ساکن وآسوده
لرده اوطورانلر ایسه، طوپراغه مربوط اولور. اطاعتکار،
ن، ثباتلی وچالیشقان کبی بر طاقم اوصافی حائز بولنورلر.
ایشته محیطك متعاقب اعصار ایله وراثت شکلنی آلان بو کبی
تی‌درکه، انموذج اجتماعیلرك اك اساسلی سجیه‌لرینی طوغورمش،
ی طریق تمدنده مختلف یوللردن یوروتمشدر.
تورکلر؛ ازمنهٔ اولیه‌ده آسیانك ایکی مختلف محیطنده یاشامشلر
رنجی محیط اورخون، سلنغا، تولا، هوانغ هو، تاریم، چو،
، ئه‌میل، سیحون، تالاس، زرافشان وجیحون... کبی نهر
ه‌لری، ایکنجی محیط ایسه طوغریدن طوغری‌یه آسا استپلری
اعماق تاریخه کومولدکجه تورکلری ایلك اول ایکنجی محیط
نده کوریورز. بو محیطده یاشایان تورکلر، تأمین معیشت ایچون
یلر یتشدیرمکه مجبور اولمش وبالنتیجه کوچبه حیاتی کچیرمك
رانده قالمشلردر. تورکلردن بالآخره نهر بویلرینه یرلشمش
لر ایسه، زراعت و حراستله مشغول اولمش، حضری برحیات
ب ایتمشلردر.
تورك انموذج اجتماعیسنك تکوننده اك مهم عامل استپ حیاتی

اولمشـدر : ازمنهٔ قدیمه‌ده ، تورکلرك جولانکاهی، خلقتك زیر
بشریته فرش ایتمش اولدیغی کنیش آسـیا استپی ایدی . بو یایلا
شمالده آلتای سلسله‌سی ، (لنا) ، (ایرتیش) ، ینسیه‌ئی (یکی چا
و (اوبی) کبی نهرلرك نبعان ایتدکاری طاغلرك جنوب اتکلری
شرقده مانجوری قطعه‌سنك غربنده‌کی طاغلر ، جنوبده (هیمالا
سلسله‌سی ، غربده (آرال) کولنه آقان نهرلرك چیقدیغی سلا
جبال و (پامیر) اووه‌سی ایله محدوددر . دنیانك اك کوربوز ،
مرد، اك شجیع جنکاورلری ، اك دلبر، اك چالاك آتلری ، اك کو
دوه‌لری، اك سوتلی سوریلری بو یایلاده یتیشمش، تاریخ بشریت
عظیم انقلابلر یاراتان داهیه‌لر بورالردن چیقمشدر .

آسیانك اورته استپنی تشـکیل ایدن بو یایلایه، شمالده وشرق
داها کوچوك اسـتپلر ملاصقدر . غرب طرفنده‌ده تورکستان
سیبیریا وجنوبی روسیه‌دن کچه‌رك طونه نهری آغیزلرینه قدر طایا
واسع براستپ داها واردر . استپلرك وبالخاصه اورته استپك ارت
خارق العاده‌سی ، اقلیم اعتباریله بر خصوصیت تولید ایتمشدر.
خصوصیت درکه بویوك استپده یاشایان انسانلرك طرز معیشـتن
پك بویوك تأثیرات حصوله کتیرمشدر .

اورته آسـیاده ارتفاع ارضیدن متولد غایتله صوغوق و
انباتیه‌دن محروم بر قیش ، قوراقلغی هر درلو نباتی محو ایدن بر
حکمفرمادر . زمین، سنه‌نك قسم اعظمنده، قیشین کثیف برمقدار
دوشن قار طبقه‌لریه مستور قالور . بو ایکی شـدتلی موسمی برین
آز یاغمورلی اوچونجی بر موسم آییرمقده‌در . شدتلی قیش دوره
تعقیب ایدن بو موسمده قارلر اریه‌رك طوپراق رطوبتی لایقیله‌آ

حرارت ، تدریجاً اوتلرك نشوونماسنه مساعد بر درجه‌یی بولور .
اوزمان کنیش استپك اوتلاق اقسامی، زمردین قالیجه‌ایله اورتولور.
چوق کچمه‌دن حرارت یوکسك بر درجه‌یه واصل اولور . اوتلرده
خارق العاده بر سرعتله بویومکه باشلار . بعضاً بر قاچ هفته قدر
آز بر مدت ظرفنده ایکی متره قدر بر ارتفاعه چیقار. نسبتاً آز
دوام ایدن بو موسمده ، اوتلرله برابر آغاچ فیلیزلری‌ده ظهور
ایدرسه‌ده، بونلر تبدلات هوائیه‌نك شدتی قارشوسنده پایدار اوله‌مزلر.
شدتلی صیجاقلر باصار باصمز ، اوتلرله برابر بونلرده قورور. بو
سببدن استپده آغاجه تصادف ایدلمز ، دائما وهر یرده چایر واوتدن
باشقه برشی کورولمز. استپلری تحدید ایدن منطقه‌لرده ایسه، افلاکه
سرچکمش شاهقه‌لر مشاهده اولنور .

بویله برمحیطك ناصیل برانموذج اجتماعی تولید ایده‌جکنی تقدیر
ایتمك مشکل برمسئله دکلدر. مادامکه استپلر داخلنده محصول نامنه
یالکز اوت نشوونما بوله‌بیلمکده‌در. اوحالده استپ محیطنده ساکن
اولان انسانلرده، محصولك بووحدتی ایجاباتی اوله‌رق بالضروره یکنسق
برحیات تعقیبنه مجبور اوله‌جقلر دیمکدر. استپلرده چایر واوتدن باشقه
برشی یتشمدیکی ایچون ، بورالرده‌کی طرز حیات‌ده ، راعیلکدن
باشقه برشی اوله‌مز. تاریخ‌ده، بوحقیقتی بویله‌جه کوستریور. فقط ،
استپده‌کی راعیلك ، دیکر مرعالرده‌کی راعیلکك عینی دکلدر .
بی‌پایان استپلرده بوطرز حیاتك ممکن اوله‌بیلمه‌سی ایچون ، قویون ،
کچی، اینك وده‌وه سوریلرندن باشقه ، بیلخیلرده قطعی براحتیاج
واردر. اوجی بوجاغی کوریله‌مه‌ین استپلرده، انسان آنجق آت سایه‌سنده
یاشایه‌بیلیر. آت اولمدیغی تقدیرده استپده حیات راعیانه ممکن اوله‌مز.

اساساً استپلر ، آت یتشمه‌سی ایچون اقتضا ایدن بوتون شرائطی جامع برطاقم طبیعی (حارا) دن باشقه برشی دکلدر. آتلرك بوتون دنیایه ، آسیا استپلرندن طاغیلمش اولمسی بو حقیقتی پك کوزل کوسترمکده‌در: آت یارادیلیشی ایجاباتی ، بربینك حیوانی‌در. طبیعی جولانی ایچون اك مساعد زمین، آنجق کنیش وپایانسز اووه‌لر اوله‌بیلور. بوکبی محللرده ، صنعی براصطفایه محتاج اولمقسزین، اك کوزل آتلر یتیشیرلر. مجارستان، عراق، جنوبی روسیه وجنوبی آمریقانك کنیش ودوز اووه‌لرنده یتیشن آتلرك ممالك سائره آتلرینه مرجح اولملرینك بوندن باشقه برسببی یوقدر. حالبوکه استپلر دها کنیش اولدقلرندن آتك جولان وتعیشنه مجارستان و آمریقای جنوبی مرعالرندن داها مساعد وطبیعی برجایردر.

محیط ارضی‌نك حیوانات اوزرینه اولان تأثیری‌ده انسانلر قدر وبلکه داها زیاده اولدیغنی دوشونیلیرسه ، استپلرده یتیشن آتلرك داها قوتلی، داها چویك، داها آتیك، داها سیکیرلی، داها قناعتکار وداها چوق قوشیجی اولملرینك سببی آڭلاشیلور. استپ، آتك تعیشی ایچون اقتضا ایدن اك بول غدایی محتوی طبیعی برمرعی اولدیغندن حیوان بوراده کیجه کوندوز ، سربست برحالده طولاشور ، یاواش یاواش وصورت دائمه‌ده اوتلانیر . استپلرك مرتفع وبناءً علیه شدید روزکارلرك اوغراغی اولملری‌ده آتك بورالرده ایی یتشمه‌سنی تأمین ایدر. چونکه تجربه و مشاهده آتلرك قورو اقلیملرده داها کوزل یتشدکلرینی مثبتدر. استپلر ایسه، مرتفع وشدتلی روزکارلرك اوغراغی اولدقلرندن ، اقلیم اعتباریله غایت قورو وسرتدر .

استپ ، آتك یتشمه‌سنه نه‌قدر مساعد ایسه ، آتده انسانك استپلرده یتشه‌بیلمه‌سی ایچون اوقدر لازمدر. چونکه متمادیاً برمحلدن

دیکر محله کوچه‌یی ایجاب ایدن راعیلك حیاتی ، آت اولمزسه ؛ استپلرده امکانسز برحاله کلیر . قیصراعك سودی ، آتك قوت وسرعتی‌درکه استپلرده یاشایان انسانلره حیاتك بار ثقیلنی چکمك قدرتنی بخش ایدر . قیصراق سودی غدا ایچون اقتضا ایدن موادی حاوی اولدیغی کبی (قومیز) حالنه کتیریلدیکی زمانده مشروبات یرینی طوتار .

تورکلرك آته نه‌دن اوقدر مجلوب و مربوط اولدقلری، معروضات سابقه ایله ایضاح اولنه‌بیلیر . تورکلر ، آتلری سایه‌سنده درکه ، طبیعتك اوکارینه آچدیغی کذرکاهلری تعقیب ایده‌رك اولا جنوبه و صوکره‌لری شرقه‌طوغری شانلی‌استیلاحرکتلرینی باشاره‌بیلمشلردر. چینلیلرك ؛ تورکدن قورتولمق ایچون آتی اورمه‌لیدر ؛ یولنده‌کی دستورلری‌ده ، استپ حیاتنك بوضرورتنی پك کوزل آکلاتمقده‌در.

استپلرده حیاتك‌ادامه‌سی ایچون آتدن باشقه سورولره‌ده احتیاج واردر . استپ ، سورولرك زحمتسزجه تکثری ایچون الك مساعد بر زمین اولدیغی کبی سوروده ، آتی ، سودی ، یاغی ، دریسی ، یوکی ، قیلی و بوینوزی ایله استپ سکنه‌سنك بوتون حیاتی‌احتیاجلرینی تأمین ایدر . استپلی ، غداسنی ، مسکننی ، لباسنی خلاصه محتاج اولدیغی هر شیئی سورودن تدارك ایده‌بیلیر . سورونك سودی ، آتی، یاغی ، آیرانی غدا احتیاجنی تأمین ایتدیکی کبی دریسی ، یوکی و قیلی‌ده مسکن و لباس احتیاجلرینی برطرف ایدر . چادیر ، استپ‌ده یاشایان انسانلرك الك‌مکمل و الك‌موافق مسکنی‌در . استپلی ، غدا و مسکن‌دن باشقه ، مواد تنویریه‌سنی‌ده سورونك ایچ یاغندن استحصال ایدر . استپ خلقنك ، تعقیب ایتدکلری طرز حیاتده سورولرینك محکومی

اوملری ، کندیلرندن زیاده سورولری دوشونمك مجبوریتی طویه‌لری‌یه بك قوتلی اسبابه مبتی‌در . کنیش استپلرده اوته‌دنبری تمادی ایدن مهاجرتلرك عواملی‌ده بو سببلرده آرامق ایجاب ایدر .

استب خلقنك ، محتاج اولدیغی هر شیئی سورودن تدارك ایده‌بیلمه‌لری ، سورونك تأمین حیاتی ایچونده متمادیاً کوچبه بر حالده یاشامق مجبوریتنده قالملری ، کندیلرینی زراعت و صناعته رغبتدن وارسته براقمشدر . استبلی ، غدا ، سکنا و لباس ایچون شکلاً حجماً وزناً قولایجه قابل نقل اولمق ، قیریلوب پارچالانمق محذورندن آزاده بولنمق شرطیله ، آنجق الك لزوملی و الك بسیط بعضی اشیا ایله اکتفایه مجبوردر . بو مجبوریت ، استبلرده صنایع مرکبه‌نك انکشافنه مانع اولمش ، آلات و ادوات اعمالی احتیاجنی قالدیرمشدر .

فقط استبلی‌نك آت و سوروقدر محتاج اولدیغی وسائط تحفظیه‌نك تدارکی مجبوریتی ، صنایع حربیه‌نك انکشافنی تأمین ایتمشدر . تورکلرك ، پك اسکی زمانلرده ، اوق ، یای ، قارغی ، قیلیج کبی آلاتك اعمالنده کوستردکاری مهارت ، دمیر معدنلرینی ایشلتمك خصوصنده ابراز ایلدکاری وقوف ، بو انکشافك ثمره‌سی ایدی .

استب راعیلك حیاتی موجب اولدیغی کبی ، راعیلك‌ده (پدر — شاهی عائله La famille patriarcale) تشکیلاتی مستلزمدر . بو ایجابات وتشکیلات ، استب خلقی آره‌سنده (اصول جماعت - Régime de la communauté) ، (اشتراك اراضی Socialisation du Sol) یوللرینی بالضروره طوغورمشدر . چونکه استب سکنه‌سی ، الجاآت محیطیه نتیجه‌سی اوله‌رق محتاج اولدقلری هر شیئی آلاریله و عن جماعة تدارك مجبوریتنده بولنور . هر فرد ، جماعت ایچون چالیشور . هر کسك

ثمرهٔ سعیی ینه هر کس آره‌سنده تقسیم اولنور. استپده‌فردك ، یالکز کندی احتیاجی ایچون دکل، بلکه جماعتك بوتون اعضاسی ایچونده چالیشماسی و بوصورتله هر شیئك جماعت داخلنده مشترك قالماسی ، منفعت شخصیه حسنك مولودی اولان حرص ودسیسه کبی آهنك اجتماعیی بی صارصه‌جق اخلاقسزلقلرك ظهورینه مانع اولمشدر. کرچه بوحال ، صنایعك عدم انکشافنی انتاج ایتمشدر . فقط افراد جماعت آره‌سنده صمیمی بر تساند طوغورمش ، فردلری بربرلرینه چوق سودیرمش، اونلرك بحرسفید اطرافنده یاشایان اسکی قوملرده کوریلن سیئات اخلاقیه‌دن مصون قالمالرینی تأمین ایلمشدر. استپلرده ، صنایعك الڭ مهم عامل ترقیسی اولان حس رقابت طوغمامش ، اعمالات حال ابتدائیده قالمش ، فقط فردلری صمیمی ومتساند ، خلوق وفضیلتلی برجمعیت یتشمشدر.

استب خلقی ، سوریلری اعاشه ایچون کوچبه برحیات یاشامق مجبوریتنده اولدیغندن معین برمحلده یرلشمك ، صوکره‌ده اوراده‌کی اراضیی بی افراد جماعته تقسیم ایده‌رك بر نوع ملکیت تأسیس ایتمك احتیاجندن وارسته‌در . چونکه استبك بی‌پایان مرعالرنده اوت‌خدایی نابت اوله‌رق یتیشدیکندن ؛ زراعتده اولدیغی کبی ؛ محصول آلمق ایچون اوله‌جه چالیشمق احتیاجی یوقدر . جماعتك مال مشترکی اولان سورولر ، هیچ کیمسه‌نك سعییله علاقه‌دار بولنمه‌ین بو اوتلرله ایستدکاری کبی تعیش ایدر و بسله‌نیرلر .

انسانلرده حس ملکیت ، بر سعی متقدمك نتیجه‌سی اوله‌رق طوغار . چیفتجی ، معین بر قطعهٔ ارضیه‌یی سورمك ، اکمك ایچون بر سعی ابتدائیده بولندیغندن ناشیدرکه او پارچه‌یه تملك ادعاسنه

قالقیشور . چونکه ثمرهٔ مساعیسنی باشقه‌لرینه ویرمك ایسته‌من . استبلرده‌کی اوتی یتیشدیرمك ایچون ، هیچ کیمسه برسعی متقدمده بولنمز . بناءً علیه هیچ کیمسه‌ده دعوای ملکیته قالقشمز . استبده سوریلر جماعتك مال مشترکی اولدینی کبی ، مرعالرده عمومك مالی‌در.

استپلرده عائله تشکیلاتنك پدر شاهی اولدیغی کورمشدك . بو طرز عائله‌لرده (پدر ـ شاه Patriarcle) ، متأهل ، غیرمتأهل بوتون قارداش و اوغوللرینی یاننده محافظه ایتمکه مجبوردر . چونکه استبده هرعائله محتاج اولدینی اشیایی‌بالذات تدارك ایتمك مجبوریتنده اولدیغندن افراد عائله‌نك تکثری جماعتك منفعتی اقتضاسندر . بوندن باشقه استپده بر پدر شاهك جماعتی نه‌قدر چوق اولورسه ، نفوذی‌ده او نسبتده آرتار . جماعتك خارجی تجاوزلردن مصونیتی اونسبتده قولایلاشور . باشدن‌باشه‌اوت‌یایلالرندن متشکل اولان استپلرده معیشت بول ، اسکی خیمه‌لر یاننده یکی‌چادیرلر احداثی پك‌قولایدر. بوحال، استپلرده پدرشاهی عائله‌لری ابداع ایتمشدر . بوکبی عائله‌لرده (پدر ـ شاه) ، جماعتك حاکمی ، پدری ، حکمداری ، دین اولوسی‌در . افراد جماعتك اعاشه‌سی ، محافظهٔ حقوق و حیاتی سوروولرك اداره‌سی منحصراً اوکا عائددر .

استپلرده (اویماق) تشکیلاتنك فوقنده برده (بوی) تشکیلاتی کوریلیور . بویلر ، منشالری متحد اویماقلرك تجمعندن تکون‌ایتمش ، پدرشاهك موقعنه بوی‌بکی قائم اولمشدر . بوطرز تجمع ، بالضروره ، افرادده قطعی بر حس انقیاد و اطاعت تمیه ایدر . تشبث شخصی ، ارادهٔ فردی یرینه ، پدر شاهك ویا بوی بکنك تشبث و اداره‌سی قائم اولور . افراد ، صمیمی و متوکل ، اونلره کمال امنیت و اعتمادله

فرمانبر اولور. بو تشکیلات و استپ حیاتنک الجاآتی دوشونیلورسه ، فوق‌العاده عزم و اراده صاحبی بر رئیس چیقه‌رق بوتون بو اویماق و بویلری اداره‌سی آلتنده طوپلادیغی زمان ، واسع استپلرده انتظام و انقیادی حیرتبخش معظم براوردو وجوده کلمسی پك طبیعی کورولمك اقتضا ایدر . چونکه احوال عادیه‌ده بیله استپ‌ده حیات آنجق عسکری بر طرزده کچر . رئیسك یاپه‌جغی ایش ، متین بر عزم ، صارصیلمز بر ایمان ، ییلماز بر جرئتله بویلری ، اویماقلری بر بایراق آلتنده طوپلامق ، صوکره‌ده حرکاته باشلامقدن عبارتدر . بوکا موفق اولان باشبوغك معظم استیلا اوردولری تشکیل ایده‌رك اولکه‌لر ضبط ایتمسی پك طبیعیدر .

نهربویلرنده، صولاق وقابل زرع منطقه‌لرده ساکن اولان تورکلر ایسه طبیعتیله طوپراغه مربوط قالمش، زراعت وحراثتله اوغراشمشلردر. چیفتجیلك حیاتیده ، راعیلك حیاتنك انکشاف ایتدیرمش اولدیغی جسمانی کوربوزلك ، صاغلاملق ، روحانی صمیمیت ، آساند ، طوغریلق ، اطاعت ، سخاوت ، مرحمت ، دیکر کاملق ، نظامپرورلك کبی یوکسك سجیه‌لری نمالاندیرمشدر . باشقه محیطلرده یتیشن انموذجلرده کوریلن یایغاراجیلق، خودکاملق ، اهانتکارلق ، یالانجیلق کبی سفالت اخلاقیه‌نك تورکلرده انکشاف ایده‌مه‌مش اولمسنك اسبابنی بو ایکی شکل حیات پك کوزل ایضاح ایده‌بیلیر . زراعت حیاتیده مشاقه تحمل ، مربوطیت ، (ایل) جیلك کبی سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمکده عیناً راعیلك حیاتنك تأثیرینی یاپمش اولدیغندن هر ایکی شکل حیاته کوره‌ده تورك ، فضیلتپرور ، ملی .

ظفر و استقلاله عاشق و بو استقلالی محافظه وتأمین ایچون هر فداکارلغه مهیا بر انموذج اجتماعی اولمشدر .

بویوك وقهرمان تورك باشبوغلرینك ، حیرتبخش موفقیتلرینی ایضاح ایده بیلمك ایچون ، معیتلرنده کی اوردونك بوازلی روحنی نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر . بو روح ، تورکك ، عزمکار ، اراده لی ، شدید فقط شفیق باشبوغلرینه قیلیجلری کبی منقاد ، ایمانلری قدر صادق اولمسنی تأمین ایتمشدر .

استپ حیاتنك تشریحی ، تورکلرك باشلیجه سجیه لرینی ایضاح ایتدیکی کبی تورکده کی ملی استقلال روحنك بوقدر درین اولمسی اسبابنی ده کوسترمکه کافیدر . تورکلرك استیلا حرکتلری ، بو حرکاتده تعقیب ایتمش اولدقلری استقامتلرده ینه استپلرله علاقه داردر . شمدی ده بو خصوصی تشریح ایده لم :

تورکلرك مقدرات تاریخیه یوللرینی طبیعت احضار ایتمشدر .

تورکلرك سجیهٔ اصلیه‌لرینی ایلك محیطلری تأمین ایتمش اولدیغی کبی مقدرات تاریخیه‌لرینی تجلی ایتدیرن شهراهی‌ده طبیعت تعیین ایتمشدر. استپك بول بول یتشدیردیکی آت وسوریلرله حیات راعیانه ایجاباتنك ، تورکلری معظم بر اردو حالنده یتشدیرمش اولدیغنی کورمشدك . بواوردو آتشین روحلی ، قهرمان رئیسلرك اداره‌سی آلتنه کچدکدن صوکره ، آرتق استپلرده طوره‌مزدی. کندیسنه موعود فطرت اولان اولکه‌لره آقمه‌سی پك طبیعی ایدی . فقط نه‌طرفه آقه‌جقدی ؟ بو شهراه استیلایی‌ده ینه فطرتك تعیین ایتمش اولدیغنی کورییورز :

بویوك استپك برطاقم استطاله‌لری اولدیغنی سویله‌مشدك. بونلردن بری شمالده سایان اتکلرندن سیبریا ایچریلرینه طوغری امتداد ایدر. بواستطاله، بویوك استپك سیبریایه آچیلمش طبیعی برقابوسی‌در. ایکنجی استطاله شرقده ماکله‌لی برصیوان حالنده‌در. بوده، استپدن چین ایچریلرینه اوزانان طبیعی برکذرکاهدر. مرکزی استپك اك بویوك استطاله‌سی، غرب جهتنده‌در. چونکه بوجهت‌ده بویوك استپه؛ همان همان کندیسنه مساوی دیکر براستپ ملاصق بولنمقده‌در .

تاغنو اولا ـ آلتای منطقه‌سندن نشأت ایدن تورکلر ایچون ، ایلك زمانلرده اك مساعد شهراه استیلا ، جنوب شرقی استطاله‌سی اولمشدر. بوده پك طبیعی ایدی، چونکه شمالی استطاله تورکلر ایچون

بك جاذب اولمیان، سیبریا ایچریلرینه کیدییوردی. حالبوکه اوزمانلرده شمدیکی قدر مسکون ومعمور اولمیان سیبریا ، استپ خلقنك حرص استیلاسنی تهییج ایتدیره بیله جك هرشیدن محرومدی .

غرب طریقنه کلنجه، اوده ، ازمنهٔ اولیه ده تورکاری بك جذب ایده مه مشدر. چونکه بوطریق ، تورکلر ایچون مجهول ایدی. ثانیاً بوطریقله معموره لره واصل اولمق ایچون بك اوزون مسافه لر قطعی ایجاب ایدییوردی. ثالثاً ، کذرکاهده ، (ووسونلر) و . (ساقا) لر کبی جسور ومحارب قوملر بولنیوردی . بونلری اُزمه دکجه ماوراءالنهر وایران معموره لرینه ایریشمك ممکن دکلدی .

ایشته بوکبی اسباب وعوامل سببیله درکه تورکلر ایلك زمانلرده یالکز چینه قارشی آقینلر اجراسنه باشلامش ، برتضییق ویا قطعی بر مجبوریت کورمدکجه ، شمال وغرب استقامتنده استیلا حرکاتنه آتیلمه مشلردر. چین ، عصرلرك بیغدیغی ثروت وسامان ، منبت اراضینك تأمین ایتدیکی بول غدا ایله شمالی اقوام نظرنده برارض موعود جاذبه سنی حائزدی. بونك ایچوندرکه تورکلر ، بك اسکی زمانلرده ، طبیعتك کندیلرینه احضار ایتمش اولدیغی کذرکاهدن چینه ایتمش ، په ـ کینغ (الیوم چینك پایتختی اولان پکین) ، شنسی ، شانسی وقان سو ایالتلرنده حکومتلر قورمشلردر. ایلك آقینلرك تاریخی تعیین ایدیله میه جك قدر اسکیدر. حتی ، قدیم چین وتورك تاریخلری حقنده کی عمیق تدقیقاتیله اشتهار ایدن (دهکینی Deguignés) میلاد عیسیدن (٢٢٠٥) سنه اول چینده (هیا) سلاله سنی تأسیس ایدن (تا ـ یو ـ هه ئو Ta-yu-Heou)نك تورك داستاننك اسملرینی

بوکونه قدر محافظه ایتمش اولدیغی اسکی خاقانلردن (دیب باقوی) خان اولدیغنی ادعا ایتمکده‌در [١] .

مشابهت لفظیه‌دن نتایج تاریخیه استخراجی اوقدرقوتلی کورولمسه بیله ینه تورکلرك چین‌ده پك ایرکندن تأسیس حکومت ایتدکلرینی قبول ایتمك ضروریدر. چونکه، چین منابع تاریخیه‌سنی تدقیق ایدن سینولوغلر ، میلاد عیسی‌دن (١١٢٢) سنه اول بو خطه‌ده اوچونجی سلالهٔ حکمرانی‌یی تأسیس ایتمش اولان (چه‌ئو Tcheou)لرك اسکی تورکلرك اجدادی اولدقلرینی مؤید بر چوق دلائل بولمشلردر.

صوك زمانلرده ، اوزون مدت چین‌ده تدقیقات تاریخیه ایله اشتغال ایدن (ادوار شاوان) ده میلاد عیسی‌دن (٢٤٩) سنه اول بوتون چینی استیلا ایده‌رك اوراده بر سلاله تأسیس ایدن (تسین)لرك‌ده اصلاً تورك اولدقلرینی پك قوتلی وثائقله اثبات ایتمکده‌در . بو سلاله‌نك بویوك (پترو) سی عد ایدیلن بویوك ایمپراطوری (چین ـ شه ـ هوانغ ـ تی)نك وضع ایتمش اولدیغی

[١] ده‌کینی‌یه کوره (تا ـ یو ـ هه‌ئو) اسمی (دیب باقوی) اسمنك محرف برشکلی‌در. اسکی تورك وچین تاریخ ولسانلرینی ایجه تدقیق ایتمش اولان (ده‌کینی) دعواسنی شوصورتله تأیید ایدییور : چینلیلر دائما (د) حرفنه مقابل (ت) قوللاندقلری کبی ، تورك لهجه‌لرنده‌ده (ی) ایله (ب) هروقت بربرلریله قاریشدیریلقده‌در. تورکلر، جنکیزخانك پدرینك اسمنی بعضاً (یسوکه) بعضاً ده (بسوکه) شکلنده تلفظ ایتمشلردر . بوندن باشقه چینلیلر (H) ایله (k) یی‌ده بربرلرینك یرنده قوللانورلر . بوکا کوره پك کوزل حکم ایدیله‌بیلیرکه ، (تا ـ یو ـ هه‌ئو) اسمی (دا ـ بو ـ قه‌ئو) لفظنك برشکل محرفیدر . (دا ـ بو ـ قه‌ئو) ده (دیب‌باقوی) دن باشقه برشی دکلدر . اسکی یازمه کتابلرده (دیب‌باقوی) اسمنك بعضاً (دابوقو Dabou-kou) شکلنده اولمسی بواستدلالی مؤیددر .

(تقویم) ایله دینی آیین و مراسمك اسکی تورکلرك عینی اولمسی ده ادوار شاواتك بو دعواسنی مؤیددر .

بویك اسکی دورلردن تاریخك بالنسبه داهالی احاطه ایتمش اولدیغی عصرلره اینرسه‌ك تورکلرك چینی کندیلری ایچون برمالکانهٔ موعود عد ایتمش ، طبیعتك آچدیغی کذرکاهدن وقت وقت اینه‌رك بو خطه‌ده مختلف اسملرله سلطنتلر قورمش اولدقلرینی کورورز. قویونلولرك شمالی چینی استیلالریله باشلایان بو حرکت بالآخره ینه بو قومدن آیریله‌رق چین‌ده مختلف نامله برر حکومت قوران سلاله‌لر دورنده تمادی ایدوب کیتمشدر. چین وقایعنامه‌لرنده تسینلر ، هانلر (تسیه‌ن چاتولر)، هه‌ئوچاتولر، هیالر، په‌لو آتغلر کبی مختلف نامله وقوعات تاریخیه‌لری ضبط ایدیلمش اولان سلاله‌لر استپدن اینن تورکلره منسوب بولینیورلردی. دها صوکره شمالی چین‌ده بونلره (توکیولر) یعنی اورخون تورکلری وبر آره‌لق‌ده اویغورلر خلف اوله‌جقلردی .

تورکلر، آنجق برلی سلاله‌لر طرفندن چین‌ده قوتلی ایمپراطورلقلر تشکیل ایدیله‌رك استپدن اینن یولی قاپادقلری و آرقه‌دن‌ده تضییق کورمکه باشلادقلری زمان یوزلرینی غربه چویرمشلردر. بو تضییق ایلك اول چینك هان [ق . م ٢٠٢ ـ ب.م ٢٥] و هه‌ئوهان [م ٢٥ ـ م ٢٢١] سلاله‌لری زماننده باشلادی . (آق قون) لرك یعنی (افتالیتلرك) غربه دوغری مهاجرتلری بو صره‌لرده اولمشدر . فقط تورکلرك تماميله غربه توجه ایتمك مجبوریتنده قالملری ، چینك الك بویوك سلاله‌لرندن تانغلر [م ٦١٨ ـ م ٩٠٧] زماننده اولمشدر. بودوردن اعتباراً، تورکلر ارض موعودلرینی غربده آرامغه قویولمش وخارقه‌لر یاراتمشلردر.

تورکلرك اك بویوك واك دواملی اولان غربی مهاجرتلری ، بویوك استپك استطاله‌سی اوزرندن اولمش و باشلیجه ایکی طریقله وقوع بولمشدر.
بو طریقلردن برنجیسی چینلیلرك (په ـ لو Pe-lou) دیدکلری شمالی یولدر. بو طریق، (تیه‌ن ـ شان) طاغلرینك شمالندن و (چونغاریه)دن کچه‌رك (ایلی) نهری وادیسنه داخل اولور. اورادن یافسارت (سیحون) نهرینك صاغ ساحلنی تعقیباً آرال کولنك شمالندن کچه‌رك جنوبی روسیه‌دن (طونه) نهری آغیزلرینه قدر امتداد ایدر .
بو یوللردن ایکنجیسی ده (نان ـ لو Nan-Lou) یعنی جنوبی طریقدر. بو طریق، (تیه‌ن ـ شان) طاغلرینك جنوبندن (کاشغر) حوالیسندن کچه‌رك سغد ، فرغانه ، ایران و آزربایجانه ، اورادن ده قافقاسیا ، استانبول ، الجزیره و سوریه‌یه طوغری اوزانیر کیدر .
هر ایکی یولده استپ حیاتنك تمادیسنه مساعد اولدیغی ایچوندرکه مرکزی یایلانك دمیر وجودلی ، سرآزاد راعیلری اوکلرنده سوریلری ، آلتلرنده آتلری غربه طوغری یوریمش ، یکی اقلیملره کیرمش، سدراهلری اولمق ایسته‌ین قوملری چیکنه‌مش ، یکی هیئتلر، یکی حکومتلر ، یکی ملتلر طوغورمشلردر .
تورانیلرك شمالی طریقی تعقیباً اورال نهرینی آشه‌رق جنوبی روسیه‌یه کچمه‌لرینك سببی ، یالکز آرقه‌دن کلن بر تضییق اولمه‌مشدر . بو مهاجرتده عوامل محیطیه‌نك بویوك بر سبب تشکیل ایتمش اولدیغنی تخمین ایده‌بیلورز. بو سببی تعیین ایده‌بیلمك ایچون (ئه‌لیزه‌ره‌قلوس)ك بو ایکنجی استپ حقنده‌کی شو فیاض تصویرینی اوقومق کافیدر :
« آشاغی استپلر منطقهٔ وسیعه‌سی ، (تیه‌ن ـ شان) طاغلرینك اورمانلرله مستور یاماجلرندن باشلایه‌رق تورکستانی حوزه‌سی داخلنه آلدقدن صوکره ، اورال نهرینی بالمرور روسیه داخلنه طوغری

امتداد ایدر. بو اسه‌تپ ، همان هر طرفده چیلاق بر منظره عرض ایدر . اوزرنده امتداد ایدن نظر ، اوزاقلرده افقلر آلنده کوزدن نهان اولان طوپراقلر اوزرندن قایه‌رق نامتناهیلکلر ایچنه کومولور . ایلك بهارك ایلك کونلرندن فیضانه باشلایان ایرماقلرله راکد صولرك یکیدن یاتاقلرینه کیرمه‌لرینی ، قیرغیزلرك چادیرلر اوزرنده‌کی قوری چالیلری یاقمالرینی متعاقب، استپك مختلف منطقه‌لرنده منظره‌لر تنوع ایتمکه باشلار . تازه فدانلر ، فیلیز ویریر ، برقاچ کون ایچنده دال بوداق صالارلر . استپك چیپلاقلغنی یشیل چمنلر ، رنکارنك چیچکلر تعقیب ایدر. بو اثناده درکه قوم ، باتچیق ، قایا ، طاتلی وطوزلی صولردن متحصل باطاقلقلر سببیله اراضی ده مشهود اولان متنوع لوحه‌لرده ، زمردین چمنلر ، رنکارنك چیچکلر منظره‌سنه انضمام ایده‌رك بر شکل دلفریب وجوده کتیریرلر . اراضیدن هر نوعی ، جنس و طبیعتنه کوره ، کندی حیواناتی ، کندی چیچکلری ایله انکشاف ایدر . بو اراضیدن هر قسمنده بولنان حیوانات ونباتات ، باشقه هیچ بریرده ؛ بوراده اولدیغی قدر؛ منسوب بولندیغی طوپراقله بو درجه مناسبتدار دکلدر . فقط ، ایلك بهاره مخصوص اولان نشو ثروت ، شو احتشام مناظر ، چوق امتدا ، ایتمز. موسم صیفده غایت صیجاق و موسم شتاده غایت صوغوق اولمق کبی قطعه‌نك شدائد اقلیمیه‌سی ، حرارت وبرودتك شدتنه مقاومت ایده‌بیلن غایت آز مقدارده‌کی نباتاتدن باشقه‌سنك نشو ونماسنی عقیم براقیر . یشیل یشیل فلیزلر ویرن شجیره‌لر ، یازك شدت حرارتیله یانار قاورولور . چیچکلر صولار . استپك بعض اقسامی ، تکرار ، قیش موسمنده کوستردیکی سنجابی وتوز رنکلی یکنسق منظره‌سنی اکتساب ایدر. صوك بهارك محدود کونلرنده یاغان یاغمورلر، نباتاته یکی بر حیات ویریر ،

ایکنجی ایلك بهار خاطره‌سی اوپاندیررسه‌ده بوحال چوق سورمز،
اتات یکیدن صولار ، محواولور . قیشلك حزین ومغموم منظره‌ی
لمتلر اوزرنده اوزانوب کیدر ... »

کوریلیورکه بویوك استپك غربی استطاله‌سنی تشکیل ایدن بوایکنجی
ستپ ، سوریلرك اعاشه‌سی نقطهٔ نظرندن بالنسبه فقیردر. آلتایلردن
ین قوملری اوزون مدت بسله‌یه‌جك بر طبیعت وثروتده دکلدر .
اءً علیه شوالجا آتله ، بو قوملر ، کندیلرنده داها اول کلمش اولان
وامی ایلری سورمکه کافی بر قوت حس ایتدکاری آنده ، اورال
رنی تجاوز ایدییور ، جنوبی روسیه‌نك داها منبت ، داها فیاض ،
اها برکتلی وداها مساعد استپلرینه اینیورلردی .

غربه طوغری جنوب یولنی تعقیب ایدن و (تیه‌ن ـ شان)
اغلرینك جنوبندن و (پامیر) دن باشلایه‌رق استانبول بوغازلرینه
در امتداد ایدن آشاغی استپ منطقه‌سی‌ده غرب آقینلری ایچون ،
ویوك سهولت تأمین ایده‌جك بر طبیعت‌ده‌در . بو استپ استقامتنده
ولنان (ایران یایلاسی) ، جنوب طریقیله وقوعبولان آقینلر ایچون
صرلردنبری برمعبر عمومی وداعمی وظیفه‌سنی کورمشدر. تورکلر ،
طرتك کندیلرینه آچدیغی اولکلره ، بالخاصه بو معبردن کچه‌رك
اصل اولمشلردر. پامیردن، افغانستان وسند طریقیله جنوبه طوغری اینن
کذرکاه ایسه، تورکلری هندستانه ایصال ایدن طبیعی برشهراه اولمشدر.
چینه اینن طریق قپاندقدن صوکره ، تورکلر ایچون آرتق شهراه
تشار غرب استقامتی اولمشدی . کندیلرندن اول ، ماوراءالنهر ،
قتریان وسند بویلرینه اینن یوئه‌چی (یوثی) لری تعقیباً ، اعصار
توالیه‌ده ، شمالی وجنوبی طریقلردن وقوعبولان مهاجرتلر تورك
اریخنی تتویج ایدن پارلاق موفقیتلرله نتیجه‌لنمشدر .

طبیعتك تورکلرك پیشگاه استیلاسنه کشاده ایتدیکی اوچ طریقدن وقوعبولان استیلا حرکتلرینك الطالعسزی، شماله طوغری اولان آقینلردر. بو استقامتده‌کی مهاجرتلر، شمالك (توندرا Toundra) لرینه منتهی اولیوردی. (شیبیه) نباتاتندن باشقه بللی باشلی محصول ویرمه‌ین (توندرا) یعنی مناطق قطبیه ایسه، تورکلرك حیات و معیشتلرینه اصلا اویغون دکلدی. فقط، شمالك توندرالریله آسیای مرکزینك بویوك استپی آره‌سنده‌کی واسع اورمان منطقه‌سی، تورکلرك بارینه بیلملرینه آز چوق مساعددی.

ئه‌لیزه ره‌قلوس، بزه بو منطقه‌یی شو فقره‌لرله طانتدیریور:
«شمال توندرالریله جنوب استپلری آره‌سنده سیبریانك اورمانلق منطقه‌سی که اراضینك اك کنیش بر ساحه‌سنی اشغال ایتمشدر. بر سیاح، اورالدن (قامچاتقا) یه قدر کیده‌جك اولورسه، (تایغه) نامی ویریلن کثیف اراضی داخلنده، متمادی بر اورمان کولکه‌سی آلتنده یوریمکه مجبور اولور. بو منطقه‌ده‌کی یکنسقی، آنجق نهرلر و پك نادر اولان چالیلقلر و مزروع طوپراقلر ایله پك مستثنا اوله‌رق اخلال ایدیلمشدر.»

شانلی بر طالع آرقه‌سندن قوشان تورکلر ایچون توندراره منتهی اولان بو منطقه‌نك هیچ بر جاذبه‌سی اوله‌مزدی. اونلرك بو منطقه‌یه کیرملری، آنجق بر تضییق تحتنده اوله‌بیلوردی. حقیقت حالده بویله اولمشدر. غربه و جنوبه طوغری متمادی آقینلر اجرا ایدن تورکلردن شماله آنجق (یاقوت) لر کیتمشدر. اونلری ده بو هجرته مجبور ایدن، قیرغیزلرك تضییقی اولمشدر. مع مافیه، بو تضییقه رغماً (یاقوت) لر ینه توندراره دوشمه‌مش، مناطق قطبیه ایله بویوك استپ آره‌سنده بولنان و (٥٥) نجی عرض درجه‌سنه قدر امتداد ایدن اورمانلق حوالیده

سا کن اولان (طونغوز) لری توندارلره ایته‌رك کندیلری اونلرك یرلرینی آلمشلردر .

استپلرك یتیشدیردیکی انموذج اجتماعی ایله ینه استپلرك بو انموذجه آچمش اولدیغی شهراه انتشار ، بو قهرمان قومك مقدرات تاریخیه‌سنی تعیین ایتمشدر : تورك ، وقت وقت ؛ عظیم کتله‌لر حالنده ؛ بو طبیعی یوللردن کچه‌رك واسع اقلیملر ضبط ایتمش ، اورالرده مستقل معظم ایمپراطورلقلر قورمشدر . مختلف استقامتلرده‌کی استیلا مهاجرتلری ، جماعت حالنده ، فقط عزم واراده صاحبی بر باشبوغ یادتنده یوروین بر کتله‌ٔ عسکریه طرزنده وقوع بولمشدر .

تورکلر ، سرکذشت‌جویانه اولان بو معظم حرکتلرنده ، یابانجی اقلیملره دوشدکلری ، پك قوتلی دشمنلرله قارشولاشدقلری حالده ، بیلمقسزین ، و حدتلرینی غائب ایتمکسزین ، یوللرینه دوام ایده‌بیلمشلردر. تورکلر بو حالی استپك مولودی اولان ملی تشکیلات وروحلرینه مدیوندرلر. اساساً باشقه شرائط داخلنده ، یعنی هر درلو حاکمیت وصلاحیتی حائز برباشبوغ اداره‌سنده اولمقسزین ، سرکذشتلرله مالامال ، عظیم آقینلر ، مهاجرتلر اجرا ایدیله‌مزدی . چونکه عائله‌لریله ، سوریلریله برابر حرکت ایتدکلرندن ، اثنای راهده آسایشی محافظه ایتمك ، یوللری تعیین ایتمك ، سوریلرك بسلنمه‌سنه مساعد یرلری بولمق ، والکلرندن کچیله‌جك قوملرله ، ممکن ایسه حسن مناسبتی تأسیس ایتمکسه اونلره قارشی مظفریتی تأمین ایچون عزمکار ودمیر پنجه‌لی بر باشبوغه احتیاج ضروریدر . تورکلرك و عینی شرائط داخلنده یاشایان قوملرك ، تاریخده معلوم اولان مهاجرت و آقینلرنده دائما بویله بر باشبوغك یوکسلمش اولمسنك سببی ده بو ضرورتدن باشقه برشی دکلدر .

تورك تاريخنك ملت اولدرق ظاهر اولان ايلك اسكي اقوامندن بريدر

صحنهٔ شؤنده برملت حالنده ادامهٔ موجوديت ايدن قوملر بوحاله برچوق اجتماعى صفحه‌لر كچيردكدن صوكره واصل اولمشلردر. بر يوزنده موجود اولان انسان غروپلرى آره‌سنده بوكون بيله بوشكللرك مختلف صفحات تكامليه‌سى كوريليور. اجتماعيات عالملرى، بو صفحه‌لرى تتبع ايدركن قوملرى، برى (ابتدائى قوملر peuples primitifs) وديكرى (ملتلر Nations) اولمق اوزره باشليجه ايكى صنفه آييرييورلر.

ابتدائى قوملر، ايلك اجتماعى نموذجلردر. بو نموذجلرى آييران الك مهم وصف مميز، الك اساسلى تشكيلات، (سميه) ديديكمز (قلان Clan) در. الك ابتدائى اشكالى آووسترالياده كوريلن سميه، دينى برقرابتله بربرينه مربوط يوزلرجه، حتى بيكلرجه فردلردن مركب عائلوى بر زمره‌در. قلان، هم دينى، هم عائلوى برشكل تجمعدر. ديكر شكل تجمعلردن، باشليجه ايكى صورتله آيريلقده‌در: اولا برقلانه منسوب اولان افراد، كنديلرينى بررابطهٔ قرابتله يكديكرينه مربوط تلقى ايدييورلر. فقط، بو قرابت بزم بيلديكمز شكلده، قانداشلق كبى برمناسبته مستند دكلدر. خصوصى برماهيتى حائزدر. برقلان افرادى، يكديكرينك اقرباسى‌در. چونكه هپسى عينى نامى طاشيور، پدرلك، والده‌لك، عمجه‌لق، دايىلق، قارداشلق ... كبى قرابت خارجنده اوله‌رق؛ بربرلرينى عينى عائله‌دن عد ايدييور، برعائله افرادى آره‌سنده رعايت ايدلمسى ايجاب ايدن شرائطه، تماميله تبعيت كوستريورلر. وظيفهٔ مظاهرتى ايفا ايدييور،

ان دعواسی کودییور؛ برینك وفاتنده قلان افرادینك کافه‌سی عمومی
اتم طوتیور وکندی آره‌لرنده ازدواج ایده‌میورلر .

ثانیاً قلان ، فردلرینك مشترك جدی اعتبار اولنان مخیل ویا
حقیقی برموجودك اسمنی طاشیور. بواسم ، اکثریا قلانه پك صیقی
خصوصی برشکلده مناسبتدار عد ایدیلن اشیای مادیه‌دن برینك
ثلا بر حیوانك ویا بر نباتك اسمیدر . قلان افرادینك مشترك
جدی عد اولنان حیوان ویا نبات ، قلانك (توتم) ی یعنی
رب خاص) یدر .

ابتدائی قوملرده ، حقوق عامه وحقوق فردیه حسی هنوز
ریاتمامشدر . بو شکل تجمعلرده یالکز بر حقوق خاصه طویغوسی
اردر. ذی‌حق صفتیده قلانه عائددر. بناءً علیه بونلر آره‌سنده
لایت عامه اساسیده تأسس ایتمش دکلدر. بالعکس هرقلانه مخصوص
ولایت خاصه واردر. قلانك فردلری آره‌سنده‌ده (مشترك
سؤلیت) و (مشترك انتقام) قاعده‌لری موجوددر .

قلانلرك کچیردکلری ایلك صفحات تکامل ، (قبیله Phratrie)
(عشیرت Tribu) شکلنده‌کی متحده‌لردر. قلانك اتحادندن طوغان
یله‌لرله قبیله‌لرك برلشمه‌سیله وجود بولان عشیرتلر ، قلانه نسبتله
ها متکامل برشکل تجمع عرض ایدرلر . مع‌مافیه ، بونلرده‌ده ینه
تمی تشکیلاتك الك بارز ایزلرینه تصادف اولنور . متحده
یسی ، قلان رئیسی کبی دینی برماهیتیده حائز اولمق اوزره برعائله
یوکیدر. یعنی هنوز ولایت خاصه اساسی پایداردر. جزا ، حقوق
اصه ماهیتنی حائز اولوب اخذثار وقصاص صورتنده اجرا اولنور .
قوملر ، شهراه حیاتده تکامل ایتدکجه ، ابتدائیته عائد قلان

وعشیرت تشکیلاتی تدریجاً موقعنی داها عمومی اساسلره براقیر. رب خاص یرینه رب عام، ولایت خاصه مقامنه ولایت عامه، حقوق عشیرته بدل‌ده حقوق عامه قائم اولور. بوحاله کلن قوم‌ده، وجدان عمومی تشکل ایتمش، ملی طویغولر اویانمش دیمکدر. بناءً علیه اوقوم، آرتق متحد بر (ملت) در.

تورك تاریخنك تدقیقی وملی افسانه‌لرك تحلیلی، بوقومك ابتدائی مرحله‌لری پك اسکی زمانلرده چیره‌رك صحنهٔ تاریخه پك ایرکن بر دورده، (امامی برملت Nation théocratique) حالنده چیقمش اولدیغنی کوستریور. چین وقایعنامه‌لرینه استناداً؛ تورکلرك منشأ وایلك حیاتلری حقنده وردیکمز تفصیلات سابقه (قویونلو) دولتنك تأسس و (مه‌ته) نانژونك صحنهٔ تاریخه چیقدیغی زمانده تورکلرك آرتق ته‌ئوقراتیك برملت حالنده بولندقلرینی پك کوزل ایضاح ایتمشدی ملی تورك داستاننده، تورکلرك کیردکلری بو اجتماعی صفحات تکامل داها بارز بر شکلده کوریله‌بیلیور. بو نقطهٔ نظردن ملی منقبه‌یه بویوك بر اهمیت عطف ایدلمسی ضروریدر.

خارق‌العاده‌لکلرله مالامال اولان ملی داستانلر طبیعی بر ملتك تاملیه صفحات تاریخیه‌سنی چیزمکه مساعد دکلدر. فقط، داستانلر عائد اولدقلری ملتلرك تجلیات روحیه‌لرینك، اجتماعی حیاتلرینك پایدار برر معکسی نظریله باقه‌بیلیرز. نافذ نظرلی بر سوسیولوغ بعضاً قابا، بعضاً خرافه‌دار، بعضاً‌ده پرشعروفسون بر کسوه‌یه بورونمش اولان افسانه‌لرده عائد اولدیغی ملتلرك روحنی سحر و اوقویه‌بیلیر صوك عصرلرده، تاریخ و اجتماعیات عالملرینك ملی منقبه‌لره، ملی داستانلره پك بویوك بر اهمیت عطف ایتملری بو سببه مبتنی‌در

اسـاطیری داستانلر سایه‌سـنده‌درکه ، ماضیٔ تاریخیلری ظلمت ایچنده قالمش اولان اسکی قوملرك اجتماعی ، ملی ودینی حیاتلری آز چوق تشریح ایدیله‌بیلمشدر . پك ابتدائی افسانه‌لرله مالآمال اولان (قاله‌وه‌لا Kalevala) لرك شمال قوملرینك منشأ تاریخیلرینی ، دینی واجتماعی مؤسسه‌لرینی تنویر خصوصنده نه قدر ایشـه یارامش اولدقلری ارباب تتبعك معلومیدر. ملتلرك ظلام آلودادوار ماضیه‌سنه نفوذ ایده‌بیلمك ایچون افسـانه و داستانلرك سینه‌سـنده صاقلانان سونوك شـعله‌لرك بعضاً اك واضح کتابه‌لردن زیاده اسـتفاده بخش اولدیغی کورولمیورمی ؟ هله ملی منقبه‌لردن اسـتخراج اولنان نتایج ، تاریخی وثیقه‌لرله‌ده تأیید ایدرسه صحتلرنده شبهه‌یه دوشملك ایچون هیچ برسـبب قالمش اولمز . مبدئی تعیین ایدیله‌میه‌جك بر زماندنبری اورتا آسیایه حاکم اولان تورکلر ، ظفردن ظفره قوشان شانلی باشبوغلرینك خاطره‌لرینی ملی‌داستان حالنده حفظ ایتمکی عادت ایدینمشلردی . اوغوزلر ، ملی افسـانه‌لری ، اوغوز خان دسـتانی ، اویغورلر بوغوتکین داستانی ، توکیولر ، ارکنه‌قون دستانی شکلنده ترنم ایدییورلردی . بو کوچوك دستانلر ، بویوك و ملی دسـتانك برر صحیفه‌لرینی تشکیل ایدییوردی .

فردوسی ، تورك‌پادشاهی (سووك‌تکین) زاده (محمودغزنوی) نك امریله ایران داستانی شهنامه شـکلنه صوقدقدن صـوکره ، تورك خاقانلرینك نسلدن نسله انتقال ایدن خاطره‌لرینك‌جمعی آرزولری‌ده اویانمغه باشلامشدی . سکز عصراول (دولت ایلخانیه) نك بویوك حکمداری (سلطان محمود غازان) دورنده بو آرزونك تحقق ایتمش اولدیغنی کوریورز . سینه‌سنده پیشـدادیان ، کیانیان ، اشـکانیان ،

ساسانیان کبی معظم سلاله‌لرك خاطره‌لرینی طاشیان ایرانك بو مستولی حکمداری ، شهنامه‌یی ملی بر غرور ایله ازبرله‌ین تبعه‌سی نظرنده کندی ماضیسنی پك سونوك کوریپوردی. بویوك جدی (تیموچین)، موغولستانده اوته‌دنبری تورك خاقانلرینك تحت اداره‌سنده یاشایان (شی‌وه‌ی Chi-Wei) لره منسوب بولینیوردی . تورك (توکیو) خاقانلرینه چوبانلق ایدن (شی‌وه‌ی) لردن ، (تیموچین) ك منسوب بولندیغی (بورجیك) عائله‌سی ایسه ، آنجق (تیموچین) ایله طانیلمشدی . (تیموچین)ك باباسی (یسوکه باغاتور)ك اسمی قبیله‌سی افرادندن باشقه کیمسه طویمامشدی .

فقط ، (تیموچین) داستان شهامتلری عصرلردنبری بوتون آسیایی طولدیران تورك خاقانلرینك اولکه‌سنده ظهور ایتمش، (جنکیز خان) عنوانیله اونلرك سلطنتنه وارث اولمشدی . بو خاقانلرك ، آغزدن آغزه انتقال ایدن داستانلرینی طوپلامق ، صوکره‌ده جنکیز خانك نسبنی بو خاقانلر داستانته ربط ایتمك بر مهارت قلمیه‌دن باشقه برشی دکلدی . بو صورتله شهنامه‌نك فریدونلرینه، رستملرینه ، اسفندیارلرینه مقابل ایلخانیلرك‌ده آلنجه خانلری ، اوغوز خانلری ، کوك خانلری اوله‌جقدی . محمود غازانك وزیری (ابوالفضل رشید)، ایرانك اك بویوك برصاحب قلمی ایدی . اولکه‌سنده تورك خاقانلرینك داستانی ازبرله‌مش اولانلرده آز دکلدی . هجرتك (٧٠٠) تاریخنده (ابوالفضل رشید) ی بووظیفه‌یه مأمور ایتدی . بوداستان تاریخی طوپلاندقدن صوکره شهنامه‌یه نظیره اوله‌رق بر (خاقاننامه) نظمی‌ده (شمس الدین قاشانی)یه حواله اولنه‌جقدی .

ایلخانیلر خزینه‌سنده‌کی (آلتان‌دبتر)ك یعنی (آلتون کتاب)ك محتویاتی ، اوغوز داستانی ترنم ایدن تورك اوزانلرینك زنکین حافظه‌لری ، اویغور کاتبلرینك دفترلری ، (قوبلای قاآن)ك ایلخانیلر سراینده‌کی سفیر و سرداری (پولادچکسان Poulad tcheng-sang)ك واسع معلوماتی ، ابوالفضل رشیده بو امرك ایفاسی ایچون پك قیمتدار بر منبع اوله‌بیلمشلردی [١].

ابوالفضل رشید ، هجرتك ٧٠٠ تاریخنده باشلادیغی اثرینی ، (٧٠٤) تاریخنده اکمال ایلدی . فقط ، کتابی تبیض ایتدیرمه‌دن اول (غازان خان) وفات ایتدیکندن (تاریخ مبارك غازانی) نامنی ویردیکی اثرینی خلفی (سلطان اولجایتو خربندا) یه تقدیم ایلدی . تورکلرك عصرلردنبری آغیزدن آغیزه نقل ایدیلمك صورتیله محافظه ایدیلمش اولان ملی داستانلری بو صورتله ؛ موغوللر تاریخیله‌ده قاریشدیریلمش اولدیغی حالده ؛ تثبیت ایدیلمش اولیوردی [٢] .

[1] E. Blochet, Introduction à l'histoire de Mongole,

[٢] ابوالفضل رشیدك معاصرلرندن (شمس‌الدین قاشانی) ، بو اثری اساس اتخاذ ایدرك فردوسی‌نك شهنامه‌سنه نظیره اولمق اوزره نظم ایتدیکی (شمس شهنامه) ده تورك داستان وتاریخنك تحریرینی شو صورتله ترنم ایدییور :

بزرك سخن دان وجکسان لقب — بپیش جهاندار بکشاداب
که تاریخ شاهان مرا ازبرست — ولی نظم ، کارکس دیکرست
بخواجه رشید آنکهی کفت شاه — که ای دانش موبد نیکخواه
زمنثور تاریخ ترکان نخست — همه بشنو از راست کویان درست
بنثر آن سخنها چو کرد آوری — درآرند از آن پس بنظم دری
همه بستدو کرد فکر اندران — بپیوست با کفتهٔ دیکران
زبیدا روداننده ترکان پیر — ز تاریخ دان مردم یادکیر

ابوالفضل رشید ، تورك داستان وتاریخنی ایلك دفعه اوله رق قلمه آلیرکن ، چین منابع تاریخیه سندن ده استفاده ایتمه یی اهمال ایتمه مشدی. رشیدك وفاتندن صوکره اثرینی قلمه آلان (تاریخ بنا کتی) مؤلفی (ابوسلیمان) ك تصریحنه کوره ، اواثناده ایلخانیلر پایتختنده بولنان چینلی لیتاجی (لی ـ تا ـ جو Li-Ta-Tzeu) ایله یکسون (یوك ـ سون Yuk-Soun) نامنلرنده طب ، هیئت وتاریخده متبحر ایکی عالمك دلالتیله چین منابعندن ده خبردار اوله بیلمشـدی . بالآخره (حافظ ابرو نورالدین) ك (زبدة التواریخ) ی ، (کمال الدین عبدالرزاق) ك (مطلع السعدین) ی ، (میر خواند) ك (روضة الصفا) سی ، (حمدالله) ك (تاریخ کزیده) سی ، (خواند میر) ك (حبیب السیر) ی ایله (فردوس اقبال) و(اوشال شجرهٔ ترکیه) کی مهم مؤلفاتده توسیع ایدیلن تورك داستانی بو قومك پك اسـکی زمانلرده اجتماعی وسیاسی اساسلی تشکیلاته مالك اولدقلرینی کوسترمکده در .

داستان ملی نك اوته دنبری تورکلر آره سنده متواتر اولدیغی (ابیات)

چو پولاد چکسان وخواجه رشید — نشستند باهم چو پیر وصرید
روایت همی کرد فر خنده میر — وزومینو پسید دانا وزیر
بنزدیك هر پیر وهر مهتری — زترکان درین باب بد دفتری
از ایشان همه بستد ونقل کرد — ورا رهنمائی درین عقل کرد
دوسه سال بود اندرین جستجوی — نمی کرد با کس جزاین کفت وکوی
نمود این همه جوشش واجتهاد — که تا کرد هر دفتری را سواد
زایام نوح نبی تاکنون — بیا ورد کردار کردون دون
روشهای هر کس درویا دکرد — دل وجان خوانندکان شادکرد
زتاریخ ترك ومغول پیش ازین — نبودی کتابی بایران زمین
کنون هست از اقبال شاه ووزیر — بدست این چنین دفتر دلپذیر
که هرکز کتابی چنان کس نساخت — کزان می توان نسل هر کس شناخت
چو شد نثر تاریخ ترکان تمام — (غزان) خواست کز نظم باید نظام

یندن (حسن بن محمود بیاتی) نك (جام جم) دهکی افادهسندن
(ابن‌بیبی) نك سلجوقنامه‌سندن آکلاشیلیور : فاتح محمد ثانی‌نك
العسنر اوغلی (جم) ، مکهٔ مکرمه‌ده (دده روشنی) خلفاسندن
حسن بن محمودبیاتی) ایله ملاقات ایتدیکی زمان اوندن اوغوزلره منسوب
لان آل عثمانك سلسله‌سنه دائر بر رساله یازمه‌سنی رجا ایتمشـدی.
سن بیاتی‌ده ؛ کندی افاده‌سـنه کوره ؛ اوغوز نامه‌یی خلاصـه
دەرك بر هفته‌ده (جام جم آیین) ی قلمه آلدی . اوغوز نامه‌دن
خلاصـه ایدیلن (جام جم آیین) دەکی خاقانلر اسامی وسلسله‌سنده ،
رانده‌کی موغول پرنسلری نامنه یازیلان اثرلرده کوریلن بعض اسملرك
لنماسی یوقاریکی مطالعه‌مزی تأیید ایتمکده‌در.

ایرانلی مورخلر ، تورك دسـتانی شرقده منتشر اولان عنعنهٔ
وراتیه ایله توفیق ایچون تورکلرك جد اعلاسنی حضرت(نوح) ك
وغلی (یافث) ه قدر چیقارمشلردر [۱] .

داستان ملی‌نك ایلك قسملری تورکلرك (قلان) تشکیلاتنی محافظه
یتدکلری ادوارك خاطره‌سی‌در. الك اسکی (پدرشاه)، اسمی تورکلرك
ومی آدی اولان (تورك) در . ملی داستانه کوره تورکدن صوکره
پدرشاه) اولان اوغلی (توتوك)، باباسی کبی برچوق عادتلر، برچوق
ورەلر قوریيور. حتی ییکلره توزقونیلمه‌سنی تصادفاً کشف ایده‌رك
سمیه افرادینه‌ده اوکره‌تیور . تورکلرك الك بویوك ملی اکلنجه‌لرنی
شکیل ایدن (آولائمه) مراسمی‌ده بونك زماننده باشلایور .

[۱] شمس شهنامه‌نك شوایکی بیتی بواسکی عنعنه‌یی ترنم ایدییور :

چو یافث بتوران زمین رونهاد . همه رسم و آیین نیکو نهاد
بتورانش می‌خواندند ایلجه خان . توکر یافثش خوان وکرایلجه خان

بك اوزون سورن قلان حیاتنك تمادیسی مدتجه ، پدر شاهلرك یکنسق بر حیات کچیردکارینی کوریورز . بوحال (ألنجه) زمانه قدر دوام ایدییور . احتمالکه چینله باشلامش اولان صیقی مناسبات نتیجه‌سی اولارق (ألنجه) خان دورنده حیات اجتماعی ودینیده بویوك بر انقلاب کورولیور . او دورلرده چینله صیقی مناسبات باشلامش اولدیغنه چینده (هیا) سلاله‌سنی تأسیس ایدن (تا ـ یو ـ هه‌ئو) نك داستان ملی‌ده ألنجه خاندن اول ذکر ایدیلمش اولان (دیب باقوی) اولدیغی یولنده‌کی ادعا ایله‌ده استدلال اولنه‌بیلیر.

هرحالده داستان ملی‌دن آکلایورزکه النجه خان دورنده بویوك بر تحول وقوعه کلیور : هرطرف معمور ، هرکس مسعود و زنکین اولیور . ذوق و سفاهت باشلایور . ئوان سوکیلیلرینك تصویرلرینی یاپه‌رق أولرنده حفظ ایدیورلر . وقت‌وقت بوتصویرلری یوزلرینه کوزارینه سوریور ، اونلره عبادت ایتمکه باشلایورلر .

دیمك‌که ، بو دورده ، اجتماعی و دینی برانقلاب باش کوستریور . (توته‌میزم) یرینه اجداد پرستلك و (مانیزم) قائم اولیور . سمیه تشکیلاتنه ، عشیری تشکیلات خلف اولیور . مع‌مافیه ، اسکی تشکیلاتك ایزلری بوس بوتون غائب اولمدیغندن سمیه ریاستندن عشیرت باشبوغلغنه ارتقا ایدن رئیس ینه بر پدرشاه وضعیتنده بولنیور . فقط بو دورده ولایت عامه ، هنوز تأسس ایتمش دکلدر . حاکم ، حکمدار ، آتا بوباشبوغدر .

عشیرت ، بویودکجه ، مانیزم‌ده موقعنی‌خاکی (ناتوریزم) ترك‌ایتمکه باشلایور . داها صوکره‌ده ، سماوی (ناتوریزم) ظهور ایدییور . (قره‌خان) دورنده تورکاری قره قوروم حوالیسنده کوریورز .

چین تاریخلرینك (قویونلو) تانژوسی اولدیغنی خبر ویردکاری (ته ئومان) اولمسی پك محتمل بولنان (قره‌خان) دورنده ، خاکی وسماوی ناتوریزم نتیجه‌سی اوله‌رق پك زیاده تشعب ایتمش اولان (ایل) آرتق وحدتنی ادراك ایتمکه باشلایور .

بویوك خارقه‌لرله طوغان ، پك طـاتلی خاطرات عاشـقانه ایله یتیشن (اوغوز خان) بو وحدتك ممثلی‌در : داستان ملی‌یه کوره ، « قاره‌خانك بو بویوك حرمندن طوغان چهره‌سی آیدن پارلاق ، کونشـدن نورلی اوغلی اوچ کون اوچ کیجه والده‌سـنك ممه‌سنی آلمیور . هر کیجه آناسنك رؤیاسـنه کیره‌رك ، تا کری‌یه ایمان ایتمدکجه ، سودینی امه‌یه‌جکنی سویلیور . آناسی ، یاوروسـنه قیامیور . باشـقه‌لرینه افشا ایتمکسزین ، تا کری‌یه ایمان ایدییور . قاره خان ، اوغلنه آد قویمق ایچون توره موجبنجـه ، بویوك بر طوی ترتیب ایدییور . هر طرفه دعوتجیلر کونده‌رییور . خلق طوپلانیور . دو کون ، درنك یاپیلیور . قاره خان اوغلنی قوجاغنه آله‌رق خلق ایچنه کوتورییور . اولوله ، برباشنه کیرن اوغلنه بر آد قویملرینی سویلیور . بکلر جواب ویرمه‌دن اول ، طفل شیرخوار ، دیله کلیور . آدینك (اوغوز) اولدیغنی سویلیور . دعوتلیلر حیرتده قالیورلر . آدینك اوغوز اولمسنه قرار ویرییورلر .... »

چوجوقلغی خارقه‌لرله‌کچن (اوغوز) ه ، افسانه‌ده عادتا بر پیغمبر رولی ایفا ایتدیریلیور : « تام بر یکیت اولنجه ، پدری کندیسـنه قارداشی (کور خان) ك قیزینی آلیور . اوغوز ، ایلك کیجه‌ده زوجه‌سـنه تا کری‌یه ایمان ایتمکی تکلیف ایدییور . فقط کور خانك قیزی باباسـنك دیننده آیرلمیور . اوغوزده کندیسیله مناسـبتده

بولنیور . قره خان ، اوغلنك زوجه‌سیله مناسبتده بولنمدیغنی اوکره‌نیور . قیزی سومدیکنه حمل ایدییور . دیکر قارداشی (کوز خان) ك قیزیله اُولندیرییور . اوغوز ، یکی زوجه‌سنه‌ده عینی تکلیفده بولنیور . فقط ، عینی مقابله‌یی کورییور . اونکله‌ده مناسباتده بولنمیور . برکون آودن کلیرکن بر ایرماق کنارنده چماشیر ییقایان قیزلر آره‌سنده ، عموجه‌سی (اوز خان) ك قیزینی کورییور. احتمالکه اوته‌دنبری بربرلرینه کیزلی بر عشق ایله مربوط اولان بو ایکی کنج ، برکوشه‌یه چکیلیور ، طاتلی طاتلی دردلشیورلر. اوغوز ، زوجه‌لریله کچن ماجرایی سوکیلیسنه آکلاتیور . کنج قیز بو اعلان عشقه ؛ سن نه یولده اولسه‌ك بن‌ده او یولده اولورم ؛ جوابیله مقابله ایدییور . قاره‌خان ، بویوك طویلرله ، قارداشی (اوزخان) ك قیزینی اوغلنه آلیور ، فقط ، اوغوزك بو مسعود کونلری چوق سورمیور . کندیسی آوده ایکن اولکی زوجه‌لری یکی بردین طاشیدیغنی باباسنه خبر ویرییورلر . قاره خان ، بو عاصی اوغلنك وجودینی ازاله ایتمکه قرار ویرییور. عسکر طوپلامغه باشلایور. فقط ، سوکیلی زوجه‌سی اوغوزه کیزلی بر آدم کونده‌ره‌رك ماجرایی خبرویرییور . اوغوزده اطرافه آدملر صالیور . آتام اوردو حاضرلایه‌رق بنی اولدیرمکه کلیورمش، بنی ایستیانلربکا ، بابامی ایستیانلرده اوکا کیتسون ، یولنده خبرلر کونده‌رییور . خلقك بر قسمی قاره خان طرفنی ، بر قسمی‌ده (اوغوز) طرفنی التزام ایدییور . قاره خانك قارداشلرینك اوغوللری‌ده اوغوز طرفنه کچیورلر . بابا ایله اوغل آره‌سنده حرب اولیور. غلبه ایدن (اوغوز) ، بو دون طرفندن ایل خانی اعلان ایدیلیور . اوغوز ، تورکاری برلشدیرییور . هپسنی یکی دینه ادخال ومخالفت ایدنلری محو ایدییور ... »

داستانك شو قسمی تورکلر آره‌سنده وقوعه کلمش اولان دینی ،
یاسی و اجتماعی بر تبدل عظیمك خاطره‌سی‌در . اوغوز خان‌ده بو
لابك قهرمانی ، ممثلی‌در . اوغوزخان ایستر برشخص مخیل‌اولسون،
ستر برچوق مورخلرك ادعا ایتدکلری کبی چین وقایعنامه‌لرینك
قویونلو) دولتنك الك‌بویوك (تانژو) سی اوله‌رق طانتدقلری (مه‌ته)
لسون هرایکی احتماله کوره‌ده داستان ملی‌نك بو قسمی تورکلرده
ایل) و (دولت) تشکلنك پك اسکی بر زمانه عائد اولدیغنی
وسترمکده‌در . اوغوز دستانك اویغورجه بر متنه استناداً
رادلوف) لك خبر ویردیکی دیکر بر شکلی داها واردر. دستانك
لامیتدن اول تثبیت ایدیلمش اولدیغی تخمین ایدیلن بو شکلی ،
رجه (ابوالفضل رشید) و (ابوالغازی بهادر) طرفندن تصویر
یلن شکلدن فرقلیدر . فقط بوده اوغوزله سیاسی و دینی بر
قلاب وقوعه کلمش اولدیغنی تأیید ایتمکده در. هر ایکی شکلدن‌ده
کلایورزکه (ایل) یعنی (دولت) تشکل ایدرایتمز، (تاکری‌بجیلق) ده
صوله کلمش ، مختلف اوروقلرك ممثللری اولان (یرصو) لره قارشی
اکم اوروغك ممثلی‌ده (تاکری) اولمشدر . اوغوزخانه اسنادایدیلن
تون مجادلات و محاربات ، حاکم اوروغله یرصوسنك غلبهٔ قطعیه‌سی
مزندن باشقه برشی دکلدر .

دولت تأسس و کسب قوت ایتدکدن صوکره متبوع اوروق
النك‌ده داها عمومی ، داها مبجل و داها قدرتلی تلقی ایدلمسی طبیعی
دی . داستان ملی‌ده کوستریبورکه، اجتماعی وسیاسی تشکیلات کتدکجه
تلنمش ، (تاکری قوتی) نك یعنی (تانژو) ویا (باشبوغ) لك
درت و سطوتی آرتدقجه ، متبوع قومك ممثلی بولنان (تاکری) ده

وجدانلرده داها زیاده بویومش ، داها زیاده قدرتلی اولمشدر . ملی داستانی (اوشال شجرهٔ ترکیه) سنده درج ایدن (ابوالغازی بهادر خان) بو انقلابی شو سطرلرله افاده ایدییور : « قاره خان زماننده ایل اوقدر قارارمشدی که آره‌لرنده تاکری‌یی یاخشی طانیوب برلکنی بیلن تك آدم قالمامشدی. اولوتاکرینك مادرزاد ولی یاراتدیغی (اوغوز خان) ایله (ایرقیل آتا) نك غیرت وهمتلری، ایلی بوقرا کاقدن قورتاردی . اونلره تاکرینك برلکنی وقدرتنی طانتدی... »

(ایل) ك تشکلی عمومی وجدانك تشکلی دیمکدی . عمومی وجدانك تشکلی ایسه اله خاصلر یرینه اله عامك قائم اولمسی ، حقوق خاصه‌یه بدل حقوق عامه فکرینك طوغمه‌سی ایدی . اله خاصلرك یعنی (یرصو) لرك ضررینه اولان بو انقلابی محیطك تلقیناتی‌ده تقویه ایتمشدی . تورانك واسع بایلالری ، پایانسز استپلری ، براق و ییلدیزلی کیجه‌لری ، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری ، کچیدسز اورمانلری ، تك و اولو بر تاکری عقیده‌سنك انکشافنه پك مساعد ایدی . (ایدی قوت) . متفرق و متشتت اولوسلری ، اوروقلری برلشدیره‌رك متحد (ایل) وجوده کتیرنجه اله خاصلرك‌ده اله عامك عظمت وجبروتی قارشوسنده الوهیت ماهیتلرینی غائب ایده‌رك باشقه برشکله انقلاب ایتملری قدر طبیعی برشی اوله‌مزدی . داستان ملی‌ده بونك بویله اولدیغنی کوستریور . اوغوز خاندن صوکره حاکم اوروقلرك (صاغ قول) و (صول قول) ناملریله ایکی‌یه آیریلمش اولدقلرینی و بونلردن هر برینك دورت بویه بولونه‌رك مجموعنك یکرمی دورت بوی اولدیغنی کوریورز . بونلردن صاغ قولی تشکیل ایدن اوچ بویك مقدس جدلری ، (کون خان) ، (آی خان) ،

یلدیزخان) در . صول قولده‌کی اوچ بویوك مقدس جدده (کوك
ن)، (طاغ خان) و (ده کیزخان) در . اوغوز خانك اوغللری
لان بو آلتی مقدس جدك اسملرندن اوچ اولکیلر (سماوی) ، اوچ
وکنجیلرده (ارضی) در .

دیمك‌که (ایل) ك تشـکلندن اول ، تورکلرك سماوی و ارضی
بهلری اولان (تانـکره) و (یرصو) لری ، (ایل) ك تشـکلندن
وکره اوغوز خانك اوغوللری و بویلرك مقدس جدلری شـکلنه
تحاله ایتمشلردر . داستان ملی‌ده سماوی و ارضی (ناتوریزم) ایله
مانیزم) دورلرینك خاطره‌سی بو صورتله یاشاتدیریلمش اولدیغی کبی
نلرك بانده یك اسکی بر (توته‌میزم) ك پس ـ زنده ایزلری‌ده پایدار
شـدر . چونـکه داستانده ، صاغ و صول قوللری تشـکیل ایدن
رمی دورت بویك برر (اونغون) ی بولندیغنی کوربیورز .
جامع التواریخ) ده (اونغون) حقنده ویریلن معلومات ، (توته‌م) ك
صافنه توافق ایتمکده‌در [۱]. (ابوالفضل رشید) ك تفسیرینه کوره
اونغون) مبارك معناسنه‌در. دیمك‌که (توته‌م) کبی مقدس‌در. ثانیاً
کثر (توته‌م)لر کبی (اونغون) لرده برر حیوان‌در. ثالثاً هربویك
دلرینه، کندی بویلرینك (اونغون) ی اولان حیوانی اولدیرمك،
ی یمك ممنوعدر . حالبوکه ، توته‌می تشـکیلاته تابع اولان
لنلرده‌ده توته‌م حقنده‌کی تلقی‌نك تمامیله بویله اولدیغنی کوربیورز.

اوغوز بویلرینك اونغونلری ، آوجی قوشـلردر . اونغونلرك
وجی قوشـلردن انتخاب ایدلمش اولمسی تصـادفی بر شی دکلدر .

---

[۱] توته‌م و توته‌میزم حقنده فضله تفصیلات ایچون (تاریخ ادیان)
تابمزك برنجی جلدینه مراجعت .

بلکه، تورکلرك ملی حیاتلریله علاقه‌داردر . چونکه اسکی تورکلرد
خانلرك بودونله برلکده یاپدیغی (سغر) یعنی ملی آو ، مقدس ایدی

خلاصه ملی داستان بزه ، تورکلرك بر (ملت) حالنی آلمالرینك
پك اسکی اولدیغنی کوستردیکی کبی ، او زمانه قدر کچیرمش اولدقلری
اجتماعی وسیاسی صفحاتك دینی تحولاتله علاقه‌دار بولندیغنی د
آکلاتمقده‌در کوریلیورکه : ایلك دورده تورکلری توتەمی تشکیلا
مربوط بولییورز . بو دورده متشتت کتله‌لر قلان حالنده تجم
ایتمش، ملی وحدت طویغوسی هنوز اویانمامشدر . قلانلر بویویه‌را
قبیله‌لر تشکل ایتدکدن صوکره ؛ توتەمیزم خاطره‌لریده اونوتولماغ
اوزره ؛ مانیزم یعنی اجدادپرستلك وناتوریزم صفحه‌سی باشلامشدر
ناتوریزم دوری ، ارواح اجداد یرینه بونلرك مقدس مقاملری اولا
طاغلر و بویوك صولر اقامه‌سیله ابتدار ایتمش و بوندن (یرصو) ا
طوغمشدر . یرصولر ، ارضی ناتوریزم دورینك مولودیدر . ب
دورده ، مرکزك و دورت جهتك یرصولری اولدیغی کبی ، مختلف
قبیله‌لرکده کندی اولکه‌لرینه مخصوص یرصولری واردی .

قبیله‌لر بویویه‌رك عشیرت تشکل و بر قبیله رئیسی قبائل سائره
تحت انقیادینه آله‌رق بر حاکم سلاله‌تأسیس ایتدکدن صوکره (ارض
ناتوریزم) یرینه (سماوی ناتوریزم) قائم اولمشدر . بو دورده حا
سلاله‌نك معبودجدلری (تاکری) نامنی آلمش ، بوصورتله (یرصو)لر
و (تاکری) لر نامیله بر ایکیلك وجود بولمشدر . سماوی ناتوری
تشکل ایتدکدن صوکره (یرصو) لر دینی ، سحری بر ماهی
آلمش ، بوندندن (شامانیزم) طوغمشدر . دیمك که شامانیزم ، د
برمنظومه دکل بلکه سحری بر منظومه‌در .

(اوغوز خان) ویا (مه‌ته تانژو) ایله ملی وحدت تقرر و (ایل) تأسس ایدنجه (یرصو) لر اونوتیله‌رق (اولو تاکری) عقیده‌سی باشلامش، یریوزینك (اولو باشبوغی)ده (تاکری قوتی) اولمشدر [۱] .

(ایل)ك تأسسی ، تعبیر دیکرله تورکلرك صحنهٔ جدال‌ده برملت حالنده کورینمه‌لری عجبا نه‌زمان باشلامشدر. داستانه کوره، بومبدئی صورت قطعیه‌ده تعیین ممکن دکلدر. داستان ملی‌ده ، تورك برلیکی ممثلی کبی تصویر ایدیلن (اوغوز خان) ، (حضرت ابراهیم) ایله معاصر عد ایدلمشدر. طبیعی بوتوقیته قطعی برماهیت عطف ایدیله‌مز. فقط ، اوغوزك حضرت ابراهیم ایله معاصر طوتیلمش اولمسنه نظراً (ایل) تشکلنك پك اسکی برزمان‌ده باشلامش اولدیغنه حکم ایتمك ضروری‌در. تورك تاریخی حقنده پك عمیق تدقیقاتده بولنان (ده‌کینی) یه توفیقاً ، (اوغوز خان) له (مه‌ته تانژو) نك عینی بر شخص اولدقلرینی قبول ایتدیکمز تقدیرده بوزمان تاریخاً تعین ایدر . چونکه (مه‌ته) تانژونك ، میلاد عیسی‌دن ۲۱۰ سنه اول ، یاشامش اولدیغی چین وقایعنامه‌لریله مثبت‌در . کوریلیورکه ، هر ایکی منبعه کوره‌ده ، تورکلرك متحد بر ملت حالنده صحنهٔ تاریخ‌ده بر موجودیت کوسترمکه باشلامش اولدقلری زمان پك اسکی‌در . چین وقایعنامه‌لرینه نظراً ، بومبدأ یکرمی برعصر قدر برقدمه مالکدر .

موجودیت ملیه‌سی اعماق اعصار ایچنه کومولن و اوزماندنبری استقلال وموجودیتی پك شانلی برصورتده محافظه ایدن بویوك

[۱] (تاریخ ادیان) عنوانلی اثریمزك یاقینده انتشار ایده‌جك ایکنجی کتابنده تورکلرك اسلامیتدن اولکی دینلرینه عائد معلومات کافیه ویریلمشدر .

ملتك بو كونكی نسلی آره‌سنده ، اعتلای آتیدن نومید اولانلره تصادف ایدیله‌سی نه آجیقلی برحالدر. (بز آدم اوله‌یز !..) نقراتنی ورد زبان ایدنلر ، منسوب اولدقلری ملتك ماضیسنی، قابلیت حیاتیه‌سنی ، ملی سجیه‌سنی بر آز تدقیق زحمتنه قاتلانسه‌لردی بوقدر بدبین اولمز، کرداب یأسه بوقدر کوموملزلردی. تورکلرك بو کونکی حیات مجادله‌سنك اقتضا ایتدیکی درجه‌ده تکمل ایتمه‌مش اولدقلری محققدر. فقط ، تورکلرك بو خصوصده کیری قالمش اولملرینك سببی قابلیتسزلکلری دکلدر . بو عامل ، دونه قدر تورکك مقدراتی اوزرینه چوکمش اولان سلطنت شخصیه واونك اویوشدیریجی و بوغیجی شکل حکومتی‌در. بو حکومت یالکز اسماً تورك ایدی . فقط روحی وحاکم عناصری اعتباریله تورکه نسبتی پك آز ایدی . سرکذشتجو محترص کوزده‌لردن ویاخود ماورو یانیلر ، نورادونکیانلر کبی دولتله علاقه‌لری بانقهٔ عثمانی نك عثمانلیلغی درجه‌سنده اولان اشخاصدن متشکل حکومتلرك تورکلرده‌کی قابلیت واستعدادك انکشافنه چالیشمه‌لری امکانی یوقدی. اونلر کیملرك احتراصلرینی تطمین، سفاهتلرینی تأمین ایتمك ایچون تورکك قانی امکدن، ایکنجیلرده هم أمك ، هم ده قوروتمقدن باشقه برشی غایه تعقیب ایده‌مزدی . اك زنده واك کنج عنصرلری آرناوودلق طاغلرنده ، یمن چوللرنده ناحق یره ئولدیریلن ، اختیارلرینك ، قادینلرینك، چوجوقلرینك سفالتله چاریشه چاریشه آلده ایتدکلری بغدایلری غصب وسفاهت دکرمنلرینه سوق ایدیلان برملت ، ترقی وتکامل ایده‌بیلیرمیدی ؟ تورکلر، برملت حالنده صحنهٔ جدالده کورونمکه باشلادقلری زماندن بوکونه قدر پك عظیم، پك مهلك ورطه‌لر کچیرمش فقط هرشیئه رغماً ینه بقا وموجودیتلرینی محافظه ایتمش، آللرندن چیقارکبی کورینن استقلاللرینی قورتارمشلردر.

بو موفقیتی کوسترن بر قوم مساعد شرائطه مظهر ومقدراتنه بالذات حاکم اولورسه ، شبهه یوق که دیکر ساحه لرده ده خارقه لر کوستره جکدر. ملتده کی لایفنی قابلیت حیاتیه یی آکلامق ایچون معتوه مرتجعلرك ویا دەژەنەرە بایقوشلرك یاوه لرینی دکل، شواوچ سنه لك معجزوی فعالیتله عصرلری طولدیرن صفحات تاریخی نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر فکرنده یز. استقبال، آنجق تاریخ ملیدن آلنه جق عزم وامید، روح ملیدن آلنه جق قدرت حیاتیه ایله قورتاریلور وقوریلور . بو حقیقته ایمان و ایجاباتنه توفیق حرکت ایدیلیرسه ملت بو کونکی وضعیتدن پك چابوق تخلیص واعلا اولنه بیلیر . ملتده کی حیاتیت وغیر مکشوف قابلیتلره نظراً هیچ شبهه یوق که استقبال مؤمندر . لااقل یکرمی بر عصردن بری موجودیت ملیه سنی مدرك اولان وبواوزون حیاتی یاشامق ایچون ایجابات حیاتیه یه انطباقی بیلن بر قوم یالکز یاشامق دکل یوکسلمك طلسمنی ده حائز دیمکدر . ألویریرکه او قوم ، ماضیسنی ، ملی روح وسجیه سنی بیلسون ، کندی مقدراتنه فعلاً حاکم اولسون! ألویریرکه کزیده لری ده عصرك ایجاباتنه کوره مجهز اولمقده قصور کوسترمسون ، استقبال حقنده لایتزلزل بر عزم و ایمان بسله سون ! وداٸما بو عزم وایمانی کتله یه ده نفخ ایده رك ترقی وتکامل شهراهنده اونلره رهبرلك ایتسون !...

ملتك قابلیت حیاتیه سیله سجیه وروحنه بوقدر بویوك برامید ربط ایتمه مزك سببنی، آشاغیکی صحیفه لر کوستره جکدر .

تورکلر ، تاریخك ساحهٔ ضبطنه کیردکلری زماندنبرو بوکونه قدر دائما مستقل وحاکم یاشامشلردر .

ارضك بسله‌دیکی مخلوقاتدن بشر نامنی طاشیان کتلهٔ معظمه ، شمدی‌یه قدر کوروله‌مش وایشیدیله‌مش ، بر انقلاب عظیمه طوغری قوشیور . سکنهٔ ارضك آری ، سامی ، تورانی ، زنجی ... کبی بر چوق نامارله آیریلن انسانلرینك بش سنه متمادیاً آقیتدقلری قان سیلابه‌سیله بسله‌نن شجرهٔ انقلاب بوتون دنیایی قاپلایه‌جق بر استعداد کوستریبور . شمدی‌یه قدر تاریخك ضبط ایتدیکی الك بویوك انقلابلر ارضك آنجق محدود بر ساحه‌سنده ویك بطی بر حرکتله وقوع بولمش اولدیغی حالده مؤسسات حاضرهٔ بشریه‌یی تهدید ایدن بو یکی انقلاب جهانشمول بر ماهیت عرض ایدییور . دونه قدر کندیلرینی من طرف الله عرق ابیضك ابدی خدمتکارلری اولمق اوزره یاراديلمش اولدقلری قناعتنده بولنان اقوامه ، حرب عمومی ، نه درین بر درس ویردی ؟ بو درسك تجلیاتنی هر حالده ، یاقین بر آتیده کوره‌جکز !...

زمانك حاضر لادینی بو یکی حیاته قارشی اوچ یوز ملیون مسلمانك وضعیتی نه اوله‌جقدر ؟ بو کوندن اونی دوشونمك ، بوتون اسلام متفکرلرینه توجه ایدن الك مبرم بر وظیفه‌در .

بیك كسور سنه‌دنبری ، بوتون بوعالمه رهبرلك ایدن ، بوتون بوعالمك حقوق وموجودیتنی قورتارمق ایچون قان دوكن توركلر؛ شبهه یوق كه؛ بو یكی حیاته ، بوجهانشمول انقلابه قارشی‌ده ، بك مقدس وظائفله مكلف بولنیورلر . بو وظائف اولا كندی ملی وارلقلری ثانیاً بوتون مسلمانلرك مقدرات مستقبله‌سی ایله علاقه‌داردر. تورك اولا كندینی بیلملی ، كندینی قورتارملی‌درکه دینداشلرینه قارشی ایفاسنه مجبور اولدیغی تنویر وظائفنی‌ده ایفا ایده‌بیلسون ! تورکك میراثنه وضع ید ایتمك غایه‌سنی تعقیب ایدن ، بوغایه‌نك تحققنی تأمین ایچون توركك قابلیت حیاتیه‌سی منطقی اولدیغی قناعتنی هردرلو وسائطله آره‌مزده نشره چالیشانلرك تلقیناتیله آولانانلره قارشی ؛ شایان شكراندركه ؛ كتلهٔ ملت ، هر وسیله ایله قابلیت حیاتیه‌سنی كوسترمشدر. فقط ، بوقابلیت حیاتیه آثارینی شعورلی برشكل‌ده تحقق ایتدیره‌بیلمك ایچون، كتله‌نك تنویری ایجاب ایدر.

حرب عمومی‌یه نهایت ویرن متاركه‌یی متعاقب كوچوك بویوك ایمپریالیست ملتلرك سونمز احتراصلریله مراسم تدفینیه‌سی اجرا ایدیلمك ایسته‌نیلن توركملتی، شمدی‌یه قدر بودرجه وخیم فلاكتلرله مالامال پك چوق ورطه‌لر گچیرمش، فقط لایفنی قابلیت حیاتیه‌سی سایه‌سنده ، ئولمه‌مش، حیرت بخش خارقه‌لر كوسترمك صورتیله یاشامشدر . كندینی تورك ایمپراطورلغنك وارث طبیعیسی عد ایدن ، سطوت جهانشمولی اوكنده بوایمپراطورلغی بر (خسته آدم) مثابه‌سنده كورن چارلق ، بوكون تاریخك منسی صحیفه‌لرینه كومولمش اولدیغی حالده ، عینی صدمه‌یه معروض قالان (خسته آدم) ، ینه ئولمه‌مش ، ألیم فلاكتلره رغماً ابدیاًده اولمیه‌جكنی بوتون جهانه كوسترمشدر.

تورك‌ده‌كی فنـا ناپذیر قابلیت حیاتیـه ؛ اك قورقونج هائله‌لره رغمـاً ؛ (لاتقنطوا ...) فرمانیله بوقابلیتی یاشـاتان دینك تأمین ایتدیكی لایتزلزل ایمان، بوملتك بقاسنی مؤمن ایكی (آب حیات) منبعی‌در. تورك‌لر، اك مدهش صدمه‌لر قارشوسنده، موجودیتلرینی بوكونه‌قدر یاشاتان روح آتشینی بولدیكی منبعدن آلمش اولدقلری كبی الی‌الابد حق بقالرینی تأمین ایتدیره‌جك یكانه قدرتی‌ده آنجق ینه بوایكی منبعده بوله‌بیله‌جكلر .

*
* *

شوسـطرلرك یازیلدیغی تاریخدن (م ١٩٢٢) ایكی بیك یوز یكرمی برسنه اول ، صوك بهارك ایلیق بركوننده ، چین‌ده معظم (هان) سلاله‌سنك مؤسسی بویوك ایمپراطور (قائو-تی Kao - ti) نك سراینده امثالسز برفوق‌العاده‌لك كوریلیوردی. سرایك بولندیغی جاده‌لر ، قوجوق قالپاقلی ، اوزون مزراقلی كحیلان آتلی ، كوریوز سواریلرله طولمشدی. اووقت چین پایتختی اولان (سـیغانفو) نك متجسس خلقی، بوجسـور سواریلری كورمك اوزره سـوقاقلره دوكولمش ، پنجره‌لره قوشـمشلردی. ازدحاملی جاده‌لردن تلاشلی برسرعتله سرایه كیدن اركان دولتك اوزون صاچلری آره‌سـندن سچیلن سیمالرنده درین براندیشه نشانه‌لری كورینیوردی .

بویوك (چین - شه - هوانغ - تی) نك انقاض سلطنتی اوزرنده اوزون وشانلی براستقباله نامزد معظم برخاندان تأسـیس واوچیوز ملیون انسانی كندیسنه فرمانبر ایدن ایمپراطـور (قاعو-تی Koa- ti) اندیشه‌لی برحالده، سرایه دعوت ایتدیكی وكلا وامراسنك ورودلرینی صبرسزلقله بكله‌یوردی .

مدعوین ، عمیق بر سکوت ایچنده یرلره قاپانه‌رق شرفنوله مظهر اولدقلری زمان ایمپراطور (قاعو-تی) پایتخت جاده‌لرینی طولدیران جسور سواریلرك قوماندانی طرفندن برآزاول تقدیم ایدیلن نامه‌نك قرائت ایدلمسنی امر ایلدی: « کوك‌ویرك طوغوردیغی کون و آیك تخته‌کچیردیکی هیونغ-نو(قویونلو)لرك حشمتپناه بویوك تانژوسی، چین فغفوروندن احترامله‌رجا ایدرکه...» عباره‌سیله باشلایان نامه‌ده‌قویونلولر غالب باشبوغی (مه‌ته) ، چینك استرحام ایلدیکی مصالحه‌نك تحققی ایچون برطاقم شرائط درمیان ایدییوردی. بوشرطلر آره‌سنده اك مهمی ، ایمپراطورك سوکیلی قیزینك تانژویه تزویجی تکلیفی ایدی. حالبوکه چینك مقدس عنعنه‌سنه کوره (ابن سما) نك کریمه‌سی ، براجنبی‌یه تزویج ایدیله‌مزدی. فقط ، ایمپراطور معیتنده‌کی اوچ یوز بیك کشیلك براردویه رغماً (شانسی) ده (په - تنغ Pe-teng) قلعه‌سنده (مه‌ته) نك قرق بیك کزیده سواریسی طرفندن تحت محاصره‌یه آلنمش ، اوردوسنك قسم اعظمی کبی کندیسی‌ده اسارته دوشمك اوزره ایکن (مه‌ته) نك زوجه‌سی (یه‌ن - شی Yen-chi) خاتونك معاونتیله قورتیله‌بیلمشدی. بومدهش خاطره ایله اعصابی صارصیلمش اولان ایمپراطوری ، بوتون شمالی چینی استیلا ایدن (مه‌ته) نك شرائط صلحیه‌یی قبوله اجبار ایتمك مقصدیله پایتخت اوزرینه یوریمکده‌اولدیغی خبری بوس بوتون شاشیرتمشدی. (مه‌ته) ، قبل‌المیلاد (۲۱٤) تاریخندن اعتباراً قویونلولرك حاکمیتنده بولنان (ته‌ئومان)ك اوغلی وخلفی‌ایدی. مه‌ته پدری زماننده متشتت‌برحالده بولنان اولوسلری، بویلری سنجاغی آلتنه طوپلامش، تورك برلکنی وجوده کتیرمش ، (هامی) دن (قوره) یه ، (سیبریا) دن چینك

(شانسی) ، (شنسی) و (یه - کینغ) ایالتلرینه قدر امتداد ایدن واسع بر ایمپراطورلق قورمش، شمدی‌ده چینی استیلایه قویولمشدی. ایمپراطور بوحرکته قارشی، اوچ یوز یکرمی بیکی متجاوز براوردو ایله طالعنی دەنەمش ، فقط ، اسارته دوشمك تهلکەسنه معروض قالمشدی. شمدی یاایمپراطورلنی فدا ایتمك ویا مقدس عنعنەیی بوزمق ایجاب ایدییوردی. هرایکی احتمالده تحمل سوز ایدی. ایمپراطوری اُزن درین‌اندیشه بوندن ایلری کلیوردی. ایمپراطورك تأثرواندیشەسی وکلاسنی‌ده استیلا ایتمش اولدیغندن نامەنك قرائتنی عمیق برسکوت تعقیب ایتدی .

باش قوماندان (لیەعو- کینغ Lieau-King)ه توجه ایدن نظرلر اوندن بر چارۀ استخلاص بکلیور ، اوردودن حالا برشیلر امید ایدیلدیکنی آکلاتیورلردی. نهایت جنرال (لیەعو-کینغ) ایمپراطوره توجیه ایتدیکی خطابه ایله بکلەنیلن جوابی ویردی :

« چینلیلرك قانی دوکمکسزین مەته نانژویی اُلده ایتمك ایچون کندیسنه کریمەکزی تزویج ایتملیسکز .. چونکه پرنسس ، هیچ شبهه یوق‌که ؛ زوجنی تسکین ایدەجك ، چین علیهدارلنی فکرینی تعدیل ایدەجکدر. شاید کندیسندن براولاد دنیایه کلیرسه ، برکون قویونلولرك چین ایمپراطوری قاننه منسوب برنانژو واسطەسیله اداره ایدیلملرینی‌ده امید ایدەبیلیرز . طوغەجق بو چوجوغی چینه کتیرەرك کندیسنه چین تربیەسی ویرمك‌ده ممکندر. بناء علیه پرنسسك(مەته) نانژویه تزویجنه موافقت کوستریلیرسه ، بو واسع و قدرتلی حکومتله مصالحه عقد ایدیلەجك ، شمال حدودلریمزك محافظەسی ایچوزده یوز بیکلرجه عسکر بسلمکه لزوم قالمیەجقدر !... »

چین وقایعنامه‌لرنده صفحات تاریخیه‌سی تمامیله ضبط ایدیلمش اولان
ك اسکی تورك دولتی دها بدایت تأسیسنده ، ایشته بوقدر فیاض بر
بلیت حیاتیه ایله حضور تاریخه چیقمشدی. میلادعیسی‌دن ایکی یوز
سور سنه اول ، مستقل بر دولت اوله‌رق مجادلهٔ حیاته آتیلان
رکلر ، زمانك بعضاً پك مهلك اولان صدمه‌لرینه رغماً ، یکرمی بر
صردنبری موجودیت واستقلاللرینی محافظه ایتمشلردر .
تاریخ بزه برزمانلر جهانك الك قدرتلی ملتلری صایلان اقوامدن
. چوقلرینك ، آز چوق مهلك صدمه‌لره قارشی ادامهٔ موجودیت
دمیه‌رك صحنهٔ حیاتدن چکلمش اولدقلرینه دائر بر چوق خاطره‌لر
قل ایدییور. حالبوکه تاریخده تورکلرقدر مدهش صدماته اوغرامش
لتلر همان یوق کبی در . بوتون بو مهلك صدمه‌لره رغماً ، تورکلرك
وجودیت واستقلاللرینی محافظه ایتمش اولملرینك سببی ینه بو ملتك
وحنده ، قابلیت حیاتیه‌سنده آراملی در .
تورك عشیری برحیات کچیریر کن بیله ؛ کورییورز که ؛ ینه مستقل
شامش ، اجنبی بر حاکمیته ادخال ایدیله‌مه‌مشدر . تورکه ، استقلال
وحنی نفخ ایدن ایلك عامل ، محیطی اولمشدر . بویوك استپك برر
هرمان اوله‌رق یتشدیردیکی تورکلر ، ارضك باشقه اولکه‌لرنده
ورشیاب اولان جهانکیر ملتلرك هیچ بر صورتله بارینه‌میه‌جقلری
محیط ده عشیری دورلرندن بری سر آزاد بویومشلردی. بو حال ،
ونلرده حیاتك استقلالدن عبارت اولدیغی قناعتنی لایتزل بر صورتده
رلشدیرمشدی . یوکسك استپندن ، ارضك دیکر محیطلرینی ایاغی
لتنده کورن تورکلر ، بالعکس ، کندیلرینی اورالرده یاشایان قوملرك
طبیعی برحاکمی کبی کورمشلردی. تورکلرده ، جهانکیرلك وحاکمیت
هنیتنی تقریر ایدن عامل بالخاصه بو کوریش اولمشدر .

اواخر حیاتنه طوغری قوره دکزندن (وولغا) بویلرینه ، (اورتوس) خطه‌سنك جنوبندن (سیبریا) نك (توبولسق Tobolsk) حوالیسنه قدر امتداد ایدن قطعهٔ عظیمه‌یی محتوی بر ایمپراطورلغك باشنده بولنان (مه‌ته) بیله ، چین‌ده اوچ یوز میلیون نفوسك حاکمه‌سی اولان ایمپراطوریچه (تای - هه‌ئو Tai-Héou) یه کوندردیکی نامه‌لرده کندیسنی (متبوع اعظم) کوسترمك صورتیله بو ذهنیتی اظهار ایتمشدی . بو معامله‌دن متأثر اولان ایمپراطوریچه ، وکلاسندن (فان - هوئه‌ی Fan-Hoei) لك تشویقیله (مه‌ته) نك سفیرینی اعدام و کندیسنه اعلان حرب ایتمك قیام ایتدیکی زمان ، وزیر حکیمی (لی - پو Li-po)، ایمپراطوریچه‌نك حضورنده اجتماع ایدن مجلس وکلاده ایراد ایتدیکی شو نطق ایله قویونلولرده‌کی عزم و قدرت قارشوسنده چینك حقیقی وضعیتنی پك کوزل تصویر ایتمشدی: «ایمپراطور (قاءوتی) نك قویونلولر طرفندن محاصره ایدیلدیکی زمان ، پك اوزاق دکلدر . او زمان ، ناژونك حرمی خاتونك معاونت خفیه‌سی اولمسه ایدی، ایمپراطور معیتیله برابر اسیر اوله‌جقدی. بوکون ، او فلاکتلی زمانلر، هنوز اونوتولمه‌مشدر. هپسی یدی کون محاصره اولندق دینیلیور. فقط ، او مصیبتلی کونلرك براقدیغی آوازهٔ اشتکا، حالا منقطع اولمه‌مشدر. سینهٔ ملت‌ده آچیلان یاره‌لر ، هنوز أیی اولمدی . (فان هوئه‌ی) ، اغفالکار بر لسانله ایمپراطورلغی تکرار بر حربه سوروکله‌مك ایستیور. یوزبیك کشیلك بر اوردو ایله (قویونلو) حکومتنی ییقه‌جغندن بحث ایدییور. خایر ، بو سوزلر ، بوش یره آتوب طوتمقدر . دشمنمزك قدرت وسطوتنی کورمك ایسته‌مه‌مکدر . کمال جسارتله عرض ایده‌رم که شو ضعیف حالمزده بزم ایچون (مه‌ته) ایله خوش کچینمکدن باشقه یول یوقدر.»

داها هنکام تأسسنده ، اوچ یوز میلیونلق بر کتلهٔ معظمه‌یه قارشی بوقدر پارلاق بر وضعیت احرازایدن تورك دولتی ، بوتفوقنی تشکیلاتنه ، ملی سجیه‌لرینه و وحدتنه مدیوندی . تورکلر، صحایف متوالیه‌ده کوروله‌جکی وجهله ؛ ملی وحدتلرینی محافظه ایتدکلری ، باشلرنده عزمکار ، و درایتلی باشبوغلر بولندیغی مدتجه ؛ دشمنلرینه قارشی دائما بو وضعیتده قالمشلردر . تورکی ییقان وصارصان عامل ، خارجی دشمنلرك غلبه وسطوتی دکل ، بالعکس کندیلرینك وحدت ملیه‌یی محافظه ایتمه‌یه‌رك نفاق وتفرقه‌یه دوشمه‌لری اولمشدر .

وحدت ملیه‌یی تأسیس ایدن (مه‌ته) ، اورته آسیانك مبذولاً یتشدیردیکی علی‌العاده بر جهانکیر دکلدی . (قونفوچیوس) و (لائوچه‌ئو) نك فضیلت ، عدالت و مرحمت تلقین ایدن پرنسیپلرینه شدتله مربوط بولونان چین ایمپراطورینی، بصیرت و شفقتنك، فضائلنك، مدیحه خوانی یاپه‌جق قدر بویوکلکلر کوسترمش برصاحب ظهوردی .

مه‌ته تانژو ، قوردیغی تشکیلاتك اساسلرینی ، محیط ارضی‌نك ایجاباتندن ، تورکك روح و سجیه‌سندن آلمشدی . اعصار متعاقبه‌ده ظهور ایدن بوتون تورك دولتلری ایچون اساس اولان بوتشکیلات، عسکری برماهیتی حائزدی . واسع ایمپراطورلق ، بری صول (شرق) و دیکری صاغ (غرب) خدیوتی نامله ایکی‌یه آیریلمشدی .

دولتك بری شمالده و دیکری جنوبده اولمق اوزره ایکی پایتختی واردی . شمالده‌کی پایتخت (این شان) طاغی جوارنده بو کونکی (قوئه‌ی‌ـ هوآـ چینغ Koei - Hoa - tcheng) شهرینك شمال شرقیسنده بولنیوردی . جنوب پایتختی‌ده ، چینك بوکونکی (شانسی) ایالتنده‌کی (تا ـ تونغ ـ فو Ta - Tong - fou) بلده‌سی ایدی .

خدیویتلردن صوکره ، عسکری ، ملکی ، مالی و حقوقی امورك تدویری ایچون یکرمی ایکی صنف مأموریت احداث ایدیلمشدی . بو صنفلرك باشنده بولنه‌جق الك بویوك مأمورلر ایچونده آیری آیری رتبه و عنوانلر احداث ایجاد اولنمشدی . بو رتبه و عنوانلر ، چین وقایعنامه‌لرنده وبالخاصه (Sfu - Ki) ایله (Ven-hien-Tung-kao) ده درج ایدیلمشلردر .

(مه‌ته) نك تأمین ایتدیکی ملی وحدت ، قبل المیلاد (۵۸) تاریخنه قدر صارصیلمامشدی . بالعکس (لاعو چینغ) ، (کیون - چین) و (عو - غونه‌ی) کبی بویوك تانژولر زماننده داها زیاده قوتلنمش ، قویونلولرك چینلیلره قارشی تفوقلری ، بوس بوتون آرتمشدی . (کیون چین) ك باشبوغلغی زماننده ، قونلره قارشی مخاصم بر وضعیت آلمق تمایلی کوسترن چین ایمپراطورینه ، وزیری (هان - غان - قونه Han - Gan - Koue) ، قویونلولرك تفوقنی شوسوزلرله اجمال ایتمشدی : « قویونلولر ، مغلوب ایدیله‌رك تحت انقیاده آلنه‌بیلیر بر قوم دکلدر . بو سببدن بونلرله حربه قالقیشمق ، چین ایچون هیچ بر منفعت تأمین ایده‌مز . تانژویه اعلان حرب ایده‌رك اوزرینه براوردو سوق ایدرسه‌ك ، عسکرلریمزله حیوانلرینك سفالات و مشقتله محو اولملرندن باشقه برشی قازانمش اوله‌میه‌جغز . بناءً علیه ، چینك منفعتی ، تانژو ایله اویوشه‌رق مصالحه‌یی تجدید ایتمکده‌در ! . . »

چینلیلر ، شمالی دشمنلرینه قوهٔ عسکریه ایله غلبه ایتمکدن نومید اولنجه فعالیتلرینی سیاست و انتریقه ساحه‌سنه حصر ایتمکده تأخر کوسترمه‌مشلردی . قویونلولر ، پارلاق وشانلی تفوقلرینی ملی حیات وملی وحدتلرینك محافظه‌سی خصوصنده‌کی تعصبلرینه مدیون بولنیورلردی .

یلرنی دائمی برتهدید آلتنده بولندیران بوقدرتلی خصمی ده‌ویرمك
ن ، بو ایکی عمده‌یی ییقمقدن باشقه چاره یوقدی . قونلرك ملی
ت و عنعنه‌لری صارصیلور ، حیات عسکریلری چینك دبدبه‌دار
ه‌نکلریله ییقیله‌جق اولورسه ، ده‌وریله‌لری قولای اوله‌جقدی .
یلر بو پلانك تطبیقنه پك ایرکندن باشلامش ، قویونلولری ،
هته ، تجمله‌سوقه باشلامشلردی . تانژولرك حرم‌دائره‌سنه صوقدقلری
سلر ، بوتعلیماتله کونده‌ریلیورلردی . چینلیلر ، کوریورلردی که ،
نلولرك باشلیجه سبب تفوقی ، ملی وحدتلری ، سفاهتدن توقیلری ،
ت ومعیشتلرینك ساده‌لکی ، تشکیلات ودیسیپلینلرینك رصانتی ،
جوقلرنی کوچوك یاشدن اعتباراً طبیعی ایزجیلکله عسکری
نه آلیشدیرملری ، اخلاقلرینك صفوتی تساندلرینك قوتی
خصوصیتلردن ایلری کلیوردی . قویونلولرك ، ملی عنعنه‌لری ،
عادتلری ، طرز معیشتلری ضربه‌لنیرسه ، نفوسجه داها چوق
ن چینلیلر خصملرنی پك کوزل أزه‌بیله‌جکلردی !...

چینك بو سیاستی ، داها (لاعوشانغ) تانژو زماننده تظاهر
ه باشلامشدی . تانژونك (چونغ ـ هانغ ـ یونه) اسمنده‌کی
وری تهلکه‌یی کورمش ، قویونلولری ایقاضه چالیشمشدی . فقط ،
نتباه اوزون مدت دوام ایده‌میه‌جکدی . باشده تانژولرك سراینه
ن چینلی پرنسسلر اولمق اوزره قویونلولر آره‌سنه صوقولمش اولان
وق چینلی سیاسیون بو مقصدی تأمینه چالیشیورلردی .

قویونلولر ، جسور فقط سیاسی أنتریقه‌لره بیکانه ایدیلر . دشمنلرینه
ی دائما آچیق حرکت ایتمکی مردلك ایجاباتندن عد ایدییور ،
ه‌لکه تنزل ایتمیورلردی . استپ حیاتی ، اونلرك صفوت اخلاقیه‌لرینی

محافظه ایتمشدی . چینلیلر ایسه، بالعکس قوتله غلبه ایده‌مدکلری ش
دولتنی صارصمق ایچون آنجق حیله وخدعه سیاستنی تعقیب ایدییورلرد
بو سیاست ، قویونلولرك ملی عادات وطرز معیشتلرینی ده کیشدیرمك
اونلری ذوق و سفاهته ، دبدبه و زینته آلیشدیرمق ، نتیجه‌ده سف
احتراصلر اویاندیرمق صورتیله آره‌لرنده تفرقه‌لر چیقارمق غایه‌سـ
هدف اتخاذ ایتمشدی. برطرفدن کوناکون ناملرله قویونلواولکه
صوقولان سیاست وأنتریقه‌دللاللری، دیکرطرفدن تانژولرك سرایلری
امرانك اوتاغلرینه کونده‌ریلن چینلی قیزلر ، منحصراً بو مقصد
تعقیب ایدییورلردی .

بوتون بو مساعینك ثمره‌سی ، (هویه‌ن‌تی Hou - yen - ti
تانژودورندن (ق . م ۸۵ – ق . م ٦۸) اعتباراً کورولمکه باشلاد
بالآخره خاندان پرنسلری آره‌سنده ظهور ایدن تفرقه‌ده ،
انحطاطی تعجیل ایدن الك مؤثر عامل اولدی. معلومدرکه ، ملتلر لاینـ
سجیه‌لریله تمایز ایتدکلری کبی بقالرینی‌ده اوسجیه‌لره مدیوندرلر
بر ملتك ممتازیتی تعیین ایدن الك مهم سجیه‌ایسه ، صارصیلمز بر ع
واراده‌یه مالکیتدر . عزمکار واراده‌سنه صاحب بر ملتده حکومتجیـ
و حاکمیت سجیه‌سیده ؛ طبیعیله ؛ پك زیاده انکشاف ایتمش بولنو

قویونلودولتنك ادوار اولیه‌سنده حاکمیت سجیه‌سی بالخاصه‌ا
شکلنده تجلی ایتدیکندن ، بویوك تانژولر ظفردن ظفره قوشمشلرد
فقط ، پك طبیعیدرکه ، خارجی ظفر واستیلا طوردیغی، متین اراد
ویوکسك دوشونجه‌لی باشبوغلرك مقامنه، اراده‌سی ضعیف، دوشونجه
سفیل، ملتك روحیله دکل سفاهت وتجبر حرصیله حرکت ایدن تانژ
کچدیکی زمانلرده ؛ عینی سجیه داخلی مجادلات شکلنده تجلی ایده‌جکد

ل كه (هوهان سیه) تانژو زمانده (ق . م ۵۸ ـ ق . م ۳۱) بو
کوریپورز . دور استیلاده فتوحات آرقه‌سنده قوشان قویونلولر،
ان‌سیه تانژو زماندن اعتباراً . داخلی مجادلات ایچنده چیرپینمغه
لامشلردی . عزمكار تانژولرك مقاملرینی متانتسز شخصیتلر اشغال
كه باشلایه‌لیدنبری ، ملتك شیرازهٔ وحدتی صارصیلمشدی . چین
یونی ، بونتیجه‌یی تأمین ایتمكله هدفلرینه طوغری قطعی خطوه‌یی
ی اولیورلردی. قطعی ومهلك نتیجه‌ایسه، خاندان سلطنته منسوب
لرك قفالرینه استرقاب میقروبلری صوقمقله تأمین ایدیله بیله جكدی.
دی‌ده وار قوتلریله بوكا چالیشیورلردی . اولكی فعالیتلر بو
صده‌كی مساعی ایچون مساعد بر زمین حاضرلامشدی . چوق
ن بو مساعینك ثمره‌لری كورولمكه باشلادی . میلاد عیسی‌دن
كز سنه صوكره (پو ـ نو Pou - Nau)تانژو زماننده ، عائله
دن چینلیلرك (په) دیدكاری بر (بك) سكز اولوسی قاندیره‌رق
ه اعلان عصیان ایتدی . متحده‌دن بو صورتله آیریلان سكز
(په) یی (هوهان‌سیه) عنوانیله تانژو اعلان ایلدیلر .

چین سیاسیونلری مقصدلرینه آرتق واصل اولمشلردی. معظم
و دواتی پارچالانمش ، ملی وحدت بوزولمش ، قویونلولر
الی و دیكری جنوبی اولمق اوزره بربرلرینه دشمن ایكی
ه آیریلمشلردی . صوك خطوه‌یی آتمش اولمق ایچون بو ایكی
ی داها آچیقجه‌سی عینی بر ملتك بوایكی شعبی بربرلرینه
ق ، أزدیرمك صره‌سی كلمشدی . بو خصوصده‌ده موفق
. مختلف تأثیراتله بوزولان، كندیلرینی ملتك فوقنده كورمكه
ان ، سفیل احتراصلرینی ملتك حیاتنه ترجیح ایدن پرنسلر

کندیلرینه یك أبی آلت اولیورلردی . اغفالات سیاسیه‌لر
فریفته اولمغه داها مساعد کوردکلری ، جنوب قویونلولرینه
پرنسلرینی شمالده‌کی حکومت اوزرینه صالدیردیلر . کندیلرینه قار
صوك درجه دوستانه بر وضعیت آلان جینلیلرك مقاصد خفیه‌ل
اوله‌بیله‌جکنی دوشونه‌میه‌جك قدر صاف اولان جنوبی قویونل
متمادی مهاجمه‌لرله نهایت شمال حکومتنی میلادك (۹۳) تاریخ
طوغری ییقمغه موفق اولدیلر ! . . .

چین ؛ اوته‌دن بری تعقیب ایتدیکی سیاستده – که اولا پار
صوکره‌ده برر برر أز ! دستوریله افاده اولونه‌بیلیر – پارلاق بر
قازانمشدی . شمال دولتی اورته‌دن قالقدقدن صوکره بو دفعه او
قدر دوست کوروندیکی جنوب دولتنی دەویرمك ، پارچالامق تشبث
بویوك بر کرمی آلدی . عینی سیاستله بو دولتده‌ده تفرقه‌لر ، ن
چیقاریلدی . پرنسلر ، اغفال ایدیله‌رك داعیهٔ استقلاله سوق ایدیل
خارجدن دساس جینلیلرك ، داخلدن آرتق دەژنەره اولمش خ
پرنسلرینك اهاتلریله بربرلرینه ازدیریله‌ن ، قیردیریلان قویو
خارجی برهجومه مقاومت ایده‌میه‌جك قدر ضعیف وبیتاب دوشد
صوکره میلادك (۲۱٦) تاریخنده بر صدمه ایله جنوب دو
ییقیلدی ! . . .

چین سیاسیونی ولو اجنبی حمایه‌سی آلتنده اولسون اوچ
تسلطنیلرینی ، نفوذ وموقعلرینی محافظه ایتمکی ملتك حیات وا
ترجیح ایدن سفیل و خائن تانژواری سایه‌سنده ظاهراً
اولمشلردی . فقط اصل ملتك روحنی وسجیه‌سنی اونوتمقله
حالده ، کندی موجودیتلرینی تحت تهلکه‌یه صوقمشل

چونکه ، چین یوبوندیریغی آلتنه صوقولمق ایستەنیلن تورکلر ممکن دکل اجنبی اسارتنه تحمل ایدەمزلردی. بوملت موجود اولدقجه آنجاق مستقل یاشایه‌بیلیردی . قابلیت حیاتیه‌سی ، ملی روحی بونی اقتضا ایدییوردی ناصیل که بویله اولدی . باشلرنده‌کی تانژوارك ، صمیمیتلرینی احتراصلرینه کور برآلت ایتدکلرینی کورن فقط مدهش نتیجه قارشوسنده عمیق بر حرصله اویانان قویوبونلولر یکی بر استقلال مجاهده‌سنه آتیلدیلر. شمالده‌کی قوقویونلولر حکومتی داها طوغریسی (هوهان‌سیه) خاندانی منقرض اولدقدن صوکره اجنبی تحکمنه تحمل ایده‌مه‌ین قوبونلولر اورته آسیاده تکرار استقلال وحاکمیتلرینی استرداد ایده‌میه‌جکلرینی کورونجه، غربه طوغری چکلمش چین مورخلرینك (قانغ - کیو) دیدکلری (قانقلی) اولمکه‌سنده‌و (سیحون)‌ك شمالنده بر حکومت قورمشلر ایدی. بو یکی حکومت (کاشغر)‌دن (وولغا) ماوراسنه قدر امتداد و (قپچاق) ، (باشقرد) حوالیسنی احتوا ایدییوردی .

(توپا) تاتارلرینك (سیەن‌پی) لر اوزرینه اجرا ایتدیکی تضییق، صوکنجیلری یکی ایمپراطورلغی صیقیشدیرمغه مجبور ایدنجه، قویونلولر داها زیاده غربه چکلمکه مجبور اولمش، بو اثناده ایکی‌یه آیریلمشلردی . آوروپای روسی‌یه کچن قسم ، (بالامیر Balamir)‌ك ریاستی آلتنده برچوق قوملری‌ده اوکلرینه‌قاته‌رق ، آوروپای استیلایه نامزد بولینیورلردی . برچوق اقوام ایله قاریشان و نهایت مجارستانده یرلشمش بو قسم ؛ داها اورال بویلرنده ایکن ؛ هویت اصلیه‌لرینی غائب ایتمشلردی. فقط، استقلال و حاکمیتلرینی، ینه محافظه ایدییورلردی.

جنوب غربی‌یه طوغری ایلن قسم ایسه ، بحر حزرك شرق

جهتنده (جیحون) نهری بویلرنده یرلشمشلردی . بونلر ، یکی یوردلرنده هویت ملیه‌لرینی محافظه ایتمش ، مستقل بر دولت قورمشلردی . ایران و اسلام تاریخلرنده (هیاطله) ، بیزانس تاریخلرنده (افتالیت)لر ، (آق هون) لر نامیله یاد اولنان بو حکومته او زمانلرده چینلیلر (یه ـ تا) و هندلیلر ایسه (هوآن) نامنی ویرمشلردی .

افتالیتلر میلادك (٤٢٥) تاریخنده طوغری ایرانله چارپشمغه باشلامشلردی . ملیتجی (فردوسی) نك (بهرام) ه تخصیص ایتدیکی مبالغه ایله مالامال ستونلر ، ایشته بو مجادلاته عائددر . هیاطله حکمدارلرندن (خوشنواز) ك اسمی ، (هورموز) له (فیروز) آره‌سنده‌کی مجادلاته قاریشمق صورتیله ، ایران تاریخنده کچمشدر .

مستقل افتالیت حکومتی آلتنجی عصر هجری‌ده اورته آسیاده ملی نامله بر خانلق قوران (بومین) خانك برادری غرب یابغوسی (ایسته‌می) نك غیرتیله ، بویوك خاقانلغه التحاق ایلمشدر .

قویونلولردن غربه کیدنلر بوصورتله موجودیت و استقلاللرینی محافظه ایتمش اولدقلری کبی ، اسکی یوردلرنده قاله‌رق بر طرفدن چینك ، دیکر طرفدن (غوئه‌ی) ، (توبا) ، (سیه‌ن‌پی) و (جوجن)لر کبی غرب تاتارلرینك تحت تحکملرینه دوشن قویونلولرده ، استقلاللرینك استردادینه حاضرلانیورلردی . آرقه‌لرنده بر سلسلهٔ ظفر واستقلال کورن قویونلولر ، داها دون شانلی آقینلری اوکنده تتره‌ین قوملره ، اسیر اولمق ذلتنه تحمل ایده‌میورلردی . آنجق (٦٠) سنه‌قدر سورن دورهٔ محکومیت اونلرده بوتون ملی سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمشدی . استقلال ملیه متحسر اولان قویونلولری قورتارمق ایچون ملی روحی تمثیل ایده‌جك برقهرمان ، برایکنجی (اوغوز) بکله‌نیوردی . شرق

اولوسلری رئیسی (پاءو pao) نك اوغلی ، انتظار ایدیلن بوایکنجی (اوغوز) اولدی .

چین وقایعنامه‌لرنده (لیه‌ئو – یوئن – های Lieou - yuen - Hai) نامی ویریلن بو خلاصکار قهرمانده چینك شانسی ایالتنده‌کی (سیه‌ئو – یونغ Sieou - yong) شهرنده طوغمشدی . والده‌سی‌ده قویونلولر آره‌سنده پك اصیل صاییلان (هو – یه‌ن – شی) عائله‌سنه منسوبدی .

اوغوز خان کبی (لیه‌ئو – یوئن) ك ولادتنه‌ده خارقه‌لر اسناد ایدیلیور . کویا ، (پاءو) بر کون معبده کیده‌رك تاکریدن کندیسنه بر اولاد احسان ایدلمسی نیاز ایتمش . بو اثناده کوزینه تپه‌سنده ایکی بوینوزی حامل عظیم بر بالق کورینمش . بو عجیب مخلوق ، قربان نذر ایدیلن یره یاقلاشه‌رق اوراده بر مدت توقفدن صوکره غائب اولمش . (پاغو) وقعه‌یی آرپاغجیلره نقل ایتمش . اونلرده بونی پك اوغورلی بر اوغلی اوله‌جغنه معنوی براشارت دیه تأویل ایتمشلر . فقط ، وقعه بوقدرله قالمیور . ایرتسی کیجه‌ده (پاءو) نك زوجه‌سی بو عجیب مخلوقی رؤیاسنده بر آدم شکلنده کوربیور . بو آدم ، قادینه ألنده بولنان وفوق‌العاده برنور نشر ایدن برشی ویرییور وبر اوغلی اوله‌جغنی تبشیر ایدییور . تبشیر ایدیلن بوچوجوق ، دیکرانسانلردن فرقلی اوله‌رق اون اوچ آیده طوغیور . طوغدیغی زمان صول النده (یوئن–های) یازیلی اولدیغی کوریلیور . کندیسنه بو اسم ویریلیور .

ولادتنه بوصورتله خارقه‌لر اسناد ایدیلن (یوئن – های) ك حقیقی حیاتنی چین مورخلری تماميله قید ایتمشلردر : (تسین – شو Tcin - chou) یه کوره : (یوئن – های) هنوز یدی یاشنده ایکن پك چوق سودیکی والده‌سندن اوکسوز قالمش ، آغلایوب صیزلاماسی ،

ابوینه حرمت و محبتی الك یوکسـك فضیلت بیلن چینلیلر نظرنده کندیسنه بر موقع مخصوص قازاندیرمشدی. چین‌ده‌کی قویونلوا کابرینك چوجوقلری کبی (یوئن ـ های) ده اساسلی بر تربیه، ایی بر تحصیل کوره‌رك یتیشمشـدی. کنجلکنی، چینلیلرجه امهاتدن صـاییلان (کینغ) لرك تتبعنه حصر ایتمشدی. أیی بر حکومت تأسیس ایچون لازم اولان اسـاسلری محتوی مؤلفات مقدسـه‌دن (یی ـ کینغ Y - king) ، (شـو ـ کینغ Chou - King) و (چون ـ تسـیه‌ئو Tchun-tcieou) کبی کتابلری تماميله ازبرله‌مشدی.

استقبالده بویوك رولار اجراسنه نامزد اولان کنج (یوئن‌ـهای)، تحصیلی آز اولانلرله کوریشمکدن خوشلانمیور، عالملرله دوشـوب قالقیوردی. بوش وقتلرینی‌ده اوق آتمق، عسکری تعلیملر یاپمق کبی ممارسه‌لرله کچیرییوردی. فضیلت‌اخلاقی، نجابت‌اطواری ایله‌هرکسك حسن توجهنی قازانمش، چین اکابرندن برچوقلریله دوست‌اولمشدی. صیت فضیلتی سرایه‌قدر کیتمش، ایمپراطور (وو ـ تی wou - Ti)، کندیسیله کوروشمك آرزوسنی اظهار ایتمشدی.

ارکان حکومتدن برچوغی (یوئن ـ های) ك عرفانـندن، معارف عسکریه‌ده‌کی معلوماتندن‌استفاده ایدیله‌سنی ایمپراطوره توصیه ایتدکاری حالده، برطاقملری‌ده بالعکس، قویونلو دولتنی تکراراحیا ایده‌بیله‌جك اوصـاف و مزایایی حائز اولدیغنی ایلری سـوره‌رك، کندیسـنه بر موقع ویریله‌مسی فکرنده بولنمشلردی.

قویونلولر، بوتون امیدلرینی، چینلیلر نظرنده بیله بوقدر بویوك بر موقع احراز ایدن (یوئن ـ های) ه ربط ایتمشـلردی. میلادك (۲۷۹) تاریخنده (پاءو) وفات ایده‌رك، رتبه و موقعی، وقوعبولان

تلقیناتە رغماً ایمپراطور طرفندن اوغلی (یوئن ـ هـای) ، توجیه ایدیلدیکی زمان ، قویونلولر استقلال کوننك خوش صداسنی طویمش کبی اولمشلردی .

یوئن ـ های معیتندەکی اولوسلرك حیات و معیشتلرینی تنظیم ایدەرك بوتون فنالقلرك اوکنی آلدی . خلقه ، مسعود بر حیات رفاه تأمین ایتدی . کندیسی ، پك سادە بر حیات ومعیشتە قاتلانەرق بوتون وارداتی تبعەسنك رفاهنە صرف ایتمکە باشلادی . آز زمان ظرفندە ، جنایتك ، فنالغك آدی ایشیدیلمز اولدی . شهرتی قویونلولر آرەسندە انتشار ایتدکجە ایتدی . بر چوق اولوسلر ، تابعیتنە جان آتدیلر .

(یوئن ـ های)، قویونلولری عدل وشفقتلە اطرافنە طوپلارکن ، چین ایمپراطورلغی‌دە یکی ایمپراطور (هوئەی ـ تی Hoei - ti) نك سفاهتی ، سوءادارەسی یوزندن طاغیلمغە یوزطوتمشدی . هر طرفدە باش کوسترن شقاوت ، چین قطعەسنی هرج و مرج ایچندە براقمش ، بر چوق والیلر ، داعیۀ استقلالە قالقمشلردی . قویونلولر ایچون استخلاص ساعتلری کلمشدی . (یوئن ـ های) ك اقرباسندن (لیەئوـ سیوئن Lieou - siuen) قویونلو رؤساسنی دعوت ایتدی . خفیاً انعقاد ایدن (قورولتای) دە ، چین ایمپراطورلغنك وضعیتنی ، استخلاص کونلرینك کلدیکنی تشریح ایدەرك شو نطقی ایراد ایلدی : « معظم اجدادمز ، هان سلالەسی ایمپراطورلریلە معاهدەلر عقد ایتمشلردی . بو معاهدەلردە قویونلولرلە چینلیلر ، بربرلریلە مساوی طوتیلمش اولدقلرندن یکدیکرلرینە قارداش نظریلە باقیورلردی . بوکون ، اتالریمزك اسکی متفقلری اولان هانلر منقرض اولمش ، یرلرینە اولا (غوئەی

Goei) لر ، صوکره (تسین Tcin) لر کچمشدر . تانژولرمزك یالکز خاطره‌لری یاشیور . واسع اولکه‌لریمز ، یاد آیاقلر آلتنده چیکنه‌نیور . کندیمزك دیه‌بیله‌جکمز برقاریش یریمز یوق! رئیسلریمز ، یوردلریمزده سلطنت قوران یابانجی خاندانلرك ، قولی ، کوله‌سی اولمش . معروض قالدیغمز آجی فلاکتلره ، دوچار اولدیغمز ، مدهش ضیاعلره رغماً ، بوکون یکرمی بیك سواری چیقاره‌بیلیورز . سلسلهٔ اعصار ایچنده دائما حاکم و مستقل یاشامش بر ملته منسوب اولدیغمز حالده ، نه‌دن بویله ذلت اسارت آلتنده یاشامغه تحمل ایدییورز ؟ وضعیت سیاسیه ، استخلاصمزه پك مساعددر . (تسین) لر ، اختلالر ، قارغشه‌لقلرله پریشان بر حالده بولنیور . نیچون بو هرج و مرجی‌دن استفاده ایتمیورز . بو کونکی وضعیت ، وقتیله تانژولرمزدن (هوهانسیه) نك الّنه کچمش اولان فرصته بکزییور . بزده بوفرصتی قاچیرماملی‌یز !.... (یوئن ـ های) ، بویوك برحکمدار اوله‌بیلمك ایجاب ایدن جسارت وفضائلی حائزدر . تاکری ، قویونلو دولتنك احیاسنی تقدیر بویورمه‌مش اولسیدی ، بو زمانده بویله برآدم یاراتیرمی ایدی ؟ ! ..... »

عشق استقلال ایله مشبوع اولان قورولتای‌ده ، بونطق مطلوب تأثیری حاصل ایتمشدی . هر کس استخلاص ساعتنك طنین انداز اولدیغنی طوییور ، استقلاله قاووشیله جغنه صارصیلمز بر ایمان بسلیوردی . درحال ، (یوئن ـ های) ك استخلاص باشبوغی اعلان ایدیلمه‌سنه قرار ویریلدی . استخلاص ایچون هر فداکارلغه تحمل ایدیله‌جکنه آندلر ایچیلدی .

رؤسای ملت ، بو قراری ویریرکن (یوئن ـ های) ، (هونان Honan) ایالتنك مرکزی اولان (پو ـ هی‌ین Po - Hien) شهرنده

بولنیوردی. قورولتایك قرارینی كندیسنه عرض ایده‌رك ملتك باشنه كچمكه دعوت ایتمك اوزره رؤساادن (یه‌ئو Yéou) ، (یو) شهرینه كونده‌ریلدی (یوئن ـ های) كانجه‌یه قدر ، متشتت قویونلولر طوپلانمش، بویوك برقوت تشكیل ایتمشلردی. یوئن ـ های ، چینك (تسو ـ قوئه ـ چینغ Tço - Koue - thing) شهرنده اللی بیك سوارینك پارلاق مزراقلری آره‌سنده (اولوباشبوغ) اعلان ایدیلدیكی زمان الكفلاكتلی هنگامه‌لرده بیله بومسعود كونك خاطره‌سیله‌یاشایان اختیارلر ، قادینلر ، بربرلرینه صاریلیور ، مسرت یاشلری دوكیور ، كنجلر كیلان آتلرینی قوشدیرییور ، توزلر آره‌سنده پاریلدایان سلاحلرینی شاقیرداتیورلردی !..

اولوباشبوغ ، (تسو ـ قوئه ـ چینغ) ی ، شمالی چینك او وقت الكمشهور بلادندن اولان بومهم‌شهری ، پایتخت اتخاذایتدی (م٣٠٤). تانژولنك سقوطندن‌صوكره اورته‌آسیایه طاغیلمش اولان‌قویونلولری، ملی بایراق آلتنده طوپلامق ، ارض موعود طانیدقلری چینی استیلا ایتمك ایچون ، هر ایكی طرفه حاكم اولان بو شهرك پایتخت اتخاذی ، (یوئن ـ های) ك دهای اداری و عسكریسنی كوسترییوردی . چینلیلر، خریطهٔ عالمدن‌قالدیرمق‌ایچون‌اوقدرچالیشدقلری قویونلولرك بوكون واسع اولكه‌لرینك مقدراتنه حاكم‌اولدقلرینی كورییورلردی .

(یوئن ـ های) یالكز اسكی تانژولنی احیا ایتمك غایه‌سنی كودمیور، بوتون چینی‌ده تحت حاكمیتنه آلمق كبی واسع بر مفكوره بسلیوردی. (شانسی) آیالتنده الیوم (شه ـ چه‌ئو) دینیلن‌شهرده، اورته‌آسیادن آقوب كلن بیكلرجه استقلال متحسرلرینك آلقیشلری آره‌سنده‌ایرادایتدیكی برنطق‌ده بوتون بوواسع‌غایه‌لرینی سویله‌مشدی:

«بکا ، مشکلاتله مالامال بر تشبث تکلیفنده بولنیورسکز !..
فقط بو عظیم مشکلاته رغماً ، موفقیتدن امیدمزی کسمیه‌لم . أل
برلکیله مقدس مقصدمزك استحصالنه چالیشه‌لم . چینك اك بویوك
ایمپراطورلرندن اولان بویوك (یو Yu)، غربدن چینه کلمش بریابانجی
دکلی ایدی ؟ (وو - وانغ) کده شرقدن کله‌رك چینی استیلا ایتمش
بر حکمدار اولدیغنی خاطرلایه‌لم . بونلرك هر ایکیسی‌ده او پارلاق
موفقیتلرینی یالکز فضیلتلری سایه‌سنده قازانمشلردی . اونلره ،
چین تختنه یول آچان آنجق فضیلتلری ایدی . بن‌ده فضیلتکاراولمغه
چالیشیورم . چین ایمپراطورلغنی هرج ومرج ایدن قارغشه‌لغی
باصدیره‌جق‌قدرده عسکرم وار ! (تسین)لرده غصب وسوءاستعمال
ایتدکلری تختی محافظه ایده‌جك قدر قدرت کوره‌میورم . خلق ،
کندیلرندن نفرت ایدییور. کووه‌نه‌جك بر شیلری یوقدر . بونلری
چین تختندن طرد ایتمك پك قولای اوله‌جقدر . حالبوکه (هان) لر،
بالعکس اوزون زمانلر چین‌ده حکمران اولمشلردی. اونلرك فضیلت
وحسن حرکتلری حالا هر چینلینك خاطرهٔ احترامنده یاشیور .
اجداد عظام‌اولان بویوك تانژولر بومشهور خاندانله اتفاق ایتمشلردی.
تانژولر ، هان‌پرنسلریله ازدواج ایدییور ، ایکی ملت پرنسلری
بربرلرینه قارداش نظریله باقیورلردی . شو حالده کندیمی نیچون بو
خاندان‌دن‌واونلرك وارثی‌عد ایتمه‌یه‌یم، بوکون‌هانلر منقرض‌اولمشلردر.
یرلرینه قارداشلری اولان قویونلوار ، نیچون قائم اولمسون ؟... »

(یو ن - های) ، فضیلت اخلاقیه‌سی ، حسن اداره‌سی ،
حیرت‌بخش جسارتی سایه‌سنده بو مفکوره‌سنه واصل اولدی .
چین‌ده برایمپراطورلق قوره‌رق کندیسی‌ده فغفورلر کبی(هوانغ - تی)

عنوانی آلدی . چین‌ده تشکل ایدن بو (قویونلو) دولتنه چینلیلر ایکنجی (هان) ویا برنجی (چاءو Tchao) نامنی ویرمشلردر .

(یوئن ـ های) سایه‌سنده استقلال و حاکمیتلرینی استرداد ایدن قویونلولر، بوخاندانك انقراضنی متعاقب ینه استقلاللرینی غائب ایتمك تهلکه‌سی قارشوسنده قالمشلردی . فقط بو دفعه‌ده دیکر بر قهرمان طاغیلمغه یوز طوتان ملتی شانلی بایراغی آلتنده طوپلامش، منقرض خاندان اولکه‌سنده چینلیلرك ایکنجی (چاءو) دیدکلری یکی بر حکومت قورمشدر .

چینلیلرك (شه‌له Che - le) نامنی ویردکلری بو قهرمان ، قویونلودن بربوی بکنك اوغلی ایدی . دها چوجوق ایکن کوستردیکی خارق‌العاده جسارتله قویونلولر آره‌سنده بویوك بر شهرت قازانمش ، انقلابات عظیمه قهرمانلرندن اوله‌جغنی کوسترمشدی. قویونلولر ملتك دیکر خلاصکار قهرمانلری کبی (شه‌له) نك ولادتنه‌ده خارقه‌لر اسناد ایدییورلر . کویا (شه‌له) طوغدیغی زمان آناسنك بولندیغی دائره نورله طولمش ، بو حال نوزادك خارق‌العاده بر شخصیت اوله‌جغنه نشانه عد اولنمشدی .

شه‌له، سنی براز ایلرله‌دکدن صوکره ، قوتی ، جسارتی، سلاح استعمالنده‌کی مهارتی ایله تمایز ایتمشدی . بوتون ملتك توجهنی قازانمشدی. قویونلولر، کنج قهرماندن بویوك امیدلر بکلیور، کندیسنه تاکری طرفندن استخلاصلرینه مأمور برقهرمان نظریله باقیورلردی. (شه‌له) ، پارلاق موفقیتلریله بوتون ملتك یکانه امیدی اولمشدی . علی‌العاده حرکاتنده بیله خارق‌العاده‌لك کوریورلردی . اقامتکاهنك اوکنده بولنان بر آغاجك یاپراقلرینی حمائل کبی طاشیورلردی.

ملتك بوعمومی توجهی (شـهله) نك موفقیتنی تأمین ایتدی . برنجی (چاعو) خاندانـنك انقراضی اوزرینه بوتون ملت اطرافنه طوپلاندی . قویونلو سلطنت واستقلالی یالکـز خاندان تبدل ایتمك اوزره بو صورتله تمادی ایدییوردی .

ایکـنجی (چاعو) خاندانـنك انقراضـندن (م ٣٥٢) صوکره ، قویونلولر اجنبی حاکمیتی آلتنه دوشمه‌مك ایچون بودفعه‌ده (یوپو) نامنده برباشبوغك اطرافنده طوپلانمشلردر. بوباشبوغ جنوبی قویونلو تانژولرینك احفادندندی. جنوب تانژولغنك انقراضندن صـوکره ، اجدادی بعضی اولوسلرك ریاسـتنده بولنمش و (یوئن ـ های) ك تشکیل ایتدیکی متحده‌یه التحاق ایتمشلردی . (هان) لرك سقوتندن صوکره بر چوق سرکذشت کچیره‌ن بو پرنسلردن (غوئه‌ی ـ شین) ك اوغلی (یوپو) ، (تسین) لرك خدمتنه کیرمش جسارتی ، مهارت عسکریه‌سی ایله بویوك بر موقع قازانمشدی .

(یوپو) ، تسین و سـیه‌ن‌بی‌لرك ضررینه بر قون ایمپراطورلغی تأسیس ایتدکدن صوکره کندیسی «بویوك هیانك سماوی‌حکمداری» عنوانی آلمشدی. یوپونك تأسیس‌ایتدیکی قویونلوایمپراطورلغی آنجق یکرمی آلتی سنه پایدار اولمش وبو خاندانـدن اوچ حکمدار کلمشدی. هیالرك زوالی اوزرینه چین قطعه‌سی (سونغ) ، (توپا) ، (تسین) ، (ین) ، (له آنغ)ناملریله بش ایمپراطورلغه بولوندی . بونلردن (سـونغ) لر ، (هوانغ ـ هو) نهرینك جنوبنده ، (توپا) لر شمالنده حکمران اولیور . (تسین) لر چینك غرب طرفلرینـه ، (ین) و (له آنغ) لر ایسه ، حوالیٔ شمالیه‌سنه حاکم بولینیورلردی. صوك دورت ایمپراطورلق داخلنده طاغیلمش اولان قونلر بالضروره

محکوم وضعیتنده قالمشلردی. استقلالسز پاشامالری امکانی اولمیان قویونلولر طبیعی محکومیته تحمل ایده میه جکلردی. ایلك دفعه (له آنغ) قرالیتی داخلنده کی قویونلولر حرکته کلدیلر . چین مورخلرینك (لو ـ کیه ئو Lo - kieou) و (کیو ـ چو)ناملریله یاد ایتدکاری رئیسلرینك قیادتنده بر اختلال چیقارمق ایستدیلر . فقط بو تشبث موفقیتله نتیجه لنمدی . چینلیلر هر ایکی رئیسی ده قتل ایتدیلر. رؤسانك قتلی ، قویونلولر آره سنده درین بر انفعال ، مدهش بر غلیان اویاندیردی . جنازه مراسمی بهانه سیله طوپلانان قویونلولره رؤسادن (مونغ ـ سون Muug - sun) ، آتشین برنطق ایراد ایده رك هم مقتوللرك انتقامنی ، هم ده ملتك استقلالنی آله جغنی سویلدی . آلقیشلر آره سنده کزیده افراددن منتظم بر کوکلی اوردوسی تشکل ایتدی [م ٣٩٧] . بر چوق سرکذشتلردن صوکره نهایت مقصدینه موفق اولان (مونغ سون) ، له آنغ حکمداری اعلان اولندی .

(مونغ سون) خاندانی ، (توبا) تاتارلرینك هجومنه قدر شمالی چینده قالمش ، (له آنغ) حکمداری عنوانی طاشیمشلردی. توبالر ، بو خاندانی مغلوب و اولکه لرینی استیلا ایتدکدن صوکره ، پرنسلردن (ووغوئه ی Vou-goei) اویغور ایلنه چکمکه مجبور اولمشدی . اون اویغور وطوقوز اویغور ناملریله ایکی قسمدن مرکب اولان اویغورلر ، بویوك قویونلودولتنك انقراضندن صوکره استقلاللرینی محافظه ایتمش ، اوزمانه قدر (ایدی قوت) نامنده برباشبوغ اداره سنده یاشامشلردی. (ووغوئه ی) ك ورودیله اویغورلرله قویونلولر تکرار برلشمش اولیورلردی. فقط ، بو اثناده اورته آسیاده ، شرق تاتارلرینك نجم اقبالی پاریلدامغه باشلامشدی. چینده کی مختلف حکومتلر اورالرده کی قویونلولری

حاکمیتلری آلتنه صوقمش اولدقلری کبی، شرقدن ظهور ایدن (جوجن) لرده اورته آسیا حاکمیتنی قازانمغه چالیشیورلردی. جوجن حکمداری (چولو خان)، (ووغوثه‌ی) لك قارداشی وخلفی (غان چه‌ئو) یه قطعی ضربه‌یی ایندیردیکی زمان اورته آسیاده‌کی قویونلولرك هپسی، جوجنلرك تحت حاکمیتلرینه کیرمش اولیورلردی (م ٤٦٠).

اولجه غربه طوغری چکیله‌رك یکی سرکذشتلره آتیلمش اولان قویونلولر مستثنا اولمق اوزره اورته آسیا ایله شرق حوالیسنده وچینك اقسام شمالیه‌سنده ساکن اولان قویونلولرك کافه‌سی استقلاللرینی غائب ایتمش، اجنبیلرك حاکمیتلری آلتنه کیرمشلردی. (توپا) لر، (غوثه‌ی) لر و (جوجن) لر کرچه قویونلولره اوقدر یابانجی دکللردی. آره‌لرنده، (شان یونغ) لر دورندن قالمه، اعماق اعصاره کومولمش بر قرابت واردی. فقط، بو قرابت آرتق قوتنی غائب ایتمشدی. ملیتلرینی ادراك ایدن قویونلولر، (مه‌ته) نائژو دورندنبری کندیلرینی آیری بر ملت صاییورلردی. شرق تاتارلریله وقوعبولان دائمی محاربه‌لر، بو اسکی قرابت یرینه، درین بر کین ونفرت اقامه ایتمشدی. (غوثه‌ی) لرك، (جوجن) لرك تحت حاکمیتلرینه دوشن قویونلولرده، چینلیلرك اسارتلری آلتنده ایکله‌ین قویونلولر قدر اضطراب طوییورلردی.

آرقه‌لرنده شانلی بر ماضینك ادوار شهامتنی کورن و بونی هیچ برزمان اونوته‌میان ملتلر ایچون عمومی فلاکتلر اکثریا برمبدأ سعادت واستخلاص اولدیغی کبی بووضعیتده، قویونلولره پارلاق بر استقبال حاضرلامش اولدی. استقلاللرینی غائب ایدن، اجنبی بویوندریغنك آجیلرینی طویان قویونلولرده هر کون داها زیاده درینله‌شن، کوك صالان بر انتباه حاصل اولمغه باشلادی. (٨٥) سنه قدر امتداد ایدن بو دورهٔ اسارت

وانتباه، اونلرده شعور ملی نك لایقیله انکشافنی تأمین ایتمشدی. قویونلولر بو دفعه ، عمومی ناملریله ، یعنی تورك اسمیله صحنه یه آتیله جقلردی .

آلتنجی عصر میلادی اواسطنده بو انقلاب عظیم ظهور ایتدی . اسکی قویونلولردن ، دور نکبتده (کین شان) طاغی ملحقاتندن چینلیلرك (قاعو ـ چانغ Kao-tchang) دیدکلری (ارکنه قون) ه التجا ایتمش اولان بر اولوس ایلك دفعه استخلاص بایراغنی آچدیغی زمان ، محیطی پك مساعد بولدی. آز زمان ظرفنده بوتون تورکلر ، مقدس سنجاق آلتنه طوپلانمشلردی . عینی عصرك نصف اخیرنده ایران حدودلرندن قوره خطه سنه قدر بوتون اورته آسیا ، تورك بایراغنك دائرهٔ حاکمیتنه کیرمش بولنیوردی . (کین شان) طاغنك پایانسز افقلره حاکم بر نقطه سنه قورولان دیرکلری آلتون طلالی بویوك و مزین اوتاغك شرقه ناظر قپوسی اوکنه رکز ایدیلن قورت باشلی سنجاق ، اك مدهش فلاکتلره ، اك مهلك سقوطلره رغماً لایفنی قدرت حیاتیه سیله ینه استقلال و سلطنتنی استرداد ایدن تورکلرك ملی وحدتنی تمثیل ایدییوردی .

تورك استقلال و حاکمیتنی احیا ایدن باشبوغك ، افسانوی سرکذشتی ، شرقده (ارکنه قون) منقبه سیله تأبید ایدیلمشدر . چین تاریخلرنده بوکا مشابه اوچ منقبه کوریلیور. حقیقت تاریخیه ایسه شویله در: قویونلولردن چینلیلرك (تسیه ـ کیو ـ شی Tcie-kiu-chi)نامنی ویردکلری بویوك اولوسك تشکیل ایتمش اولدیغی (شمالی له آنغ) حکومتی (توبا) ایمپراطوری (تای ـ وو ـ تی Tai - You - ti)طرفندن محو ایدیلدیکی زمان، قویونلولر اك فلاکتلی کونلرینی یاشامشلردی: مهاجلر، غافل

آولادقلری قویونلولردن قادین، ارکك، چوجوق هر کسی قیلیجدن کچیرمش، بختیاریوردلری تارومار، قیمتلی سوریلری تالان ایتمشلردی.

بر وقتلر، کوربوز چوجوقلرك، مغرور کنجلرك، دلبر قیزلرك کوله أکلنه طولاشدقلری ساحه‌لر، قانلی نعشلرله طولمش، هرشی یاقیلمش ییقلمشدی. بو خونین ملحمه‌دن یالکز بش یوز قدر عائله قاچوب قورتیله‌بیلمشدی. نره‌یه کیده‌جکلرینی بیله‌مه‌ین و دشمن طرفندن تعقیب ایدیلن فراریلر، تصادفاً اوکارینه چیقان بر قورتك آرقه‌سنه دوشه‌رك، (قاعو ـ چانغ Kao - Tchang) ك یعنی (اویغور) لر اولکه‌سنك شمال غربیسنه تصادف ایدن طاغلق حوالی‌یه قدر قاچمش، طاغلر آره‌سنده هرطرفی یالچین قیالرله قاپالی منبت بر وادی‌یه دوشه‌رك قورتولمشلردی.

قورتك رهبرلکی ایله اومدهش فلا کتدن قورتیلدقلری ایچون، قورت باشنی سنجاقلرینه طراز اتخاذ ایتمش، کندیلری‌ده (قورت) ه مناسبه‌کلن (آسه نا A - se - na) ویا (جنه Zéna) نامنی آلمشلردی. جوجنلر بوتون اورته آسیایی استیلا ایتدکلری زمان، آسه‌نالرده، رئیسلری اولان (آ ـ هیه‌ن ـ شه A - Hien - che) ایله برابر بونلرك تابعیتلرینه کیرمشلردی. جوجن حکمداری‌ده بونلری کین شان طاغنده ده‌میر ایشلمکه مأمور ایتمشدی.

آلتنجی عصر میلادی اوائلنه طوغری، خیلی تکثر ایتمش اولان آسه‌نالرك ریاستنده بولنان (تو ـ عو Tou - ou)، جوجن ایمپراطورندن (بویوك یابغو) عنوانه نائل اولمشدی. فقط، خیلی قوت قازانمش اولان آسه‌نالره، اجدادلرینك تحت حاکمیتنده یاشامش بر قومك اسیری اولمق آرتق کران کلمکه باشلامشدی. (تو عو) نك اوغلی

«بومین» - که چینلیلر «تومن» دیرلر - پدرینه خلف اولدیغی زمان، بوتون قویونلولر بو حسیاتله مشبوع بولنیورلردی.

عینی حسیاتك شعورلی تجلیسنه مظهر، جسور وعزمکار بر باشبوغ اولان «بومین»، آز زمان ظرفنده متشتت اویماقاردن بر چوغنی باشنه طوپلامش، خیلی قوت قازانمشدی. چین‌ده‌کی (غوئه‌ی) ایمپراطورینك، جوجنلره قارشی ایجابنده استفاده ایتمك فکریله «بومین» له تأسیس مناسبات ایتمسی، حتی کندیسنه بر ایلچی کوندرمسی، کنج باشبوغك نفوذینی برقات داها آرتیرمشدی. بو آرالق کندیسنی آرتق مستقل بر پرنس کورن «بومین»، جوجن ایمپراطوری (آناقوئه‌ی) ك کریمه‌سنه طالب اولمش، فقط؛ «دمیر اوجاقلرنده چالیشان بوکوله‌م، نه جرئتله قیزیمی ایستیور!» یولنده بر تحقیره اوغرامشدی. بو معامله تحقیریه بومینك استقلال بایراغی آچمه‌سنه سبب اولدی. کنج پرنس (هوای هوانغ Hoai - Hoang) نهری کنارنده متبوعنی فاحش بر هزیمته اوغراتدی (م ۵۵۲). جوجنلرك مغرور و جسور ایمپراطوری (آناقوئه‌ی)، بو فجیع انهزامك ذلتنه تحمل ایده‌میه‌رك انتحار ایتدی. اوغلی و خلفی (آن لو شین An- lo - chin) ده اولکه‌سنی بومینه براقه‌رق چینه فرار ایلدی.

بو پارلاق ظفری تبجیل ایچون (ایرتیش) بویلرنده (توکین) طاغنده اجتماع ایدن تورکلر، بویوك (کنکاش) ده (بومین) ك اداره‌سی آلتنده تورك اتحاد واستقلالنی اعلان ایلدیلر. بومینه‌ده (ایل خان) عنوانتی ویردیلر. کنکاش‌ده ویریلن قراره کوره (بومین) ك کوچوك برادری (ایستمی) ده غربده‌کی (اون بوی)

تورکلری اوزرینه (یابغو) اولمشدی. استقلاللرینی قازانان قویونلولره بو تاریخدن اعتباراً ، تورك نامنی طاشیمغه باشلامشلردی .

اورخون نهری بویلرنده (قوشوچایدام) موقعنده کشف ایدیلن (بیلکه خان) کتابه‌سنده بو تورك خاقانلغنك مؤسسلریله ظفرلری بر لسان افتخارله یاد ایدیلمشدر . شرقی تورك خاقانلغی موهان (موقان) ك باشبوغلغی زماننده اقبال وسطوتك منتهای شکوهنه واصل اولمش ، چین ایمپراطورلرنی مغلوب ایدیله‌رك شمالی قوره‌یه قدر اولان اراضی استیلا اولنمش ، تورکك شرقده بحر محیط ساحللرنده تموج ایدن حاکمیت سنجاغی جنوبده چین اولکه‌سنده ، غربده ایران و شرقی روما حدودلرنده ، شمالده سیبریا طایفه‌لرنده درین بر حرمت وتعظیم ایله سلاملانمشدر .

فقط تورکلرك قانلری بهاسنه احراز ایتمش اولدقلری بو سطوت و وحدت بر آز الق ، (بودیزم) دیننی قبول ایدن (توبوخان) ك وفاتندن صوکره خاندان افرادی آره‌سنده ظهور ایدن نفاق یوزندن پارچالانمش ، (کی‌مین) کبی شخصندن باشقه برشی دوشونمه‌ین جبین ومحترص برخان چین ایمپراطورینی (طاپغاچ) طانیه‌جق قدر دنائت کوسترمش نتیجه‌ده تورك اولکه‌لرینك برقسمی چینلیلرك الینه کچمشدر. ملی شعورك الك شدید تجلیاتنی کوسترن (توکی) نك قهرمانلغنه رغماً ، الیم ماجرالردن صوکره ملتی بربرلرینه بوغدیران خاندان پرنسلری ده نهایت آقیتدقلری قان دریاسنده بوغولمشلردر. فقط وا اسفاکه ، بو حال تورکلردن برقسمنك چین حاکمیتی آلتنه دوشمه‌سنه ده سبب اولمشدر. آسه‌نا خاندانینك انقراضی کرچه اسکی بویوك ایمپراطورلقدن برقسمنك چین اداره‌سنه کچمه‌سنی انتاج ایتدی. فقط ، رایت استقلالی هیچ بر وقت دوشورمه‌مش اولان تورکلر بو دفعه ، اسکی قویونلولردن اینن (سیه‌ین تو) لرك قهرمان

باشبوغی (اینان)ك اطرافنه طوپلانه‌رق یکی بر دولت قوردیلر (م٦٢٧). چین حاکمیتی آلتنه دوشن اراضی‌ده‌کی تورکلرده وقتیله تیترتدکاری برقومك اسارتی آلتنده یاشامق ذلتنه بردرلو تحمل ایده‌میور، استقلال وحاکمیتلرینی استردادایچون یانوب طوتوشیورلردی. اورخون آبده‌لرنده (ایلترس) نامیله تبجیل ایدیلن قوتلو (قوتلغ) و (قاپاغان) کبی باشبوغلر حریت واستقلال آتشیله یانان بوتورکلره رهبر اولدیلر. حیرتبخش برعزم واراده ایله بونلری توحید وتنسیق ایده‌رك چین ایمپراطورلغنی مغلوب وشرقی تورك خاقانلغنی یکیدن احیا وتأسیس ایلدیلر (م٦٨٢). دوراسلامی‌یه‌قدر دوام ایدن شرقی تورك خاقانلغی هجرت نبویه‌نك ١٢٧ (م ٧٤٤) نجی سنه‌سنده منقرض اولمش، فقط تورك استقلالی ینه یاشامشدر. چونکه بونلرك یرینه (اویغور) دولتی قائم اولمشدر.

چینلیلرك (شه ـ تیه ـ می) دیدکاری (ایستمی) خانله باشلایان غربی تورك حکومتنه کلنجه، ایرانله برچوق ماجرالر کچیرن، استانبولده‌کی شرقی روما ایمپراطورلغی ایله سفرا تعاطی ایدن بودولتده اسلامك ماوراءالنهره کیردیکی زمانه قدر دوام ایتمش، ساسانیان خاندانننك صوك حکمداری (یزدجرد)ك استمدادی اوزرینه (طولوخان) اسمنده‌کی رئیسلری برآرالق ایرانك معاونتنه بیله قوشمشدر. بوخانداننده، ینه سلاله‌یه منسوب پرنسلرك رقابتلری یوزندن پارچالانمش وهجرتك ٤٦ (م ٦٦٦) نجی سنه‌سنده منقرض اولمشدر.

چین سیاسیوننك انتریقه‌لریله غرب تورکاری برمدت نفاق وشقاق ایچنده قالمش، فقط، چوق کچمه‌دن ملی روحك غلیانی بوتون بونفاقلری بوغمش، فضائل اخلاقیه‌سی، یوکسك سجیه‌سی، حیرتبخش قهرمانلغی

ایله تمایز ایدن (تورکش)لر رئیسی (اوشچه‌له)، غرب تورکلرینی ینه ملی‌بایراق آلتنده طوپلایه‌رق یکی برحکومت قورمش، (صولو) بوحکومتی پارلاق برموقعه چیقارمشدر. غرب تورکلری (تورکش) لردن صوکره ملی‌استقلاللرینی (قارلقلر)ك قهرمان باشبوغی (آپوسه) ایله محافظه ایتمشلردر. اسلامیت جیحون نهرینی آشدقدن صوکره قلبلری قرآن دینینك حیاتبخش نوریله تصفی ایدن تورکلرده استقلال وحریت عشقی برقات داها آرتمش ، اویغورلرك ، قارلقلرك محافظه ایتدکلری تورك رایت استقلالی (ساتیق بوغرا) ایله مسلمان تورکلره انتقال ایلمشدر .

اورتا آسیا حدودلری خارجنه چیقان تورکلرده کیتدکلری اولکه‌لرده دائما حاکم یاشامش ، وولغا نهری بویلرینه چکیلن (بلغار)لر اوراده مستقل برحکومت بلغاریه قورمش، (آغاچری) تورکلری قافقاسیه شمالنده (حاجی طرخان) حوالیسنده بر حکومت تأسیس ایتمش ، تدریجاً شمدیکی روسیه‌نك جنوب حوالیسنی تماماً استیلا ایلمشلردر . تورکلردن برقسمی ده (بجنکلر) و (قیپچاقلر) ناملریله ینه بوکونکی روسیه داخلنده تورك استقلالنی یاشاتمشلردر.

قدیم قویونلو تورکلرندن ایتن واولجه (لوب نور) کولی جوارنده ساکن اولان (شاتو) تورکلری ایسه چینی استیلا وبرایمپراطورلق تأسیس ایده‌رك (مؤخر تانغ) و (مؤخر هان) اسملریله تورك رایت استقلال وحاکمیتنی بودرت یوز میلیون نفوسلی قطعه اوزرنده بر داها تموج ایتدیرمشلردر .

مسلمان تورکلر ایسه اورتا آسیاده (ایلك خانلر) ویا (خاقانیه) افغانستان و هندستانده (سووك تکین) ، ایران ، سوریه ، عراق

و آناطولی ده (سلجوقیه) ، (اتابکلر) ، مصرده (طولونیه) ، (آخشیدیه) و (ممالیك اتراك) ، خوارزمده (بیکدلی) ناملریله تورك رایت استقلالنی اعلا ایتمش ، قرق عصردن بری متمادیاً ظفردن ظفره قوشان وهیچ برزمان سرنکون اولمیان تورك سانجاغنی داها پارلاق وداها شانلی ظفرلر یاشاتمق ایچون (قایی) بوبی تورکلرینه تودیع ایلمشلردر.

شوقیصه اجمال کوستریورکه تورك ملتی، تاریخك نفوذ ایده بیلدیکی اك اوزاق عصرلردن بو کونه قدر ملت اوله‌رق دائما مستقل وحاکم یاشامشدر. ماضی‌یه کومولن اوزون عصرلر ظرفنده تورکلر دفعاتله تاریخك جریانی ده‌کیشدیرمش ، شانلی رایتلرینی جهانك اوچ بویوك قطعه‌سی اوزرنده تموج ایتدیرمشلردر . بو اوزون عصرلر اثناسنده بر چوق سلاله‌لر منقرض اولمش ، فقط ، تورك ملتی هیچ برزمان حیاتیتنی غائب ایتمه‌مشدر . منقرض اولان بر دولت انقاضی آره‌سندن درحال یکی بر دولت فیشقیرمش و تورك هر اسم ده‌کیشدیردکجه صحنهٔ تاریخه خارقه‌نما یکی بر حیاتیتله چیقمشدر . تاریخك بو تجلیاتنه باقه‌رق دیه‌بیلیرزکه تورکلکك ابدی انقراضی شکلنده ظهور ایدن هر فلاکت عظمی ، بالعکس یکی برحیات مبدئی اولمش، سقوط ایدن بر دولت انقاضی آلتندن زنده ، چالاك وشانلی ظفرلره نامزد یکی بر دولت فیشقیرمشدر. تاریخ مللده امثالی ، هر حالده پك آز اولان بو خارقوی حالك سببی تورکك ملی روحنده ، ملی سجیه‌لرنده آرامق ایجاب ایدر . تورکك معشری روحی برلك، ملی سجیه‌سی ده دیسیپلین وعزم واراده قایناغیدر. تورکك اوزون تاریخی کوستریورکه مقدرات سیاسیه‌سنه حاکم اولان تانژولر ، خاقانلر ، سلطانلر ،

خانلر ، اتابکلر سوء اداره‌لری ، حرص تحکم و رقابتلریله ملی استقلالی تهلکه‌یه سوروکله‌دکلری زمان دائما معشری روح قوران ایتمش، آرتق ملتك سعادتنه دکل فلاکتنه خادم اولان متفسخ سلطه‌یی ده‌ویرمش، ملت ایچون یکی برحیات آچمشدر . تورك، بویکی حیاتده طبیعی بر اصطفا ایله اجتماع ایدن قورولتای « کنکاش » اطرافنده لایزال بر عزم و اراده ایله طوپلانمش، ملی دویغوبی الك شدید بر صورتده حس ایدن کزیده قهرمانلرك قیادتیله ملی استقلالی ، ملی وارلغی قورتارمشلردر . بویله بحرانلی آنلرده هرکس ، فردی‌وارلغی ملی وارلقده ، فردی منفعتی ملی منافعده ، شخصی حریتی ملی استقلالده کوره‌رك صمیمی و ایمانلی بر صورتده عینی غایه ، عینی مفکوره اطرافنده برلشمش ، عزم و ثباتلری ، لایتزلزل اراده‌لری ایله جریان تاریخی‌یی دوندورمشلردر . تورك ملتنك بو شعار ممیزی سایه‌سنده‌درکه تاریخك بیله تیتره‌دیکی الك مهلك ، الك قورقونج فلاکتلردن دائمازنده برحیات‌ایله چیقمش، کندیسنه پارلاق وامیدلی بر استقبال آچمشدر. دیمك‌که تورکك وارلغی، استقلالیله توأم، رایت استقلالی ایسه ملی برلکنه مؤبد برعامدر. تورکك وار اولمسی‌ایچون مستقل بولنمسی شرط اساسی‌در . بناءً علیه استقلالی اولمیان تورکك وارلغی‌ده شبهه‌لیدر . تورکك استقلالنه بوقدر مجلوب اولمسنك ، استقلالی اوغورنده هرفدا کارلغه قاتلانماسنك سرینی بوراده آرامق ایجاب ایدر !...

تورکك سلسلهٔ اعصاره کومولن اوزون حیاتنده تاریخه انتقال ایدن یالکز خاندانلر اولمشدر . تورکك ملی وارلغی ، ملی استقلالی

هر شیئه رغماً مستمراً تمادی ایدوب کلمشدر . تورکلرك سرکذشت شهامتی ؛ شمدی یه قدر هیچ بر ملت تاریخنده کورولهمه ین بو کبی فوق العاده لکلرله مالامالدر . شبهه یوق که تورکلك سرنوشت استقبالی‌ده ؛ سرگذشت ماضیسی قدر ، پارلاق وشرفلی اوله‌جقدر . تورکلك معشری روحی ، قرآنی ایمانی ، عرقی سجایاسی بوشرفلی استقبالك سماى اعتلاسیدر .

تورکلر واسلامیت

ارض بطحادن طلوع ایدن نیر اسلام، جزیرة العرب حدودلری خارجنده حرماتنه ك زیاده مشتاق وجدانلری اورته آسیاده بولمشدر. اسکیلرك نجیب وقهرمان خلقی قرآن دینی وجدانلرینك ازلی برمعشوقه‌سی کبی استقبال ایتمش، لایزال بررابطه ایله بودینی بنمسه‌مش، ادامهٔ شوکتی، مدافعه وتأییدی ایچون هرفداکارلغه قاتلانمشلردر.

تورکلرك بو درجه عمیق برشوق ایله آغوش اسلامه آتیلمالری سببسز دکلدی. تورانك واسع یایلالری، پایانسز بوزقیرلری، براق ویلدیزلی کیجه‌لری عصرلردنبری تورکك روحنه علوی سانحه‌لر ایثار ایتمش، آلتون طاغلرینك معظم شاهقه‌لری، نهایتسز اورمانلری، درین وادیلری اونی حلقتك حضور عظمتنده عشق پرستشله بویوتمشدی. محیطك بلند ادا تلقیناتی روحنی ساده فقط علوی برعقیده‌یه حاضرلامشدی. تورکلر، نه (بودا) دینك اویوشدیریجی آیینلرینه، نه آتش پرستلكك ثنویه تلقین ایدن عنعنه‌لرینه، نه‌ده شامانلرك ابتدائی اسطوره‌لرینه ایصینه‌مامشلردی. بوتون بودینلر اونلره جاذبه‌سز کلمش، قلبلرینی بردرلو تسخیر ایده‌مه‌مشدی. یوکسك آسیانك کوربوز اولادلری، روحلرینه عظمت، عضله‌لرینه جوالیت،

نفسلرینه غرور و حشمت ویره جك بر دین آرایورلردی. ایستیورلردی که ربط قلب ایده جکلری دین ، محیطلرینك یوکسك تلقیناتیله اویغون اولسون ! وجدانلرینه حاکم اوله جق عقیده علوی ، فقط ساده ، بسیط فقط حیاتبخش اولسون !.

تورك اوته دنبری یالکز صویك بویوکنه ، بویك باشبوغنه اطاعت ایتمش ، اقوام سائره ده اولدیغی کبی رهبانلرك ، موبدلرك ، کاهنلرك سلطه‌سی آلتنه دوشمه‌مشدی. تورك آنجق محیطنك بی لفظ وصوت تلقین ایتدیکی فکر توحید تحت تأثرنده قالمشدی. طبیعتك پیشگاه عظمتنده ساده فقط یوکسك دوشونیور ، اقلیمك شدتیله چارپیشیور ، فعال برحیات جدال یاشیوردی. بر (سومنات) ك قاپوسی او کنده بوینی بوکه‌رك مسکینانه کونلرجه بکله‌مك ، بر (آتشکده) نك دیوارلری دیبنده ذلیلانه آیلرجه ایکله‌مك هند وایران کبی اویوشوقلق وخلیا یاغدیران محیطلرده پك طبیعی برشیدی. فقط اورته آسیانك یوکسك استپلرنده یاشامق وحیاتی قازانمق مجبوریتی قارشوسنده خلیائی استغراقه طالمق امکانی یوقدی. بورالرده بالعکس ساده وعلوی برعقیده ایله جدالی وشأنی برحیات تعقیب ایتمك ضروری ایدی. بوشأنی حیات ایسه تورکه ، شامان دیننك خرافه واسطوره‌لرینك ماهیتی آکلاتمش ؛ (یرصو) لرك ، (کوك خان) لرك فوقنده تك واولو برتاکری اولدیغنی سزدیرمشدی. بونك ایچوندرکه اك بویوك ذوقی یوکسك یایلالرده آت اویناتمقده ، لایزال عزم وارادەسنه حائل اولانلرله چارپشمقده طویان تورك ، هند ویا ایرانده اولدیغی کبی خلیائی واستغراقی حیاتدن برشی آکلامیور ، مسکنت تلقین ایدن عقیده‌لره یاباشامیوردی .

هند وایرانده طبیعتك عواطف بی پایانی ایچنه غرق اولان انسانلر حیاتی قازانمق ایچون دیدیشمکدن ، طبیعته حاکم اوله بیلمك ایچون چارپشمقدن وارسته قاله بیلیورلردی. فقط ، آسیانك یوکسك یایلالرنده یاشایان خلق ، تولهمك ایچون دیدیشمکه ، یاشامق ایچون چارپشمغه مجبور بولنیورلردی. تورك ؛ قیصیر فقط روحه علویت ووحدت ، عضله لره قوت وجوالیت بخش ایدن بوزقیرلرده شانی بر حیات یاشادیغندن ، ایستیوردی که دینیده وطننك سماسی قدر براق ، حیاتنك گذارشی نسبتنده ساده ، یایلاسنك یوکسکلکی قدر بلند اولسون ! ...

سماپیوست طاغلر ، پایانسز اووهلر ، منتهاسز چوللر ، صمت وظلمت ایچنده پاریلدایان ییلدیزلر ، تورکه ییللرجه گیزلی برشیلر ترتیل ایتمش ، روحنده قادر مطلق برمعبود حسی اویاندیرمشلردی. تورك ، استبصاره آلیشان فکرینی یوکسلته جك ، صاغلام طمارلرنده دولاشان قانه شدید جولان ویرهجك ، دینج وکوربوز عضله لرینی ایشلته جك بر (دین) ایستیوردی. ایکنجی خلیفه (حضرت عمر) زماننده تورکستانه اعزام بویوریلان اصحاب کرامدن (عبدالرحمن بن ربیعه) و (احنف بن قیس) تورکه اوزله دیکی بومعشوقهٔ وجدانی کوتورمشلردی. هجرتك (۹٤) نجی سنه سنده (بخارا) ده ایلك جامع انشا اولندیغی زمان ، تورکك مؤبد دیننك آبدهٔ تعبدی اعلا ایدلمش اولدی ! ...

فقط ، بنی امیه قوماندانلرندن بعضیلرینك جزیه طوپلامق ، مسلمان تورکی مسلمان عربدن دون طوتمق کبی غیر اسلامی حرکتلری تورکلری بر آرالق انکسار خیاله اوغراتمشدی. دائما

حاکم یاشامش اولان تورک ، سودیکی وبنمسه‌دیکی اسلامیتده برملت محکومه موقعنده قالمغه بردرلو تحمل ایده‌مه‌مشدی . تورکلرك « حجاج ظالم » قوماندانلرینه قارشی کوستردکاری عصیان ومقاومت، اسلامیته قارشی دکل بوقوماندانلرك غیر اسلامی معامله‌لرینه قارشی اولمشدی. تورك ، قرآن دینی روحنه اویغون بولمش ، فقط « مروان » زاده‌لرك یابمق ایستدکاری شکلده ملت محکومه موقعنه اینمکه تحمل ایده‌مه‌مشلردی. بنی امیه قوماندانلری آره‌سنده تورکلرك روحنی آکلایه‌جق‌دهاده کیمسه بولنمامسی، تورك عصیان ومقاومتنك تمادیسنی انتاج ایلمشدی. بوقوماندانلر ، اسلامك علوی پرنسیپنه مخالف اوله‌رق ، اسلامیتی قبول ایدن تورکلردن‌ده غیر مسلملر کبی جزیه طوپلامغه قالقشمش ، شام سرایلرنده‌کی عیاش ومسرف خلیفه‌لرك سفاهتلرینی تأمین ایچون بوجنایتلری ارتکاب ایلمشلردی. اوزمانه قدر ملت محکومه حالنده یاشامامش اولان تورکلر ، جزیه ویرمك طلبی قارشوسنده قالنجه هم روح اسلامی ، هم‌ده عزت نفسلرینی رنجیده ایدن بوتکلیفه قارشی بحق عصیان ایتمشلردی . تورکلرله اموی قوماندانلری آره‌سنده وقوعه کلن مدهش محاربه‌لرك حقیقی سببنی بونقطه‌ده آرامالیدر .

فقط ، شام سرایلرنده‌کی سفاهت و اخلاقسزلغی تأمین و تزیید ایچون اهتدا ایدنلردن جزیه تحصیل ایدن والی و قوماندانلره ، دینك نشر و تعمیمنی ، احکام شرعیه‌نك روح قرآنه توفیقاً حسن تطبیقنی التزام ایدن یوکسك روحلی قوماندانلر خلف اولنجه، تورکلر اسلام جامعه‌سی ایچنده ملت محکومه دکل ، هر خصوصده حاکمیت اسلامیه‌ده مشترك برعنصر اوله‌جقلرینی آکلامش ، وضوح وعلویتی،

جاذبه‌دار بساطتی ایله قلبلرینی تسخیر ایدن قرآن دینینی آتشین بر شوقله قبول ایتمشلردر. تورکستانده نشر دین وظیفه‌سی طوغرودن طوغرویه تورك امراسی طرفندن درعهده ایدیلدکدن صوکره حزمهٔ توحید آز برمدت ظرفنده آلتای طاغلری شاهقه‌لرینی نورلره غرق ایتمش، قرآن مبین، اوکوندن اعتباراً دین احمدینك حارس ومدافعی اولان تورکلرك رهبر هدایتی اولمشدر!...

تورکلر، اسلامیتی عصر سعادته مخصوص صافیت اصلیه‌سیله قبول ایتمشلردی. حقیقی مسلمانلق تورکك روحنه اویغون کلمش، قلبنی تسخیر ایتمشدی. تورك (شرع مجمل) ده وجدان ملیسنی یوکسلته‌جك اساسلر کورمش، ملی عرفلرینی مؤید نصوص بولمشدی. تورکك روحنده، محیطنك تلقین، اجتماعی حیاتنك تأیید ایتدیکی بر (اولو تاکری) عقیده‌سی یاشیوردی. قرآن مبین‌ده، اسلام دیننك تملی اولان توحید الوهیت و توحید ربوبیته دعوت ایدییوردی. تورکك روحی وحدتجی، تشکیلاتی ولایت عامه اساسنه مستندایدی. اسلامیتده عینی شیلری تعلیم بویوریوردی. تورك (ایل) جی ایدی. مسلمانلقده وحدت اجتماعیه وسیاسیه اساسنی تلقین ایدییوردی. تورك فطرتاً عسکر ایدی. قرآنده جهادی اساسات دینیه میانه ادخال ایتمشدی. تورك ملی حریت واستقلالی، حیاتنه‌بیله ترجیح ایدییوردی. اسلامیتده خارجی سلطه‌لره قارشی امتك حریت و استقلالنك محافظه‌سنی، ثغور و حدود اسلامك مدافعه‌سنی فرائض دینیه‌دن کوسترمشدی.

تورك، طبعاً جوانمرد، بیکسلره مشفق، مسافره لطفکار

ایدی.. اسلامیتده زکاتی ارکان دینده صاییور، فقرایه، مساکینه، ابنای سبیله معاونت و تصدقی اعمال خیریه میانده کوستریبوردی. تورك، یالانجیلقدن مجتنب، دسیسه، ریا، سمعه کبی سیئات اخلاقیه‌دن متنفر ایدی. اسلامیتده بوتون بوکبی مساویی شدتله نهی ایدیبوردی.

تورکك ملی عرفی، چقسزیره آدم اولدیرنی، صاحب زوج بر قادینه تسلط ایدنی اعدام جزاسیله محکوم ایدیبور، (سفاح) ی منفور کوربیوردی. اسلامیتده بوکبی افعالی عین شدتله تحریم، سفاحی منع ونکاحی امر ایدیبوردی. تورك تورەسنه کورەخرسزلق اك مستکره بر حرکت ایدی. حتی، بعضاً سارق اعدام ایله تجریم ایدیلیوردی. اسلامیتده سرقتی کوکندن کسه‌جك درجه شدتلی احکامی احتوا ایدیبوردی. تورك عنعنه‌سنده آنایه بابایه، اختیارلره حرمت مقدس بر وظیفه ایدی. اسلامیتده بونلری عینی قدسیتده طانیمش، عینی حکمی ویرمشدی. تورك تورەسی (ایل) ه عائد امورك (قورولتای) ده ایلجه مذاکره و تسویه‌سنی قبول ایتمشدی. اسلامیتده (شوری) اساسنی وضع ایدیبوردی. تورکك بوتون دینی آیینلری اجتماعی بر ماهیتی حائز بولنیوردی. اسلامك امر ایتدیکی عبادتلر، نهی ایتدیکی مفسدتلرده اخروی مکافات و مجازاتدن باشقه اجتماعی منافع و مضرتلره مستند بولنیوردی.

تورك اوزون تاریخنده بودیلك، مجوسیلك، نسطوریلك کبی دینلرك قارشوسنده قالمشدی. فقط تورك روحی بوتون بو متنوع دینلره بر درلو ایصینه‌مامش، هیچ برینی بر درلو بنمسه‌مه‌مشدی. فقط اسلامیتله قارلاشدیغی زمان وضعیت بویله اولمدی. تورك درین

بر شوقله اسلامك آغوشنه آتیلدی و قرآن دینی بنمسه‌دی . چونکه روحنه ، ملی عرف و توره‌سنه اسلامیتی اویغون بولمشدی .

اسلامیت تورکلر آره‌سنده (مکه) نك آریستو قراسی اداره‌سنه مماثل بر وضعیتله قارشیلاشمامش، عربلك عشیرتجیلك روحی کبی بر قوتله چارپشمق مجبوریتنده قالمامشدی . حضرت محمد (ع . م) ك وحدت ، مساوات و دهموقراسی تلقین ایدن وصایاسنك، تشکیلات اجتماعیه‌لری دهموقراسی اساسلرینه مستند اولان (ایل) جی تورکلر آره‌سنده برمقاومته معروض قالمسی احتمالی یوقدی . چونکه وصایای نبویه ، تورکی اوزله‌دیکی شیلره دعوت ایدییوردی . نجیب برروحك هیجانلرینی تسکین ایده‌جك بسیط بر عقیده تورکلری او وقته قدر آوو تمش ، فقط تطمین ایده‌مه‌مشدی . آلتون طاغلرینك یوکسك شاهقه‌لرندن تورك روحنه لایح اولان علوی سانحه‌لر اونده درین بر میل وحدت پرستی انکشاف ایتدیرمشدی . تورك ، روحی براحتیاج طوییوردی . اسلامیت ، ماوراءالنهر افقلرندن لمعانه باشلایجه تورکلر حس ایتدکلری روحی احتیاجلرینی تطمین ایده‌جك نوری طانیمشلردی !..

تورکلرك اسلام دیننه صوقه‌جق کهنه خرافه‌لری یوقدی . تورك او وقته قدر ، یوکسك یایلالرنده روحنك پرستش احتیاجنی ، محیطنك تلقیناتیله تسکین ایتمشدی . بو تلقیناتك اعماق صمیمی‌سنده کیزلیدن کیزلی‌یه وحدت حزمه‌لری پاریلدایوردی . اسلامك توحید عقیده‌سیله قارشولاشدیغی زمان ، بونلك عصرلردنبری اوزله‌دیکی و کیزلیدن کیزلی‌یه طویدیغی دین اولدیغنی آکلادی .

تورك روحی خرافه‌دار بر عقیده ایله اویوشمامشدی . بو روح ، شهامته ، ساده‌لکه مفتوندی . بو معشوقه‌یی عصر سعادته مخصوص

اولان اسلامیتده بولنجه اوکا یاپشمش، صاف و خرافاتدن آزاده مسلمانلقده تورکك طبیعی دینی اولمشدر.

تورك طبعاً دینداردر. بنمسه‌دیکی دینه صوك درجه برصمیمیتله ربط قلب ایدر. دیندارلق سجیه‌سی یالکز تورك عرقنه مخصوص دکلدر. آنغلوساقسون، جرمان و اسقاندیناویا اقوامی کبی بعض آوروپالیلرده‌ده بوسجیه پك قوتلیدر. فضیلت اخلاقیه، ارادۀ فردیه، انتظام اجتماعی اعتباریله بوسجیه‌نك قیمتی پك بویوکدر. آنغلوساقسونلرك سجیه وتشکیلات اجتماعیه‌لری تدقیق اولنورسه بوسجیه‌نك تربیتکار نتایجی قارشوسنده برحس تقدیر وتبجیل طویمامق ممکن اولەمز.

فقط. دیندارلق سجیه‌سنك عرقك اعتلاسنه خادم اوله‌بیلمسی ایچون قبول ایدیلن (دین) ایله عرقك روحی آره‌سنده براویغونلق بولنمق ایجاب ایدر. دینك تلقیناتی، اوامری، نواهیسی عرقك روحی وفطری سجیه‌لرینی انکشاف ایتدیره‌جك ماهیتده اولورسه اك قوتلی برواسطۀ اعتلا اولور. خرستیانلق، آلمانیا وانکلتره‌ده بوقوملرك روحلریله اویغون برشکلده انکشاف ایتمش اولمسی بوضرورتك نتیجه‌سیدر.

اسلامیت، یابانجی خرافه‌لرله بولاشمه‌دن اول، صاف وعلوی اساسلریله تورکلرك روحی تربیه، فضیلتکار مزیتلرینی تنمیه، یوکسك سجیه‌لرینی تقویه ایتمش، اونلره شان وشرفله مالامال برتاریخ قازاندیرمشدی. فقط عصرلرك کذارشیله باشقه ملتلره عائد عرف وعنعنه‌لر، شرع مفصل شکلنده تورك حیاتنه حاکم اولمغه، خرافه پرست قوملرك بیغدقلری رسوبات اسلامك‌ذور سعادته مخصوص اولان صافیتی کوالکه‌لشدیرمکه باشلادقدن صوکرا ایلك زمانلرده‌کی

هیجان سوندرمش ، دینی واجتماعی حیات صارصیلمشدر . کونا کون خرافه‌لرك اسلامیت کسوه‌سنه بورونه‌رك تورك روح وحیاتنه جاکیر اولمسی ، سجایای ملیه‌یی کوشه‌تمش ، اصالت عرقیه‌یی تهلکه‌یه دوشورمشدر .

دینج وکوربوز بر وجوده تدریجاً ورم میقروبلری زرق ایدیلدیکی تقدیرده او صاغلام بدن ناصیل تدریجاً انهزاله اوغرارسه یابانجی خرافه‌لرده تورکلرده عینی تأثیری یاپمش ، اونلری یاواش یاواش عطالت ومسکنت چوقورینه سوروکله‌مشدر . تخریبکار خرافه‌لر آلتنده تورك هر کون شهامتندن براز داها غائب ایتمش ، ملی سجیه‌لرینك براز داها اویوشدیغنی کورمش ، نهایت حیاتبخش وحقیقی مسلمانلغه بدل ، غیر اسلامی خرافه‌لرك بوغوجی کابوسی آلتنده بونالمش قالمشدر .

تورکلر ، آلتای اتکلرنده پاشادقلری زمان ، هند ، ایران وچین کبی مجاور قوملرك دینی تأثیراتندن مصون قالمغه پك زیاده اعتنا ایتمشلردی . باشبوغلری دائما اونلره چینده (ئولوم) اولدیغنی اخطارنده بولنمشلردی [۱] . فقط اسلامیتی صافیت اولیه‌سیله قبول ایتدکدن صوکره جریان تاریخك آچمش اولدیغی شهراهدن غربه طوغری یورویه‌رك ایران ، عراق ، سوریه و مصر کبی خطه‌لره حاکم اولنجه بالضروره بو اولکه‌لرده یاشایان وعنعه‌دار خرافه‌لرندن تجرد ایده‌مه‌مش اولان یکی دینداشلرله تماس مجبوریتنده قالمشلردی . اساطیری ماضیلریله افتخار ایدن ، ملی دینلرینك خرافه‌لرینی بر درلو اونوته‌میان قوملرله ضروری اولان بو اختلاط ، تدریجاً عینی

---

[۱] (اورخون) کتابه‌لری .

خسته‌لقلرك تورکلرەده سرايتنی انتاج ايتمش، تورکك صاف عقيده‌سی، وكسك سجيه‌سی كونا كون مذهبلرك، يابانجی عرفلرك تحت تأثيرنده سونمكه يوز طوتمشدر . نتيجه‌ده تورك آفاقی‌ده باشدن باشه خرافه كابوسلری قاپلامش، بو نجيب ملت جهل وتعصب خرافه‌لری ايچنده بوغولمش قالمشدر .

ماضی‌دن آتی‌يه انتقال ايتديكمز شو مهم دور تاريخی‌ده تورکه ورانور يكی بر افق حيات آچيلمه‌سنی تأمين ايچون دينلرينی خرافه‌لردن، عنعنه‌لرنی مضر رسوبلردن، حياتلرينی يابانجی عرفلرك تحكمندن قورتارمق بر وجيبهٔ مقدسه‌در. فطرتاً ديندار اولان تورك دينسز ياشايه‌ماز. فقط دين نامنه تحكم ايدن خرافه‌لرله‌ده بوغولور كيدر . تورکك طبيعی دينی ، عصر سعادتده‌كی صاف و حقيقی مسلمانلقدر . بناءً عليه ؛ يكی توركيا جهالت ، عطالت ، مسكنت ذات منبعی اولان ايرانی ديندن قورتيله‌رق عرفان ، شهامت ، حريت وحيات صاچان قرآنی دينه صاريلماليدر !...

اوغوز تورکلری اسلام عالمنه نه حالده بولنمشلردی

اسلامیت ، اجتماعی حیاتلری بداوت، سیاسی تشکیلاتلری نسب اوزرینه مؤسس عشیری بر قوم آراسنده ظهور ایتمشدی. عربلر، عصرلردن بری قحطانی ، عدنانی دیه یکدیکرینه خصم ایکی قسمه آیریلمش اولدیغی کبی عدنانیلرده مضریلر ، ربیعه‌لر، ایادلر ، انمارلر وقضاعه‌لر کبی بویوك شعبلره بولونمشلردی. بو شعبلردن هر بریده بر چوق بطنلره آیریلمشلردی. تاریخك قاراکلق دورلرندن بری بوتون بو شعبلر ، قبیله‌لر بربرلریله بوغوشدقلری کبی عینی قبیله‌نك (عماره) لری ، (فخذ) لری ، (فصیله) لری ، (بطن) لری آره‌سنده‌ده غزوه ومجادله دوام ایدییوردی .

عربلر آره‌سنده اك یاقین رابطهٔ اجتماعیه ابوت ، اخوت ، عمومت کبی نسبی روابط اولدیغندن بو رابطه‌لرله باغلی اولان فردلر بربرلرینك حیاتی مدافعه مجبوریتنده بولندقلری کبی بربرلرینك‌ده وارثی اولیورلردی . وحدت ملیه و وحدت حکومت روحنه مغایر اولان بو طرز تشکیلات عربلرده عصبیت نسبیه‌یی پك زیاده انکشاف ایتدیرمش ، شبه جزیره‌یی دائما عینی ملت افرادی ایچون بر ساحهٔ

معرکه‌یه چویرمشدی. اسلامیت خارقوی بر قدرتله عربلری برمدت ایچون برنقطهٔ وحدت اطرافنده طوپلامش، غایه‌سز مجادله‌لرله بربرلرینی امحا ایدن بو قومی هیجانلی بر ایمانله نشر دین کبی قدسی برمفکوره آرقه‌سنده فتوحاته سوق ایتمشدی. فقط اسلامك ایلك دورلرده تأمین ایتدیکی وحدت، مرورزمانله برچوق عوامل تحت تأثیرنده اولکی قوتنی غائب ایدنجه عربلك عشیری روحی تکرار انکشاف ایتمش، جاهلیه دورلرینك عصبیت پرست روحی، اسلامك تأمین ایتدیکی توحیدی روحی صارصمشدر.

امویلرك مقدرات اسلامیه‌یه حاکمیتیله برابر بو روح بلیرمکه باشلامش، اتقا و دیندارلقله حرکت ایدن اهل بیت طرفدارلرینه قارشی، (عمروبن عاص)، (زیاد بن ابیه) و (مغیره بن شعبه) کبی ارباب سیاست، حضرت عمرك بوغمش اولدیغی عصبیت جریاننی اویاندیرمشلردی. امویلر دورنده حدود اسلام پك زیاده توسع ایتمشدی. فقط اقطار جهانه سوق اولنان بنی امیه اوردولرینك ریاستنده‌کی قوماندانلرندن بعضیلری، حضرت عمر اوردولرینك مفکوره‌لرندن بوس‌بوتون باشقه بر أمل پیشنده قوشیورلری.

امویلرك آفریقا، خراسان و ماوراءالنهر والیلری؛ محضا جزیه طوپلامق ایچون؛ خلقك دائرهٔ اسلامه کیرمه‌سنه مانعه‌لر احداث ایدییورلردی. بونلر آچیقدن آچیغه، (عراق) ایله (صغد) خطه‌لرینك شام خلیفه‌لرینه مخصوص برر مالکانه اولدقلرینی سویلیورلردی. خلافتك کندیسنه انتقال ایتدیکی خبرینی آلدیغی اثناده قرآن کریمی پاپه‌رق: «بو آندن اعتباراً سندن افتراق ایدییورم!..» [۱] دیین

[۱] ابوالفدا. جلد: ۱. صحیفه ۲۰۵

اموی خلیفه‌سی عبدالملك، هجرتك ۷۵ نجی سنه‌سنده (مدینه)ده ایراد ایتدیکی بر خطبه‌ده: « ادارهٔ امور دولتده عاجز خلیفه (حضرت عثمان) اولمدیغم کبی مداهن و ریاکار خلیفه‌ده (معاویه) دکلم، عقلسز، تدبیرسز خلیفه‌یه (یزید بن معاویه) ده بکزه‌مم. اللهه قسم ایدرم که بو دقیقه‌دن صوکره هرکیم بکا تقوانك لزومنی اخطار ایدرسه آنك کله‌سنی کسه‌جکم! ... » تهدیدیله فرقان مبینك (امر بالمعروف) حکمنی قالدیرمشدی [۱].

اولاد رسول حقنده روا کوردیکی جنایتلرله لکه‌دار اولان (یزید)ك خلفلری، عینی یولی تعقیب ایدیورلردی. خلیفه‌لرك بو یوکی حرکاتندن جرأت آلان والیلر، قرآن و حرمینه حرمتسزلكده غیر مسلملری بیله اوتاندیره‌جق درجه‌لرده اهانتکارلقدن حیا ایتمیورلردی: عبدالملك (خالد قسری) و (حجاج بن یوسف الثقفی) کبی والیلری، مراملرینه نائل اوله‌بیلمك ایچون احکام قطعیهٔ شرعیه‌یی اهمال ایتمکده، حرمینی ییقمقده هیچ بر بأس کورمه‌مشلردی.

خلیفه عبدالملك‌دن، (عبدالله بن زبیر)ك باشنی کندی الیله قوپارمق امرینی آلان حجاج، کعبه‌یی منجنقله ییقمق، استار کعبه‌یی یاقمق کبی شناعتلری ارتکاب ایدرکن (قدسیت) فکرینی اصلا خاطرینه کتیرمه‌مشدی. اموی عسکرلری مدینهٔ منوره اهالیسنی قیلیجدن کچیردکاری اثناده مقبرهٔ نبی قربنده قرآنی آیاقلری آلتنده چیکنه‌مش، قادینلرك یاشماقلرینی پارچالامش، آیاقلرنده‌کی خلخاللری سوکوب آلمشلردی [۲]. دیناً کعبهٔ معظمه‌نك داخل و خارجنده

[۱] تاریخ الکامل لابن الاثیر جلد، ۵ صحیفه: ۲۶
[۲] ابن خلکان. جلد: ۲. صحیفه ۲۷٤

قتال و محاربه ممنوع اولدیغی حالده ، عبدالملك آدملری بو شنیع جرمی بلا پروا ارتكاب ایتمشلردی .

امویلر ، ظلم و شناعتلرینه قارشی اعتراض ایدن صحابه و تابعینی اعدام ، ارباب اتقایی انواع مجازاتله قربان ایتمكی اس سیاست ایدینمشلردی. حضرت علی یه (لعنت) ایتمیانلره اعدام جزاسی تطبیق اولینیوردی. بو اوغورده ایلك جزا (حجر بن عدی كندی) حقنده تطبیق اولنمشدی [۱] . بو نوع جنایتلر ، بالآخره توالی ایتمش ، عراقك الك فقیه و الك فضیلتكار بر سیمای نجیبی اولان (سعید بن جبیر) ، فجیع بر صورتده بوغازلانمش ، حققكو آغیزلر طیقیلمش ، شریعتله آچیقدن آچیغه استهزا ایدیلمك مودا اولمشدی . دینه تجاوز ایدن والیلر ، شام خلیفه‌لرینی كندیلرینه مظاهر بولیورلردی .

مقام خلافته ارتقا ایدن (یزید بن عبدالملك)، بر كون (حبابه) نامنده‌كی دلداده‌سنك فسونكار عشوه‌لری ، (سلامه) اسمنده‌كی معشوقه‌سنك روحنواز نغمه‌لری آره‌سنده كندینی غائب ایده‌جك درجه‌ده ایچمش ، صوكراده ، سرخوش و سركردان بر حالده ؛ خلقه امام اوله‌رق نماز قیلدیرمشدی . (ولید بن یزید) بو خصوصده داها ایلری كیتمش ، محرماتی استحلال ، فحش و فجوری علناً ارتكابده بر بأس كورمه‌مشدی . امویلر یالكز محرماتی ارتكابله اكتفا ایتمیور ، عینی زمانده حدود شرعیه ایله استهزاده ایدیورلردی. خلیفه‌ایكنجی (ولید) ، حجه كیتمكه قالقدیغی زمان یاننده كیلره : « مكه‌یه حرم شریفك ایچنده شراب ایچمك ایچون كیده‌جكم! » دیمشدی [۲].

[۱] مورخ مسعودی . جلد : ۲ . صحیفه ۳۹

[۲] صحایف الاخبار . ج ۱۲ . ص ، ۸۱۵

ولید ، بوتون افعالیله ، سویلنمه‌سی بیله انسانی تدهیش ایدن شناعتلرك انواعنی ارتکابده امثالسز برمخلوق اولدیغنی کوسترمشدی : بر کون کور قندیل سرخوش اولدیغی حالده سراینك حرم‌دائره‌سنه کیرمش ، قیزیله دادیسنك اوطوردقلری اوطه‌یه صوقوله‌رق وحشی برطوموز صولتیله قیزینك اوزرینه آتیلمش ، بدبخت قیزك بکارتنی ازاله ایلمشدی . قیزینك دادیسی حیرت و تلاش ایچنده ؛ بویله بر حرکتی آنجق مجوسیلر ارتکاب ایدر دیدیکی زمان ولید پلید :

من راقب الناس مات غماً . وفاز باللذة الجسور

بیتنی اوقویه‌رق ذوق بهیمیسنك استیفاسنه دوام ایلمشدر [۱] .

ولید ، شناعتلرینی مراسم دینیه‌یه قدر ایلریلتمکده بر بأس کورمه‌مشدی : بر کون ، سوکیلی جاریه‌لرندن بریله شراب ایچرکن صباح اذانی اوقونمغه باشلادیغنی ایشیدنجه همان جاریه ایله مجامعه‌ده بولنمش ، صوکره کندی البیسه‌سنی جاریه‌یه کیدیره‌رك سرخوش و جنب برقادینی خلقه امامت ایتمك اوزره جامعه کوندرمشدی [۲] . وحشت و بهیمیتك انسان شکلنده براعجوبه‌سی اولان ولید، باباسنك ام ولد جاریه‌لرینی یعنی اوکی آنالرینی بیله‌نکاحله تزوج ایتمش [۳] بو حرکته‌قارشی هیچ کیمسه اعتراض ایتمك جسارتنی کوستره‌مه‌مشدی . ایکنجی ولید ؛ بو صورتله اك مقدس قوانین اخلاقیه‌یی پایمال ایتمکله اکتفا ایتمه‌مش ، هر حرکتی ایله دینی‌ده تحقیره چالیشمشدی :

بر کون تفأل مقصدیله قرآنی آچمش ، : «هر عنادجی جبار خائب

[۱] صحایف الاخبار . ج ۱۲ . ص ، ۸۱۵
[۲] « « « « ۸۱٦
[۳] ابوالفرج : تاریخ مختصرالدول صحیفه : ۲۰۳ بیروت طبعی .

اولدی ....) مآلنده‌کی آیته [۱] تصادف ایدنجه ، همان مصحفك آصیلمه‌سنی امر ایده‌رك ، پارچه پارچه اولنجه‌یه قدر اوزرینه اوق آتمش ، عینی زمانده :

أتوعد کل جبار عنید . فها انا ذاك جبار عنید
اذا لاقیت ربك یوم حشر . فقل یارب مزقنی الولید [۲]

بیتنی‌ده انشاد ایده‌رك الحادینی اعلان ایلمشدی .

امویلرك ، دینه قارشی آلدقلری بو وضعیت‌دن استفاده ایدن بر طاقم آدملر ؛ خلق آره‌سنه ، علویت دینیه‌یی شائبه‌دار ایده‌جك بر طاقم عقائد غریبه نشرینه باشلامش ، بو صورتله وحدت اسلامیه‌یی صارصمشلردی . بو حالك نتیجه‌سی اوله‌رق اسلام عالمنده بربرلرینه ضد ، اساسات احمدیه‌یه مغایر بر چوق مذهبلر تورمشدی . بو کبی مذاهب اربابی محیطه ، اسلامیتله اصلا قابل توفیق اولمیان برچوق مضر عقیده‌لر ، برچوق منفور خرافه‌لر نشر ایتمشلردی . امویلرك بو کبی حاللری ، عالم اسلامی کندیلرندن تنفیر ایتمش ، مرکزه اوزاق اولان ولایتلرده اختلاللر باش کوسترمشدی .

ابومسلمك قطعی ضربه‌سیله ، امویه سلطنتی سقوط ایتدیکی زمانده صلحای امت ، خلفای راشدین دورینك عودتی امنیه‌سیله بو سقوطی آلقشلامشلردی . فقط ، ایلك عباسی خلیفه‌لری امویلره رحمت

[۱] واستفتحوا وخاب کل جبار عنید . من ورائه جهنم ویسقی من ماء صدید [فرقان مبین]

[۲] هر عنادجی جباری تهدیدمی ایدییورسك ؟ ایشته بن او عنادجی جبارلردن بری‌یم . محشر کونی ربکه ملاقی اولدیغك زمان ، ولید بنی پارچالادی دیه ایستدیکك قدر شکایت ایت ! ...

اوقوته جق قدر ظلمکار بر سیما ایله صحنه یه آتیلنجه هرکس أليم بر انکسار خیاله اوغرامشدی. برنجی عباسی خلیفه سی (ابوالعباس سفاح) خلفای امویه دن (عبدالملك)ك حفیدی (سلیمان بن هشام) ه امان ویرمشکن، مشهور شاعر علوی (سدیف)ك انشاد ایتدیکی شو :

لایغرنك ماتری من رجال . ان تحت الضلوع داءً دویاً

فضع السیف وارفع السوط حتی . لاتری فوق ظهرها امویا

بیتلرینی ایشیدیرایشیدیمز ویردیکی عهد وامانی اونوته رق بدبخت سلیمانی قتل ایتدیرمشدی .

سفاحك عموجه سی (عبدالله بن علی) ، بنی امیه ارکاننده ن یتمش کشی یی طعامه دعوت ایتمش ، مدعوین سفره یه اوطوردقلری اثناده بنی هاشم آزادلیلرندن (شبل بن عبدالله) مجلسه کیره رك اهل بیتك امویلردن کوردیکی مظالمی تصویر ایدن برمنظومه [۱] اوقونجه ، عبدالله بوبدبختلری صوپا ایله اولدیرتمش ، احتضار خیریلتیلری آره سنده سفاح ایله برلکده یمکه دوام ایتمشلردی .

خونین برسیما ایله اورتایه آتیلان عباسیلر، دیریلری ئولدیرمکله

---

[۱] شبل بن عبداللهك انشاد ایتدیکی منظومه شوایدی :

اصبح الملك ثابتاً بالاساس . بالبها لیل من بنی العباس
طلبوا وتر هاشم وشفوها . بعد میل من الزمان وبأس
لاتقیلن عبد شمس عثارا . واقطعن کل رقلة وغراس
ذلها اظهر التودد منها . وبها منکم کحز المواسی
فلقد غاظنی وغاظ سوائی . قربهم من نمارق وکراسی
انزلها بحیث انزلها الله . بدار الهوان والاتعاس
واذکروا مصرع الحسین وزیدا . وقتیلاً بجانب المهراس
والقتیل الذی بحران اضحی . ثاویاً بین غربة وتناس

اکتفا ایتمه‌یه‌رك شامده‌کی خلفای امویه قبرلرینی آچدیرمش، بولدقلری نعش وکمیکلری آتشه یاقدیرمشلردی [۱]. عبدالله بن علی‌نك برادری (سلیمان)، خونریزلکده قارداشنی کولکده براقشدی: سلیمان، مصرده الینه کچن امویلری تماماً قیلیچدن کچیره‌رك نعشلرینی کوپکلره یدیرته‌جك قدر آثار وحشت کوسترمشدی.

سفاح و منصور، آل عباسك نعمت ناشناس بو ایکی سیماسی، کندیلرینی مقام سلطنته اعلا ایدن (ابو سلمة الخلال) و (ابومسلم خراسانی) کبی آتشین طرفدارلرینی ـ کندیلرندن استغنا حاصل اولدیغی کون ـ خنجر اهانتله قربان ایتدکدن صوکره، دست ظلمی اعاظم امتك سینه‌لرینه قدر اوزاتمشلردی:

اموی خلیفه‌سی عبدالملکك والیسی (حجاج)، حرمین حقنده نه‌قدر حرمتسزلك کوسترمش ایسه عباسی خلیفه‌سی منصورك والیسی (رباح بن عثمان) ده عین وحشت و ادبسزلکی اظهار ایلمشدی: حجاج، حضرت ابوبکرك طورونی وعشرهٔ مبشره‌دن زبیر بن عوامك اوغلی عبداللهی اعدام، شیوخ اصحاب وتابعینه تورلو اشکنجه‌لر ایتمشدی. رباح بن عثمان ایسه عشرهٔ مبشره‌دن طلحه‌نك حفیدی (عمران بن ابراهیم بن محمد بن طلحه) ایله مجتهد اعظم (امام مالك)ی حبسخانه‌یه طیقه‌رق حجاجه بر نظیره یاپمشدی!...

خلیفه منصور، حضرت عثمانك احفادندن (محمد بن عبدالله بن عمر بن عثمان) ك بر کوزینی چیقارتدقدن صوکره بدبختی شهید ایتمش، اولاد رسولدن (محمد بن ابراهیم بن حسن) ی ایکی دیرك آره‌سنه صیقیشدیره‌رق تحملسوز اشکنجه‌لرله اولدیرمش، حضرت حسن

[۱] ابوالفرج. تاریخ مختصرالدول. صحیفه: ۲۰۷

اولادندن (عبدالله بن حسن) ایله (علی بن حسن) ی حبسخانه‌ده زهرلتمشدی . بوفجیعه‌لر آره‌سنده اولاد علی‌دن (محمد مهدی) ایله برادری (ابراهیم) ده آجیقلی شرکذشتلرله افنا ایدیلمشلردی !...

اعاظم دینه ، احفاد رسوله ، مقدساته ، حرمینه قارشی امویلر زماننده باشلایان تجاوزات، عباسیلر دورنده داها شموللی برصورتده دوام ایتمشدی : صلحای امت ، بر خلاصکار کبی قارشولادقلری عباسیلرك ایلك ضربه‌لرینی سینه‌لرنده بولمشلردی : خلیفه منصور ، (امام مالك) ی بی تاب و توان قالینجه‌یه قدر قامچیلاتمش ، (امام اعظم) ی انواع حقارتله حبسخانه‌یه طیقمش ، مشاهیر مجتهدیندن (ابن جریح) ، (عباد بن کثیر) و (سفیان ثوری) کبی اکابری زندانلرده چوروتمشدی . کفران نعمت و اهانتده امثالسز اولان منصور ، خلافتك تأسیسنده پك مهم روللر اوینایان عموجه‌سی (عبدالله بن علی) یی ، قاپا طوزندن یاپدیردیغی بر اوطه‌ده آخرته کوندرمشدی . [١]

اموی و عباسی خلیفه‌لرینك طاشقینلقلری خلقه‌ده سرایت ایتمشدی . عباسیلر ، انقراضه یاقلاشدقلری زمان بوتون فجاعت اجتماعیه میدانه چیقمش، مذهب غوغالری وحدت اسلامیه‌یی اساسندن ییقمغه باشلا-

[١] عبدالله بن علی، خلافت عباسیه‌نك تأسیسی ایچون موفقیتله چالیشان الڭمهم ارکاندن بری ایدی. عبدالله ، عموجه‌سی سفاحك وفاتندن صوکره ، دعوای خلافته قالقمشدی . منصور ، ابومسلمك معاونتیله عبداللهه غلبه ایتمش، کندیسنه عهد وامان ویرمشدی. فقط منصور بالآخره عموجه‌سنك اعدامنی تاصارلایه‌رق بیچاره‌یی تیاطوزندن یاپدیردیغی براوطه‌یه حبس ایتدی. اوطه‌نك ایچنه صو صالدیرتدی. طوزتعلر اریه‌رك اوطه عبداللهك اوزرینه چوکدی. جانی چیقدی . منصورده قوتلی بر رقیبدن قورتیلمش اولدی !...

مشدی . مذهبلر ، بری سیاسی دیکری اصولی اولمق اوزره ایکی ماهیتده ظهور ایتمشلردی . سیاسی ماهیتده باشلایان مذهبلر (مارقه) و (شیعه) مذهبلری ایدی . برنجی مذهب بدوی عربان روحنك مولودی ، ایکنجی مذهب‌ده موالی روحنك مولودی ایدی . مارقه مذهبی، منبی (مسیلمة الکذاب) ی چیقاران (یمامه) قبائلی وبونلردن بالخاصه (بنی حنیفه) ایله یمامه‌دن بصره‌یه قدر اوزایان ساحه‌ده‌کی (بنی عجل)، موصلك دجله نواحیسنده ساکن اولان (بنی شیبان) و سنجار حوالیسنده طولاشان (بنی تغلب) بطنلری ایچنده طوغمشدی .

تاریخك اعماق مجهولیتنه کومولن عصرلردنبری سر آزاد یاشایه‌رق هیچ برسلطه آلتنه کیرمه‌مش اولان قبائل بدویه ؛ ولو خلافت نامی آلتنده ته‌ئوقراتیك شکلده اولسون؛ تسلطن حکمرانی‌یه معارض بولنیورلردی . بونلردن (نجدات) دینیلن فرقه ، خلیفه نصبنه هیچ برلزوم کورمیورلردی. عصرلردنبری الٓهی برسلطه هویتنده طانیدقلری خاندانلرك حاکمیتلری آلتنده یاشامغه آلیشمش اولان موالی ایسه بالعکس خلافتك ارثاً معین برخاندانده تقرر وتوالیسنی ایستیورلردی. سوریه بوخاندانی بنی امیه‌ده ، ایرانیلر، مصریلر ، عراقیلر ایسه بنی هاشم‌ده بولیورلردی. عبدالله بن سبأ نامنده اسماً مسلمان بر یهودینك قورذیغی (سبائیه) مذهبیله باشلایان بوجریان، اسلام دنیاسنی هرج ومرج ایده‌جك باطنیلری، حروفیلری حاضرلامشدی. مارقه‌دن محکمه فرقه‌سی، حضرت علی‌نك زمان خلافتنده (حکم) مسئله‌سی اوزرینه مشارالیهدن آیریلان اون ایکی بیك کشی‌دن اوره‌مشدی. محکمه‌لر خلافت دعواسنك حلنی حکمه

حواله ایتدیکی ایچون حضرت علی‌یی تکفیر ایتمش، اردوسندن آیریله‌رق علیهنه یوریمشلردی [١].

ازارقه فرقه‌سی، حضرت علی‌دن باشقه، عثمان، طلحه، زبیر، عبدالله بن عباس وعایشه حضراتنی‌ده تکفیر وجمله‌سنك مخلد فی‌النار اولدقلرینی ادعا ایدیورلردی.

ازارقه‌یه کوره دنیا یوزنده کندیلرندن باشقه ایمانی صاغلام برمسلمان بولنمدیغندن فرقه‌لرندن اولمیان مسلمانلرك جمله‌سنی دینسز وکافر عد ایدیورلردی. کندی فرقه‌لرندن اولمیان مسلمانلرله حرب ایتمکی واجبات دینیه‌دن صاییور، بونلرك قادینلرینی، چوجوقلرینی اولدیرمکی جائز کوریورلردی.

خوارجك (اباضیه) فرقه‌سنه منسوب اولان (یزیدی) لر ایسه، قریباً عجم‌دن برپیغمبر کله‌جکی اشاعه‌سیله خلقی اسلامیتدن انحراف ایتدیرمکه چالیشیور، هرکسه اوپیغمبره انتظار ایدلمسی لزومنی توصیه ایدیورلردی. کویا اوپیغمبر، شریعت احمدیه‌یی ترك ایده‌رك قرآنده مذکور اولان (صابئه) مذهبنه میل ایده‌جك، کتابی‌ده سماده یازیله‌رق؛ بردفعه‌ده نازل اوله‌جق ایمش!..

یزیدیلردن (سنجار) طاغنده ساکن اولانلر، داها زیاده غلو

[١] غریبدرکه بوآدملر، اولا حضرت علی‌یی، عمروبن العاصك برحیله‌سی اولان حکم اصولنی قبوله اجبار ایتمشلر، (صفین) محاربه‌سنده غالب کلمك اوزره بولنان حضرت علی‌یی ثمرهٔ ظفردن محروم براقمشلردی. حالبوکه، بالآخره حکم اصولنی ایچون قبول ایتدك دیه‌رك مشارالیه علیهنه دونمشلردر. حضرت علی بونلردن درت بیك کشی‌یی (نهروان) ده قلیجدن کچیرمش ایسه‌ده کوکلرینی کسه‌مدیکندن نشر ایتدکلری تخم، مساعد محیطلرده نمالانه‌رق اعصار متعاقبه‌ده داللر، بوداقلر صالمشدر.

کوستره‌رك (ملك طاوس) نامنی ویردکاری (شیطان) ه پرستش ایدییورلردی . بونلر شیطانك برکون سمایه چیقه‌رق ملکلره رئیس اوله‌جغی اعتقادنده بولینیورلردی .

اباضیه مذهبی اك زیاده آفریقاده انتشار ایتمشـدی . بو مذهب رؤساسندن (ابوحاتم) هجرتك ۱۵۳ نجی سنه‌سنده آفریقا ولایاتنی استیلا و خلیفه منصورك مأمورلرینی قهر و افنا ایده‌جك قدر بر قدرت اکتساب ایتمشدی .

خوارجدن(عجارده) فرقه‌سنه‌منسوب اولان (میمون بن‌عمران) قرآندن سورهٔ یوسف کبی بعضی سوره‌لرك چیقاریله‌سنی توصـیه ایدییوردی . میمون ، فکرینی ترویج ایتـدیرمك ایچون (سورهٔ یوسف)ك برحکایه، برقصهٔ فسقیه اولدیغنی سویلیور، بویله‌برقصه‌نك قرآن اوله‌میه‌جغی ادعاسنده بولنیوردی .

میمون بن عمران، کندی نامنه نسبت ایدیلن (میمونیه) مذهبنی تأسـیس ایتدکدن صـوکره الحادده ایلریله‌مش ، بر آدمك کندی طورونلرینی وقارده‌شلرینك قیزلرینی نکاحله آله‌بیله‌جکنه‌دائر فتوالر ویره‌جك قدر جرئتکارلق کوسترمشدی ! . . .

شیعه فرقه‌سی‌ده بربرلرینی تکفیر ایدن برچـوق شعبه‌لره آیریلمشلردی . اك باشده غلاة شیعه دینیلن زمره‌لر بولنیوردی . بونلرك برقسمی حضرت علی‌نك الوهیتنی ادعا ایتمك کبی هزیانلرده بولنیور، برقسمی حضرت ابوبکرله حضرت عمره آغیزه آلنمیه‌جق الفاظ کریمه ایله سب وشتم ایدییور ، اك معتدللری ایسـه حضرت علی‌نك ایلك ایکی خلیفه‌دن افضل اولدیغی دعواسنی کودییورلردی .

اصولی مذهبلر ایسه برچوق افکاردینیه‌وفلسفیه‌نك مطموره‌سی

اولان اسکی کلدانیه‌ده باش کوسترمشدی. ابنای مجوسدن(اسواری) دیدیلن (ابو یونس سنسویه) دن ملهم اولان (معبد جهنی)، قدریه مذهبنك اساسلرینی آتمش اولدیغی کبی حوران صابئیلری آره‌سنده یتیشن (جعد بن درهم) له تلمیذی (جهم بن صفوان) ده جبریه مذهبنی قورمشلردی. جهم بن صفوان، انسانلرك افعال وحرکاتلرنده مضطر اولدقلری عقیده‌سنی نشر ایدییور، بشریتی برقوقله ماهیتنده طانیتیوردی . مسئولیت اخلاقیه تملنی ییقان بو عقیده، حیات اجتماعیه‌یی شدتله صارصمش، مسلمانلری مهلك بر (فاتالیزم) ه سوروکله‌مشدی .

سجستان‌ده ظهور ایدن خام وجاهل صوفیلردن (ابو عبدالله محمد بن کرام) ده اللهی انسان شکلنده تجسیم ایدن بر مذهبله بو اعتقادی بحرانی بوسبوتون قاریشدیرمشدی . کیتدکجه تشعب و تنوع ایدن بو مذهبلر ، خلقده اعتقادی آنارشی‌یی آرتیرمش ، قرآن دیننك حقیقی سیماسنی کیزله‌مش ، هرکسی شاشیرتمشدی .

بوتون بو مذهبلر بربرلرینی تضلیل ایدییور ، عینی مذهبك مختلف شعبه‌لری بیله یکدیکرلرینه کفرلر یاغدیرییورلردی . حقیقت حالده ایسه هپسی‌ده اساسات اسلامیه‌دن آیریلمشلردی ! ...

خلیفه مأمون زماننده ، بغداد قاضیسی (احمد بن ابی دواد) ایله‌وزیر (ابن الزیات) مذهب مجادله‌سنی سیاسته صوقمش ، قرآنك مخلوقیتی ، ذات بارینك رؤیتی مسئله‌لری یوزندن مسلمانلر آره‌سنده الیم اوچوروملر آچمش ، بو یوزدن بك چوق ذواتك انواع حقارته معروض قالملرینه سببیت ویرمشلردی . (امام احمد بن حنبل) ایله

عظمای ارباب فقهدن (محمد بن نوح) ، (سجاده) ، و (قواریری) کبی ذوات زنجیره اورولمشدی .

خلیفه (واثق) زمانـنده بو حال داها زیاده دهشـتلنمش ، محدثیندن (احمد بن نصر بن مالك) ، رؤیت باری‌یه طرفدار اولدیغی ایچون اعدام ایدیلمش ، امام شافعی اتباعندن وصـلحای امتدن (ابو یعقوب یوسـف بویطی) خلق قرآنه قائل اولمدیغندن حبسـخانه‌یه طیقیلمشدی ! ...

خلفای عباسیه‌دن بعضیلرینه استناد ایدن ارباب اعتزال ، مسائل کلامیه ایله خلقك حضور وسکونتی اخلال ایدرکن ، علویلك بایراغنی آچان (شیعه) فرقه‌سی‌ده عباسیلری دەویرمك چاره‌لرینی تحری‌یه قویولمشلردی . بعض مسـائلده ارباب اعتزاله پیرو اولان (نجاریه) فرقه‌سنك (زغفرانیه) زمره‌سی منتسبلری ، قرآنك مخلوقیتنه قائل اولمیان (اما احمد بن حنبل) ی تکفیره جرأت ایتمشلردی . (محمد بن کرام) ك تشبیه و تجسیم مذهبنه‌یاقین‌دوشونن (نصر) ، (کهمش) ، و (احمدالهجیمی) کبی آداملر بر چوجوغك بیله حوصلهٔ ادراکنه صیغیشمیه‌جق هذیانلر نشر ایدییورلردی . مشبهه‌لر ، اللهك - حاشا - قانلی ، أتلی بر وجودی اولدیغنی ، اعضـا و جوارحی بولندیغنی ، دنیاده کندیسنی زیارت ایدن مخلصلرله ملامسه و مصافحه‌ایتدیکنی ، حتی ، پك زیاده سـودکلرینی قوجاقلادیغنی ادعا ایده‌جـك قدر ادبسزلکلرده بولینیورلردی . (مشبههٔ حشـویه) رئیسی (داود الخوارزمی) اللهدن بحث‌ایدرکن : «لحیه و فرجدن‌بنی عفوایدیکزده ماعداسندن صوریکز ! ... » یولنده برطاقم هذیانلر صاچالیوردی .

بوتون مقدسـاتی ییقان بو دربدرلر اسـلام عالمنی دیناً آلیم بر

آثارشی‌یه سورکله‌مشلردی . خلقك بحران اعتقادیسندن استفاده ایتمك ایستهین مزدکیلر ، اسلامیت نقابنه بورونه‌رك اورتالغی هرج و مرج ایتمکه باشلامشلردی .

مزدکیلردن (سنباد) ابامسلم خرسانی‌نك قتلنی فرصت اتخاذ ایده‌رك (نیشابور)ده خروج ایتمشدی . سنباد ، کوهستان وطبرستانده‌کی مجوسی ، رافظی ، مزدکی ومشبهه‌دن نه‌قدر آدم وارسه باشنه طوپلایه‌رق اطرافه دهشت صالمشدی . حریف ، جاهل خلقی اغفال ایچون : « ابامسلم قتل ایدیله‌مشدر . خلیفه منصور کندیسنی قتل ایتمك ایسته‌مش ایسه‌ده جناب حق مشار الیهی بیاض بر کوورچین شکلنه تحویل ایلدیکندن اوچه‌رق ئولومدن قورتیلمشدر . شمدی (مزدك) و (مهدی) ایله برابر معدندن برحصار ایچنده اوطوریورلر !... » یولنده بر چوق یاوه‌لر نشر ایدییوردی [١] .

رافضیلر ، مهدی اسمنی ، مزدکیلر ، مزدك [٢] نامنی ایشیدنجه

[١] مردمان عراق وخراسان‌را کفت که ابو مسلم‌را نکشته اند ولیکن قصدکرد منصور بقتل او . و اونام مهین خدای تعالی بخواند کبوتری کشته سپید و بپرید و اکنون درحصاری است ازمس کرده وبا مهدی و مزدك نشته است [سیاستنامهٔ نظام الملك . پارس طبعی . جلد : ١ . صحیفه ١٨٢]

[٢] سلطان ملکشاه‌سلجوقی‌نك وزیری (نظام‌الملك) سیاستنامه عنوانلی اثر مشهورنده (مزدك) حقنده معلومات آتیه‌یی ویریور : مزدك ، ایران حکمداری (قباد بن فیروز) زماننده (مداین) شهری (موبد موبدان) ی ایدی . اولا (زردشت) دیننك بوزولمش و (زندآوستا) نك آکلاشیله‌مامش اولدیغنی ادعا ایدییوردی . بالآخره کندیسنك بودینی اصلاح و احیایه مأمور ایدیلدیکی دعواسنه قیام ایتدی . (قباد) وقعه‌دن خبردار اولنجه ارکان سلطنتله موبدلری جمع ایده‌رك مزدکی استجواب ایلدی . مزدك زردشت دینی اصلاحه مأمور پیغمبر اولدیغی ادعاسنی تکرارلادی . قباد ، کندیسندن معجزه

جمله‌سی (سنباد) ك اطرافنه اوشوشمشلردی. فقاناقده نظیرسز اولان سنباد ، مجوسیلرله یالکز قالدیغی زمان: « اسلاملر، ممالکمزی استیلا، ایران دولتی افنا و کعبه‌یی بزه قبله یاپدیلر . سلطنتمزی اعاد ایتمك ، قبله‌مزی (کونش) ه چویرمك ایچون اسلاملری افنا ، مسلمانانی برباد ایتمه‌مز لازمدر ! » یولنده تلقیناتده بولنیوردی .

شیعه‌لره ، ابومسلمك شیعی اولدیغنی سویلیور ، اونلری‌ده بو صورتله قاندیریوردی . سنباد ، اغفالاته دوام ایده ایده جمعیتنی یوز

ایسته‌دی. اوده، : « بنم معجزه‌م عبادت ایتدیککز (آتش) در. ایسترسه‌کز، آتشکده‌ده یانان آتش ، لسانه کلرك بنم رسالتمی تصدیق ایدر!.. » یولنده برجواب ویردی. ایرتسی کونی آتشکده‌یه کیدلمسی تقرر ایتدی. مزدك ، پیغمبرلك دعواسنه قیام ایتمه‌دن اول ، کیزلیجه کندی خانه‌سندن آتشکده‌نك آلتنه قدر بر یول آچدیرمشدی . بو یولدن کیدن بر آدم ، آتشکده‌ده آتش یانان محلك آلتنده بر سوز سویلینجه ، معبد ایچنده‌کیلر آتشدن بر سس چیقدیغی ظننده بولنه‌جقلردی . مزدك ، یوم معین‌ده محرملرندن برینی کیزلی یولدن سوق ایده‌رك بن نه‌وقت یوکسك سسله (یزادن) دییه دعا ایدرسه‌م. آتش یانان محلك آلتنده‌کی دلیك حذاسنه کلرك، : « بر یوزنده‌کی یزدان پرستلرك اصلاحی مزدکك دعوتنك قبولنه متوقفدر . مزدکه ایمان ایدنلر ایکی جهانده مسعود اوله‌جقلردر ! » سوزلرینی سویله‌ملیسك یولنده قطعی تعلیمات ویردی. قباد ، ارکان‌دولت و موبدلر ، ایرتسی کونی آتشکده‌ده طوپلاندیلر . مزدك ، معجزه‌سنی کوسترمك اوزره برشیلر میریلدانه‌رق آتشك یاننه یاقلاشدی . یوکسك سسله (یزدان) ه دعا وزردشتی مدح وثنا ایتدکدن صوکره صوصدی . او آنده، مزدکك ترتیبی وجهله ؛ آتشدن بر سس ایشیدلدی . هرکس حیرتده قالدی .

قباد وارکان حکومت ، آتشك لسانه کلدیکنه ذاهب اوله‌رق همان (مزدك) دینی قبول ایتدیلر . حکمدار و ارکان‌دولت ، یکی دینه کیردکدن

بیکه چیقارمش اولدیغندن منصور طرفندن کوندەریلن اردولری پریشان ایدەبیلمشدی !

سنباد نهایت طوتیلوب اعدام ایدلمش ایسەده ، اکیلن تخم فسادی تمیزلەمك ممکن اولەمامشدی. عباسیلر، سقوطه باشلادقدن صوکره ، دینی ، اجتماعی سقوطده داها زیاده شدت وسرعت کسب ایتمشدی . خلیفەلر ، هر حرکتلریله حرکت سقوطیەیی تسریع ایدیورلردی .

خلیفه متوکل، عشرت مجلسلرنده اسافل اشخاصه حضرت علینك ذمنه دائر هجویەلر انشاد ایتدیرەرك اکلەنیور ، حضرت حسینك

صوکره مزدکك قدرت و نفوذی آرتدی . یکی یکی حکملر وضع ایتمکه باشلادی . قادینلرك ، مالك اشتراکی فکرینی اورتەیه آرتدی . بو فکر ، اراذل اشخاصك ایشنه کلدیکندن هپسی مزدکك باشنه طوپلاندیلر . نظام‌الملك وقعەیی تصویر ایدرکن : [پس مردان ازجهت اباحت مال وزن بمذهب اوبیشتر رغبت کردند . خاصه مردم عام . چونان آیین نهادکه اکر مردی بیست مردرا بخانهٔ خویش مهمان بردی ونان وکوشت و شراب ونقل و مطرب دادی . بعاقبت همه یك یك بازن اوکرد آمدندی و بعیب نداشتندی . وعاقبت چنان بودکه هرکه درشدی تابازنی کرد آید . کلاه بردرخانه بنهادی . چون دیکر برا رغبت افتادی وکلاهرا دیدی بردرخانه نهاده ، باز کشتی و توقف کردی تا او بدر آمدی ...) سطرلرینی یازیور. سیاستنامەنك بو تصریحنه نظراً مزدکیلردن برینك خانەسنه یکرمی مسافر کیتسه ، بیوب ایچدکدن صوکره برر برر او صاحبنك زوجەسیله معاملەده بولنورلر و بونی اصلا عیب کورمزلردی ! ...

برکیمسه هرهانکی برآدمك زوجەسیله مجامعت ایتمك ایسترسه اونك أوینه کیدر ، کلاهنی قاپونك اوکنه قور ، اصلا راحتسز ایدلمکسزین ، احتراصاتی تسکین ایدردی . بو اثناده دیکر بریسی داها کلەجك اولورسه ، قاپوده کلاه کوریر کورمز، عودت ایدرك ایچریدەکینك چیقمەسنی بکلردی ! ..

کربلاده‌کی تربه‌سنی ییقدیره‌رق عرصه‌سنه اکین‌اکدیرییور، مسلمانلر آره‌سنده‌کی ألیم چوقوری بوس‌بوتون اوچوروملشدیرییوردی[۱] .

متوکل، حسنین حضراتنه سوومدیکندن (اصلاح‌المنطق) مؤلف شهیری (ابن‌السکیت) ی مدهش اشکنجه‌لر آلتنده ئولدیره‌رك ظلمکارلغك انواعنی کوستریوردی. نهایت کندیسیده اوغلی (المنتصر)ك ترتیب وتشویقیله بر کیجه قتل اولنمشدی !.. [۲]

عباسیلرك شوکتی سقوط ایتدکجه، فجاعتلرده آرتیوردی. بغداد (دارالعماره) سنده اهانتلری جنایتلر، جنایتلری وحشتلر تعقیب ایدییوردی. خلیفه‌لر، سیاسی، عسکری، اجتماعی، اخلاقی، دینی سقوطك او کنی آلمغه چالیشه‌جقلری یرده بربرلرینی بوغمق، یکدیکرلرینی زهرلتمك کبی شنیعه‌لرله اوغراشیورلردی :

بغداد (نرون) ی نامنی آلان (متوکل) ك ایکنجی اوغلی (معتز)، خنجر ظلمنی سابق خلیفهٔ مخلوع (مستعین) ك قانیله بویایه‌جق قدر خونریزلك کوسترمشدی [۳] .

بغدادك ضعف وتلونندن استفاده ایتمك ایستهین سرسریلر، مذهب ماسکه‌سی آرقه‌سندن استقلال وشناعت روللری چویرمکه باشلامشلردی.

---

[۱] وفی سنة ست وثلاثین ومأتین امر المتوکل بهدم قبر الحسین بن علی وان یبذر ویسقی موضعه وان یمنع الناس من اتیانه ... [تاریخ مختصر الدول. صحیفه ۲۴۷]

[۲] تاریخ مختصر الدول . صحیفه : ۲۴۸

[۳] (معتز) خلیفهٔ مخلوع (مستعین) ك قتلنی امر ایتمشدی . بیچاره‌نك سر مقطوعی حضورینه کتیریلدیکی اثناده بو جانوار خلقتلی آدم شطرنج اوینایورمش . کیفیتی عرض ایدنلره (هله شواویونی بیتیره‌یم‌ده اویله ا.) دییه‌رك کمال لاقیدی ایله اویونه دوام ایتمش، آنجق قالقه‌جنی زمان سر مقطوعه باقه‌رق مستعینك باشی اولدیغنه قناعت کتیردکدن صوکره دفنه رخصت ویرمشدی !..

هجرتك ٢٥٥ تاریخنده (بصره) طرفلرنده (عبدالقیس) قبیله‌سندن بردربدر ، اوحوالیده‌کی زنجی کوله‌لری مأموریت ، منصب وثروت وعدیله اغفال ایده‌رك باشنه طوپلامش؛ کندیسی‌ده (صاحب الزنج) عنوانی آله‌رق اورتالغی هرج ومرج ایتمکه کیریشمشدی .

صاحب الزنج ، خوارجدن (ازارقه) کروهنك عقیدهٔ فاسده‌لرینی نشر ایدییور ، منبرلرده عثمان ، علی ، معاویه ، طلحه ، زبیر وعایشه کبی اکابر دینه قارشی کفرلر صاووریور ، سنیلرك ماللرینك ، جانلرینك حلال اولدیغنی اعلان ایدییوردی . اطرافنه طوپلانان جانوارلر ، کندی مذهبلرندن اولمیان مسلمانلری اك فجیع اشکنجه‌لرله ئولدیرییور ، قادینلرینی ، چوجوقلرینی کوله کبی صاتییورلردی .

هر بر زنجینك خانه‌سنده اولاد رسول و آل هاشم دن ، اسیر اوله‌رق ؛ اون اون‌بش قیز بولنیوردی . زنجیلر ، بصره جهتلرنده مقدساتی تحقیر ، معصوملری افنا ایدرکن ، (قرمط) نامنده دساس بر ملحدده ، کوفه ملحقاتنده‌کی بدویلرله سرسریلری اضلال ایده‌رك او منطقه‌یی آل قانلره بویایوردی .

قرمط ، عالم اسلامی تماميله آلت اوست ايده‌بيلمك ايچون بر آرالق (صاحب الزنج) ايله توحيد مساعی ایتمك ایسته‌مشدی . فقط صاحب الزنج ، خوارجدن قرمط ایسه حلوله‌معتقد اولان غلاة شیعه‌دن اولدیغندن آره‌لرنده اتحاد افکار ممکن اوله‌مامش ، هربری باشلی باشنه اختلال وتخریبه قویولمشلردی .

چوق کچمه‌دن قرا مطه‌نك وحشی زنجیلره رحمت اوقوتدیره‌جق بر شکل آلدی . آرتق بلا آمان خلقك مالی یغما ، جانی افنا ، ناموسی هتك ، وجدانی تخریب ایدیلیوردی . اهل سنت مذهبندن

اولدیغی ظن ایدیلن مسلمانلر ایچون حق حیات قالمه‌مشدی.ماللری غصب، عرضلری پایمال، چوجوقلری اسیر ایدیلدکدن صوکره کندیلری‌ده انواع اشکنجه‌لرله اولدیریلیورلردی.

مسلمانلر بو قهار مظالمه قربان اولورکن، بغداد خلیفه‌سی (معتمدعلی‌الله) ده ذوق وصفا، عیش وعشرتله وقت کچیریوردی. نهایت هجرتك ۲۷۹ نجی سنه‌سنده بر کیجه لزومندن فضله شراب ایچه‌رك بر داها آییلمامق اوزره مؤبداً باییلدی!...

خلیفه‌لرك سقوط فجیعنی، بغداد عجزو پریشانیسنی کورن قرامطه، کوندن کونه دائرهٔ وحشتلرینی توسیع ایدیورلردی. رئیس قرامطه «ابو طاهر جنابی»، هجرتك ۳۱۱ نجی سنه‌سنده بصره‌یی استیلا ایتدی. آلتی سنه صوکره‌ده حج موسمنده «ترویه کونی» بر وحشی آلایله مکه‌یه کیردی.

قرامطه‌نك مکه‌یه کیرمسیله اسلام دنیاسی ایچون الیم بر صحنهٔ فجاعت آچیلمش اولدی. حریفلر، حجاجی برر برر پارچالامغه باشلادیلر. حرم شریفك ایچی حتی «بیت شریف»ك داخلی معصوم نعشلریله طولدی. قادین، چوجوق، کنج، اختیار، کوزلرینه تصادف ایدن هیچ بر فرد اولومدن قورتیله‌میوردی. سوقاقلرده پارچالانان جسدلر، زمزم قویوسنه طولدیریلدیلر. اهل مکه‌نك اموالی یغما ایدیلدی. بیت شریفك کسوه‌سنی ییرتدیلر. حجر اسودی یرندن سوکوب چیقاره‌رق پایتختلری اولان «هجر» ه کوتوردیلر.

مکهٔ مکرمه؛ قرمطیلرك پای تلویثی آلتنده ایکن بغداده‌کی مسلمانلرك حیات دینیسیده، غلاة حنابله‌نك تغلبی ایله آجیقلی بر حال آلمشدی.

امام احمدبن حنبل مذهبنه منسوبیت ادعاسنده بولنان بر قسم غلاة ، مشبهه مذهبنه پك زیاده یاقلاشمش، ذات باری‌یه جسم، مكان اسناد ایده‌جك قدر ایلری كیتمشلردی .

(احمد الهجیمی) و(ابو عبدالله محمد بن كرام) كبی مشبهه رؤساسنك « الله عرش اوزرنده مستقر وصفحهٔ علیاسندن عرشه مماسدر » یولنده‌كی هذیانلرینه قریب فكرلره مفتون اولان حنبلیلرك قورقوسندن مفسر، مورخ و عینی زمانده زهد و اتقاسیله مشهور (محمد بن جریر طبری) كوندوزین دفن ایدیله‌مه‌مش، كیجه یاریسی كومولمشدی .

اهل سنت مذهبنی سنه‌لرجه مدافعه وتأیید ایدن (امام ابوالحسن اشعری) [١] ده حنبلیلرك كین وخصومتنه اوغرامشدی . غلاة حنابله امام اشعری‌یی تكفیر ایدییور . مذهبه تابع اولان مسلمانلرك قاننی حلال كورییورلردی ! . . . حنبلیلر ، امام اشعرینك قبرینی تخریب و جسدینی اخراج ایده‌رك آتشه آته‌جقلرینی اعلان ایتدكلرندن مشارالیه وفات ایتدیكی زمان اصحابی نعشنی كیزلیجه دفن وقبرینی بلورسز ایتمشلردی .

خلیفه ، « راضی بالله » زماننده حنابله اولدقجه آزیتمغه باشلامشلردی . غلاة ، جناب حقك یوزی اولدیغنی ، دنیایه نزول وصعود ایتدیكنی ادعا ایدییور ، بو صورتله خلقی مردم پرستلكه سوروكلیورلردی .

حنبلیلر ، عقیده خصوصنده‌كی ضلالتلرینه رغماً ، عبادت وعملیاتده

[١] مشارالیه ابو موسی الاشعری احفادندندر . هجرتك ٢٦٠ نجی یلنده بغدادده تولد و ٣٣٠ سنه‌سنده وفات ایلمشدر.

پك زياده تعصب كوستريپورلردی. الهه (جسم) اسناديله كفره دوشن بوزواللیلر ، خام صوفيلكه صوك درجه دوشكونلك ابرازايديپورلردی: اوته كينك بريكينك اولرينی باصه‌رق (نبيذ) آرايورلر ، بولدقلری موسيقی آلتلرينی قيروب دوكيورلر ، خلقك حريمنه قدر اوزاتدقلری بورونلرينی ، امور حكومته‌ده صوقمغه چاليشيورلردی . يكی‌دن يكی‌يه توره‌ين وياواولكی شكللرينی غائب‌ايدن مختلف مذهبلر يوزندن مسلمان دنياسی قورقونج بر بحران ايچنده يووارلانيوردی .

اهل‌سنت مذهبنك احياسنه چاليشانلر مصيبتدن مصيبته اوغرايور، اهل سنت امامری حقارتلر ، قامچيلر آلتنده يا محبسه طيقيليور ويا نفی و افنا ايديليورلردی .

اسلام عالمنی قاووران بو اليم بحرانك منبعی ، ايران طرفلری وبالخاصه (ديلم) حواليسی ايدی . ديلم امراسندن (مرادويج) نامنده بريسی‌أكيلن فساد تخملرينك لايقيله نشو ونما بولديغنی كورنجه، دولت ايرانيه‌يی احيايه قالقشمش ، باشنه - كسرانك تاجی ديه - بر افسر كيه‌رك (شهنشاه) عنوانتی آلمش ، (مداين) ی اعمار ايده‌رك پايتخت اتخاذ ايلمشدی .

فقط ، ملوك ايرانيه‌دن (بهرام كو بن يزد جرد) نسلندن اولديغنی ادعا ايدن وحقيقت حالده بر بالقجی اوغلی اولان ديلملی (ابو شجاع بويه) ك اوغوللری اكتساب قوتله (مرداويج) ی اورتادن قالديرمش ، ايران كسرالغی مقامنه قائم اولمق اوزره ، آل بويه دولتنی تأسيس ايتمشلردی .

آل بويهك تخت شوكتلری اطرافنه طوپلانان كروه ، بوتون بو ملوث مذهبلره مربوط برطاقم آنارشيستلردن مركب ايديلر. بونلرك

نظرنده ، دینك ، قرآنك هیچ برقیمتی یوقدی. بوتون غیرتلرینی ، اسلامه عائد نه‌قدر مقدسات وارسه هپسنی تحقیر وترذیل ایتمکه حصر ایدییورلردی . آل بویه‌دن معزالدوله ، هجرتك ٣٣٤ نجی سنه‌سی جمادی‌الاولنده بوکروهك باشنده اولدیغی حالده بغداده گیرمش ، برآی صوکره (مستکفی) یی خلع و حبس ایتمش ، دارالخلافه‌یی انارشیستلرینه یغما ایتدیرمش ، اسلامدن سلطنت کسرانك انتقامنی آلمشدی !...

معزالدوله‌نك امریله بغداد جامعلرینك قاپولرینه ، دیوارلرینه : « معاویه‌بن‌ابی سفیانه و فاطمه‌دن فدکی غصب ایدنلره (ابوبکر و عمر حضراتی قصدایدیلوردی) و (حسن) ك جدی قبرنده دفن‌اولنمسنه مانع اولانه وابو ذردی نفی ایدنه (حضرت عثمان مقصود ایدی) الله لعنت ایلسون ! » یولنده کتابه‌لر آصیلدی . هجرتك ٣٥٢ نجی سنه‌سی محرمنده ، ینه‌معزالدوله‌نك تشبثیله بغدادچارشولری قاپاندی. قادینلر صاچلرینی طاغیدوب آچیق صاچیق سوقاقلره دوکولدیلر . گویا حضرت حسینك شهادتی ایچون اجرای ماتم ایدییورلردی . ذی‌الحجه نك اون سکزنجی گونی ده (غدیرخم) بایرامی یاپیلدی . گیجه بغدادك بوتون‌دکانلری آچدیریلدی. قندیللر یاقیله‌رق هرطرف دوناتیلدی . داوللر ، زورنالر چالینه‌رق اجرای شادمانی‌ایدیلدی .

خلق آل بویه‌ك بو کبی طاشقین حرکاتنی هضم ایده‌مدیکندن مذهب مجادلاتی گوندن گونه قورقونج برشکل آلمغه باشلامشدی . (بصره) ده (همدان) ده مذهب غوغاسی یوزندن مدهش عربده‌لر ظهور ایده‌رك بیکلرجه مسلمان تلف اولدی . هجرتك ٣٥٣ نجی سنه‌سی محرمنده رسم‌ماتم یاپیلیرکن، بغدادده سنیلر وشیعیلر آره‌سنده

فجیع بر جدال باش کوستردی . شیعیلر ، سنی محلاتنه هجوم ایده‌رك بیکلرجه بیگناهی بوغازلادیلر. سنیلركماللری یغما ، اولادوعیاللری اسیر ایدیله‌رك کوله وجاریه کبی صاتیلدیلر .

معزالدوله‌نك اوغلی و خلفی (عزالدین بختیار) ، بو هرج ومرجی بوس بوتون آرتیردی. باطنی ، شیعی ، یزیدی ، مزدکی ... کبی بر چوق اراذلی بغداده طوپلادی . بو حریفلر ، سنیلرك اموالنی یغما ایتمك فکریله قانلی بر اختلال چیقاردیلر . نتیجه‌ده بیکلرجه مسلمان پارچالاندی ، بغدادك تجارت مرکزی اولان (محلة الکرخ) یاقیلدی !

بختیار ، مملکتك بوتون وارداتنی ذوق وصفاسنه صرف ایدییوردی. پاره‌سز قالینجه باشده خلیفه (مطیع) اولمق اوزره پاره امید ایتدیکی ذواته یوکلنه‌رك صیقیشدیرییوردی . حالبوکه (مطیع) ویره ویره ، فلس احمره محتاج بر حاله ایتمشدی. بختیارك پاره طلبنه قارشی کوندردیکی برمکتوبده بوفجیع حالی تصویر ایتمش ، فقط دیکله‌تمه‌مشدی .

بختیار ، متوالیاً تهدید ایده‌رك پاره ایسته‌مکده دوام ایدییوردی. خلیفه مطیع ، نهایت جبه‌سنی ، دستارینی و سائر البیسه‌لرینی ، (دارالعماره) نك مفروشاتنی اوجوز بها ایله صاته‌رق کوچ بلا دورتیوز بیك درهم تدارك ایتدی . بو پاره‌لری بختیاره کوندره‌رك باشنی قزیلباشك قیلیجندن قورتاره‌بیلدی .

هجرتك ٣٨٩ سنه‌سنده (شیراز)ده آل بویه امارتنه ارتقا ایدن (بهاءالدوله بن معزالدوله) زماننده عراق خطه‌سی، مذهب غوغالریله بر معرکهٔ خونینه دونمشدی .

شیعیلر طرفندن بغدادك (كرخ) محله‌سنده محرم‌ده ماتم آلایلری، ذی‌الحجه‌نك اون سكزنده‌ده (یوم غدیر) شنلكلری ترتیب ایدیلمه‌سنه مقابل سنیلرده ذات رسالتپناهینك حضرت ابوبكر ایله غاره كیردكلری كونه تصادف ایدن یكرمی سكز ذی‌الحجه‌ده بغدادك (باب البصره) محله‌سنده شنلكلر قورمش، (مصعب بن زبیر) ك قتلی كوننه تصادف ایدن اون سكز محرم‌ده ماتم آلایلری ترتیب ایلمشلردی .

بوتون بو غریب نمایشلر ، سنیلرله شیعیلر آره‌سنده‌كی منافرتی آرتیرییور ، بر چوق معصوملرك قتلنی انتاج ایدییوردی .

بغداد ، عراق عجم و ایران حوالیسی بو حالده ایكن مصر و سوریه جهتلری‌ده (معز علوی) نك پنجهٔ قهری آلتنده أزیلیوردی. معز علوی ، جامعلرده تراویح نمازی قیلنمامسنی امر ایده‌جك قدر آفریقاده رافضیلك جریاننه رواج ویرمشدی .

ممالك اسلامیه‌یی استیلا ایدن باطنیلك، بر آرالق خراسان طریقیله ماوراءالنهر جهتلرینه‌ده نفوذ ایتمكه باشلامشدی . باطنیه داعیلرندن (محمد نخشبی) بخارایه كیده‌رك امیر (نصر احمد) ك اركان و امراسنی بیك تورلو تزویراتله اغفال ایتمش، اونلر واسطه‌سیله بر تقریب امیره حلول ایلمشدی .

فقط ، تورك روحی ، ایران روحنك مولودی اولان قرمطی و باطنی عقیده‌سنه ممكن دكل ایصینه‌مامشدی . توركلر ، اسلامیت حقیقیه‌یه پك زیاده مربوط اولدقلرندن امیرلرینك قرمطیلرله اختلاطندن متأثر اوله‌رق كفتكویه باشلامشلردی . بو اثناده محمد نخشبی امیر و اركان دولتك توجهاتنه كووه‌نه‌رك توركلری علناً باطنیه مذهبنه دعوت

ایتمك جسارتی کوسترمشدی . تورکلر ، بو دعوتدن بوس بوتون هیجانه کله‌رك امیر علیهنده بر اختلال ترتیب ایتدیلر [۱] .

فقط ، امیر (نصراحمد) ك اوغلی (نوح) ك تدابیرصائبانه‌سی سایه‌سنده قان دوکولمکسزین مسئله حل ایدیلدی : (امیر نصر) ، مقام امارتدن اسقاط ، (محمدنخشبی) قتل اولندی . امیرنصر دورنده قرمطی ، مزدکی وباطنی‌لردن ماوراء النهره صوقولمش اولانلر ، برر برر یاقه‌لانه‌رق افنا ایدیلدیلر [۲]. صوك بقیه‌لری‌ده تورکستان‌خاقانی (بغرا خان ثانی) طرفندن تعقیب واعدام اولندیلر .

ایشته تورکلر عظیم کتله حالنده غربه هجرتله مقدرات اسلامیه‌یی اللرینه آلدقلری زمانه قدر کچن عصرلر ظرفنده عالم اسلام بوفجیع صفحه‌لری یاشامشدی . اسلامیت‌ده کونا کون مذهبلرك ییغدیغی ترسباتله سیمای اصلیسنی غائب ایتمش ، ذات رسالتپناهینك آچدیغی شهراه ، جهمیه‌لرك ، کرامیه‌لرك ، قرامطه‌نك ، مارقه‌نك . . . . الخ دوکدکلری انقاض خرافات آلتنده غائب اوله‌جق بر حاله کلمشدی . غیر اسلامی عقائد وافکار ، قرآنی اساسلری اونوتدیرمش ، ذات رسالتپناهی ایله اصحاب کرامنك تعقیب ایتدکلری طریق ، بو عجیب وغریب مذهبلر آره‌سنده فرق اولنمز برحاله کلمشدی .

---

[۱] کار محمدنخشبی آنجا رسیدکه دعوت اوآشکارا شد و (ترکان) را ناخوش می‌آمدکه پادشاه قرمطی‌شد . پس عالمان کرد آمدند وپیش سپاه سالار آن شهر ولشکر رفتند وکفتند دریابید که مسلمانی تبه‌شد . سپاه‌سالاران کفتند شما باز کردید که کار بصلاح آید . دیکر روز آمدند وپادشاهرا کفتند . سودی نداشت وکفت وکوی برخاست ....

[سیاستنامهٔ نظام‌الملك . جلد . ۱ . صحیفه : ۱۸۹ پارس طبعی]

[۲] سیاستنامهٔ نظام‌الملك . ج ، ۱ . ص ، ۱۸۹ پارس طبعی

شوکت و سطوتی غائب ایدن اسلامیت ، خارجدن اهل صلیب دنیاسنی تمثیل ایدن استانبول ایمپراطورلغنك ، داخلدن‌ده مذاهب ضاله‌نك تحت تهدیدنده بولنیوردی . هر ایکی فعالیت‌ده اسلامی امحا غایه‌سنی کودییوردی . اسلامك استقلالی ، حتی بقاسی تهدید آلتنه دوشمشلردی. بویله قورقونج وامیدسز برزمان‌ده اسلامك مقدراتنی اداره مسئولیتنی درعهده ایدن تورکلرك برطرفدن صلیب‌اوردولرینه دیکر طرفدن ضلالات ناشرلرینه قارشی اسلامك استقلال وبقاسنی ، قرآنك صاف عقیده‌سنی ، پیغمبرك نورلی‌سنتنی ناصیل‌مدافعه وتأیید ایتدکارینی آشاغیکی صحیفه‌لرده کوره‌جکز .

تورکلرك اسلامیت اوغورنده‌کی فداکارلقلری

خلافت عباسیه‌نك شانلی دورلرنده بیله شرقه قارشی صلیب دنیاسنی تمثیل ایدن استانبول ایمپراطورلغی فرصت بولدقجه اسلامی ضربه‌له‌مکه چالیشیوردی. خلیفه (محمدالمهدی) زماننده بیزانسلك اخلاقی سفاهتنی، صلیبی تعصبنی تمثیل ایدن ایمپراطوریچه «ایره‌ن» کلیکیا اوزرندن سوق ایتدیکی وحشت سورولرینه (مرعش) ی اوردورمش، مسلمانلری وجدانخراش مظالمله قتل عام ایتدیرمشدی. فقط، خلافت عباسیه‌نك قدرت شکیمه‌داری هنوز صارصیلمامش اولدیغندن (مهدی) بو وحشت سوریلرینی تأدیب ایتمك اوزره اوغلی (هارون رشید) اداره‌سنده بر قوت سوق ایتمشدی. (هارون رشید) بیزانس سوریلرینی قطعی بر ضربه ایله تارومار وبقیهٔ سیوفی اوکنه قاته‌رق آناطولی‌یی بویدن بویه قطع ایتمش، بوغاز ایچی ساحللرینه یناشمشدی. بو قهار ضربه ایله آیيلان عشوه‌باز (ایره‌ن)، خوف وتلاش ایچنده (هارون رشید) دن صلح نیازینه مجبور اولمشدی. هر سنه مهم مقدارده ویرکی‌ویرمك شرطیله بو نیازی قبول ایدیلمش ومصالحه عقد اولنمشدی.

فقط، موقعنده قالمق ایچون یکانه اوغلنك کوزلرینی اویدورمق

کبی تویلری اوورپرتن وحشتلر ارتکاب ایدن بو سفیله ظهور ایدن بر عصیان نتیجه‌سنده تختندن اسقاط ایدیله‌رك یرینه باش وکیل (نیکه‌فوروس) ایمپراطور اعلان ایدیلنجه بیزانسلیلرك بالیقاریالق حسلری ینه قبارمغه باشلامشدی. (نیکه‌فوروس) موقعنی تحکیم ایتمك، پاپاسلرك کیندار تعصبلرینی اوقشامق اوزره بو معاهده‌یی نقض ایتمش، (هارون رشید) ه برتهدیدنامه کوندره‌رك کیفیتی اعلام ایلمشدی[١]. بومکتوب (هارون رشید) ك عزت نفسنی جریحه‌دار ایتدیکندن (نیکه‌فوروس) ه کوندردیکی قیصه بر جوابی متعاقب اوردوسیله آناطولی‌یه کیرمش، مقابله‌سنه سوق ایدیلن بیزانس سوریلرینی پریشان ایده‌رك (ایمپراطور) ه بکله‌دیکی جوابی ویرمشدی.

[١] (نیکه‌فوروس) ك (هارون رشید) ه کوندرمش اولدیغی بو مکتوبی ابوالفرج [تاریخ مختصر الدول. ص، ٢٢٤] بروجه‌آتی ضبط ایتمشدر: «من نیقیفور ملك الروم الی هارون ملك العرب. امابعدفان‌الملکة (ایرینی) حملت الیك من اموالها ما کنت حقیقیاً بحمل اضعافه الیها. لکن ذالك ضعف النساء وحمقهن. فاذا قرأت کتابی هذا فار ددما اخذت و الا فالسیف بنینا و بینك = روم ایمپراطوری (نیکه‌فوروس) دن عرب ملکی (هارون) ه: بندن اول حکمدار بولنان ایمپراطوریچه (ایره‌ن) اموالندن مهم بر قسمی سکا ترك ایتدی. بوحال منحصراً ضعف نسویت واثر حماقتدر. بو مکتوبمی اوقور اوقوماز اوندن آلمش اولدیغك پاره‌لری تمامیله بکا اعاده ایتملیسك والا اختلافمزی قیلیج حل ایده‌جکدر!..». (هارون رشید)، بو حقارت‌آمیز مکتوبه شوقیصه جوابی کوندرمشدی: «من هارون امیرالمؤمنین الی نیقیفور زعیم الروم: قد قرأت کتابك والجواب ماتراه دون ماتسمعه = امیر المؤمنین (هارون) دن زعیم روم (نیکه‌فوروس) ه: مکتوبکی اوقودم. جوابنی ایشیتمه‌یه‌جکسك فقط کوره‌جکسك!». بو جوابك آرقه‌سندن (هارون) ك اوردولری آناطولی‌یه کیرمش، نیکه‌فوروسی ذلیلانه استدعای عفو وصلحه مجبور ایتمشدی.

فقط، عباسیه دولتی شعشعهٔ اقبالنی (هارون رشید) و (مأمون)
ی بویوك حکمدارلر دورینه کومه‌رك یاواش یاواش ذروهٔ اقبالدن اینمکه
بلا نتیجه صلیب محتللرینك تهدیدلری آرتمش، آناطولی حدودلرنده‌کی
سلمانلر صیق صیق وحشیانه قتل، یغما فاجعه‌لرینه معروض قالمغه
بلامشلردی.

عربلرده اولکی شهامت سونمش، دارالخلافه‌یی استیلا ایدن
ظاهراً جاذبه‌دار ومحتشم فقط حقیقتده ملوث ومیقروبلی یابانجی
منه‌لر، افسادکار سفاهتلر عربلرك یوکسك سجیه‌لرینی چوروتمشدی.
لامیت، قورقونج برعکس العمل ایله غربدن شرقه یوکلنمکه باشلایان
لیب قارشوسنده استنادسز قالمش، غربه طوغری آقمش اولان
سلمانلر، تعصب قاصیرغه‌لری، کین وانتقام سیلابه‌لری اوکنده
غولمغه محکوم اولمشلردی.

ملك اسلام باشدن باشه آنارشی ایچنده چالقانیور، یریر ظهور
ن داخلی اختلاللرله هرطرف خونین برمنظره عرض ایدییورکن،
لوت اسلامی مدافعه‌یه مأمور اولان خلیفه اوردولری‌ده متوالی
یمتلر آلتنده قیورانیورلردی. داخلده بوهائله‌لر تعاقب ایدرکن
ب حدودلرنده حامیسز ومدافعه‌سز قالان اسلاملر خرستیانلر
فندن قویون کبی بوغازلانیور، مسلمان بلده‌لری ییقیلیور،
لیوردی.. خرستیان غربك تعصب کابوسی، شب یلدا ظلمتی
گدیران کثیف واوزون برقاره بولوط شکلنده شرق آفاقنی استیلا
مکه حاضرلانیوردی!..

اسلام دنیاسی بوقانلی فلاکتلر ایچنده نومید وپریشان، ظهور
ه‌جك عواقب فجیعه‌نك دهشت بخش خشیتیله نالان اولدیغی

بوزمانلرده ایدی‌که آلتای اتکلرینك کوربوز وجسور اولادلری پیغمبر دورینك مجاهدلرنده‌کی صمیمی وهیجانلی برایمان ایله ؛ الك کثیف بولوطلری تارومار ایدن کسکین ودواملی شیمشکلر کبی ؛ آفاق اسلامی آیدینلاتمغه، غرب کابوسنی طاغیتمغه، کیمسه‌سز واستادسز قالان قرآن دینی قورتارمغه ویوکسلتمکه قوشمشلردی. دها اول خلیفه (المعتصم)، ایران وبیزانس روحلرینك تحکمی آلتنده سجیه‌لرینی غائب ایتمش اولان عربلره آرتق استناد ایدیله‌میه‌جکنی آکلامشدی. ایرانلی موالینك ایسه اسلامك اعلای شان وشوکتندن زیاده ایران سلطنتنك اعاده‌سنی دوشوندکلرینی سزمشدی .

معتصم ، داخلی و خارجی ضربه‌لرله غیجیردامغه باشلایان بنیاد خلافتك ترصینی ایچون ، روحی بوزولمه‌مش ، عقیده‌سی خرافه‌لرله بولانمامش زنده و جسور بر قومه احتیاج اولدیغنی تقدیر ایتمشدی . دامارلرنده تورك قانی جولان ایدن معتصم ، دایبلری اولان تورکلرده بوتون بو مزیتلرك موجودیتنی بیلیوردی [١] . بونك ایچوندی‌که ،

[١] معتصمك والده‌سی تورك امراسندن برینك کریمه‌سی ایدی ، عباسیلر آره‌سنده والده‌لری تورك اولان برقاچ خلیفه داها واردر . خلیفه (قائم بامرالله بن قادربالله) ، سلچوق امیر نامداری (رکن‌الدین طغرل) بکك قیز قارداشی اولوب تاریخده (خدیجة‌السلچوقیه) نامیله اشتهار ایدن (آرسلان خاتون) ایله ازدواج ایتمش اولدیغی کبی خلیفه (المعتضدبالله) ده تورك امراسندن و طولونیلردن مصر حکمداری (خمارویه) ك کریمه‌سی (قطرالندی) ایله ازدواج ایلمشدی . خلیفه (المستکفی بالله) ك والده‌سی ده (آلتون) اسمنده برتورك قیزی ایدی . بونلردن باشقه عباسیلرك ایکی بیوك خلیفه‌لرندن اولان (مأمون) ایله (ناصرلدین الله) و (المستنصر بالله) ك والده‌لرینك‌ده تورك اولدقلری بعض تاریخلرده مقیددر . خلیفه (المقتدی) ده سلچوق حکمداری (ملکشاه) ك قیزی (سلچوق خاتون) ایله ازدواج ایتمشدی . اوغلی (جعفر ابوالفضل) بو ازدواجك محصولیدر .

معتصم مقام خلافته کچرکچمز ، مناصب دولتی استیلا ایتمش اولان
برانیلری بو موقعلردن اوزاقلاشدیرمش ، یرلرینه شوکت اسلامك
علاسنه چالیشه جق فداکار واداره‌لی شخصیتلر یرلشدیرمش ، تورکلردن
ر خاصه اردوسی تشکیل ایتمشدی . دردنجی عصر هجرینك اك بویوك بر عرب
رخی اووقتلر معتصمك خاصه اردوسندن بحث ایدرکن شو سطرلری
زمشدی : « معتصمك تورکلردن تشکیل ایتدیکی خاصه اوردوسی
کنج ، دینج ، حسن و آن صاحبی لوند و جسور افرادن متشکل
یدی . تورك عسکرلری ، ایپکلی البیسه‌لری ، صیرمالی قوشاقلری ،
یمین قلیج آصقیلری ایله هرکسك تقدیر و حرمتی جلب ایدییورلردی .
ر تورکلر سایه‌سنده خلافتك نفوذی تأسس و شوکت اسلامیه تعالی
یتمکه باشلادی . » [۱]

خاصه اوردوسی قوماندانلری اره‌سنده عسکری و اداری مهارت
رویتلریله اشتهار ایدن (ثابت تورکی) ، (ایناج) ، (بایکتال) ،
افشین) و (بغا) او عصرك اك ممتاز سپالری ایدی . مورخ (ابن
خلکان) ، معتصم دورنده‌کی تورك امراسندن (حضر بن بلتکین) ك
حاربه‌لرده کوسترمش اولدیغی خارقه نما شهامتله خلیفه‌نك حیرت و
قدیرینی قازانمش اولدیغنی قید ایتمکده‌در .

معتصم ، خاصه اوردوسنی تشکیل ایدن تورکلرك عرقی و ملی
نجیه و اخلاقلرینك بغدادك سفاهت آلود تأثیراتیله بوزولمامسی ایچون
دابیر مهمه اتخاذ ایتمش ، بونلره مخصوص نظاملر قویمشدی . تورکك ،
باتی ، عزمی ، جسارتی ، فضیلت اخلاقیه‌یه رعایتی ، اقدام و تحملی
سلام سطوتنك استنادگاهی ایدی . اقوام سائره ایله اختلاط وتصالب

[۱] المسعودی . مروج الذهب ومعادن الجواهر

تورکك بو سجیه‌لرینی اخلال ایده‌بیلیردی . بر مشهر سفاهت حال
آلمش اولان بغدادده اقوام سائره‌نك عادت و اعتقادلری ، عنعنه‌لر
تورکلرك صاف و یوکسك اخلاقلری ایچون بر تهلکه ایدی. معتصم
اهالیٔ سائره ایله اختلاطه میدان قالمامق ایچون خاصه اوردوسن
(بغداد) دن (سامرا) یه نقل ایتمش و بوراده کندیسیله تورکلر
و عسکرلرینه مخصوص برشهر تأسیس ایتمشدی . مورخ (یعقوبی) نك
ویردیکی معلوماتدن آکلاشیلدیغنه کوره ، وضع اولنان نظاماته نظر
خاصه اوردوسی افرادندن بر تورکك باشقه ملتلردن بر قیزله تأهل
ایتمسی شدیداً ممنوع ایدی . تورك دلاوری آنجق ، بر تورك قیز
ایله ازدواج ایده‌بیله‌جکدی . معتصم بونظامله ، نتیجهٔ تصالب اوله‌ر
تورکلرك عرقی واخلاقی سجیه‌لرینك بوزولماسنی تأمین ایتمك ایسته‌مشدی
معتصم ، بوندن باشقه ؛ تورك کنجلرینی تأهله ترغیب ایتمك ، معیشت
خصوصنده مشکلاته معروض قالمالرینی تأمین ایلمك ، صاغلام و عرقل
بوتون اوصاف و سجایاسنی جامع افرادی چوغالتمق ایچون تور
قیزلرینه معین معاشلر تخصیص ایتمشدی . تأهلدن صوکره‌ده بومعاش
کسیلمزدی . برتورکك تحت ازدواجنده‌کی تورك حرمنی تطلیق ایتمس
منع ایدیلمشدی بونظاملر سایه‌سنده تورکلرهم اخلاق ملیه‌لرینی محافظ
ایتمش ، هم ده مسعود و مرفه عائله‌لر آشکیل ایده‌رك کوربوز بر نس
یتشدیرمشلردی .

تورکلرك (معتصم) دورنده اسلامیته و بلکه بوتون بشریته ایتدکلر
ایلك مهم خدمت ، ایرانده ظهور ایده‌رك بو حوالی‌یی آل قانلر
بویایان (بابك خرمی) نامنده‌کی آنارشیست ایله طرفدارلرینك قه

و تدمیریدر [۱] . بابك ، بشریت ایچون بی امان برجانی ، مسلمانلر ایچون‌ده قورقونچ بر آفت ایدی . نشر ایتدیکی مذهبله اسلامیتی تملندن ییقمق ایسته‌مشدی . بابك ، منفور بر حرصله قادینلرك ، چوجوقلرك اشترا کنی تعلیم ایدییور ، اساسات اخلاقیه‌یی سیلوب سوپورمكه چالیشیوردی . دنیاده ذوقیاب اولدیغی یکانه لذت ابنای جنسنی ألیم اشکنجه‌لر آلتنده اولدیرمك ، معصوم چوجوقلری ، قادینلری بوغدورمقدن عبارتدی . خلیفه اوردولری اووقته قدر بوشقی‌نك سیلابهٔ هجماتنه قارشی مقاومت کوستره‌مه‌مشلردی . خلیفه طرفندن کونده‌ریلن برچوق فرقه‌لر ، بابکك قانلی هجوملری قارشوسنده تارومار اولمش ، امرای اسلامیه‌دن پك چوق نامدار ذوات اسیر واعدام اولنمشدی. اسلامیت، بویوك برتهلکه قارشوسنده بولنیوردی. مسلمانلر ، اك قورقونچ وحشتلرله بوغازلانییور، امحا ایدیلیورلردی.

معتصم ، بوصرصر فلاکتی طوردیرمق ایچون تورکلرك حسیات دینیه‌سنه ، شهامت ملیه‌سنه مراجعت ایتدی . تورك امراسندن بویوك (بغا) ایله سردار شهیر (افشین) اداره‌سنده بابك اوزرینه کزیده بر تورك فرقه‌سی سوق ایتدی . بابك ، (افشین) ك ورودینه قدر ایکی یوز اللی اوچ بیك مسلمان بوغازلامشدی . اون بیك مسلمان‌ده بوغازلانمق اوزره حبسخانه‌ده ایکلیورلردی . هجرتك (۲۲۲) نجی سنه‌سنده تورك قهرمانلری ، او وقته قدر ینیلمز اعتقاد ایدیلن ابکیلری قهار بر ضربه ایله انهزامه اوغراتدیلر . بابکك التجا کاهی

---

[۱] بابك مذهبی وبومذهبك عالم اسلامه اولان تأثیراتی حقنده (خرافاتدن حقیقته) کتابمزده تفصیلات واردر .

و مرکزی اولان مستحکم (بذ) قلعه‌سنی ضبط ایتدیلر . بابك ، بقیهٔ سیوف طرفدارلریله فراره مجبور اولدی. (افشین)ده، حبسخانه‌ده خونین اشکنجه‌لر آلتنده ئولومه انتظار ایدن اون بیك مسلمانی قورتاردقدن صوکره بابکی تعقیبه باشلادی . شرق آنارشیستی خونخوار قارداشی (عبدالله) ایله برلکده خائن برارمنی پطریقنك خانه‌سنده‌کی اختفا کاهنده یاقالایه‌رق محفوظاً بغداده کوندردی . معتصم هجرتك (٢٢٣) نجی سنه‌سنده بالحاکمه (بابك) ی (سامرا) ده قارداشی (عبدالله) ی ده (بغداد) ده اعدام ایتدیردی . اسلام عالمنی هرج ومرج ایدن بو خونریز داهیه‌نك بو صورتله ازاله ایدیلمش اولمسی ، اسلام دنیاسنك هرطرفنده تورکلره قارشی بی‌پایان بر حس حرمت وامتنان اویاندیرمشدی. تورکلر ، الٓهی برعزم وشهامتله هم اسلامیتی قورتارمش ، هم‌ده جمعیات بشریه‌نك انتظام و آهنکنی تارومار ایتمك غایه‌سیله حرکت ایدن مدهش بر آنارشیست فرقه‌سنی اورتادن قالدیرمشلردی . (افشین) اداره‌سنده‌کی تورکلرك بو موفقیتی مستقبلده بوقومك اسلامیته ایده‌جکی خدمات عظیمه‌نك پارلاق وشرفبخش باشلانغجی ایدی. خلیفه هم موقعنی ، هم‌ده اسلامیتی قورتاران (افشین)ه فوق‌العاده اکرام ایتدی. هدیه‌اوله‌رق برچوق نقود ومجوهرات ویردکدن باشقه (سند) خطه‌سی والیلکنی‌ده عهده‌سنه توجیه ایتمك صورتیله هم قدرشناسلق کوستردی. هم‌ده عالم اسلامك قهرمان تورك دلاورلرینه اولان منتدارلغنه بوالتفات شرف افزا ایله ترجمان اولدی .

(بابك)ك ازاله‌سندن برمدت صوکره یعنی هجرتك (٢٥٣) نجی سنه‌سنده سجستان طرفلرنده ایرانك آتشین ملیتپرورلرندن (یعقوب

بن لیث) اسمنده برچنه رئیسی تورەمشدی. یعقوب، ایران سلطنت منقرضه‌سنی احیا ایچون شیعی مذهبندن استفاده ایتمکی دوشونمش، حیدودلقله باشلایان بوعزمکار وسرکذشتجو آدم نهایت (بنی لیث) و(بنی صفار) نامیله یاد اولنان حکومتی تأسیسه موفق اولمشدی.

یعقوب شیعیلکی تعمیم ایتمك وبلکه بغداد حکومتنی قالدیرمق مقصدیله دارالخلافه اوزرینه یورییه‌جك قدر بر قدرت و جرأت کوستردی. پك زیاده صیقیشان خلیفه، اهل سنت مذهبنك مدافعه‌سی ایچون ینه تورکلرك صلابت دینیه‌لرینه مراجعت ایتدی. تورکلر، اهل سنت مذهبیله بغداد حکومتنی بو آفت ناکهانیدن قورتارارق بر داها عالم اسلامك متدارلغنی قازاندیلر.

تورکلر اسلامیتی ایچندن ییقمق تشبثلرینی بوصورتله برطرف ایتمکه چالیشیرکن خرستیانلق عالمنده توحید دینی بر یوزندن قالدیرمق ایچون حالی حاضرلقلر کوریلیوردی. حتی بوفعالیتك مرکزی اولان (بیزانس)، موفقیتی تأمین ایچون داخلده‌کی عاصیلری تحریك وتشجیع ایتمکدن‌ده کیری قالمیوردی. بابك، افشینله چارپشمغه باشلادیغی زمان اوته‌دنبری مخابره ایتمکده اولدیغی روم ایمپراطورینی ده عینی زمانده بلاد اسلامیه‌یه هجوم ایتمکه دعوت ایلمشدی. ایمپراطوره یازدیغی بر مکتوبده : « معتصمك عسکری قهرمان اوردومك هجوملریله کیندکجه کسب ضعف ایدییور. بوکون آرتق سرحدلر بوشدر. هجومکزه قارشی طورەجق بر کیمسه کورەمیه‌جکسکز! فرصتی قاچیرمامق دوربینلکدر!.. » یولنده تشویقکار جمله‌لر صرف ایتمشدی.

بیزانس ایمپراطوری متفقنك بو دعوتی فایه‌سنك تحققنه ایی بر وسیله عد ایده‌رك یوز بیکدن زیاده بر قوهٔ مهمه ایله حدودلری

تجاوز ایلدی. قپادوقیایی استیلا وبلاد اسلامیه‌یی یغما و احراق ، مسلمانلری قتل وامحا ایده‌رك یورومكه باشلادی. معتصمك مسقط رأسی اولان (زبطره) یی خاك ایله یكسان ایتدكدن صوكره ملاطیه اوزرینه آتیلدی . زبطره‌ده وجدانسوز مظالم ایله اهالیٔ اسلامیه تماميله امحا ایدیلدی. برقسم خلق ، قیزغین دمیرلرله داغلانه‌داغلانه اهلاك اولندی . بر قسم بدبختلرك‌ده كوزلری اویولدی . وحشت اوردوسی ججدكاری یرلرده‌كی كویلری ، قصبه‌لری یاقوب ییقیور ، كنجلری ، اختیارلری قیلیجدن كچیرییور ، قادینلرك ، قیزلرك عرضلرینی الك وحشی جانوارلقلرله پایمال ایدییور . معصوم چوجوقلری واقتیزلیور ، اختیار قادینلرك چكه‌لرینی قوپارییور ، جامعلری میخانه‌یه ، مسجدلری رقصخانه‌یه ، تربه‌لری آخیره تحویل ایدییور ، قرآنی بیكیرلرینك آیاقلری آلتنده چیكنه‌تیورلردی .

اسلامیت ، او زمانه قدر كورمدیكی مدهش وبی‌امان بر آفت ، قورقونج و مصیبتلی بر تهلكه قارشوسنده بولنیوردی . ارتكاب اولنان وحشتلر خلیفه معتصمه نقل ایدیلدیكی زمان دهشتندن تیتره‌مش ، او صره‌ده كتیریلن بر برداق صویی بیله ایچه‌مه‌مشدی. معتصم ، بو بویوك تهلكه‌یی‌ده طوردیرمق ایچون ینه توركلرك قیریلماز بازولرینه مراجعت ایتدی . تورك امراسنی جلب ایده‌رك اسلامك معروض قالدیغی قورقونج تهلكه‌یی آكلاتدی . مسلمانلره تطبیق ایدیلان وحشت واشكنجه‌لری حزین و تیتره‌ك بر لسانله نقل‌ایده‌رك قلبلرنده‌كی نور ایمانی تهییج ایلدی. تورك عسكرلری روم ایمپراطوری (ته‌ئوفیلوس) ك وحشت سوریلرینی طاغیتمق اوزره همان او كون یوله چیقدیلر . مقدمة الجیشه تورك امراسندن (اشناس ، صاغ

جناحه (ایتاخ)، صول جناحه (جعفر) تعیین ایدیلمشدی. سردار آتشین (افشین) ده مستقل بر فرقه ایله صاغ قولدن طوغریجه (انقره) اوزرینه یورومشدی.

افشین سریع حرکتله ایمپراطور (ته‌ئوفیلوس) ی (آنقره) اوکلرنده یاقالادی. مدهش بر حرب باشلادی. خیلی اوزایان بو حرب نهایت تورکلرك پارلاق غلبه‌سی و روملرك مدهش بر هزیمتی ایله نهایتلندی. (انقره) اسلاملرك الینه دوشدی. (ته‌ئوفیلوس) منهزم اوردوسنك انقاضنی (عموریه) ده طوپلامغه چالیشدی. آرقه‌دن کلن یکی قوتلرله (عموریه) یی تحکیم وتقویه ایتدی.

(عموریه)، حیمانه اووه‌سنك غربنده و(سقاریه) نهری اوزرنده شرقی روما ایمپراطورلغنك اك معمور و اك مستحکم بلادندن بری ایدی. ایمپراطور (ته‌ئوفیلوس) اسلاملری بورایه چکرك تحشید ایتدیکی یکی قوتلرله محو ایتمك صوکره‌ده بوتون شرق اسلامی‌یی استیلا ایده‌رك اسلامك تاریخ موجودیتنه خاتمه ویرمك ایستیوردی. مقدرات تاریخیه اون بر عصر صوکره صلیب اوردولرینه قارشی اسلامك موجودیت و استقلالنی جهانی حیرتلره دوشوره‌جك بر شهامتله مدافعه و تخلیص ایده‌جك اولان تورکلری، عینی موقعده برنجی دفعه اوله‌رق عین وظیفهٔ مقدسه قارشوسنده بولندیرمشدی. تورکلر اوچ قولدن ظارامق اوزره (انقره) دن سقاریه بوینه واصل اوله‌رق (عموریه) یی تحت محاصره‌یه آلدیلر. قلعه فوق العاده مستحکم و او عصره کوره ناقابل ضبط ایدی. روملر، قلعه‌نك استحکاملرینه کووه‌نیور، محاصرلری اوزون مدت اشغال صورتیله آجلغه وخسته‌لغه محکوم ایده‌رك مغلوب ایتمك أملنی بسلیورلردی. فقط، تورك

قوماندانلری ، هیچ بکله‌مدکاری بر تدبیر ایله روملرك بو پیلانی بوزدیلر. قویون طولوملرینی ط. پراقله طولدیره‌رق قلعه اطرافنده‌کی خنده‌کی املا ایتدیلر . اوقلر و منجنیقلرله قلعه اوزرنده‌کیلری اشغال ایده‌رك (دبابه) لر ایچنده قلعه دیوارینی دله‌جك آلتلرله مجهز دلاورلری قلعه دیبنه کچیرمکه موفق اولدیلر. بونلر دیواری دله‌رك بر کدیك آچدیلر. بورادن ایچری‌یه کیرن قهرمانلر ، محافظلری امحا وقاپولری کشاد ایتدیلر . غلغلهٔ تکبیر آره‌سنده شهره کیرن مجاهدین، اوتوز بیك رومی قیلیجدن کچیره‌رك (عموریه) یی فتح ایلدیلر . روملر تورکلك ۱۳۳۸ سنه‌سنده‌کی معظم ظفرنده اولدیغی کبی، اوزمانده باشنده (تەئوفیلوس) اولمق اوزره برچوق قوماندانلرله برابر بیکلرجه اسیر ویردیلر .

تورکلر، بو آلهی ظفرله اسلامی امحایه مأمور اولان روم-وردولرینی سقاریه‌ده بوغمش، مسلمانلغی قورتارمشلردی. حتی، روم امپراطورلغنه صوك ضربهٔ اضمحلالی ایندیرمك اوزره، استانبول اوزرینه یورومکه باشلامشلردی. وا اسفا که برقاچ سفیل محترصك سائقهٔ استرقابله چیقاردقلری برحادثه بوتشبثك تحققنه مانع اولدی : (افشین) و(اشناس) ك شانلی موفقیتلرینی چکه‌مه‌ین برقاچ دربدر خلیفه (مأمون)ك اوغلی (قاسم)ی اغفال ایده‌رك خلافت دعواسیله قیام ایتدیردکلرندن مقتصم تلاشه دوشدی . استانبول اوزرینه یورومکه حاضرلانان اوردویی توقیف و (تەئوفیلوس) ایله برمصالحه عقد ایده‌رك (سامرا)یه عودت ایلدی .

معتصمك عودتی برخطا ایدی. استناد ایتدیکی قهرمان تورکلر سایه‌سنده هم عصیان واختلال آتشینی توقیف و مرتبلرینی تأدیب ایدر،

همده روم ایمپراطورلرینك حیاتنه خاتمه ویره‌بیلیر ایدی. بونی یاپمدی. (هارون رشید) ك اهانتکار فطرتلرینی آجی تجربه‌لرله اوکرنمش اولدیغی روملره قارشی کوستردیکی بصیرتسزلکی معتصمده ارتکاب ایتدی. جزاسنی اخلافی چکه‌جکدی ا...

(واثق بالله) دورنده (مدینه) یوللرینی قپایه‌رق حجاجی قتل، اموال مسلمینی غارت صورتیله فریضهٔ حجی منع ایدن عربانده بویوك (بغا) اداره‌سنده سوق ایدیلن تورکلر طرفندن تأدیب ایدیلمش، مسلمانلره حج یوللری آچیلمشدی. (متوکل علی‌الله) زماننده آذربایجانده ظهور ایدن (محمد بن بغیث) ده کوچوك (بغا) نك سایه‌سنده تنکیل ایدیله‌رك بویوك برفتنه‌نك اوکی آلنمشدی،

تورکلر یالکز اسلامی تهدید ایدن قوتلری ازمکله قالمیورلردی. فوضاوی مذهبلرك افراطکارلقلریله‌ده چارپیشیورلردی. هجرتك (۳٦٤) سنه‌سنده سوریه‌یی رافضیلکدن قورتاران تورکلر اولمشلردی. (معزعلوی)، جماعتله اداسی حضرت عمر زماننده باشلادیغی ایچون تراویح نمازینك قیلنمامه‌سنی امر ایتمش، مصرده، سوریه‌ده بو امر درحال تطبیق اولنمشدی. شام اشراف واعیاننك استرحاملری اوزرینه (افتکین) سوریه‌یه کیرمش، جندره آلتنده ایکله‌ین مسلمانلره حریتی وجدان ویرمشدی.

معتصمدن صوکره خلافت عباسیه سقوطه یوز طوتمشدی. حالبوکه مسلمان دنیاسی شرقدن بت پرستلك غربدن خرستیانلق چنبریله محاط بولندیغندن متین بر قوته استناد ایتمدیکی تقدیرده ییقیله‌جغی شبهه‌سز ایدی. بوایکی قوت آره‌سنده مسلمانلق وارلغنی محافظه ایچون ایمانی متین، سجیه‌سی صاغلام، روحی بوزولمه‌مش برعنصره احتیاج واردی.

حیرت انگیز بر شهامتله تاریخ حضورینه چیقه‌رق اسلامك مقدراتنی درعهده ایدن تورکلر ، بو فضیلتلری جامع بولینیورلردی .

هندستانده عصرلردنبری براهمانیزم وبودیزم دینلری حاکم اولدیغی کبی ایران ایچریلرنده‌ده مازده‌ئیزمك احیاسنه چالیشان (پارسی) لر کوروليوردی . سانسقریت ادبیاتنك لایموت آبده‌لری اولان (وه‌دا)-لردن (مهابراته) ، (رامایانه) و (بید) کبی آثار میلیونلرجه انسانلرك آلهیلرینی تشکیل ایدییور ، جهانك بوقطعه‌سنده جسیم بتخانه‌لر معبد ، قابا صابا صنملرده معبود طانیلیوردی .

غربده‌ایسه قویو ومظلم برتعصب حکمران اولیور ، فضله‌اوله‌رق پاپاسلرك متمادیاً قیشقیرتدیغی بو جاهل عالم ، مسلمانلغی بوغمق حرصیله قیورانیوردی . حالبوکه اسلامی مدافعه و مسلمانلری تنویر واعلا وظیفه‌سنی قارشوسنده بولنان عباسیه خلافتی ، انحطاطك عقور پنجه‌سی آلتنه دوشمش ، بربرلرینی بوغدیرمق حرصی و ذوق و سفاهت اندیشه‌سی ایله بی‌حضور اولان خلیفه‌لر ، بو حرکتلرینك سیئه‌سی اوله‌رق پایتختلرنده بیله حکم ونفوذلرینی کوستره‌مز اولمشلردی . ایشته بویله یأس‌انگیز بر زمانده ایدی‌که ، تورکلر مستقل وحاکم کتله‌حالنده صحنهٔ تاریخه چیقمشلردی :

اسلامی (غازنه) نهری بویلرنده نشر ایتمك وظیفه‌سنی (سووك تکین) لرله برلشن تورکلر درعهده ایتدی . شرقی تورکستانله ، شمالی چینه قدر امتداد ایدن واسع خطه‌یی توحید حزمه‌لریله تنویر ایتمکی‌ده اسکی‌اویغورلردن‌اینن (ایلکیه) تورکلری‌اوزرلرینه آلدی . خرستیانلغك تهاجمنه قارشی اسلام دنیاسنی مدافعه ایتمکی‌ده اوغوزلردن (قنق) و (قایی) بویلری ایله اتحاد ایدن تورکلر درعهده ایده‌جکلردی .

سووك تكین عائله‌سنك نجیب وقهرمان اولادی (محمودغزنوی) نشراسلام خصوصنده فاروق‌اعظمه ثانی اولمش، مشارالیه درجه‌سنده موفقیات قازانمشدر. (آلب‌تكین) ك دامادی سووك‌تكین(سبكتكین) تورك بكلرندن متشكل بر قورولتای طرفندن متفقاً باشبوغلغه انتخاب ایدیلدیكی اثناده ، اسلامیتی هیمالایا شاهقه‌لرینك ماوراسنه قدر نشر ایتمك ، توحید حزمه‌لرینك هندستانده التماعنی كورمك كبی علوی امللر پرورده ایدییوردی . حتی ، خلیفه طرفندن (ناصرالدوله) عنوانیله تبجیل ایدیلدیكی زمان ، رایت اسلامی (پنجاب) قطعه‌سنه صوقمغه چالیشیوردی. بوتشبث بدایتده پك‌بویوك برمقاومته معروض قالمشدی : هند حكمدارلرندن (جیپال) مشهور (غورك) دربندنده تورك مجاهدلرینی قارشیلامش ، دربندی طوتمشدی . (جیپال)ك اوردوسی عدداً (سووك تكین)ك قوتنه پك زیاده فائقدی . فضله اوله‌رق ، هند اوردوسنده پك چوق حرب فیللری بولنیوردی . فقط ، ایمانی برهیجانله ایلری آتیلان توركلر ، چتین‌وقانلی برحرب نتیجه‌سنده (جیپال) ك اوردوسنی مغلوب ورجعته مجبور ایتدیلر .

سووك تكین ، اسلام سنجاغنی هندك مشهور قلعه‌لرندن (لمغان) برجلرینه آصدی . جیپال ، تدارك ایده‌بیلدیكی یكی بر قوتله سیلابه‌ ظفری طوردیرمق‌ایستدی. فقط ، داهافاحش برهزیمته اوغرامقدن باشقه برشی یاپه‌مدی . بو پارلاق ظفر ، اسلامه هند دربندلرینی آچمش ، پنجاب قطعه‌سنك (بودا) صنملرینه پرستش ایچون انشا ایدیلمش‌اولان معبدلرینی‌غلغلهٔ توحید ایله طولدیرمشدی .

سووك تكین ، هجرتك (٣٨٧) تاریخنده ارتحال ایتدیكی زمان ، اوغلادینی مقدس وظیفه‌یی ، اسلام تاریخنك اك بویوك سیمالرندن‌اولان

اوغلی (محمود غزنوی) یه براقشدی . محمود غزنوی ، عظمت اطواری، شهامت قهاری ، عدالت فعالی ، عرفان سحاری ایله منسوب اولدیغی عنصرك نجیب بر تمثالی ایدی . تورك اوردولرینك باشنده بولندیغی تاریخ ، اسیای اسلامینك اك شرفلی بر دوره‌سیدر . محمود غزنوی ، شهامتی نسبتنده دینی صلابتیله‌ده ممتاز ایدی . بر طرفدن بت پرستلر آره‌سنده نشر دینه چالیشیرکن دیکر طرفدنده ایران وخراسان حوالیسی هرج ومرج ایچنده براقان کوناکون مذهبلرك تشریات مضره‌لرنی ازاله ایله اوغراشمشدر. ایران وعراقده شیعیلکی نشر وتأییده چالیشان (آل بویه) . ایندیردیکی ضربه توحید اسلام غایه‌سنه معطوف بولینوردی. اون ایکی‌یه بالغ اولان هندستان سفرلرینی ایسه نشر دین کبی مبجل بر مقصد اوغورنده اجرا ایلمشدی. محمود غزنوینك اعلای اسلام خصوصنده‌کی بو پارلاق غیرت و فداکارلنی کندینه اسلام عالمنك ابدی منت وشکرانی قازاندیرمش، عباسی خلیفه ی بو سردار اسلامه (امین الدوله) و (یمین الدوله) عنوانلرینی توجیه صورتیله عمومی حسیاته ترجمان اولمشدی .

محمود غزنوی ، داستانی حالم اولان هند سفرلرینه هجرتك(۳۹۲) تاریخنده باشلادی : (رشور) بلده‌سنی استیلا ایتدکدن صوکره (جیپال)ك معظم بر اوردوسیله قارشولاشدی . تورك سواریلرینك قهارضربه‌سی ، بویوك باشبوغك مهارتکار مانوره‌سی هنداوردولرینك تارومار اولمسنی انتاج ایتدی . (جیپال) اکثری امراسی و برقسم اولاد و عیالیله اسیر دوشدی [۱] .

---

[۱] جیپال اسیردوشدیکی زمان بوینده برکردانلق بولینوردی. اوونتك قیوجیلری بو کردانلغه بش یوز بیك آلتون قیمت تقدیر ایتمشلردی . جیپالك امرا و اولاد و اتباعنك بویونلرنده‌ده بلك قیمتدار کردانلر بولندیغی او عصرك مورخلری طرفندن خبر ویریلیور .

محمود غزنوی ، بویوك قلبلی و قهرمان تورك باشبوغلرینه خاص اولان مبجل بر عالیجنابلقله (جیپال) و عائله‌سنی سربست براقدی . حتی ، مغلوب حکمداره برخیلی مالده ویردی [۲] . هجرتك (۳۹۵) سنه‌سنده (مولتان) ماوراسنده‌کی (هاطیه) اوزرینه یوریدی . معظم اوردوسنك انهزامنه شاهد اولان هاطیه پرنسی انتحاردن باشقه چارهٔ نجات بوله‌مدی . اسلامیت بوحوالی‌ده‌ده یرلشدی . محمود غزنوی بو صورتله بر طرفدن اسلامیتی هند ایچریلرینه طوغری نشر ایدرکن دیکر طرفدن‌ده (زنادقه) مذهبنه کیرمش اولان (مولتان) خلقنی ، بو مضر تلقیناتدن قورتارمغه چالیشدی . فقط ، اك بویوك أملی اسلامیتك هندستانده تأسسنی کورمك اولدیغندن هجرتك (۳۹۸) تاریخنده تکرار هندستان اوزرینه یوریدی . هندستانك اك بویوك حکمدارلرندن (اندبال) ك اوغلی (برهمن بال) ی قطعی بر هزیمته اوغراتدی . مغلوب پرنسی تعقیب ایده‌رك (نهیم) قلعه‌سنه طاياندی . بوقلعه ، بر طاغ اوزرنده مبنی و غایتله مستحکم ایدی . تورکلر ، بی‌امان برهجومله بو قلعه‌یی‌ده ضبط ایتدیلر . محمود غزنوینك بو سفرلر اثناسنده سوق‌الجیش اعتباریله کوستردیکی موفقیت خارقه‌لرله مالامالدر . مغلوبلر حقنده‌کی عاطفتی ، عدالت اسلامیه‌یی تجلی ایتدیرمك خصوصنده‌کی

[۲] جیپال ، محمود غزنوی طرفندن اطلاق ایدیلدکدن صوکره هندلیلر ، مسلمانلره اسیر دوشن بر آدمی آرتق حکمدار طانیه‌میه‌جقلرینی سویله‌یه‌رك کندیسنی تحقیر ایتمشلردی . جیپال بوحقارته تحمل ایده‌مدیکندن صاچ وصاقالنی تراش ایتدکدن صوکره کندیسنی آتشه آته‌رق انتحار ایلمشدر .

غیرتی ایسه ، ضبط ایتدیکی حوالی سکنه‌سنی اسلامیته مجلوب ایتمش ، هندلیلرك فوج فوج اهتدالرینی تأمین ایلمشدر [۱] .

آسیانك صرب و طاغلق محللرنده یاشایان جسور غوری طائفه‌سی آره‌سنده دین اسلامك نشری شرفی‌ده محمود غزنوی‌یه راجعدر . مشارالیه تورك امراسندن هرات والیسی (آلتون‌طاش حاجب) ایله طوس والیسی (آرسلان جاذب) ی معیتنه آله‌رق غوریلر اوزرینه یورێمش ، رئیسلری (سام بن سوری) یی (آهنکران) قلعه‌سنده صیقیشدیره‌رق عسکرلریله برلکده اسیر ایتمشدی . سام بن سوری ، ذلت اسارته تحمل ایده‌میه‌رك کندی کندینی تسمیم ایتمك صورتیله انتحار ایلدی . غوریلر ایسه دین اسلامی قبول ایتمشلردی . محمود غزنوی ، افغانستانده تورك شوکتنی اعلا ایدرکن سیحون وجیحون نهرلری آره‌سنده‌کی اراضی‌ده‌ده اویغور تورکلرندن (ایلك خان) حکمران اولیوردی . محمود غزنوی ایلك خانه داماد اولمقله برابر بالآخره آره‌لری آچیلمشدی . (ایلك خان) ك وفاتی اوزرینه یرینه کچن قارداشی (طوغان خان) ، (محمود غزنوی) یه بر سفیر اعزام ایده‌رك آره‌ده‌کی برودتك ازاله‌سنه چالیشدی . طوغان خان ، وظیفه‌سنی تقدیر ایتمش بر قهرمان ایدی . محمود غزنوی‌یه کوندردیکی مکتوبده : « الحمدلله ایکیمزده اهل اسلامز . لایق اولان

---

[۱] او عصردهکی مورخلرك افاده‌لرینه کوره بوقلعه‌ده هندلیلرك بویوك بر (بت) ی بولنیوردی . (بت) ك بولندیغی معبد بیکلرجه سنه‌لردنبری طوپلانان کرانبها مجوهراتله مالامال ایدی . او زمان بو مجوهراته میلیونلرجه قیمت تقدیر ایدیلمشدی . حتی ، بوراده اغتنام اولنان آلتون و کوموش مزیناتله ذی‌قیمت مجوهرات (غزنه) یه کوتوروله‌رك ظفرتبریکنه کلن سفیرلر حضورنده تشهیر ایدیلدکلری زمان ، هرکس بهت و حیرت ایچنده قالمشدی .

بر برینه‌ له مصالحه اوزره اولوب سن کفار هند و بن کفار تورك ایله غزا و جهادله مشغول اولالم! » یولنده برتکلیفده بولنمشدی [۱].

محمود غزنوی بوتکلیفی قبول ایتدی. هرایکی طرف وظیفه‌لرینه باشلامشلردی. طوغان خان ، (ختای) تورکلری آره‌سنده اسلامیتك نشر و تعمیمنه چالیشیرکن محمود غزنوی‌ده هندستان حقنده‌کی تصورلرینی موقع فعله قویمق ایچون هجرتك (٤٠٤) نجی سنه‌سنده سمند جهادی ینه او زنکین اقلیمه توجیه ایلدی. بو دفعه بت پرستلکه قطعی ضربه‌یی ایندیرمکه عزم ایتمشدی. هندلیلرك اعتقادنجه قرق بیك سنه‌لك بر قدمه مالك اولان بویوك (بت) لك بولندیغی بلده وزرینه یوریدی. بت‌پرستلر عصردیده معبودلرینی قورتارمق ایچون ودورمشجه‌سنه بر غیرتله مقابله‌یه شتاب ایتدیلر. فقط ، مهارت سیاسیه‌سی نسبتنده تعبیة الجیش علمنده‌ده اختصاصی اولان محمود زنوی ، عرفان عسکریسیله هندلیلری عاجز براقدی. بویوك بتك ولندیغی (ماردیه) شهرینی ضبط وبومشهور صنمی تخریب ایلدی [۲]. لاهور ، قنوج ، کلچند ، دهلی ، شروه ، کشمیر کبی بلاد عظیمه حوزهٔ اسلامه ادخال ایدیلدی [۳].

محمود غزنوی هجرتك ٤١٦ تاریخنده ایدی که (کجرات) شبه جزیره‌سی ساحلنده داستان عالم اولان مشهور سومناتك فتحیله نتیجه‌لەنن

[۱] صحایف الاخبار ، جلد : ۲ ، صحیفه : ٥١٠

[۲] گویا سیوا صنمنك قرق بیك سنه‌لك قدمی اولدیغی اوزرنده‌کی یلردن‌ده آ کلاشیلمقده ایمش!...

[۳] کلچند قلعه‌سی فتح ایدیلدیکی زمان آلتوندن معمولی ومرصع بش بویوك صنم بولنمشدی. بونلر اذابه ایدیلەرك (٦٧٣,٣٠٠) مثقال آلتون استحصال اولنمشدی.

سفری اعلان ایلدی . هند سفرلرینك اك بیوك و اك مشهوری سومنات سفری‌در . سومنات‌ده هندلیلرك (سیوا) معبودینه مخصوص مذبذب و مزین بر معبدلری ، محتشم و زینتلی بر صنملری واردی[۱] هر کون بیك بر همن بو صنمه خدمت ایدردی . سومنات ، هندلیلرك کعبه‌سی مقامنده ایدی . میلیونلرجه قادین ، ارکك برای عبادت و زیارت سومناته کیدر ، بیوك معبدده‌کی بته پرستش ایدرلردی . سومنات معبدینه اون بیك چیفتلك وقف ایدیلمش ، (بت)ك هرطرفی دنیانك اك قیمتدار مجوهراتیله تزیین اولنمشدی .

معبدك اطرافنه مجوهرات ایله مزین آسقیلر آصیلمشدی . بوراسی اوقدر مبارك طانیلیردی که بکجیلری بیله تقدیس ایدیلیردی . بتك اوکنده بش یوز قادین متمادیاً ساز چالار ، رقص ایدرلردی . اوچ یوز آدم‌ده زیارته کلن خلقك صاچ و صقاللرینی تراش ایتمکه مأمور بولنیورلردی .

محمود غزنوی ، هندستانده اسلامیتك تأسیسی ایچون سومناتك ضبطی ایجاب ایتدیکنه قانع اولمشدی . چونکه هندلیلر ، سومنات‌ده‌کی بیوك (بت)ك ایسترسه بر آنده مسلمانلری محو ایده‌بیله‌جکنه قانع بولنیورلردی . بو عقیده‌یی صارصمق ، سومنات بتنك هیچ بر ایشه یارایه‌میه‌جغنی کوسترمك ایجاب ایدیوردی . خلق‌ده بو عقیده پایدار اولدقجه هندستانده اسلامیتك نشری مشکل اوله‌جقدی !...

سلطانك سومنات اوزرینه یورودیکی خبری هندستانی باشدن باشه

[۱] هندلیلر ئولن انسانلرك روحلرینك (سومنات) ده طوپلاندقلرینه ایناتیرلردی . کویا سیوا ، سومناتده طوپلانان روحلری ، یکی بدنلره توزیع ایدرمش . حتی عمان دکزینك مد و جزری‌ده دکزك سیوایه عرض ایتدیکی بر عبادت ایمش !...

آیاقلاندیرمشـدی . هرکس (معبود اعظم) ك حضـورنده فدای حیاته قوشـیورلردی . تورك اوردوسی عنودانه بر مقاومته معروض قالدی . هندلیلر معبد ایچنده بیله مقاومت کوسترمشلردی . فقط ، سلطانك قهرمانلغی قارشوسنده مقاومت هیچ بر فائده ویرمدی . نهایت سومنات ضبط اولندی [۱] .

سـومنات‌ده‌کی بت ، بش ذراع طولنـده وانواع مجوهرات ایله مزین ایدی . اورادن قالدیریله‌رق (غزنه) یه کوتورلدی . سلطانك غزنه‌ده انشا ایتدیکی مشهور بویوك جامعك اشیکینه قونولدی .

آلتوندن بر زنجیر ایله تخته طاوانـه تعلیق ایدلمش اولان ایکیوز باطمان ثقلتنده‌کی آلتون چان ایله ذی‌قیمت پك چوق احجار ومجوهرات ، برچوق اوانئ سـیمین غزنه‌یه نقل اولندی . سومناتك

[۱] شیخ سعدی مرحوم (بوستان) عنوانلی اثر مشهورنده (سفر هندوستان وضلالت بت پرستان) سرلوحه‌سی آلتنده هندستانه اجرا ایتدیکی سیاحت اثناسنده باشندن کچن برماجرایی حکایه ایدرکن سومناتدن واورا‌ده‌کی بت‌دن ، برهمنلرك جاهل خلقی نه صورتله اغفال ایتدکلرندن اوزون اوزادی‌یه بحث ایلمکده‌در . بوندن . غزنوی دولتنك انقراضندن صوکره هندبرهمنلرینك سومنات معبدنی تکرار احیا ایده‌رك اورایه‌ینه بربت اقامه ایتدکلری آکلاشیلیور . بو معبد ، صوکره‌لری بوس بوتون خراب اولمشدر . شیخ سعدی هندستان سیاحتندن باحث اولان بو حکایه‌یه شو صورتله باشلامشدر :

بتی دیدم ازعاج در سومنات ‌ ‌ ‌ مرصع چو در جاهلیت منات
چنان صورتش بسته تمثال کر ‌ ‌ ‌ که صورت نبندد ازان خوبتر
زهر ناحیت کار و انهار وان ‌ ‌ ‌ بدیدار آن صورت بی روان
طمع کرده رایان چین وچکل ‌ ‌ ‌ چوسعدی وفاز آن بت سنکدل
زبان آوران رفته ازهر مکان ‌ ‌ ‌ تضرع کنان پیش آن بی‌زمان
فروماندم از کشف این ماجرا ‌ ‌ ‌ که حی جمادی پرستند چرا
. . . . ‌ ‌ ‌ . . . .

ضبطی سایه‌سنده هندستان‌ده نشر اسلام خصوصی پك زیاده سهولت کسب ایتمشدی. عالم اسلامه هندستان کبی بویوك برقطعه الحاق ایتمك شرفی (سوولا تکین) زاده‌نك نامنی تاریخك اك شانلی صحیفه‌لرینه قید ایتدیرمشدر .

محمود سوو کتکین هندستان‌ده بویوك برانقلاب اجتماعی اساسلرینی احضار ایلمشدر. هندلیلر ، قوجه‌سی ئولن قادینلری زوجلرینك نعشلریله برابر دیری دیری یاقیور، ئولولری مقدس عد ایتدکلری غانژ نهرینه آتیورلردی. برنجی عادت منفور بروحشت ایدی. ایکنجی عنعنه‌ده امراض ساریه‌نك انتشاری ایچون باشلیجه برسبب تشکیل ایدییوردی . محمود سوو کتکین ، بو عادتلرك هرایکیسنی‌ده شدتله منع ایلدی .

هندستاندن ضبط ایدیلن قیمتدار آثار ومجوهرات ، غزنه‌ده تأسیس اولنان موزه‌ده تشهیر ایدیلدی [۱] .

سوو کتکین تورکلری شرقده دین احمدینك نشریله مشغول ایکن، غربك خرستیانلق عالمنده اسلامیتی اورتادن قالدیرمق ایچون عمومی وعظیم برحاضرلق کورولیوردی .

برمدت صوکره غربدن شرقه آقه‌جق اولان بوسیلابه‌یی طوردیرمق ، اسلامیتی قالدیرمغه چالیشانلرله چارپشمق وظیفه‌سی‌ده سلجوق بکلك باشبوغلغی آلتنده‌کی اوغوز تورکلرینه مقدر ایدی .

[۱] مورخ (جنابی) غزنه‌ده جمع ایدیلن ثروت عظیمه‌دن بحث ایدرکن دیورکه : (بوخزینه‌لر آره‌سنده هربری برملیون دوقه آلتونی قیمتنده بش تاج ، آلتون وکوموش اون یدی تخت، احجار ثمینه ایله مزین بیك اوچ یوز پارچه آلتون مزینات ، آلتون وکوموشدن بیك اوچیوز پارچه سلاح وآت طاقمی بولینیوردی.)

عباسیلرك هارون رشید ومعتصم کبی بویوك خلیفه‌لری، بیزانسی
ده‌ویرمك، اندلس اسلاملریله اتحاد ایده‌رك خرستیانلق عالمنه قطعی
برضربه ایندیرمك فرصتنی غائب ایتمش، اندلس امویلری علیهنده
(شارلمان) له تأسیس مناسبت ایتمك کبی منفور وفاحش خطالر ارتکابنه
تنزل ایتمشلردی.

تورکلر، اسلامی قورتارمق ایچون، بویوك خلیفه‌لرك اسلام
علیهنه ارتکاب ایتمش اولدقلری بوتون بو خطالرك جزاسنی چکمکه
مأمورد بولنیورلردی. (سلجوق بن یقاق) ك حفیدی (یغوطوغرول)
بك بو خطابی تعمیر ایتمك ایچون ایلك خطوه‌یی آتدی.

مورخ (ابن الاثیر) ك مدبر، متین، سخی، محب علم، وفضیلت
کبی یوکسك وصفلرینی تکراردن‌درین برذوق طویدیغی (طوغرول)
بك، آلایشدن نه‌قدر متنفر ایسه اسلامیتك اعلاسنه چالیشمقده
اودرجه مفتون‌ایدی. ضبط ایتدیکی بلده‌لرده پرستیدهٔ وجدانی‌اولان
دین وعرفانه برر نشانهٔ حرمت اولمق اوزره برجامعله برمکتب
یاپدیرمغی عادت‌ایدینمشدی. طوغرول‌بكك: «کندیمه برأو یاپدیردیغم
زمان یاننه برده مسجد ومکتب بنا ایتمزسه‌م حیا ایده‌رم!» سوزی
تورك روحنك حقیقی برافاده‌سی ایدی. ایمان وعرفان، تورکك ایکی
جناح اعتلاسی اولدیغی دورلر، تورك تاریخنك الك پارلاق خارقه‌لرینه
مشهر اولمشدی.

تورك‌روحی، اعتلا ایتمك ودائما یوکسلمك قالمق ایچون ایکی عمده‌یه
استناد ایدیله‌بیله‌جکنی‌سزمشدی: عرفان، آخلاق! . برهیئت‌اجتماعیه
آنجق بو ایکی جناح ایله یوکسله‌بیلیردی. ایمان، قدسی هیجانلرك
منبعی، اخلاقی دستورلرك مبدئی، صلابتلی عزم و اراده‌نك مسندی

بولندیغی ، عرفانسز بر هیئت اجتماعیه‌نك‌ده یاشایه‌بیلمك حق و قدرتنی حائز اوله‌میه‌جغی تورك باشبوغلرنجه پك كوزل تقدیر ایدیلمشدی . طوغرول بكك سوزی ، بو یوكسك حقیقتك رمزی ایدی .

خلیفه (قائم باالله) طرفندن طوغرول بكك شرق و غربده اسلامك مدافع وحامیسی اولدیغی اعلان ایدیلدیكی كون ، بو جسور ووظیفه‌شناس تورك قهرمانی ، اسلامیتی تهدید ایدن بیزانس اردولرینی تارومار ایتمك پیلانلرینی حاضرلایوردی ! . .

طوغرول بكك اك بویوك دوشونجه‌سی ، نفوذ اسلامی توسیع ایتمك ، سقوط ایدن رایت محمدی‌یی یوكسلته‌بیلمك غایه‌سنه معطوف ایدی . شرقی روما ایمپراطورلری خلافت اسلامیه‌نك كیتدكجه آرتان عجز وضعفندن شیمارقجه شیمارمشلر مسلمانلری ومسلمانلغی اورتادن قالدیرمق هوسنه قاپیلمشلردی . وقتیله حوزهٔ اسلامه داخل اولان بر چوق بویوك شهرلری ضبطه موفق اولملری غرورلرینی بوسبوتون آرتیرمش ، اسیر دوشن معصوم اسلاملری قهارانه بوغازلامق رومله ایچون قدسی بر عبادت حالنه كلمشدی .

سلجوقی توركلرینك مقدرات اسلامیه‌یی درعهده ایتدكاری تاریخده بیزانسلیلر آناطولی‌ده جنوباً آنطالیه‌یه ، شرقاً كردستانه قدر امتداد ایدن ساحه‌یی كاملاً استیلا ایتمشلردی .

طوغرول بك ، قدرشناس خلیفه طرفندن دوش شهامتنه كیدیریلن یدی خلعتله نه قدر آغیر بر وظیفه درعهده ایتدیكنی پك كوزل تقدیر ایتمشدی . اولا فریضهٔ حجی ایفا ایتدی (٤٤٧ هـ) . صوكرا پارلاق وشانلی وظیفه‌سنه باشلادی . اوعصرده مسلمانلق دنیاسی خرید تیانلو عالمی طرفندن شدتله تهدید ایدیلمكده اولدیغی كبی قرآن دینی‌ده ایراز

دیننك خرافه‌دار نفوذی قارشوسنده پریشان ومحکوم بر حاله کلمشدی . عراق و فارس طرفلرنده ملیت پرورلر طرفندن تأسیس ایدیلن « آل‌بویه » دولتی، آسیای اسلامی‌ده اسطوره‌لرله ممزوج ایرانی دیننك نشرینه چالیشیوردی .

باطنیه فرقه‌سنك آفریقا قولنه منسوب بر شیخك دیار مغربده قوردیغی فاطمیه دولتی‌ده آفریقاده خرافه‌دار برمذهب تعمیمنه غیرت ایدییوردی [۱] .

ایشته بویله بر زمانده ایدی‌که تورکلر طوغرول بك باشبوغلغی آلتنده مدافعهٔ قرآن ایچون اورتایه آتیلمشلردی . بیزانسك باربار مخلوقلری طرفندن مجاوربلده‌لرده‌کی اسلاملره روا کوریلن وحشتلر طوغرول بکك حسیات دینیه و انسانیه‌سنی تهییج ایدییوردی. آرتق فضله صبر و تحمل کوسترمه‌دی. هجرتك (٤٥٢) نجی سنه‌سنده شوکت اسلامیه‌نك اعاده‌سی ایچون قلیجه صاریلدی . بیزانس ایمپراطورینی وقتیله امرای اسلامیه‌دن (مسلمه بن عبدالملك) طرفندن انشا اولنان غلطه‌ده‌کی عرب جامعنی تعمیر و کشاد ایتمکه مجبور ایتدی . طوغرول بك روملره قارشی مظفریت کامله‌یه مظهر اولمشدی. فقط عمری ، موفقیتنك ثمره‌سنی اقتطاف ایتمکه مساعد اولمدی . سلجوق تورکلرینك اڭ بویوك، اڭ جسور و اڭ عادل بر باشبوغی اولان (آلب‌آرسلان) ی کندیسنه خلف براقه‌رق هجرتك ٤٥٥ نجی سنه‌سی رمضاننده حضور رحمانه کیتدی ! . .

آلب آرسلان خلقتك نادر یتشدیردیکی سپاهلردن ، تاریخك

[۱] خرافاتدن حقیقته عنوانلی کتابمزده باطنیه فرقه‌سیله غلاة شیعه حقنده تفصیلات واردر .

اندر قید ایتدیکی دهالردندی. تورك عرقی، آلب آرسلانلریله بحق افتخار ایده‌بیلیر. تاریخ اسلام، هجرتك بشنجی عصرینه عائد اولان داستان مفاخرینی آلب آرسلانه مدیوندر.

هجرتك (٤٢٠) نجی سنه‌سنده تولد ایدن آلپ آرسلان، سلجوق خانداننك الك نجیب بر سیماسیدر. تورکلرك باشبوغلغنی درعهده ایتدیکی مسعود کوندن آز بر مدت صوکره چین خاقانی، بیزانس ایمپراطورینی و روس قرالنی بارگاه شهامتنه عرض احترامه مجبور براقمشدی.

مورخ شهیر ابن‌اثیر مشار الیهدن بحث ایدرکن شو سطرلری یازییور: «آلب آرسلان خیرخواه، عدالت پرور، تدبیر امور خصوصنده بصیرتکار، عفتی نسبتنده دیندار بر ذات عالی تبار ایدی. کندی حقنده قناعتکارانی ایله مشهوردر. فقط، فقرا و بیچارگانه قارشی رحیم بر قلبه، سخی بروجدانه مالکدی. شجاعت و قهرمانلغی ایسه داستان عالم اولمشدر!...» آلب آرسلان صلحی سه‌وییور، فقط حربدن‌ده ییلمیوردی. علوجناب وانسانیت‌پرورلکی دشمنلرینك بیله تحت اعترافنده‌در. سرگذشت حیاتی نجیب بر دماغك تجلیات عالیه‌سیله مالامالدر. تورانك ایچری طرفلرنده بولنان تورك عشیرتلرندن هنوز اسلامیتی قبول ایتمه‌مش اولانلری دائرهٔ اسلامه ادخال صورتیله تورك برلکنك تأمینته چالیشماسی ملیت‌پرورلکنك، دیننه اولان صداقت و مربوطیتنك باهر بر دلیلیدر.

آلب آرسلان، عالم اسلامك شمالدن خرستیان اولان کورجستان قرالی، غربدن‌ده بیزانس ایمپراطوری طرفندن تهدید ایدیلدیکنی کوردیکی جهتله، بو ایکی جهتدن کله‌جك هجوملری طوردیرمق لزومنی

حس ایتمشدی . بر مدت اول اسلامه ادخال ایتدیکی عرق و دین قارداشلرینه مراجعتله معظم بر اوردو تشکیل و کورجستان اوزرینه یورودی . کورجستان ایمپراطوری یاریم میلیون خرستیانله تورکلری قارشولادی . وضعیت پك تهلکه‌لی ایدی . کوچوك بر انهزام تورکلرله برابر اسلامیتی‌ده سیلوب سوپوره‌بیلیردی. چونکه عالم اسلامده؛ آلب آرسلاندن صوکره؛ اسلامیتی مدافعه ایده‌بیله‌جك هیچ کیمسه یوقدی. وخامت احوالی جداً تقدیر ایدن آلب آرسلان اردوسنی جمع ایده‌رك مؤثر ومهیج بر نطق ایراد ایتدی [۱] . حکمدارلری قدر جسور و فداکار اولان تورکلر جانسپارانه هجوم ایتدیلر . نتیجه‌ده آلب آرسلان غلبه ایتمش اسلام عالمی شمالدن کله‌جك سیلابه بلادن قورتیلمشدی .

[۱] عسکرلر !

سزك کبی شجیع بر عسکرك حکمداری بولندیغمدن طولایی مفتخرم. ابتدای جلوسمده آفاق مملکتی قاپلایان اختلال بلوطلرینی بارقهٔ تیغ بسالتکزله رفع ایده‌رك وطنی محافظه ایتدیکز. بوکونکی کونده عالم اسلامیت قارشیمزده‌کی دشمنه حسام جهادکزی کوسترمکزی بکلیور . او حالده هم بحق وطنی محافظه ، هم‌ده اعلای لوای کلمة الله ایتمك کبی ایکی مقدس خدمتی ایفا ایلمش اوله‌جقسکز . دشمنمز چوقلق ایسه‌ده ایلك هجوم غضنفرانه‌کزه بیله طیانه‌میه‌جغنی بیلیرم . زیرا اونلر وطنلرینی دکل حیاتلرینی قورتارمقدن باشقه برشی دوشونمه‌ین برطاقم قورقاق آدملردر. سزایسه حیاتك مستعار اولوب شرفك جهاد اوغورنده جان ویرملك شرفندن عبارت اولدیغنی بیلن آرسلانلرسکز . ایشته قوماندانکز بوندن صوکره‌کی خطوه‌سنی میدان غزایه آتیور . شو قیلیجی طوتمقده اولان ألده قوت قالمینجه‌یه قدر اوغراشه‌جغم، دینی ، وطننی ، قوماندانتی سه‌وه‌ن آرقمدن کلسین ! [مشاهیر اسلام]

آلپ آرسلانك بو مظفریتی ، عائلهٔ اسلام آره‌سنه جسور ، صلابتلی ، صداقتکار بر عنصر داها ادخال ایلدی . تورکلرك غیرتیله کورجیلر قسماً مسلمان اولمشلردی .

تورك قهرمانی بو غائله‌یی بر طرف ایتدکدن صوکره بیزانس تهلکه‌سنك اوکنی آلمق ، مسلمانلری ومسلمانلغی قورتارمق فکریله سیواس وقیصری اوزرینه یوریدی . بو شهرلری استیلا ایتدی .

آلپ ارسلان آذربایجانده بولندیغی برصره‌ده ایدی‌که بیزانس قرالی (دیوژه‌ن رومانوس) ایله قرالیچه (اودوکیا) ، معهود اسپانیا قرالی قتولیك (فردیناند) ایله قرالیچه‌سی (ایزا بللا) یه بردرس وحشت ویرمك ، بر نمونهٔ خونین حاضرلامق اوزره ایکیوز بیك کشیلك براردو ایله بلاد اسلامیه‌یه تجاوز ایتمشلردی . بالذات بیزانس ایمپراطورینك تحت اداره‌سنده اولان بوجسیم اردو ، آنادولی وعراقی بیزانسه الحاق ایتمك ، بغدادی استیلا ایده‌رك خلافت اسلامیه‌یی اورتادن قالدیرمق ، جامعلره صلیب آصمق ، کبی برفکر ایله یورییورلردی !..

فقط بیزانس ایمپراطوری قارشوسنه چیقه‌جق آلپ آرسلانی حسابه قاتمه‌مشدی. اسلامیتك نه‌وخیم برتهلکه‌یه معروض قالدیغنی کورن آلپ آرسلان ، بیزانسلیلرك اوجسیم اردوسنه نسبتله براووج دینیله‌بیلن تورك قهرمانلرینه کووه‌نه‌رك میدان حماسته آتیلدی : ایمپراطورك ایکی یوز بیك عسکرینه مقابل آلپ ارسلان قرق بیك کشی ایله مقابله‌یه چیقمشدی .

ایکی اردو (ملاز کرد)ده تلاقی ایتدیلر. ایمپراطور رومانوسك طلیعه قوماندانلغنده روس قرالی بولنیوردی. آلپ آرسلان ایلك

حمله ده طلیعه یی پریشان ووروس قرالنی اسیر ایتدی. متعاقباً بیهوده قان دوکولمه سی ایچون - غالب کلدیکی حالده - ایمپراطوره صلح تکلیفنده بولندی.

فقط نجیب آلپ آرسلانك خصمی، فطرتاً، عائلةً سفیل بر آدم ایدی. هر نصلسه ایمپراطوریچه کندیسنی سومش، ایمپراطورلغه قدر چیقارمشدی. طالعنك بوجلوه سی، عرقلك ایجابات روحیه سندن اولان کبر ونخوتنی آرتیرمش، بالاپروازلغنی افراطه واردیرمش، کندیسنی پایتقاریالق جنتنه قابدیرمش ایدی. آلپ آرسلانك قان دوکمه مك یولنده کی انسانی تکلیفنی عنف وغرورایله رد ومصالحه یی تورکلرك پایتختی اولان (ری) ده عقد ایده جکنی بیان ایلدی. بو جواب (آلپ آرسلان) ی پك متأثر ایتمشدی. فقط، ائمهٔ حنفیه دن (محمد بن عبدالملك)، « بردینی مدافعه ایچون حرب ایدییورسك که الله اونی منصور قیله جغنی وعد بویورمشدر. بوتون عالم اسلامك دعاسی و قلبی سنك و عسکرکله برابردر. سن قان دوکمه مك ایستدك. قبول ایدیلمدی. ظفر بزمدر! » یولنده کی تسلیتکار افاده لرله آلپ آرسلانی تسکین ایتدی. او عصره یاقین برزمانده یاشایان بر خرستیان مورخ شو سطرلری یازییور: « رومانوس آلپ آرسلانك صلح تکلیفنی رد ایدنجه، تورك باشبوغی آرقه سنه بیاض بر لباس کیه رك جامعه کیتدی. جمعه نمازینك اداسندن صوکره عسکرینه خطاباً، ایسته ین کری دونسون! بوراده حرکتکزه مانع اوله جق بر سلطان یوقدر. بن ده سزك کبی برنفرم. الله، وطن یولنده ئولومه قوشیورم. شمدیدن بیاض کفنمی کیدم؛ دیه رك جامعدن چیقدی. آتنه بینه رك

دشمن اوزرینه یوریدی . قوماندانلریله عین روح و قناعتده اولان عسکرده کندیسنی تعقیب ایلدی [۱] ». چیلغین وقانلی برمحاربه باشلادی. آلپ آرسلانك اوردوسی عدداً پك ضعیف فقط احوال روحیه اعتباریله پك قوتلی ایدی . باشبوغلرینك جلادتکار حرکتی قوهٔ معنویه‌لرینی بوس بوتون آرتیرمشدی .

بو سایه‌ده ؛ تفوق عددی‌یه رغماً ؛ غلبه آلپ آرسلانه توجه ایتمشدی : مغرور ایمپراطور معیتنده‌کی امرا و قوماندانلر ایله برلکده تحت اسارته دوشدی . وقعه ، تورك و اسلام نجابتك پاریلقاریالق و خرستیان روحنه تفوقنی کوستره‌جك بر طرزده نتیجه‌لندی: آلپ آرسلان ، مغرور ایمپراطوری اکراملر ، التفاتلر ایله استقبال ایتدی. حیاتنی باغشلادی ، کندیسنی مطیباً پایتخته اعزام ایلدی . تورکلرك قهرمانلغی هم آنادولی‌یی ، هم اسلامیتی قورتارمشدی . آلپ آرسلان آنادولی‌نك بر تورك و اسلام ایلی حالنه کلسنی تأمین ایتدکدن صوکره اداره‌سنی عمجه‌زاده‌سی (قوتلومش) ك اوغلی (سلیمان) تودیع ایلدی. سلیمان باباسنك دهای علمیسی [۲] نسبتنده مدبر ، عمجه‌زاده‌سی آلپ آرسلانك شهامتنی آکدیره‌جق درجه‌ده شجیع بر تورك امیری ایدی . مرمره و بحر سفیده قدر امتداد ایتدیردیکی مملکتنی عدالت و شفقتله اداره ایتمش ، خرستیانلق سیلابه سنه قارشی حیرت انکیز بر قهرمانلقله اسلامیتك مدافعه‌سنه چالیشمشدر . آلپ آرسلان برطرفدن خارجی دشمنلری

---

[۱] ابوالفرج غریغوریس . تاریخ مختصر الدول . ص ، ۳۲۲

[۲] سلجوقك طورونی و سلیمانك پدری اولان (قوتلومش) عالم ، فاضل ، بالخاصه علم هیئتده ماهر بر ذات ایدی .

امحا ایتدیکی کبی دیکر طرفدنده باطنیلك ، خارجیلك کبی مذهبلرك انتشـار ایتمه‌ملرینه غیرت ایله‌یوردی . آلب اسلانك اسلامیته اولان خدمات عالیه‌سنی درین برحس تقدیر ومننله استخبار ایدن مکه‌شریفی (محمد بن هاشم) ، خطبه‌ده تورك قهرمانك اسمنی ذکرومظفریتنه دعا ایتمك صورتیله عالم‌اسلامك حسیات منتدارانه‌سنه ترجمان‌اولمشدی. آلب آرسلان هنوز قرق یاشنده ایکن خائن بر خنجرك هدف‌اهانتی اوله‌رق هجرتك ٤٦٥ نجی سنه‌سی ربیع‌الاخرینك اونجی‌کونی شهیداً ارتحال ایتمه‌مش اولسیدی اسلامیته داهاپك‌چوق‌خدمتلر ایفا ایده‌جکی شبهه‌سزدی . قبری خراسانده کائن مشهور (ری) شهرنده‌در [۱] .

آلب آرسـلانك وفاتی مسـلمانلق و تورکلك عالمنده پك درین بر بوشلق آچمشدی . شایان شکراندرکه خلفی ملکشاه ، بو بوشلغی طولدیره‌جق قدر بویوك بر سیما ایدی . ملکشاه دوری بویوك تورك سلطنتنك الك شانلی بر عصریدر : شرقاً چینه ، غرباً بحر سـفیده ، شمالاً کورجستانه ، جنوباً یمنه‌قدر امتدادایدن تورك ایمپراطورلغنك هرطرفنده سعادت ورفاه حکم‌سورییور ، علم‌وعرفان تجلی‌ایدییوردی.

بیزانس ایمپراطوری (نیکه فوروس) ملکشـاهی متبوع اعظم طانیه‌رق سنوی معین بر جزیه اعطاسنه مجبور قالمشدی . آنادولی‌ده ملکشاه‌نامنه اجرای حکومت ایدن (سلیمان) ، روملرك الینه‌کچمش اولان (انطاکیه) یی تکرار ضـبط ایده‌رك برج وبارولرینه اسـلام سـنجاغنی رکزه موفق اولمشـدی . آماسیه‌یی مرکز اتخـاذ ایدن

[۱] مورخ هامه‌رك روایتنه نظراً آلب آرسلانك مزارینه شـو کتابه حك ایدیلمش ایمش : (آلب‌آرسلانك عظمت آسمان‌پیاسنی کورمش‌اولانلر ! باقکز ؛ او ، شمدی طوپراق آلتنده‌در !) .

(دانشمندیه) تورکلرندن (غازی احمد خان) ایسه شمدیکی سیواس ، خرپوت ، ارضروم ، طربزون ، آنقره ، قسطمونی ولایتلرینك حاوی اولدیغی قطعه‌یی ضبط ایده‌رك دین اسلامی اورالرده تأیید ایلمشدی . احمد خان ، اوتوز سنه آنادولی‌ده جهادایله اوغراشمش ، آنادولینك اهالیٔ قدیمه‌سندن اولان و نسطوری مذهبنده بولنان (بجنك تورك) لرینه دین‌اسلامی قبول ایتدیرمکه موفق اولمشدی .

ملکشاهك هنوز کنج دنیله‌جك بر سنده ارتحالی (مشارالیه اوتوز دوقوز یاشنده وفات ایتمشدر) بویوك تورك دولتی تشتت و انحلاله اوغراتدیغی کبی ، آز بر مدت صوکره شرقی صارصه‌جق مدهش صدمه‌لره قارشی مسلمانلغی‌ده استنادسز براقشدی .

اهل صلیب قارشوسنده تورکلر

ملکشاهك وفاتندن دورت سنه صوکره ایدی‌که غربدن چیلغین بر وحشت فورتنه‌سی ، بی امان برتعصب قاصیرغه‌سی قوپمش، بوتون دهشتیله شرق اوزرینه آقمشدی . اهل صلیب باربارلقلرندن بحث ایتمك ایستیورز [۱] :

آسیایی وحشت قانلرینه بوغمق اوزره خرستیانلق عالمنك هر طرفندن هجوم ایدن باربارلره قارشی شرق عالمنده اسلامیتی مدافعه‌ی مسلمانلری حمایه ایده‌جك بویوك برقوت مفقود ایدی . بویوك تورك دولتی انقسامه اوغرامش ، بغداد خلافتی بوس‌بوتون سونمش، مصر بر هرج و مرج ایچنده چالقانمقده بولنمش ایدی . مع‌مافیه متشتت بر حالده بولنان تورکلر بوسیلابه‌یه قارشی قویمق جسارتنی کوستردیلر . اسلامیتك بقا و تعالیسنه چالیشمق عزمیله داها معتصم دورنده میدان حماسته آتیلان توران قهرمانلری تهلکه‌دن تهلکه‌یه قوشمشلردی. بو دفعه خاندان‌پرنسلرینك حرصلری و پوست غوغالری‌یوزندن وحدت و سطوتلرینی غائب ایتمش اولمقله برابر ، خرستیان استیلاسنه قارشی

[۱] خرستیانلق دنیاسنك اسلاملق عالمنه آچدیغی او مدید محاربه‌لره اشتراك ایدن آوروپالیلر باشلرینه قیرمزی خاچ طاقدقلرندن کندیلرینه (اهل صلیب Croisades) نامی ویریلمشدر .

ینه قسم قسم میدان شهامته آتیلمقدن چکینمه‌مشلردی . تورکلر ، اسلامك مدافعه وتأمین بقاسی ایچون آتشه ، صویه ، فلاکته آتیله‌رق کندیلرینی محوایتمش فقط اسلامیتی قورتارمشلردی . بودفعه‌ده اویله یاپه‌جقلردی . تاریخك بوتون بو مدهش ماجرالرینك تدقیقی کوستریبورکه تورکلرك مدافعه ولشر دین خصوصنده‌کی فداکارلقلری اقوام اسلامیه‌نك جمله‌سنه فائقدر . بوفاقیت سببیله‌درکه تورکلر بحق اسلامیتی بنمسه‌مش، اونی بردین ملی صورتنده تلقی ایتمشلردر. اهل صلیب هجوملرینه قارشی تورکلرك پولاد سینه‌لری تقابل ایتمه‌مش اولسیدی، بوکون آسیای اسلامینك سیماسی بوس‌بوتون باشقه بررنك عرض ایده‌جکدی !.. تاریخك شانلی صحیفه‌لری تورکلرك بوخدمتنی ابدیاً تبجیل ایده‌جکدر !

* * *

میلادك (١٠٩٥) نجی سنه‌سی تشرین ثانیسنده (قله‌رمون)ده پاپا ایکنجی (اوربه‌ن Urbain)ك تحت ریاستنده انعقادایدن برمجلس، خونین برماجرا اساسلرینی حاضرلامش، شرقله غربی، اسلام‌دنیاسیله خرستیانلق عالمنی چارپشدیرمق کبی مدهش بردرامك باشلامسنه‌قرار ویرمش، اراضیٔ مقدسه‌یی (قدس) غصب ایتمش اولان دینسزلرك (مسلمانلرك) علیهنه عمومی برجهاد ترتیباتی احضار وبوتون خرستیانلری بوجهاد مقدسه دعوت ایلمشدی. دینسزلر علیهنه حرب مقدسه اشتراك ایده‌جکلرك دوغریجه جنته کیده‌جکلری کوکده‌کی عیسی‌نك یرده‌کی لایخطی وکیلی طرفندن اعلان اولنمشدی .

(پیه‌رلرمیت Pierre L'ermite) نامنده سرسری ومتعصب

.پاپاس، پاپانك بووعدینی بوتون آوروپایه نشر ایتمك ایچون مرکب
.وار اوله‌رق کوی کوی طولاشمغه باشلادی. پیه‌رلرمیت کنجلکنده
.سکرلکه کیرمش، سفالت اخلاقیه‌سی ایجاباتی اوله‌رق یوزقیزارتیجی
.رکذشتلر کچیرمش ، بالآخره عسکرلکی براقه‌رق فحشیات عالمنه
.آتیلمش برسرسری ایدی . برمدت صوکره ؛ اوعصرك بوتون
خلاقسز سرسریلری کبی، اوده رهبان صنفنه انتساب ایده‌رك کیزلی
.کیرلی کناهلرینی اسلام قانیله ییقامق سوداسنه دوشمشدی.
پیه‌رلرمیت ، هریرده بر (حواری) کبی استقبال ایدیلیوردی .

جهالت وتعصبله سرمست اولان خرستیانلق عالمی ؛ بر یوزنده تك
.ردینسز (مسلمان) براقمه‌مق عزمیله؛ قودورمش برسیلابه کبی اسلام
.نیاسی اوزرینه ییقیلمغه باشلامشدی. (الله بویله ایستیور !..)
.غلغله‌سیله آوروپانك کوبکندن قوپان بوانسان کتله‌سی ایچنده ،
.روت ارثیه‌دن محروم کنجلر ، سفاهت عالملرنده فلس احمره محتاج
.قالمش سینیورلر ، مسلمان مالنی یغما ایتمك حرصیله تیتره‌ین چاپوجیلر،
.ارض مقدسی دینسزلردن قورتاره‌جقلرك طوغریجه جنته کیده‌جکنه
.ایمان ایدن قادین ، ارکك ، چوجوق کبی آلای آلای متعصبلر ،
.خلاصه، مسلمان قانی ایچمك جنتنه طوتولمش چشید چشید مخلوقلر،
.قانه بویانمق حرصیله قودورمش سفیل جانیلر بولنیورلردی .

(کوستاولوبون)ك دیدیکی کبی : « بارباربرعالم، حاطرهٔ تجیلی
.صحایف تاریخه شرف بخش اولان یوکسك برمدنیتی تخریبه
.قوشیوردی [۱] . » بعضی کویلر بوس بوتون بوشالمشدی . زواللی
.کویلیلر ارض مقدسدن طوغریجه جنته کیده‌جکلرینه ایمان

(1) Gustave le Bon, La civilisation des Arabes.

ایدییورلردی. یولده بیکلرجه معجزه‌لر کورولیور، هرخطوه‌ده هاتف
صدالری طویولیوردی !..

ایلک قافله‌نک باشنده بیه‌رلرمیت ایله شـوالیه (زوکور
غوتیه Gauthier sans avoir) بولنیوردی. سیلابه تعصب بلغارستان
قدر بلا حادثه آقه‌بیلدی. فقط بلغارلر کچدکلری یرلری قورو
بوسیلابه یول ویرمک ایسته‌مدیلر. عیسی‌نک صادق ودیندار قوللاری(
دین قارداشلری اولان بلغارلره‌ده هجوم ایتمکدن چکینمه‌دیلر: شهرلر
یغما، عاجزلر قتل ایتدیلر. بلغارستانی آل قانلره بویادیلر ونهایت
سیلابه بلا بوغاز ایچلرینه قدر طایاندی. استانبول ایمپراطور
(آلکسیس غومنن) پایتختنی قورتارمق ایچون بونلری کمیلر
آناطولی‌یه کچیردی.

مسلمانلغی یر یوزندن قالدیرمق حرصیله آسیایه آیاق باصا
بویوز بیک کشیلک وحشت آلاینک ایلک هدف هجومی فلاکتز
آناطولی تورکلری اولدی. بحر سیاه ساحللرندن آقان صلیبیون
دانشمند تورکلرینک معموربلده‌لرینی یاقوب ییقمق صورتیله(اماسیه)
قدر کلمشلردی. احمد خانک اوغلی وخلفی (اسماعیل خان) ای
قیمتدار قوماندانی (ایلتکین) غازینک خداپسند حماسلری بوایلک
قافله‌یی طوردیره‌بیلمشدی. بواثناده ایدی که تورکلرک (ژان دارق)
اولان (غازیه عایشه) دینی ، وطنی ، استقلالی قورتارمق عشقی
اوردونک باشنه کچمش ، الک مشهور قوماندانلری حیرتده براقه‌جق
شجاعت ومهارتیله بوایلک سوری‌یی رجعته مجبور ایتمش، بک حقل
اوله‌رق (غازیه) عنوانی آلمشدی !...

(کلیک) ه چیقان اهل صلیب ایسه سلجوق تورکلری

شولاشمشدی. (ازنیق) کولی ایله (پازار کوی) ی آره‌سنده
وعبولان محاربه‌ده تورکلر، اهل صلیب پیشدارلرینی بوزمشلردی.
ط آرقه‌دن بك قوتلی سوریلر کلیوردی. پاپاسلرك تلقیناتیله
کانه‌لرینی ، اموال واشیالرینی صاته‌رق شوالیه‌لری تجهیز ایدن
وقه‌لر ، قونتلر ، بارونلر مدهش برکین وانتقامله مسلمان
سه‌رك جنته کیتمك ایچون آناطولی طوپراقلرینه آیاق
مشلردی [۱] . (پارس - لوره‌ن) دوقه‌سی (غودفروا) ،
اطولی‌یی آل قانلره بویامق اوزره یدی یوز بیك کشیلك براوردو
، (پیه‌رله‌میت) ی تعقیب ایدییوردی . بو کروه ، (۴۹۱) سنه‌سی
ارنده (قاضی کوی) نده اجتماع ایده‌رك غربده‌کی سلجوق
رکارینك مرکز حکومتلری اولان (ازنیق) اوزرینه یوریمکه
ار ویردیلر. استانبول ایمپراطورینك عسکرلری‌ده بونلره التحاق
شلردی . یدی یوزبیك بارباره قارشوسنده یوزبیك تورك مجاهدی
ی کون قهرمانانه میدان محاربه‌سی ویردیلر . صوکره بالضروره
ازنیق) قلعه‌سنه چکلدیلر . اهل صلیب بر طرفدن قلعه‌یی محاصره
یش ، دیکر طرفدنده جوارده‌کی کویلره یاییله‌رق تصادف

[۱] پاپاسلر ، جاهل ومتعصب زادکانی حرب مقدسه تشویق ایدرکن
لرك مالکانه‌لرینه قونمق کبی خفی بر أملده تعقیب ایدییورلردی . قونتلر،
ونلر ، دوقه‌لر ، جنتی قازانمق ایچونماللرینی ، پاره‌لرینی ، مالکانه‌لرینی
ندن چیقاره‌رق فلس احمره محتاج قالیورلردی . اونلری بو فدا کارلغه
ویق ایدن فتان پاپاسلر ایسه مالکانه‌لری برر برر صاتون آله‌رق ثروت
امان صاحبی اولیورلردی. اهل صلیب سفرلری مناسبتیله‌درکه آوروپاده
لك و اراضینك قسم کلیسی ، رؤسای روحانیه‌نك یوز قیزارتان سفاهتلرینه
ف ایدیلك اوزره ، کلیسالره کچمشدر .

ایتدکلری ارککلری ، قادینلری، چوجوقلری ، اختیارلری قیلیجدن
کچیرمکه باشلامشلردی. صلیبیون، کسدکلری معصوم باشلری آتلرینك
بویونلرینــه آصه‌رق محاصره ساحه‌سنه قوشیور ، بو بدبخت باشلری
قلعه ایچنه آتمق صورتیله محصورلره آوروپا خونخوارلغنك نمونه‌لرینی
کوستریورلردی .

بو تاریخده استانبول ایمپراطوری اولان (آلکسیس غومنن)ك
قیزی (آن غومنن) پدرینك تاریخ حیاتنــه دائر یازدیغی اثرده
خریســتیان آوروپانك حرب مقدس (۱) مجاهدلرینی شو فقره ایله
تصویر ایدییور :

«حرب مقدس مجاهدلری، تصادف ایتدکلری تورك چوجقلرینی
بوغازلایور ، پارچالایور ، آتلرینی کباب ایده‌رك ییورلری ! . . .
مسلمانلری باربارلقله اتهام ایدن آوروپالیلری کندی دینلرندن اولان
وحرکتلرینه فعلاً اشتراك ایدن بر ایمپراطورك قیزی ، بویله تصویر
ایتمشدی !..

ازنیق محصورلرینك فوق‌البشر قهرمانلغی ، دشمنك کثرتی ،
ارزاقك ندرتی ، امدادك فقدانی یوزندن هیچ بر ثمره حاصل
ایتمیوردی . اهل صلیب تاریخنی یازان (میشو) ازنیق‌ده محصور
قالان تورکلرك قهرمانلغنی کوسترن شو فقره‌یی قید ایدییور :

« محصورین آره‌سنده اوزون بویلی ، فوق‌العاده قوتلی بر مسلمان
حیرت بخش بر خارقهٔ جسارت کوسترمشدر . جسور تورك اهل صلیب
افرادینی بر بری آرقه‌سندن قلیجدن کچیرییوردی. وجودی اوقلرله دلیك
دلیك اولدیغی حالده او ینه متصل قهرمانلق کوستریوردی، الك نهایت
هیچ بر شیدن قورقمدیغنی کوسترمك اوزره قالقانی آته‌رق کوکسنی

آچیق برصورتده قلعه‌نك دیبنده‌كی اهل صلیب اوزرینه غایت بویوك طاش‌پارچه‌لری فیرلاتیوردی. صلیبیون هیچ‌برشیئه مقتدراوله‌میه‌رق و شجیع آدمك ضربه‌لری آلتنده خاکه یووارلانیورلردی !... » امدادسزلق محصوریتی شهری بیزانس ایمپراطورینه تسلیم ایتمکه مجبور براقدی. وحشت‌اوردوسندن برقسم (سیمیون) قومانداسنده کذرکاهنه انواع مظالم وتخریبات ایقاع ایده ایده (آنقره) اوزرینه یوروبه‌رك شهری ضبط ایتدی . آماسیه‌ده اقامت ایدن دانشمند حکمداری (اسماعیل‌خان) قیصری والیسی (کومشتکین) ، آنقره والیسی (فتح خان) کبی قوتلی مجاهدلریله برلکده (سیمیون) اوزرینه هجوم‌ایده‌رك (چوروم) جوارنده قهار برمظفریت‌قازانیلدی. اهل صلیب أوردوسنك بویوك قسمی ایسه (آنطاکیه) اوزرینه یورومشدی . بوقوته قارشو طورمق وظیفه‌سی‌ده‌قونیه حکمداری قیلیج آرسلان) ه توجه‌ایدیپوردی. اثنای راهده تورکلر قتل عام ایدیلیور ، قصبه‌لر نهب وغارت اولینیوردی . چوجوق، قادین هیچ بر فرد قتل عامدن قورتیله‌میوردی .

قیلیج آرسلان بوسیلابه‌یی (اسکیشهر) جوارنده قارشولادی . ایلك حمله‌ده غالب کلدی. فقط ، ئولدیریلنلرك یرینی بیتمز، توکنمز کوریلر طولدیریپوردی. بوکثرت تورکلری بی‌تاب براقدی . قیلیج آرسلان کیجه میدان حربی‌ترك و آرقه‌ده‌کی أکینلری یاقه‌رق رجعت ایتمکه مجبور اولدی !...

اهل‌صلیب‌بارهارلری میدانی‌بوش بولنجه، جرادبلاکبی آناطولی‌یه طاغیلدیلر . اسکیشهر حوالیسنده بوغازلادقلری معصوم تورکلرك عددی یکرمی اوچ بیکی متجاوز ایدی . برقسمی قرەمان طاغلرینی

آشه‌رق (چوقور اووا) یه اینديلر. برقسمی‌ده (کورون) طاغلرینی چکه‌رك (البستان) ه کیتدیلر. قسم کلی ایسه عینی روش وحشتکارانه ایله (انطاکیه) اوکنه مواصلت و شهری محاصره ایلدی . انطاکیه محافظلغنده آلب آرسلانك حفیدی (باغیسیان) بولنیوردی . محاصره دوقوز آی دوام ایتدی. قهرمان تورکلر، صوك نفرلرینه قدر شهامتله مدافعه‌یه قرار ویرمشلردی .

صلیبیون، کچدکاری یرلرده‌کی بلده‌لری یاقوب ییقمش، هر طرفی خرابه‌زاره چویرمش اولدقلرندن ، محاصره‌نك امتدادی آره‌لرنده شدتلی قحط ظهورینی انتاج ایتدی. وحشیلر ییه‌جك تورك ومسلمان بوله‌مینجه، بر برلرینی ییمکه باشلادیلر. رؤسادن (تانقره‌د Tancréde)له (بودوین Bauduin) محاصره‌دن واز کچه‌رك یغما کرلك ایتمك اوزره آناطولی ایچرینه یاییلدیلر . راست کلدکاری تورکلری بوغازلیور ؛ تصادف ایتدکاری کویلری یاقیورلردی . آلتی آیلق چوجوقلر بیله بو وحشتدن قورتیله‌میورلردی !...

ارض اوزرنده تك برمسلمان براقامق عزمیله آوروپادن قالقه‌رق آسیا اوزرینه یوکله‌نن بو باربار کتله‌سی ، ایلك مرحله‌ده تورکلره قارشولاشمش، منفور آمللرینك تحققنه تورکلر طرفندن ممانعت ایدیلمش اولدیغی ایچون او کوندن اعتباراً تورکلره قارشی انطفا ناپذیر بر کین وخصومت بسلمکه باشلامشلردی. اك چوق وحشتی تورکلره کوسترمش اولملری بوندن نشأت ایدیوردی .

آنطاکیه‌دن حیرت انکیز برقهرمانلقله خروج ایده‌رك یدی‌یوز بیك کشی‌یه هجوم ایتمك جسارتنی کوسترن تورکلر ، بیتاب قالینجه‌یه قدر چارپیشمشلردی . فقط نهایت تاب وتوانلری کسیلدی. صلیبیون

أله کچیردکلرینی بر بر بوغازلایه‌رق باشلرینی مزراقلر اوزرنده تشهیر ایدییورلردی. بو وحشتلر یالکز دیریلره تطبیق ایدیلمکله قالمایوردی. اسلام مزارلقلری‌ده آلت اوست ایدیله‌رك طوپراقلرك سینهٔ صموتنه کومولان بیك بش یوز قوری قفاده مقبرلرندن چیقاریله‌رق آیاق آلتلرینه آتیلمشدی [۱]. قحط و غلا آرتدقجه حریفلرك کین و وحشتی‌ده اونسبتده تزاید ایدییوردی. بوتون بر قطعه‌یی برندن اوینتاته‌رق دنیایی قان طوفانلرینه غرق ایدن سفیل پیه‌رلرمیت بیله آجلغه تحمل ایده‌میه‌رك قاچمق ایستدی. فقط یاقالانه‌رق (تانغره‌د) ك حضورینه کوتورولدی. تانغره‌د، بووحشت مرتبنك قفاسنه برقاچ تفك دیجکی ایندیرمکله اکتفا ایتدی!...

مورخ (میشو) دینداشلرینك وحشتنی کوسترن شوهائله‌یی نقل ایتمکده‌در: «انطاکیه‌ده‌کی سلجوق امرینك بدبخت و معصوم اوغلی

[۱] غربك، میلادك ۱۰۹۶ تاریخنده بوتون وحشتیله فوران ایدن بو منفور روحی عصرلرك تعاقبنه رغماً، حالا یاشامقده‌در. بالقان حربی اثناسنده بلغارقرالی (فردیناند) ك بیانامه‌سنك، متارکه‌دن صوکره (ونیزه‌لوس)ك نطقلرینك (پیه‌رله‌رمیت) خطابه‌لری قدر صمیمی برتصویب ایله دیکله‌نیلمش اولمسی، اولجه روم ایلی‌ده، متارکه اثناسنده‌ده آناطولی‌ده تورك مسلمانلره قارشی روا کوریلن وحشتلرك غرب عالمنده هیچ بر تأثیر حاصل ایتمه‌مسی بوروحك حالا عین‌زندکی‌ایله غربه حاکم اولدیغنی کوسترن اك قوتلی دلیللردر. اساساً (آلنبی) نك قدسه کیریشی‌ده انکلتره پارلمنتوسنده براهل صلیب ظفری کبی تبجیل ایدیلدیمی؟ بو اوزون عصرلرك کذارشیله ده کیشه‌ن برشی وارسه اوده (۱۰۹۶) ده اهل صلیب اوردولرینه قارشی اسلامی و بیت‌المقدسی عرب، تورك و کورد متفقاً مدافعه ایتمش اولدقلری حالده (۱۹۱۵) ده‌کی اهل صلیب آل هاشمك (ابولهب) ی اولان (حسین) ایله خائن اوغوللرینی کندی یاننده بولمش، قدس شریفی انکلیز حاکمیتی آلتنه صوقان اوردو، موفقیتنی تأمین ایدن اهانتکار مظاهرتی انکلیز آلتونی اللهك قرآننه ترجیح ایدن برقسم عربلرده بولمشدر!.

اهل صلیب عسکرینك الینه دوشمشدی . طالعسز چوجوغی تویلری اورپرتن بر وحشتله جندره آلتنه صوقدیلر . بر آی دوام ایدن دور تعذیب ، هر کون باشقه بر اشکنجه‌ایله کذران ایدیپوردی . معصوم چوجوق ، اك نهایت انطاکیه سوورینك آلتنده اقرباسیله ، شهرده محصور اولان خلقك کوزلری اوکنده بربارانه بوغازلاندی !... »

تورکلر بوتون بویاپامادقلرە قارشی شهامت و نجابتله مقابله‌ایدیپورلردی. حالبوکه تورکلرك علوجناب و ثباتکارلغی باربارلری بوش بوتون چیلدیرتیپوردی !... خائن وملعون برألك اهانتکار ترتیباتی اولمسیدی انطاکیه‌نك ضبط ایدیلمك احتمالی یوقدی . شهرداخلنده بولنان (ره زبه) ویا (فیروز) اسمنده خائن برارمنی ، صلیبیون رؤساسیله مخابره‌ایده‌رك قرارلاشدیریلان ترتیبات موجبنجه کیجه وقتی سوردن برچوق ایپ مردیونلر صارقیتدی. صلیبیون بوسایه‌ده‌قلعه‌ایچنه کیره‌رك قوله‌لرده‌کی محافظلری قتل و قلعه قاپوسنی کشاد ایتدیلر : اورتالق محشر نمون بر منظره آلمشدی . ئولدیریلن تورکلرك قانلرندن سوقاقلرده سیلابه‌لر حاصل‌اولمش ، قادین ، ارکك‌لااقل‌اون‌بیك مسلمان‌بوغازلانمشدی!.. صلیبیونك عقورانه حرکتلرینی تصویر ایچون (وحشت) کلمه‌سی پك آز بر معنا افاده ایدر : محارب ، غیر محارب ، قادین ، چوجوق ، اختیار اوکارینه کلن هر کسی ئولدیرییور ، هر شیئی یغما وتخریب ایدیپورلردی [۱] .

بوتون بو وحشتلر طیش قلعه‌ده اجرا ایدلمشدی . چونکه تورك قهرمانلرینك کزیده بر قسمی ایچ قلعه‌یه چکیله‌رك اوراده بر خط مدافعه تأمیننه موفق اوله‌بیلمشلردی . قلعه‌نك سقوطندن اوچ کون

[۱] GustaVe Le Bon

صوكره ایدی‌كه ایران سلجوقیلرینك حكمداری (بركیارق) طرفندن تورك قهرمانی و موصل امیری (كربوغا) نك قوماندا‌سی آلتنده سوق ایدیلن ایكی‌یوز بیك كشیلك براوردو انطاكیه‌اوكارینه مواصلت ایلدی . بو اوردوده ملكشاهك یكنی (تتش اوغلی دقاق) ، سنجار بكی (آرسلان طاش) و (آرتق اوغلی سقمان) كبی بویوك قوماندانلر بولینیوردی . اهل صلیب بو مهیب قوت قارشوسنده شاشیره‌رق ایچ قلعه‌یه هجوم ایتمك جسارتنی كوستره‌مدیلر . كربوغا ، صلیبیونك خارجله اولان مناسباتنی قطع وقلعه‌یی شدتله تحت محاصره‌یه آلدی . ایچ قلعه‌ده‌كی قهرمانلرده حیاتلرینی بهالی صاتمق ایچون اك بویوك فداكارلغی اختیاردن چكینمیورلردی . ایكی قوت آره‌سنده أزیلن صلیبیونی قحط وغلا داهامدهش برصورتده تضییق ایدییوردی .

مورخ (میل) وقعه‌یی تصویر ایدركن شو فقره‌یی یازییور : « اهل صلیب اوردوسنده بو اثناده حیوانات لاشه‌سی علناً ییلور ، انسان أتی‌ده كیزلیجه اكل اولنوردی !... » . اهل صلیب تاریخی یازان مشهور (میشو) ده قحطك شدتنی شویله تصویر ایدییور : « قحط و غلا اوقدر شدتلی ایدی‌كه آوروپالیلرك ، قالقانلرینك ، قوندوره‌لرینك كوسه‌له‌لرینی صیجاق صوده یموشاته‌رق ییدكاری كوریلیوردی . بونلرده بیتنجه سفالت پك مدهش برحال كسب ایتدی . پرنسلر ، سینیورلر بیله آجلغك شدت طاقتفرساسیله قاپی‌قاپی اكمك دیلنمكه باشلادیلر !... » آچلقدن بیتاب قالان صلیبیون مأیوسانه برحربه كیریشدیلر . پاپاسلر كرامتلر نقل ایدییور ، جناب حق طرفندن خرستیانلرك غلبه‌سی ایچون اغزا‌لو ، ملكلر كوندریلدیكنی سویلیورلردی . بر طرفدن یأس دیكر طرفندن جهل و تعصبك

مولودی اولان امید کبی ایکی قوته استناد ایدن صلیبیون تورکلر اوزرینه هجوم ایتدیلر. محاربه پك خونین اولدی. قیلیج آرسلانك قهرمانلغی ده فائده ویرمدی. تورکلر یوز بیك کشی شهید ویره‌رك مغلوب اولمشلر، اهل صلیب ده دورت یوز اللی بیك کشی غائب ایده‌رك غالب کلمشلردی!...

کربوغایه غلبه ایدن صلیبیون ایچ قلعه‌یی ده ضبطه موفق اولمشلردی. آرتق وحشت و خونخوارلق تصویر و تصورك فوقنه چیقمشدی. صلیبیون، انطاکیه ده بر تورك قالینجه‌یه قدر قتل عام ایتدکدن صوکره ینه تورکلرك اداره‌سنده بولنان (معرة النعمان) اوزرینه یورودیلر. بو بدبخت شهرك ضبطی متعاقب ارتکاب اولونان وحشتلری، وقعه‌ده حاضر بولنان حضرت عیسی‌نك وکیلی (!) (راهب روبر ـ Robert le moine) انسانی هیچ بر تأثر طویمقسزین عمیق بر حظ درونی ایله شویله تصویر ایدییور: «بزمکیلر (اهل صلیب) یاورولرینی آرایان آرسلانلر کبی سوقاقلره، میدانلره، طاملره قوشیور، بولدوقلری چوجوقلری، کنجلری، بلی بوکولمش اختیارلری، پارچه پارچه دوغرابیورلردی. هیچ برفرده مرحمت کوستریلمیوردی. آز زمانده چوق تورك اولدیره‌بیلمك ایچون بر چوق انسانلر هپ بردن ایپه آصیلیورلردی. او، نه حیرت بخش منظره، نه عجیب معجزه ایدی که: بر آنده بیکلرجه انسانلر قتل اولندقلری حالده هیچ بری طرفندن ذره قدر مخالفت کوستریلمیوردی!... بزمکیلر (صلیبیون) بولدقلرینی یغما ایدییور، مقتوللرك قارینلرینی دەشەرك بر چوق آلتونلر چیقاریورلردی. شهرك بوتون سوقاقلرنده سیل کبی قانلر آقیوردی. هرطرف انسان لاشه‌لریله طولمشدی. اولومه محکوم

بصیرتسز خلق آره‌سندن تك برفرد بیله خرستیان دینی قبول ایتمه‌مشدی. اوته‌ده‌بری‌نه کیزله‌نن اشخاص بوله‌رق سرایك آولوسنه جمع ایدیلدی. (بوهه‌موند Bohémond) ایچلرنده‌کی اختیارلر ککلرله قادینلرك، ایشه یارامیه‌جق بر حالده خسته وضعیف اولانلرك قتلنی امر ایتدی. کنج ودینج اوغلانلرله دلبر قادینلر صاتیلمق اوزره انطاکیه‌یه کونده‌ریلدی. تورکلر حقنده تطبیق ایدیلن بوقتل عامه کانون اولك اون ایکنجی بازار کونی باشلانمشدی. فقط بر کونده ایش بتمدیکندن بزمکیلر (اهل صلیب) ایرتسی کونلرده قتل و افنایه دوام ایتدیلر!.. [۱]»

بر یوزیکزه طوقات اورانه دیکرینی‌ده چویریکز! امرینی ویرن عیسی نامنه ارتکاب اولنان وحشتلری، خلقه رحم و شفقت یوللری کوسترمکه مأمور اولان وکیل یسوع ایشته بویله تصویبکار برلسانله تصویر ایتمکده‌در. بو سطرلری تیتره‌مه‌دن اوقویه‌بیلمك ایچون انسان روبر کبی بر پاپاس وجداننه مالك اولملیدر؟!....

معرة النعمانده قتل ایدیلن مسلمانلرك یوز بیکی متجاوز اولدیغی خرستیان مورخلردن مشهور (میل) ك تحت اعترافنده‌در. صلیبیون معرة النعماندن صوکره قدس اوزرینه یورودیلر. آوروپادن چیقدقلری وقت برملیونه قریب اولان بووحشت اردوسی قدس پیشکاهنه واصل اولدقلری زمان یکرمی بیك کشی‌یه اینمشدی!... قهرمان تورکلر؟ بوتون تشتتلره رغماً؛ محو اولمه‌یی کوزه آله‌رق بو سیلابه‌یه قارشو طورمش، برملیونی یکرمی بیکه ایندیرمشلردی. او اثناده تورکلرك باشنده بر آلب ارسلان ویا بر ملکشاه، بوله‌رق وحدت اداره‌یی

[۱] کوستاو لوبونك (مدنیت عربیه تاریخی) عنوانلی کتابندن اجمال ایدیلمشدر.

تأمین ایتمش اولسیدی ، بو سیلابه‌یی طوردیره‌جقلری شبهه‌سزدی . ناسیل که قانلی ماجراله مشهراولان شوزمانده، داهاایکی سنه‌اول عینی روح وعینی وحشتله عینی مبارك طوپراقلری معصوم تورك قاننه بویامغه مأموراولان صلیب اردوسنی بویوك قوماندانلرك صمدانی عزم ودهالری طوردیردی ونهایت قهرایتدی. فقط، اوهنگامده تورکلرك باشنده آلب آرسلان روح وعزمنده برباشبوغ بولنمدیغی کبی اسلام وتورك عالمی دهمدهش برآنارشی ایچنده یوزبیوردی. عالم اسلامك بوحال پریشانیسی یوزندن صلیبیون ، اورتالغی قان دریاسنه یانغین ساحه‌سنه چویره‌بیلمشلردی .

قدس اولجه تورکلرك ألنده ایکن [۱] اهل صلیب اوردولرینك بیت مقدس سورلری اوکنه یاناشدقلری تاریخدن برمدت اول مصرده‌کی فاطمیلرك اداره‌سنه کچمشدی . فقط ایچنده‌کی محافظلرك قسم کلیسی ینه تورکلردن متشکلدی . محافظلر ، شدتله مقابله‌ده بولنمشلرسه‌ده نهایت صلیبیون میلادك (۱۰۹۹) نجی سنه‌سی تموزینك اون بشنجی کونی شهری ضبط ایده‌بیلمش ، (الله ، بویله ایستیورا.) آوازه‌سیله قدس داخلنه کیرمشلردی .

قدس ، ایکنجی خلیفه حضرت عمر زماننده مسلمانلر طرفندن ضبط ایدیلمشدی . او وقت اسلاملرك خرستیانلره کوستردکلری لطفکارلقله بودفعه غالب خرستیانلرك مغلوب مسلمانلره روا کوردکلری مظالم وحشیانه‌مقایسه ایدیلیرسه ایکی دین منسوبلری آره‌سنده‌کی فرق بوتون وضوحیله نظرلره چارپار :

[۱] آلب آرسلانك اوغلی وسوریه حکمداری (تتش) ، (اکسك اوغلی آرتق) نامنده بر قهرمانی قدس بکلکنه تعیین ایتمشدی . آرتق هجرتك ۴۷۹ ـ ۴۸۳ تاریخنه قدر قدس‌ده اجرای حکومت ایتمش وفاتنده قدس امارتنی (سکمان) ایله (ایلغازی) یه براقشدی .

قدسی تسلیم آلمغه کلن حضرت عمر ، شهر خارجنده محصورینك کوندردکلری سفیره ملاقی اولدیغی زمان، خرستیانلرك سربستجه اجرای آیین ایده بیله جکلرینی ، کلیسالرینك محافظه اولنه جغنی ، کندیلرندن آنجق جزئی مقدارده برویرکی آلنه جغنی، هر کسك حیات وناموسی تحت امنیتده اولدیغنی بیان بویورمش ، خرستیانلره امنیت بخش اولمق اوزره قدسه پطریق (صوفرونیوس) ایله برلکده کیرمشدی .

قدسه کیرن خلیفه مسجد اقصاده نمازقیلمق ایسته مش فقط معبده کیرمه یه رك ، مردیونلر اوزرنده ادای صلاة ایتمشدی .

اسلام خلیفه سی قدسی ضبط ایتدیکی زمان خرستیانلرك حقوق ومقدساتنه الك خفیف بر تجاوزه وسیله ویرمه مك ایچون بوکبی بلند مثاللر کوسترمشدی !..

حالبوکه خرستیانلرك قدسه دخولی بدبخت مسلمانلر ایچون الك مدهش فاجعه لر، الك خونین حادثه لر احضار ایتمشدی. صلیبیون طرفندن ارتکاب اولنان وحشتلرك صحتنه قناعت کتیریلمك ایچون مسلمان مورخلره ترجیحاً خرستیان مؤلفلرك بیاناتنی نقل ایدییورز :

قدسك اهل صلیب طرفندن ضبطی اثناسنده حاضر بولنان (ریمون داژیل RaYmond d' agile) حادثه یی شو صورتله تصویر ایدییور :

« بزمکیلر (صلیبیون) ، سورلری ، قله لری ضبط ایدنجه حیرت انکیز صفحه لر کورولمکه باشلادی . مسلمانلرك بعضلرینك باشلری کسیلیوردی . بو الك خفیف جزا ایدی . بعضیلری ده مزراقلانه رق یوکسك دیوارلردن طاشلر اوزرینه آتیلمغه اجبار ایدیلیوردی .

بعضلری‌ده برچوق اشکنجه‌لره معروض براقیلدقدن صوکره دیری دیری آتشه آتیلیورلردی .

سوقاقلرده ، میدانلرده ، کسیلن باشلر ، قوپاریلمش قوللر ، پارچالانمش آیاقلر کوریلیوردی . هرطرف انسان نعشلریله طولمشدی . مع مافیه ، بوحال هنوز برشی دکلدی !... » .

مورخ (میل) ده شو سطرلری یازبیور :

« مسلمانلر حقنده اصلا مرحمت کوستریلمه‌مسی تقرر ایتمشدی . مسلمانلر ، عمومی میدانلرده بوغازلانیوردی . کنج قیزلر ، معصوم چوقوقلر ، یاوروللی قادینلر هیچ بر صورتله قتل وافنادن قورتیله‌میورلردی . سوقاقلر ، قادین وچوجوق لاشه‌لریله طولمشدی !.. »

فاجعه‌نك تماشا کرانندن (دو پووی) جامع عمره التجا ایدن اون بیك مسلمانك قتل عامی فاجعه‌سنی بروجه‌آتی قید ایدییور :

« سلیمان زمانندن قالمه بو اسکی معبدك ایچی انسان قانیله او قدر طولمشدی‌که لاشه‌لر قان ایچنده یوزییور ، بر کوشه‌دن او بر کوشه‌یه کیدوب کلیورلردی . قان حوضه‌سی اوزرنده بر چوق کسیك قوللر ، قوپوق أللر کوریلیوردی . بونلر کندیلریله برابر قان ایچنده یوزن یابانجی نعشلره یاقلاشوب اوزانلاشیورلردی . بر حالده‌که کسیك قوللرك او اده یوزن جسدلردن هانکیسنه عائد اولدیغی تعیین ایتمك ممکن اوله‌میوردی !. . قتل عامی یاپان عسکرلر بیله انتشار ایدن کریه قان قوقوسنه تحمل ایده‌میورلردی !. . »

فقط ، (کوستاو لوبون) ك‌ده اعتراف ایتدیکی وجهله :

« بوایلك قتل عام کافی کوروله‌مشدی . اهل صلیب رؤساسی طرفندن عقد ایدیلن بر مجلسده ، قدس‌ده‌کی اسلام و یهودیلرك کاملاً قتل

ایدیلمسی تحت قراره آلندی . مقتوللرك عددی آلتمش بیكی تجاوز ایدییوردی . قتل عام سكز كون دوام ایتدی . قادین، چوجوق ، اختیار هیچ بر فرد اولومدن قورتیله‌مامشدی ! . . »

قدس‌ده قتل عامه معروض قالان مسلمانلرك اكثریتنی توركلر تشكیل ایدییوردی . توركلر ، ذی‌حیات بر قلعه حالنده شهری قهرمانانه مدافعه ایده‌رك پك چوق تلفاته سببیت ویردكلرندن صلیبیون بوتون وحشتلرینی بالخاصه بونلره توجه ایتمشلردی .

قدس قتل عامندن قورتیله‌بیلن توركلر، مصرادولریله برلشه‌رك تكرار قدسی استرداد ایتمك اوزره ام دنیایه‌التجایه مجبوراولمشلردی.

*
* *

صلیب اوردولرینك عالم اسلامی تارمار ایده‌رك آناطولی وسوریه‌یی باشدن‌باشه برخرابه‌زار حالنه چویرمش‌اوملرینك سببی او اثناده اسلام‌دنیاسنده حكمفرما اولان وحدتسزلك وآنارشی ایدی. كرچه استانبول ایمپراطوری (آلكسیس)ك كریمه‌سی (آن) ك دیدیكی كبی : « اورمانلرك یاپراغی ، قیقیلرك قوملرینك صاییسی ، سما ییلدیزلرینك عددی صاییله‌بیلیر، اهل صلیب صاییله‌مازدی ! . . ». صانكه بوتون آوروپا ، آسیا اوزرینه آقمشدی . فقط قارشولرینه متحد بر اسلام كتله‌سی چیقه‌بیلمش اولسه‌یدی بو انتظامسز غلبه‌لكی تارمار ایده‌جكی شبهه‌سزدی . آناطولی سلجوقیلرینك‌اوفاق بوتبرله بوعظیم - یلابه‌یه ویردكاری تلفات مقداری بو مطالعه‌نك صحتنی مؤید در .

واسفا كه بوتون آوروپا ، دنیا یوزندن مسلمانلغی قالدیرمق

اوزره شرقده بوكلنديكى حالده مسلمانلر بومدهش تهلكه مواجهه سنده متحداً مقابله يه چيقمه يى دوشونه مه مشلر . ميليونلرجه اسلامك اشكنجه لر آلتنده وحشيانه بوغازلانملرينه سببيت ويرمشلردر . او اثناده بغداد خليفه لرينك حكم و نفوذى شهر سورلرينك اوته سنه كچه ميوردى . ارض (فلسطين) ايله سوريه سواحلنه مالك اولان مصرده كى (فاطميه) دولتى سوء اداره يوزندن ذليل بردركه يه دوشمشدى . اهل صليب اردوسى سوريه سواحلى ايله فلسطينى ضبط ايده رك اسلام قانندن نهرالعاصى يه نظيره لر يازاركن فاطمى خليفه سى احمق (مستعلى) دنيادن بى خبر ، جاريه لر آره سنده ذوق وصفا ايله دمكذار اوليوردى !.. ناصيل كه ايكى سنه اول يونانيلر آناطولى يى ، انكليزلر استانبولى قاصوب قاووروركن (وحيدالدين) ده قادين افنديلر قطارينه بر داها علاوه ايتمكله مشغول اولمشدى ! ... (مستعلى) نك وزيراعظمى اوله جق سفيل ده مملكتى دشمندن ، مسلمانلرى بوغازلانمه دن قورتاره جق چاره لر دوشونه جكنه افنديسنى اكلنديرمك ايچون دلبر قيزلر ، حسنا خوانده لر طوپلامغى دوشونيوردى .

اسلامك يكانه استنادكاهى اولان توركلرك باشنده ده آلپ آرسلان كبى بويوك وقهرمان برباشبوغ يوقدى . ملكشاهك وفاتندن صوكره مختلف ولايتلرده بولنان سلچوق زاده لر داعيهٔ استقلاله دوشمش ، آره لرنده شايان نفرين برخصومت باشلامشدى . احتراصلرندن باشقه برشى دوشونمه ين بو رئسلر ، توركى بربرلرينه قيرديرتيور ، صليبيونك غلبه سنى احضار ايديورلردى .

آناطوليده پارلاق موفقيتلر كوسترمش اولان توركلردن (دانشمنديه) دولتنه قليج آرسلان بى امان ضربه لر ايندير مكله

مشغول اولدیغی کبی حلب ، شام ، دیاربکر وموصل طرفلرنده‌کی سلچوق زاده‌لرده بربرلریله چارپیشیورلردی .

ملکشاه سلچوقی ، برادری تاج‌الدوله (تتش)ه سوریه والیلکنی ویرمشدی. ملکشاهك وفاتی متعاقب اوغلی وخانی (برکیارق) ایله (تتش) آره‌سنده ظهور ایدن خونین بر مجادله اهل صلیب اردولرینك مظفریتلرینی تأمین ایده‌جك عواملی احضار ایلشدی .

بوتون بوتشتتلره رغماً، تورکلرینه خارق‌العاده برچوق موفقیتلر تأمین ایتمشلرسه‌ده ؛ تك وبویوك برقوماندان آلتنده متحداً حرکت ایتمدکلرندن ، اوموفقیتلردن مطلوب نتیجه حاصل اولمه‌مش، بالعکس تورك عرقی ألیم وفاحش فلاکتلره اوغرامشدر .

هجرتك (٤٩٨) نجی سنه‌سنده وفات ایدن (برکیارق)ك یرینه برادری (محمد) کچمش ، شرق طرفنده‌کی تورك امراسنی برنقطه‌یه جمع‌ایده‌رك هندستانه شانلی برسفراجرا ایلش، فقط بوتون تورکلری برلشدیره‌رك اهل صلیب آفتنی قالدیرمق عزمنی کوستره‌مه‌مشدی .

عالم اسلامك تشتت وپریشانیسنه اوعصرده ظهور ایدن باطینه آنارشیستلرینك‌ده پك‌چوق تأثیری‌اولمشدی. اهل‌صلیب اردولرینك بی‌امان خونریزلکلری غربده اسلامیت بنیادینك تمللرینی‌قان‌سیلابه‌لریله کەوشه‌تیرکن ، سینهٔ اسلامده توره‌ین باطنیلرده اسلامیتی تورتارمق اقتدارینی کوستره‌جك قیمتدار وجودلری افنا ایدییور، سلچوق سلطنتی اساسندن صارصیورلردی. هرایکی طرفدن اوزاتیلان خنجرده تورکلرك کوکسنه توجیه ایدیلیوردی. اهل صلیب باربارلری

اوکلرینه تصادف ایدن تورکلری وحشیانه بوغازلیورلردی. چونکه تورکلری اسلامیتك مدافعی، مسلمانلغك تمثلی کوریورلردی. باطنیلرده تورك امرا وحکمدارلرینی خنچرلیورلردی. چونکه ایران دینی احیا وتأیید داها طوغریسی قرآن دینی قالدیرمق ایچون بودینك حارثی اولان تورکلرك اورتادن قالقماسی ایجاب ایدیوردی !...

صلیبیون، پارلاق وقانلی مظفریتلرینی کندی قدرتلرندن زیاده اواثناده عالم اسلامده حکم سورن بوتفرقه‌یه مدیوندرلر !..

فی الحقیقه سلطانلر آره‌سنده‌کی نفاق سایه‌سنده ایدی‌که برنجی اهل صلیب قدسی ضبط ایده‌بیلمش، ممالك اسلامیه ایکی عصر قدر خرستیان وحشتك ساحهٔ تطبیقی حالنده قالمشدر. اسلام وتورك تاریخلری باشدن باشه کوزدن کچیریله‌جك اولورسه هرصحیفه‌ده شو آجی حقیقت بوتون عریانلغی ایله نظرلرده تجسم ایدر: تورکلر، مسلمانلر، نه‌زمان تفرقه‌یه دوشمشلرسه، حیاتی دشمنلری بوتفرقه‌دن دائما استفاده ایتمش، تورکلکه ومسلمانلغه مدهش ضربه‌لر ایندیرمش، اونلری اسارت وذلته سوروکله‌مشلردر. تورکلر، مسلمانلر نه‌وقت برکتلهٔ متحده حالنده بولنمشلرسه خرستیانلق دنیاسنی سیندیرمش، اسلامیتی یوکسلتمش، وارلقلرینی، دینلرینی، استقلاللرینی قورتارمشلردر !..

اهل صلیب سفرلری، حیرت انکیز حماسه‌لریله تورك واسلام تاریخنه ابدی برشان قازاندیران برچوق تورك قهرمانلرینك مبجل فدا کارلقلریله مالامالدر. فقط، بوقهرمانلری ادارهٔ واحده آلتنده جمع ایده‌جك برباشبوغ ظهور ایتمدیکندن اوشانلی فدا کارلقلر، دوامل نتیجه‌لرله تتوج ایده‌مه‌مشلردر.

هجرتك ٤٩٦ تاریخنده (کیلیوم) و (هوك) اداره‌سنده فلسطینه کلن اوچ یوز بیك کشیلك براردو بولده سلچوق تورکلری طرفندن مدهش برانهزامه اوغراتیلمش آنجق قلیجدن قورتیله‌بیلن بش بیك کشی قدسه کیده‌بیلمشلردی. فقط بوتون بوموفقیتلر ، صلیبیونی آمللرندن واز کچیره‌میوردی. چونکه عالم اسلام متفرق برحالده ایدی. بنیان مشید طرزنده برکتلهٔ متحده تشکیل ایده‌رك غرب باربارلرینه قارشی برسد آهنین تأسیس ایده‌میورلردی. سلچوقی حکمداری (محمد) ، هند سفرلرنده‌کی موفقیتله عالم اسلامده اولدقجه مهم برشهرت قازانمش اولدیغندن غرب طرفنده‌کی تورك امراسنی اهل صلیب علیهنده اتحاد ایتدیرمك تشبثنده بولندی .

سنجار وموصل بکی (آق‌سنقر)، دمشق شام‌بکی (طغتکین)، وماردین بکی (ایلغازی بن آرتق) سلطانك تشویقیله متحداً قدس قدس قرالی (بودووین) اوزرینه یوریيه‌رك طبریه جوارنده پارلاق برموفقیت قازاندیلر . (طغتکین) ، قرال بودووینك قاین برادری (روبر) ی اسیر ایتمکه موفق اولدی . (ایلغازی) ایسه (انطاکیه)یی (اورفه)یی استرداد ایده‌بیلمشدی. ایلغازینك یکنی وخانی (بالاق) ، قدس قرالی ایکنجی (بودووین) ی بیله تحت اسارته آلدی .

فقط ، تورکلرك بوتون بوقهرمانلقلری ، قطعی مظفریتی تأمین ایده‌میوردی. چونکه اسلامیتك مدافعه‌سیله اوغراشان تورکلر اوزرینه شرقدن غربدن متصل باران بلا یاغیوردی. شرقده ایران ملیت پرورلرینك تأسیس ایتدیکی خشناشنه درویشلری تورکلره قارشی خونین بر فرقهٔ امحائیه وظیفه‌سنی کوریورلردی :

موصل بکی (آق‌سنغر) ، فرانقلره غلبه چاله‌رق موصله عودت ایتدکدن‌صو کره کونك برنده جمعه نمازنده ایکن خششاشیه‌فداییلرندن برشقی‌نك خنجر غدریله شهید اولمشدی !..

کندیسنه، اهل صلیب محاربه‌لرینك اك بیوك قهرمانلرندن‌اولان اوغلی (عمادالدین‌زنکی) خلف‌اولدی. عمادالدین، هجرتك ۵۲۱ نجی سنه‌سنده هنوز اون یدی یاشنده ایکن موصل بکی اولمشدی .

عمادالدین متین برعزم ، ثباتکار براراده ، ییلمز برجسارت ، حیرت بخش بررویتله ممتاز ایدی. امور اداره‌یی درعهده ایتدیکی زمان ، (ماردین) دن مصر حدودنده‌کی (العریش)ه قدر امتداد ایدن ساحه ، صلیبیونك ربقهٔ اسارتی آلتنده ایکلیوردی. (حران) و (رقه) شهرلری اوزرینه (قزیل صلیب) آصیلمش ، دمشق شامك طرق مواصله‌سی کسیلمشدی. شام وحلب شهرلری فرانقلره غایت فاحش بر ویرکی ویرمکه مجبور طوتیلمشلردی . آق سنقر زاده امور اداره‌یی یولنه قویدقدن صوکره صلیبیون الٔنه دوشمش اولان (حصن‌الاثاریه) اوزرینه یورویه‌رك قلعه‌یی تخلیص ایتدکدن باشقه فرانقلری‌ده مدهش برانهزامه اوغراتمش ، (العریش) ی‌ده ضبط‌ایلمشدی . فقط ، غربدن متصل اهل‌صلیب اردولری‌کلیوردی. استانبول‌ایمپراطوری (ژان‌غومنه‌نوس) اداره‌سنده برروم‌اردوسی‌ده فرانقلره التحاق ایلمشدی . کیتدکجه کسب قدرت ایدن ، قدرتلری تزاید ایتدکجه وحشتلری‌ده او نسبتده آرتان صلیبیون ، مشاهیر شعرادن (ابن‌فرس) له (ابوفراس) ك مسقط رأسی اولان حلب ملحقاتندن (بزاغه) شهرینی ضبط ایده‌رك ارککلرینی کاملاً قتل‌عام، قادین و چوجوقلرینی اسیر ایتدیلر . متعاقباً ، هجرتك اون یدنجی

سنه‌سنده ابوعبیده حضرتلرینك غیرتیله دیار اسلام میانه الحاق ایدیلمش اولان (حما) قربنده‌کی مشهور (شیزر) قلعه‌سی اوزرینه هجوم ایتدیلر .

عمادالدین زنکی بو وحشت خبرینی آلیر آلمز اهل صلیب اوزرینه یورودی . فرانقلر ، تورك قهرمانك ورودی خبرینی آلنجه ، دیکیش طوتدیره‌مدیلر . فراره مجبور اولدیلر . زنکی ، خرستیانلرك ألنده بولنان (عرقه) استحکامنی تخریب و (بعلبك) قصبه‌سنی ضبط ایده‌رك اداره‌سنی مشهور صلاح‌الدین ایوبینك پدری (نجم‌الدین ایوب) ه توجیه ایلدی . زنکی ، صلیبیونه مدهش برضربه اورمق ایستیوردی . حلب ایله حما آره‌سنده فرانقلرك یگانه استناد نقطه‌لری اولان (بعرین) قلعه‌سی اوزرینه یورودی . بو قلعه ، اهل صلیب طرفندن پك متین استحکاملرله تحکیم ایدیلمشدی . زنکی قلعه‌یی محاصره ایتدی . فرانقلر آمان دیلمکه مجبور قالدیلر . قلعه تسلیم اولنمقله برابر اللی بیك دیناره ضمینات حربیه ویریلمك اوزره صلح عقد اولندی . بعرینك ضیاعی صلیبیون ایچون مدهش بر ضربه ایدی . بونی دیکر فلاکتلر تعقیب ایده‌جکدی . فی‌الحقیقه هجرتك ۵۳۹ نجی سنه‌سنده ایدی که زنکی ، قدس ، انطاکیه ، روما و استانبولدن صوکره خرستیانلغك اك مهم مرا کز دینیه‌سندن اولان رها (ئه‌دەس) یی قانلی بر محاربه‌دن صوکره ضبطه موفق اولدی .

اهل صلیب استیلا ایتدکاری بلاد اسلامیه‌ده ، قادین ، ارکك ، چوجوق هر کیمه تصادف ایدرلرسه بلاامان بوغازلارکن تورك قهرمانی رهانك فتحی اثناسنده آوروپا خرستیانلرینه مسلمانلغك علویتنی ، ترکلکك نجابتی پارلاق بر صورتده کوسترمشدی . زنکی یالکز

محاربه‌نك مشوقلرینی تأدیب ایده‌رك ، اسیر دوشن خرستیانلرك درحال حریتلرینی اعاده ایتمش ، حتی ، متصرف اولدقلری املاك واراضیلرینی‌ده کندیلرینه بخش ایلمشدر . رها یعنی اورفه‌نك ضبطی متعاقب (سروج) و (بیره‌جك) قلعه‌لریله فراتك شرقنه تصادف ایدن محللرده کاملاً فرانقلردن استرداد اولنمشدی .

زنکی ، بوتون معناسیله اسلام روحنه ، تورك نجابت و شهامتنه مالکدی. عدالتی ، سخاسی ، روتی ، شجاعت و مردلکی داستان عالم اولمشدی. مسلمانلره الك وحشی باربارلقلرله قتل عام ایدیلیرکن ، زنکی‌نك صولت شیرانه‌سی بو وحشتلری طوردیرمش ، مسلمانلره نفس آلدیرمشدی. کافر نعمت برخائنك خنجراهانتی اولمسیدی ، مشارالیهك صلیبیونه قطعی ضربه‌یی اوره‌جغی محققدی : نه‌چاره‌که بو تورك قهرمانی (جعبر) قلعه‌سنك محاصره‌سیله مشغول ایکن ، دشمنلرك تشویقنه قاپیلان کوله‌لرندن بردنی طرفندن اویودیغی اثناده خنجرلندی ! و هجرتك ٥٤١ نجی سنه‌سی ربیع‌الآخرینك بشنجی کونی شهیداً داربقایه رحلت ایلدی !... نعش مبارکی (رقه) یه نقل اولنه‌رق مطموره ابدیه‌سنه توديع اولندی . عالم اسلام ، اهل صلیب مظالمنی دفع ایله اوغراشان پولاد بر وجود ، ییلمز بر روح ، رحیم بر قلب ، عادل و منور بر دماغ غائب ایتمشدی .

زنکینك وفاتی صلیبیونه کنیش بر نفس آلدیردی . غائب ایتدکلری بلادی استرداد ایتدکدن باشقه‌بای استیلایی داها اوزاقلره آته‌بیلمك خلیالرینه دوشدیلر . ایلك اختلال اورفه‌ده باش کوستردی . زنکی‌نك انسانیت پرورلکی سایه‌سنده حیات و ثروتلرینی محافظه ایتمش اولان اورفه خرستیانلری مشارالیهك شهادتنی متعاقب اهل صلیب رؤساسیله

مخابراته گیریشمش ، اختلال اساسلرینی قرارلاشدیرمشلردی . وساطت وظیفهٔ اهانتکاریسی‌ده اورفه ارمنیلری طرفندن ایفا ایدیلشدی !.. (ژوسلین) جسیم بر صلیب اوردوسیله اورفه اختلالجیلرینک معاونتنه قوشدی . اختلالجیلر شهرده‌کی تورك و مسلمانلری ، قادین ارکك تفریق ایتمکسزین ، قلیجدن گچیرمکه باشلادیلر. اولجه (زنگی) نك لطفکارلغی سایه‌سنده اك اوفاق بر حقارت بیله کورمه‌مش اولان بو وحشیلر، شمدی جهنمی بر حرصله مسلمانلری بوغازلایور، تاریخ بشریته عبرت انگیز و ایکرنج صحنه‌لر عرض ایدییورلردی .

فقط ، سنه‌لردنبری قهر و ظلم آلتنده ازیلن مسلمانلر ، بو قره کونلری اونوته‌جقلر ، مسعود و پرشان وشرف زمانلر کوره‌جکلردی. چونکه زنگی‌نك مقامنه حرب و جهاد میدانلرنده بویوین اوغلی (نورالدین) انتخاب ایدیلمشدی . نورالدین ، پدرینک صلابتلی ایمانته ، امثالسز حماستنه ، یوکسك اخلاقنه ، بلند فضیلتلرینه مالکدی . فضله اوله‌رق‌ده واسع بر وقوف علمی ایله ممتاز ایدی . *نورالدین ، یوکسك عرفانی ، شعورلی ایمانی ، صمیمانی عزمی ، صارصیلمز اراده‌سی ، حیرتبخش شهامتی ایله تاریخك جریانی اصلاحك لهنه چویره‌جکدی !...*

نورالدین برقی بر سرعتله اورفه‌یه قوشه‌رق شهری استرداد ، تولومدن قورتیله بیلن بدبخت مسلمانلری تخلیص ایتدی . اورفه‌نك تکرار مسلمانلر الینه گچدیکی خبری آوروپایی باشدن باشه صارصمشدی. مشهور پاپاسلردن (سن برنار دوقله‌رو) خرستیانلری یکیدن بر صلیب اوردوسی تشکیلنه دعوت ایتدی . میلادك (۱۱٤۷) نجی سنه‌سنده ایدی که آلمانیا ایمپراطوری اوچنجی (قونراد) ایله فرانسه قرالی اون ایکنجی (لوئی) دوقوز یوز بیك کشی‌یی متجاوز عظیم بر اردو ایله

اسلام عالمی اوزرینه یورومکه باشلادیلر. ایکنجی اهل صلیب سفری ابتدار ایتدی !...

بومدهش آقینه کوکس کرمك وظیفه‌سی؛ تورکلرك نامنی ابدیاً بر حس حرمت وافتخارله یادایده‌بیله‌جکلری؛ نورالدینه توجه ایدییوردی. فرانسه قرالی (لوئی) آنادولی تورکلرینك مهاجمات دلیرانه‌سنه معروض قالدی . (بابا طاغی) جوارنده تورکلرله فرنکلر آره‌سنده وقوعه کلن قانلی برحرب نتیجه‌سنده فرانسه قرالی اردوسنك دورتده اوچنی غائب ایتمشدی !... (فرانسه تاریخی) مؤلف شهیری (مارتن) وقعه‌یی شو صورتله تصویر ایدییور :

« کونش غروب ایدییور . اوچوروم اهل صلیب اردولرینك درکونتیلریله کیت کیده طولیوردی . شفق ، مسلمانلرك شجاعت و غیرتنی برقات داها تزیید ایتدی . قلیجلرله هجومه باشلادیلر . اهل صلیبك اکثریسی سلاحسز قالمش اولدیغندن تورکلرك اوکندن قویون سوریسی کبی قاچمغه باشلامشلردی . اك کریده بولنان قرال بیله یانندەکی شوالیه‌لرله برابر قاچه‌رق فراریلره التحاق ایلدی . اسلاملر بو حالدن بوس بوتون شوق و غیرته کله‌رك تعقیباته قویولدیلر . شوالیه‌لر ، اسلام صفلری آره‌سنده پریشان اولدیلر . قرال یالکز قاله‌رق تورکلرك آره‌سنه دوشدی . بالآخره آغاجلره صارماشمق صورتیله بو مدهش ورطه‌دن قورتیلدی » .

قرال لوئی هزیمتدن اون ایکی کون صوکره انطالیه‌یه واصل اولمش و اورادن شام اوزرینه یورومشدر .

آلمانیا ایمپراطوری (قونراد) ایسه طرسوس طاغلرنده تورکلرك بی‌امان هجوملرینه اوغرامش ، اوردوسنك قسم کلیسنی غائب ایتمشدی.

آلمانیادن حرکتی اثناسنده قونرادك معیتنده یوزبیك پیاده ویتمش بیك سواری بولونیوردی . طرسوس مغلوبیتندن صوكره یاننده آنجق اون بیك كشی قاله بیلمشدی . (قونراد) له (لوئی) تورك قهرمانلرینك قلیجندن قورتوله بیلن صلیبیون ایله سوریه یه واصل اولدیلر . قدس قرالیتی داخلنده‌كی خرستیانلرله كسب قوت ایتدكدن صوكره دمشق شامك محاصره‌سنه شتاب ایتدیلر . بویوك (نورالدین) ، قارداشی (سیف الدین) له برابر بر وقتلر عالم اسلامك مركز خلافتی اولان بوشهرك تخلیصنه شتاب ایتدیلر . ایكی برادرك امانسز هجوملری آلمانیا و فرانسه حكمدارلرینك جسارتلرینی مدهش برصورتده صارصدی .

مسلمانلغی اورته‌دن قالدیرمق عزمیله آلمانیا وفرانسه‌دن شرقه دوكولن بو سیلابه ، تورك قهرمانلرینك برسد آهنین تشكیل ایدن حماسنلرینه چارپه‌رق ، پارچالاندی ، طاغیلدی : اوچنجی (قونراد)له اون ایكنجی (لوئی) هیچ بر شیئه موفق اوله‌مه‌دن كمال ذلت وسفالتله مملكتلرینه دونمكه مجبور اولمشلردی ! . . .

بویوك (نورالدین) شام مظفریتنی ، سوریه ساحلنده فرانقلرك اك مستحكم مواقعندن اولان (العزیمه) قلعه‌سنك ضبطیله تتویج ایتدكدن صوكره آنطاكیه اوزرینه یورودی .

آنطاكیه پرنسی (ره‌یمون دوبوآتیه) ، نورالدینك قهار هجوملرینه مقاومت كوستره‌مدی . كندیسی وعسكرینك اك مهم بر قسمی محاربه‌ده مقتول دوشدیلر . (ره‌یمون) ه خلف اولان پرنس‌ده ایكنجی بر محاربه‌ده اولكنی تعقیب ایتدی . نورالدینك متوالی غلبه‌لری قارشوسنده صلیبیون تیتره‌مه‌كه باشلامشلردی .

اهل صلیب قوماندانلرینك اك مشهورلرندن (ژوسلین) بیله

نورالدینك ألنه اسیر دوشمشدی . آق سنقر حفیدینك اهل صلیبه قارشی قازاندیغی اك پارلاق موفقیت هجرت نبویه‌نك (۵۵۹) نجی سنه‌سنده حلبك ۶۰ کیلومتره غربنده واقع (حارم) ظفریدر . بو محاربه‌ده آنطاکیه پرنسی (بوهه‌مون) ایله بر چوق قوماندانلر تحت اسارته دوشمشلردی . نتیجه‌ده نورالدین (حارم) له برابر بر چوق شهرلری اهل صلیبدن قورتارمش اولدی . نورالدین ، عالم اسلامه (صلاح الدین ایوبی) کبی بر قهرمان یتشدیرمکله بوتون بو پارلاق خدمتلری تتویج ایتمشدی . نورالدینك وفاتندن صوکره مدافعهٔ اسلام وظیفه‌سی (صلاح الدین ایوبی) یه انتقال ایتدی . صلاح الدینك معیتنده میدان جهاده آتیلان قهرمانلرك اکثریتی ینه تورکلر تشکیل ایدیوردی .

صلاح الدین ، تورکلرك ایچنده بویومش ، صباوتنده عمادالدین زنکی‌نك داستان‌عالم اولان مفاخر حماستنه شاهد اولمش ، کنجلکنده نورالدین محمودك معیتنده بالذات اهل صلیب محاربه‌لرینه اشتراك ایتمشدی . صلاح الدین نسلاً کورد عشیرتلرینه منسوب ایدی . فقط پدری تورك قهرمانی امیر زنکی‌نك معیتنده یتشمش اولدیغی کبی کندیسی‌ده تورکلرك آره‌سنده طوغمش ، (نورالدین) ك حمایهٔ تربیتکاری آلتنده یتشمش ، روح ممیزنی بو بیوك شخصیتلردن آلمشدی [۱] . هیچ شبهه یوق‌که صلاح الدین ، شخصاً فطرتك

[۱] صلاح الدینك بویوك پدری (شادی) کورت عشیرتلرندن (روادیه) قبیله‌سنه منسوب اولوب آذربایجان ملحقاتندن (دوین) قصبه‌سنده تولد ایتمشدی . بالآخره مملکتنی ترك ایده‌رك (ایوب) و (شیرکوه) نامنده‌کی مخدوملریله برلکده تورك حکمدارلرندن سلطان مسعودك نزدینه التجا ایتمشدی . شادی‌نك وفاتندن صوکره ایکی قارداش تورك قهرمانلرندن موصل

نادر یتشدیردیکی برخارقه ایدی ! فقط بوخارقه‌یی انکشاف ایتدیرن نورالدین اولمشدی .

صلاح الدینك معیته‌کی امرادن (قره‌قوش) و (مشتوب) کبی تورك جنکاورلری تاریخده شانلی بر نام براقمشلردر .

آوروپانك اوچ بویوك حکمداری، آلمانیاایمپراطوری (فره‌دریق باربروس) ، فرانسز قرالی (فیلیپ اوکوست) و انکلتره قرالی آرسلان یوره‌کلی (ریشار) کبی عظمتلی ایمپراطورلرك تشکیل ایتدکلری اوچنجی اهل صلیب اردولرینه قارشی عکایی قهرمانانه مدافعه ایده‌رك تاریخ حماسته‌ده مخلد برنام قازانان امیر (قره‌قوش)، صلاح‌الدینك استناد ایتدیکی تورك جنکاورلرینك الك شهرتلیلرندن بری‌در [١]. مورخ شهیر (میشو) عکا محاصره‌سندن بحث ایدرکن دییورکه : « قره‌قوش ، دائما هر یرده حاضر بولنور ، فرانقلره آنی هجوملر ترتیب ایدردی. فرانقلرك تعرضلرینی حکمسز براقمق ایچون ، قوت، تدبیر وبصیرتك ایجاباتی اولان هرچاره‌یه توسل ایدردی!. »

آتا بکی (عماد لدین زنکی) نك خدمتنه کیرمشلردی . (زنکی) نك وفاتندن صوکره‌ده‌اوغلی وخلفی نورالدینه بیعت ایتمشلردر . هجرتك ٥٣٢ نجی‌سنه‌سنده ایدی‌که (ایوب) ك (تکریت) ده بر اوغلی دنیایه کلشدی . ایشته بو چوجوق‌بالآخره تاریخ بشریتده معظم برنام قازانه‌جق‌اولان(صلاح الدین) ایدی .

[١] صلاح‌الدین ، عالم اسلامی برطرفدن اهل صلیب هجوملرینه دیکر طرفدن‌ده باطنیه درویشلرینك ملعنتلرینه قارشی مدافعه ایتمشدر. اهل صلیبه قارشی‌[نه‌قدر قهرمانانه] طاورانمش ایسه باطنیلر حقنده‌ده اودرجه امانسزلق کوسترمشدر. باطنی درویشلرندن برفدایی، اسلامك بوشانلی مدافعنی قتل‌ایتمك اوزره کیزلیجه چادرینه کیرمش وصلاح‌الدینی یارالامش‌سه‌ده مقصدینه نائل اولهمامشدر !...

صلاح الدین ، معیتنده‌کی تورك قهرمانلریله هجرتك ٥٨٣ نجی سنه‌سی تشرین اولنك ایکنجی کونی قدسی صلیبیوندن استرداد ایتمکه موفق اولدی !...

میلادك ١٠٩٥ تاریخندن ١٢٧٠ تاریخنه قدر یعنی یوز یتمش بش سنه دوام ایدن اهل صلیب محارباتی تورکلرك داستان عالم اولان شهامتلرینك شانلی اورنکلریله مالامالدر. هجرت نبویه‌نك ٢١٨ نجی سنه‌سندن اعتباراً طوپلوجه عائلهٔ اسلام آره‌سنه قاتیلان تورکلر، بوکونه قدر پولاد سینه‌لرینی اسلامیتك مدافعه‌سی ایچون قلعه یاپمشلر، ازلی برعشقله بواوغورده نهرلر طولوسی قان آقیتمشلردر. اهل صلیب اردولری قارشولرنده بوزغونلقدن بیلمز، فلاکتدن مأیوس اولمز، مغلوبیتدن قورقمز، حربدن چکینمز برعرقك آهنین سینه‌لرینی بولمه‌مش اولسه‌لردی کندیلرینی آوروپادن آسیایه سوروکله‌ین منفور حرص یعنی دنیایوزنده تك برمسلمان براقمامق املی تحقق ایتمش اوله‌جقدی!..

فی الحقیقه (آرتق) دولتنك قهرمان امیری (ایلغازی) هجرتك ٥١٣ نجی سنه‌سنده (بعرین) چایی کنارنده اهل صلیب اردوسنی مدهش بر انهزامه اوغراتمه‌مش اولسه‌یدی ، حلب صلیبیونك ألنه دوشه‌جکدی . حلبك سقوطی شام ، ماردین ، دیاربکر ، خرپوت ، موصل ، بغداد ، بصره ، ایران و قاهره‌نك‌ده فرانق استیلاسنه معروض قالمه‌لرینی انتاج ایده‌جکدی . بویله بر فلاکتدن صوکره عالم اسلامك بلینی طوغرولتمق احتمالی یوقدی و اولامازدی !..

تورکلر میدان حماسته آتیلدقلری زمان اسلامیت شمالدن ، غربدن، غرب جنوبیدن ، شرقدن تهدیدلره معروض بولونیوردی . اسلامیتك هندستان ، آفغانستان و تورکستان ایچلرینه قدر نشر

وتعمیمی وظیفه‌سنی (سوو کتکین) تورکلری درعهده ایتمش وظیفه‌لرینی حقیله ایفا ایلمشلردی . کورجستان ، ایران ، بیزانس ، و آوروپا طرفندن وقوعبولان هجوملره ایسه سلچوق تورکلرینك سینه‌لری قارشو کلمشدر .

اسلامیتك تورکستان چینی طرفلرنده نشری شرفی‌ده (عبدالکریم ستق) نامنده بر تورك قهرمانی طرفندن تأسیس ایدیلن (ایلکیه) دولتنه نصیب اولمشدر .

آفریقاده ایسه اولا تورك امراسندن طولون اوغلی (احمد) طرفندن تأسیس ایدیلن (طولونیه) و صوکره ینه تورك قهرمانلرندن (محمد آخشید)ك تشکیلی ابتدیکی (آخشیدیه) دولتلری بواوغورده پك چوق چالیشمشلردر .

اهل صلیب اردولریله اك چوق چاربیشان قهرمانلر سلچوقی شعباتندن (بوریه) ، (زنکیه) ، (آرتقیه) تورکلریله روم سلچوقیلری و (دانشمندیه) تورکلری اولمشدر .

هجرت نبویه‌نك ٦٩٩ نجی سنه‌سندن زمانمزه قدر خرستیانلق عالمنك مسلمانلق دنیاسنه قارشی کوستردیکی کین وغرضه کوکس کرمك، بی‌امان هجوملره مدافعه ایتمك خدمتی‌ده سلچوقیلرله برلشن قایی بویینه قالمشدی !..

*
* *

آلتنجی عصر هجری نهایتلرینه دوغری موغولستاندن قوپان طوفان استیلا ، آلتای حوزه‌سنی بر ساحهٔ خونینه چویردیکی هنکامده اللی بیك کشی‌دن مرکب (قایی بویی) تورکلری ، آل قانلره بویانان سوکیلی یوردلرینی ترك ایده‌رك (ماهان) اووه‌سنه هجرت ایتمشلردی .

فقط ، بو طوفان خونین ، خوارزم شاهنك اثر بلاهتی اوله‌رق بر مدت صوکره ماوراءالنهری آشدقدن ماعدا بر لاو سیلابه‌سی کبی غربه دوغری آقمقه باشلایجه قایی‌خانلیلر ، ماهان سمتلرنده‌ده راحت ایده‌میه‌جکلرینی آکلامش ، باشبوغلری (قیزیل‌بوغا) نك طورونی (قیا آلپ اوغلی‌سلیمان) نك قوماندا‌سی آلتنده وان کولی‌ساحلنده‌کی (اخلاط)ه ، اورادن‌ده (ارزنجان) طرفلرینه هجرته مجبوراولمشلردی. وقعه هجرت نبویه‌نك (٦١٦-٦٢١) سنه‌لرنده جریان ایتمشدی!.

ارزنجان اقلیمنك دواملی قیشی ، حیوانلری اعاشـه خصوصنده قایی‌خانیلری پك‌بویوك مشکلاته صوقیوردی. اونلر ؛ اسکی‌یوردلرنده اولدیغی کبی ؛ واسع مرعالر، منبت صحرالر ، براق سمالر آرییورلردی. اقلیمی مساعد اولان حلب وسوریه طرفلرینه‌کوچمکه قرارویردیلر. عشیرت، سرور وشادمانی‌ایچنده جنوبه‌طوغری‌یورومکه باشلامشدی. فقط ، بو سروری درین بر حزن ولی ایده‌جکدی . هجرتك ٦٢٦ سنه‌سـنده کاروان (جعبر) پیشکاهنه کلدیکی زمان ، فجیع بر حادثه بوتون بوی‌خلقنك نشئه‌سنی ألیم بریأسه قلب ایتدی : بوی‌بکی سلیمان قیا آلپ جعبر کچیدندن فراتی کچرکن ، آتنك‌باصـدینی یاریپقیله‌رق اوقهرمانی آزغین نهرلرك بوغیجی جریانته تودیع ایلمشدی !...

فاجعه‌یی متعاقب بوی بکلری آره‌سنده براختلاف ظهور ایتدی: سلیمان قیا آلپك اوغوللرندن (ارطغرل) ایله (دوندار) بکلردورتیوز قدر چادیر خلقیله برابر کری‌یه دونه‌رك (پاسین) اووه‌سنه رجعت ایتدیلر . (سنغورتکین) و (کون‌طوغدی) بکلرده عشیرتك قسم متباقیسیله یوللرینی تعقیب ایتمه‌کی ترجیح ایتمشلردی .

سنه‌لردن بری دوام ایدن سـورکالی مهاجرتلر ، ارطغرل بکك

معيتنده‌کی قهرمانلرك متانتلرينه خلل کتيرمه‌مشدی . تورکستانك يوکسك اووه‌لرندن ، براق ومائی افقلرندن اوزاق دوشن قهرمانلر ، قارشيلرينه ديکيلن مانعه‌لردن ييلمق بيلميورلردی . دورادور افقلر آشييور ، يوکسك طاغلری آرقه‌ده براقيور ، آزغين نهرلری کچيور ، قهرمان سردارلر غائب ايديور ، عشيرتك برقسمندن آيری دوشيور ، فقط مبجل بر شانه ، موعود بر دولته قوشيورلردی !..

آنادولی ، داها او عصرده ؛ بر تورك ايلی ايدی . سلجوق قهرمانی (آلپ آرسلان) ، اماسيه حکمداری (دانشمند) ، بودياری باشدن باشه تورك يوردی يابمشلردی . (قوتلمش) ك اوغلی (سليمان بك) ايسه آناطولی‌ده قنيقلی بوينك غرب شعبه‌سنی تأسيس ايتمشدی.

ارطغرل ، آنادوليده‌کی دين وقان قارداشلريله برلشمکی موافق کوردی . (۶۳۰) تاريخنده ، پاسينلردن (قونيه) يه اعزام ايديلن ارطغرل‌زاده (ساوجی) بك ، سلجوق سلطانی برنجی (علاءالدين)ه قايی خان تورکلرينك برلك ارمغانتی کوتوريوردی .

علاءالدين دين وقان قارداشلرينك اوزاتديغی دست اتحادی درين بر شفقتله صيقمش ، قايی تورکلرينه (آنقره) جوارنده (قره‌جه طاغ) ارضيسنی احسان ايتمشدی آنادولينك يشيل طاغلرينی ، زمرد اووه‌لرينی ، براق ايرماقلری آشارق صاف برقلب ، صارصيلماز بر ايمان ، تميز بر وجدانله ايلريله‌ين قايی خانيلر ، انقره جوارينه ياقلاشدقلری زمان اوکلرنده‌کی واسع اووه‌ده محارب ايکی اردو کورمش ، قهرمانلق الجاآتيله ، کيم اولدقلرينی بيلمکسزين ؛ مغلوب طرفك معاونتنه قوشمشلردی . بوحرکت تورك عرقنه مخصوص اصالت روحيه ايجاباتی ايدی احتمالکه بوخصوصده بعض تحسساتك ده دخلی اولمشدی.

مغلوب ایکن ارطغرلك معاونتیله غالب کان علاءالدین ، شکرانهٔ امتنان اوله‌رق قایی خانیلری (طومانیچ) طاغلرینه ، (سکود) یایلاقلرینه یرلشدیردی .

قایی‌خانیلر آناطولیده یرلشدکلری تاریخده بو دلبر قطعه دینی، اجتماعی وسیاسی حیات اعتباریله پك آجیقلی بر حالده بولونیوردی . شرقده‌کی سلجوق تورکلری، ایران روحنك غلبه‌سیله سجایای عرقیه‌لرینی غائب ایتمش ، انادولی و سوریه سلجوقیلری ایسه ؛ فضله اوله‌رق ؛ بیزانس تأثیری واهل صلیب مهاجماتیله خیلدن خیلی‌یه صارصیلمشلردی . موغوللرك سریع و قطعی ضربه‌لری بوتون بو هرج ومرجی آرتیرمش، آناطولی تورکلرینی امیدسز وپریشان برحاله صوقمشدی. مسلمانلری، دینی، سیاسی واجتماعی انقراضدن قورتارمق، آناطولی تورکلرینی برلشدیره‌رك بیزانسدن طاشان و منبعی غربدن آلان خرستیان کینه قارشی مسلمانلغك موجودیت وتعالیسنی تأمین ایده‌بیلمك ایچون اخلاقی بوزولمه‌مش ، دینی صارصیلمامش ، زنده بر زمره‌یه احتیاج واردی .

ارطغرل بك، دوندار بك، آقجه قوجه، قوکور آلپ، طورغود آلپ ، آق باش ، عبدالرحمن غازی ، قره‌مرسل ، صمصه چاوش، قره اوغلان، صالتوق آلپ، قره تکه، حسن آلپ، قره‌تکین وامثالی کزیده قوماندان ورهبرلره مالك اولان قایی‌بویی تورکلری ؛ بوقدسی وظیفه‌یی ایفا ایده‌بیله‌جك اوصافی حائز بولونیورلردی. قایی تورکلری، سکودده یرلشدکلری زمان سلجوق سلطنتی یقیلمغه مهیا بر حالده ایدی. شرقدن موغوللر ، غربدن خرستیانلر ، تورك عرقنك بومهم شعبه‌سنی متصل خیرپالیور، چوکدورمکه چالیشیورلردی. علاءالدین،

اسلام سرحدینك محافظه‌سنی قایی خانیلره تودیع ایده‌رك ، قونیه‌یی برمدت داها یاشاتمق ایسته‌مشدی .

وضعیت، محیط ، زمان، قایی خانیلرك اعتلاسنه پك مساعد ایدی. بونلر ، تکفورلره قارشی پارلاق ظفرلر ، شانلی موفقیتلر قازانمغه باشلامشلردی. نهایت (قونیه)ده سلچوق دولتی چوکدی. قایی خانیلر ، بوزولمه‌مش ومتین سجیه‌لری ، صارصیلمه‌مش بازولری، ییلمز عزم واراده‌لریله ، انقاض آلتنده قالان آناطولی تورکلرینه یکی برحیات نفخ ایده‌بیلدیلر . یکی بر دولت قوردیلر . منقرض سلچوق سلطنتی اوزرنده یکی بردولت قوران قایی تورکلری، فطرتاً دیندار اخلاقاً فضیلتلی ، روحاً معالی پرست ایدیلر . عرقك بوتون نجیب سجیه‌لرینی حائز بولونیورلردی . مردلك ، مسافرپرورلك ، فداکارلق عزم ومتانت ، طوغرولق ، قناعتکارلق ، کبی خصلتلریله آناطولی‌ده‌کی دین وعرق قارداشلرینی پك قولای طوپلایه‌بیلمشلردی. سلچوق سلطنتك اوان انحطاطنده برچوق ایرانی افکار ومذاهب آناطولی‌یه یاییلمش ، دین نامنه کونا کون خرافه‌لر روحلری زهرله‌مشدی. قایی تورکلری حیاتیی کمیرن بوخرافه‌لرله هنوز بولاشمامشلردی. عقیده‌لری عصر سعادتده‌کی صاف اسلامیت، دینلری روحه نجابت، فکره علویت، قلبه متانت ویرن معالیات اسلامیه ایدی. بوصاف عقیده روحلرنده بلند فضیلتلر ، فکرلرنده صاف قناعتلر، قلبلرنده استقبال ایچون صارصیلمز امیدلر تنبه ایتمشدی .

قایی تورکلری اخلاقلرنده‌کی صلابت ، اطوارلرنده‌کی نجابت ، فطرتلرنده‌کی حماستله سکود افقلرندن پارلاق بر کونش کبی یوکسلمکه باشلادقلری هنکامده، شرقده اسلام خلافتی (هلاکو)نك ضربه‌سیله

ییقیلمش، اهل صلیب اردولری ایکی عصر برمدت ظرفنده سوریه وآناطولی‌ده تورك واسلام قانی ایچه‌ایچه شرقك بنیادینی‌یپراندیرمش، مسلمانلق وخیم ایکی سیلابه آره‌سنده ابدیاً بوغوله‌جق وضعیتدن یکی قورتولمشدی .

دولت ایلخانیه حکمداری (غازان‌خان)، قونیه سلجوقیلرینك صوك حکمداری ایکنجی (علاءالدین کیقباد) ی موقعندن اسقاط ایده‌رك حبسه طیقمش، بیچاره علاءالدین اوراده وفات ایتمشدی. خلفی واوغلی (غیاث‌الدین) ایسه برعربدهٔ خونین آره‌سنده تلف اولوب کیتمشدی. هم تورك، هم اسلام عالمی‌اُلیم برهرج ومرج‌ایچنده جان چکیشیوردی .

هجرتك (٦٩٩) تاریخنده (طورسون‌فقیه)‌ایراد ایتدیکی خطبه‌ده قابی تورکلرینك اسلامی مدافعه وملی وحدتی تأمین ایده‌جك یکی برحکومت‌تأسیس ایتدکلرینی اعلان ایلدیکی‌زمان بوتون‌مأیوس‌قلبلرده یکی برامید نوری اویانمشدی !

یکی حکومت. ارادهٔ ملیه اساسنه استناد ایدییوردی.(قره‌عثمان) بوبکلری طرفندن باشبوغلغه انتخاب وملتك آمال ومقرراتی تنفیذ واجرایه مأمور ایدیلمشدی .

عثمان غازی بووظیفه‌یی پارلاق برموفقیتله ایفا ایتدی. حیاتنك صوك دملرنده اوغلی اورخان بکه ، تورك روحنك عمده‌لری اولان، عدالت، جهاد ونصرت دین مفکوره‌لرینی تلقین‌ایتمش، (شاه‌جهان) اولمغه دکل ، ملتی اعلا ایتمکه چالیشمنی وصیت ایلمشدی. (اورخان غازی) ، پدرینك وصایا وتلقیناتنه توفیق حرکت ایتمش، یکی‌دولتك وجهه‌سنی بوکا کوره تنظیم ایلمشدی .

برآووج تورك دلاورلری (آیدنجق) اسکله‌سندن صاللره بینه‌رك

«کلیبولی» ساحلنده‌کی (چنی)یه یعنی آسیادن آوروپایه صیچرادقلری زمان، ملی روحك مفکوره‌لرینی تحقق ایتدیرمك عشقیله یورومشلردی.

فقط، تورکلر آوروپایه آدیم آتدقلری کوندن اعتباراً صلیب اطرافنده طوپلانان متعصب غربك بوتون کین وخصومتنی اوزرلرینه جلب ایتمشلردی. کلیبولی وملحقاتنی ضبط ایدن تورك پیشدارلرینی اناطولی‌یه قوغمق ایچون، بیزانس ایمپراطوریله بلغار وصرب قراللرینی اتحاد ایتدیرن عامل، خرستیانلق ـ اسلاملق تقابلی ایدی. ناصیل‌که مسلمانلری آوروپادن چیقارمق ایچون عصرلرجه صوکره سیاستاً بربرلرینك خصمی اولان بلغارلر، صربلر، قره‌طاغلیلر، یونانیلر ینه برلشه‌جك وبوتون آوروپا بو اتحادی تشویق وتقدیس ایده‌جکدی!.

تورکلر آوروپا قیلرینه آیاق باصمقله، خرستیان عالمینك دور فاروقدنبری مسلمانلغه قارشی بسلدیکی کین وخصومته وارلقلرینی آماج ایتمشلردی. اهل صلیب سفرلری اثناسنده اسلام ـ خرستیان میلیونلرجه انسانلرك سیلابه‌لر تشکیل ایدن قانلری بیله یاپاس کینی بردرلو تسکین ایده‌مه‌مشدی. غربك نائرهٔ انتقامی ایچین ایچین یانیوردی. قدسك ضیاعنی بردرلو اونوته‌میان خرستیان دنیاسی، استانبولك‌ده عینی عاقبته حاضرلاندیغنی کورونجه، قودورمشدی.

صرب صندیغی هزیمتنك انتقامنی آلمق ایچون آوروپادن کلن یوز بیك کشیلك صلیب اوردوسنك سائقی تورکلردن خرستیانلق نامنه انتقام آلمق حرصی ایدی. اونلر، اسلامیتی تمثیل ایدن تورکلری ابدیاً یریوزندن قالدیرمق عزمیله کلیورلردی. فقط طمارلرنده تورك عرقنك شهامت کریوه‌لری طولاشان، قلبلرنده مسلمانلغك متانت تورلری پارلایان قرق بیك دلاور، یوزبیك شوالیه‌دن مرکب اهل

صلیب اردوسنی (قصوه) میدانسنده تارمار ایتمکده هیچ بر کوجلك چکمه‌مشدی . تورکلر ، بو دوردن اعتباراً بوتون آوروپایه قارشی اسلامیتك یکانه مدافعی موقعنه کچمشلردی . هجرتك (۷۹۸) نجی سنه‌سنده یرندن اوینایان آوروپا ، خرستیانلق انتقامنی آلمق اوزره تورکلر اوزرینه یورومشدی . ایکی عصر اول پیه‌رلرمیتلرك ، پاپا اوربنلرك تشویقلریله اسلامیت اوزرینه آقان سیلابهٔ نصرانیت ، بو دفعه داها منتظم سلاحلر ، داها جسور و تجربه‌لی شوالیه‌لرله تورکلر اوزرینه هجومه آتیلمشدی .

کتلهٔ تعصب ، فرانسه ، لهستان ، وندیك ، آوستریا ، مجارستان ، باویرا ، آلمانیا ، ایتالیا ، رومانیا و آطه‌لردن کلن الك مشهور شوالیه‌لردن تشکل ایتمش ، ریاستی مجار قرالی (سیکیزموند) درعهده ایلمشدی . بونلره بالآخره صرب ، بلغار و روم عنصرلری‌ده التحاق ایلدی .

فرانسز شوالیه‌لری قرالك برادری و (بورغوندیا) دوقه‌سی (قورقوسزژان) ك ، آلمانیا شوالیه‌لری‌ده (فره‌دریق هوهنزولرن) ك قوماندانسی آلتنده بولونیولردی . صلیبیون ، قهرمان (طوغان بك) طرفندن مدافعه ایدیلن (نیکبولی) قلعه‌سنی محاصره ایتدکلری زمان ، أللرینه کچیره‌بیلدکلری تورکلری ؛ ایکی عصر اول پیه‌رلرمیتله شرقه حرکت ایدنجدلری کبی ، انواع وحشتله پارچه‌لایور ، چوجوقلری ، قادینلری ، مسلمان اولدقلری ایچون ، الك شنیع اشکنجه‌لرله بوغازلایورلردی . فقط ، (ییلدیرم بایزید) ، قرق بیك کشیلك بر قوتله بو عظیم سیلابه قارشو طورمقده اصلا تردد ایتمدی . عدداً آز فقط معنویت اعتباریله پك قوتلی اولان بو کوچوك اوردونك افرادی ، تورك دولتنك بقاسی ، مسلمانلغك بقاسی ، اونك زوالی‌ده اسلامیتك

انقراضنی انتاج ایده‌جکنه قانع اولدقلرندن ، اك بویوك تهلکه‌لره قارشی اك متین برقلبله یورویورلردی . تورك اوردوسنده‌کی بو حالت روحیه؛ عدداً دشمندن پك آز اولملرینه رغماً غلبهٔ قطعیه‌یی تأمین ایتمش ، هلالی یوکسلتمشدی !... فقط ، بالآخره ، مجارستانده تورەین (ژان‌هونیاد) ، تورکلردن صلیبك انتقامنی آلمق اوزره میدانه آتیله‌رق بویوك بر اردو تشکیلنه قالقشمشدی . مجار قرالنك تحت ریاستنده انعقاد ایدن بویوك بر مجلسده ، پاپانك وکیلی قاردینال (جولیانوس چزارینی) ، اهل اسلامه قارشی ایدیلن عهد وقسمك هیچ برحکمی اوله‌میه‌جغنه دائر فتوا ویرېرکن ، خرستیان عالمنك ابدی کینه‌حقیقی بر جمان اولمشدی . معاهده‌یی نقض ایتمك ایچون ؛ تعصب کابوسی آلتنده قیورانان صلیبیونه ، قاردینالك بو فتواسی کافی کلمشدی :

اهل صلیب بی‌امان برقاصیرغه دهشتی ، خانمانسوز برلاو شدتیله اسلام دیارینه دوغری هجومه باشلامشلردی . اسکی باربارلقلر بوتون وحشتیله تکرار ایدیلیوردی . اسلاملر مدهش بر آفته ، اسلامیت قورقونچ برعاقبته نامزد بولونیوردی. هجرتك (۸٤۸) تاریخنده صلیبیونی (وارنه) اوکنده قارشولایان تورکلر ، شاهد اولدقلری وحشتلر ، باربارلقلر قارشوسنده ، آتشه آتیلمغی جانه منت بیلمش ، وارنه مظفریتنی قازانمشلردی . نقض عهد ایدن مجار قرالی ایله فتوایی امضا الایان قاردینال جنابلری مقتولین آره‌سنده بولنیورلردی !... تورکلر ، بو دفعه‌ده اسلامیتی قورقونچ برتهلکه‌دن قورتارمشلردی . عینی موفقیت ، دورت سنه صوکره ، آلمان ، له ، مجار ، چه ، ایتالیان ، صرب ، بلغار ولاتین شوالیه‌لرندن مرکب براهل صلیبه قارشی‌ده قازانیله‌جقدی . معاویه دورندنبری اون اوچ دفعه محاصره اولندیغی حالده بر تورلو

ضبط ایدیله‌مه‌ین استانبولی قطعی بر ضربه ایله فتح ایده‌رك خلافت اسلامیه‌نك مرکزی یاپان تورکلری ، خرستیان دنیاسی ابدیاً عفو ایده‌میه‌جکدی . آوروپا ، دیکر عناصر اسلامیه‌یی اونوتمشلردی . اونلر، اسلامیت ممثل ومدافعی اوله‌رق یالکز تورکلری کورویورلردی. بناءً علیه ، بوتون کین و حرصلرینی تورکلره توجیه ایدییورلردی .

استانبولی فتح ایتمکله حضرت محمدك مظهر تجیلی اولان عنصر اولدقلرینی اثبات ایدن تورکلر ، اسلام عالمنك حرمت و شکرانی ، خرستیان دنیاسنك‌ده انطفا ناپذیر کین وغیظنی قازانمشدی. فقط غرب، تورکلرك قدرت و سطوتی قارشوسنده عجزینی کوردیکندن حادثاته رضادن باشقه برشی یاپه‌مامش ، انتقام کونلرینك ورودینه انتظار قرارینی ویرمشدی. آوروپا، تورکك ملی سجیه‌لرینی، اخلاقی فضیلتلرینی غائب ایتمه‌سنی ، سرکذشتجویانه فتوحات پیشنده قیریله قیریله ضعیف دوشمه‌سنی بکلیوردی . جریان وقوعات اونلره بو فرصتی احضار ایده‌جکدی . مرکز حکومت ، سفاهت یوواسی اولان استانبوله نقل ایدیلدکدن صوکره ، محلی عنعنه‌لر تدریجاً تورك توره‌لرینه تحکم ایتمکه باشلامش ، منقرض بیزانس سراینك تشکیلاتی بك آز تعدیلاتله عثمانلی سراینه کچمش ، (فاتح محمد ثانی) استانبوله کیردکدن بر مدت صوکره آیاغی جاریقلی تورکلرله قارشولاشماموق ایچون ملت آره‌سندن قفس آرقه‌سنه چکلمشدی . دبدبه‌دار سرای حیاتنك تشکلی، خادم آغالره ، دابر جاریه‌لره ، قهوه‌جی باشیلره اك قیمتلی وزیرلرك، اك اهلیتلی قوماندانلرك فوقنده بر نفوذ ویرمش، تاجدارلری لایسئل موقعنه چیقارمشدی . سلطان خوشنه کیتمه‌ین اك قیمتدار رجالی براشارتیله عدمه کونده‌رییوردی . حالبوکه (قره‌عثمان) ایله

ورخان بك) بوکبی ذواته آنجق محترم بر رفیق معامله‌سی یاپیورلردی.
طورسون فقیهك خلفلری بیله (غنادیوس) ك اوزون بنیشنه رنمش ، ساده لباسلری یرینه اوزون قوللی کنیش أتکلی بنیشلر مکه باشلامشلردی . استانبوله ییغیلان ثروت ، کونا کون ناملر وسیله‌لرله شرقلك برچوق دربدرلرینی بورایه طوپلامشدی . یری آیری بر مذهب ، آیری برعقیده نشر ایدن بو دربدرلر ، حیه‌لرله ، قصیده‌لرله سرایه و نفوذلی امرایه حلول ایتمش ، دینی ر موقع محترم اشغال ایلمشلردی . سرایده والده سلطانلر ، مجار ، وس ، خروات ، روم کوزده‌لر حکم سوریور ، دیوانده تورك لیان وزیرلر ادارهٔ امور ایدییورلردی . بایزیدثانی دورنده ایرانك دات ومعتقداتی ، کونا کون مذهبلری ، تورکلکی تسخیره باشلامشدی. یازه قوپارمق ، موقع قازانمق ، کولاه قاپمق مقصدیله استانبول و ناطولی‌یه دولان دربدرلر ، تورك حیات اجتماعی و دینیسنده عمیق ثیرلر یاپیورلردی .

عباسیلر دورنده خدمت دولته کیرن تورك امراسی عصبیت رقیه‌لرینك محافظه‌سنه پك چوق اعتنا کوسترمشلردی. حتی تورك میرلرینك اکثریسی اسملرینك نهایتنده برده (ترکی) لفظی علاوه تمکله افتخار ایدرلردی . حالبوکه سلجوق تورکلرنده بو عصبیت ك آز دوام ایتمشدی. داها ایکنجی قلیج آرسلان زماننده شهزادکانه ورك و اسلام اسملری یرینه (کیخسرو) ، (کیقباد)، (کیکاوس) بی اسکی ایرانه عائد برطاقم مناسبتسز اسملر ویریلمکه باشلانمشدی . یزید ثانینك ضعف و مسامحه‌کارلغی، سلیم اولك آتشین عزمیله تلافی یدیلمه‌مش اولسیدی، عثمانلی تورکلری‌ده ؛ داها اوزمانده ؛ سلجوق

تورکلری کبی انقراض معنوی‌یه محکوم اوله‌جقلردی. اردبیللی شیخ صفی‌الدینک حفیدی ایرانیلشمش اسماعیل صفوی ، آنادولی‌یه درویش شیخ ، بابا نامی آلتنده بر چوق سیاسی (مرید) لر کوندرمشدی.

ایران پروپاغانداسی یاپمغه مأمور اولان بو مختلف کلاهلی آدملر آنادولیده زواللی معصوم خلق آره‌سنه ایران عنعنه‌لرینی ، ایراندینی نشر ایدرلرکن ، بایزید ثانینک اطرافنی احاطه ایدن یابانجی عنصرلره منسوب پاشالرده ، ملتک قانی امک ، دولتک ثملنی سوکمکله مشغول اولیورلردی . اسماعیل صفوینک آنادولیدن کچه‌رك ، محارب بولندیغی (ذوالقدریه) مملکتنه یورومك ایچون بایزید ثانیدن مساعده استرحامنده بولنمسی ، مهارتکارانه بر خدعهٔ سیاسیه ایدی . اصل مقصد کلاهلیلرك سنه‌لردنبری زهرله‌دیکی آنادولی خلقنه ، سوسلی و منتظم اردولرینی ، مدبدب و معظم سلطنتی کوسترمك ، بوسایه‌ده ؛ کوکلنی برنده آناطولی‌یی استیلایه قالقشدیغی زمان ، اهالیدن مقاومته بدل حسن استقبال کورمکدی . فقط ، بوکیزلی مقصدی تفرس ایده‌بیلمك ایچون نه بایزیرثانی‌ده دینج و زنده بر دماغ ، نه‌ده اطرافنی احاطه ایدن سوری‌سوری پاشالرده برحس حمیت واردی !... سلجوقیلره کیره کیره نهایت چوکدیرن قورتلر ، عثمانلیلرده‌ده عارض اولمشدی حکمدارلر ، دین نامنه فوق‌البشر بر موقعه چیقاریلیور ، کیف و هوسلرینه بر حکم شرعی ماهیتی ویریلیور ، دینی ، فتوایی حکمدارلرك اراده واحتراصلرینه اویدورمق یوللری آچیلیوردی ایرانك ادبیاتیله برابر (بابك) ك أکدیکی ، باطنیلرك ، حروفیلرك انکشاف ایتدیردیکی سیئات اخلاقیه، (جهم بن صفوان) لرك نشر ایتدیکی تلقینات اعتقادیه‌ده تورکلر آره‌سنه صوقولیوردی . شرقده

عن افکار ، تورکك روحاً ، فکراً انحطاطنی احضار ایدرکن (محتشم قانونی) نك اوزون و فائده‌سز سفرلری‌ده تورکلکی مادتاً چوروتمکه باشلامشدی . شانلی فقط غایه‌سز سفرلر پیشنده قوشمق ، روم ایلی خرستیان اکثریتیله مالی‌ایکن طونه‌نك اوته طرفنه کچمك ، صلیبیونه میلیونلرجه قربانلق تورك ترك‌ایتمك دیمکدی . (ویانه) محاصره‌سی ، (بودین) غلبه‌سی ، (مهاج) مظفریتی فائده‌سزشانلر اوغورنده قیمتدار جانلر فدا ایتمکدن باشقه برنتیجه ویره‌مزدی ، فی‌الحقیقه اویله‌اولدی . بر بچق عصر قدر تورك و اسلام دیاری اولان (بودین) [۱] بیکلرجه ، ملیونلرجه تورك قانیله صولاندقدن صوکره ینه مجارلره عودت ایده‌جکدی !..

حالبوکه بو دینلره قدر طاغیدیلان اسلام و تورك عنصری کاملاً طونه‌نك بری طرفنه طولدیریله‌رق غیر مسلم عناصر دیکرجهته سوق ایدلمش اولسه‌یدی، شکیمهٔ دولت انحطاطه یوزطوتمازه طوتسه بیله ایکی یوز کسور سنه‌دن بری توالی ایدن سوزشلی فاجعه‌لر وقوعه کلمزدی ... فقط دولتك ابرهٔ سیاستی منافع ملیه‌یه دکل ، پادشاهلك کیفنه ، چاپولجی و اجنبی عنصرلرك شخصی منفعتلرینه تابعدی . قبریس آطه‌سی، آناطولی سواحلنك‌مدافعه‌سی ایچون دکل، شرابنك لطافتی ایچون فتح ایدیلمشدی !...

اکثریتی خروات ، اسلاو ، مجار ، جرمن ، لاتین ، ایران و یونان عنصرلری تشکیل ایدن و تورك ملتك منافعندن ، تورك دولتنك بقاسندن زیاده کندی منفعتلرینی دوشونن دیوان همایون ارکاننك جیبلرینی آلتونلر، قوناقلرینی جاریه‌لرله طولدوره‌جق‌اوزون

[۱] مجارستانك پای‌تختی اولان (پشته)نك قارشوسنده‌کی (بودا) شهری .

سفرلری التزام ایتملری پك طبیعی ایدی. (قانونی سلیمان) تخته جلوس ایدر ایتمز دیوان ارکانننك کندیسنی همان مجارستانه اعلان حربه سوق ایتمرنده بو أمل حاکم اولمشدی.

حالبوکه بو اوزون و قانلی سفرلر، تورکی متمادیاً أریتیور، آناطولی‌یی بوشالتیور، انحطاط مادی‌یی احضار ایدیبوردی. یمن‌ده تأسیس سلطنت سیاستی ایسه، باشقه شکلده عینی نتیجه‌یی ویره‌جکدی.

تورکلر بوکبی مختلف عوامل تحت تأثیرنده دوچار ضعف اولنجه عصرلردن بری اسلامیته درین بر حرص کین و انتقام بسله‌ین خرستیانلق، بو دینك ممثل ومدافعی طانیدقلری تورکلر اوزرینه یوکلنه‌رك مختلف صور ووسائط ایله تورکی تدریجاً أزمکی و نهایت محو ایتمکی عمدهٔ سیاست ایدینمش، شرق مسئله‌سنی آچمشلردر.

شو تاریخی اجمالك کوستردیکی وجهله عناصر اسلامیه آره‌سنده قرآن دینینك نشر و مدافعه‌سنه اك چوق واك دواملی بر صورتده چالیشان وبو اوغورده هر فدا کارلغی اختیار ایدن تورکلر اولمشدر. تورکلردرکه اسلامیتی افغانستانده، هندستانده نشر ایتمش، قرآن نورینی سد چین ماوراسنه، سیبریا ایچلرینه، آدریاتیق ساحللرینه، طونه بویلرینه قدر کوتورمش، اسلامی یریوزندن قالدیرمق حرصیله آوروپادن آسیایه آقان سیلابه‌لری طوردورمش وصوکره‌ده آقدکزه دوکمشلردر.

تورکلر، باطنیلك، حروفیلك، اباحیلك، بابکیلك... کبی اسلام هیئت اجتماعیه‌سنی زهرله‌ین وچوروتن مذهبلرك غلبه‌سنه مانع اولمش، خارجدن، داخلدن اسلامه توجیه ایدیلن ضربه‌لره کوکسنی سپر ایتمشدر. عین زمانده اهل صلیب و موغوللرك تخریبکار

استیلالری نتیجه‌سنده افول ایتمك اوزره اولان مدنیت اسلامیه‌یی عادتا یکی باشدن تأسیس ایده‌رك بیکلرجه مدرسه‌لر ، معبدلر ، خسته‌خانه‌لر وجوده کتیرمش ، بقایای انقاضی بوکون بیله نظر حیرتی و تبجیلی جلب ایدن معظم دارالعرفانلرده هرشعبهٔ علمه مخصوص آیری آیری فاکولته‌لر تأسیس ایلمشلردر . جنکیز ، هلاکو و اهل صلیب طوفانلرندن قورتوله‌بیلن آثار علمیه‌یی طوپلایه‌رق معظم کتبخانه‌لر وجوده کتیرمش ، یالکز حیات سیاسیه اعتباریله دکل ، مدنیت و علم اعتباریله‌ده انقراضه سوروکله‌نن اسلام عالمنی احیا ایلمشلردر .

اسلامك مقدراتی تورکلرك مقدراتنه او قدر صیقی باغلانمشدرکه تورکلر یوکسلدکجه ، اسلامیت‌ده تعالی ایتمش ، تورکلر ضعیف دوشدکجه اسلامیت‌ده فروشوکتنی غائب ایلمشدر . ادوار انحطاطده تورکلر هانکی قطعه‌دن ، هانکی مملکتدن چکلمکه مجبور قالمشلرسه اوراده اسلامیت‌ده یاروحاً ویاهم روحاً هم ده فعلاً بولمشدر . وقتیله بر اسلام دیاری اولان مجارستانده بوکون نك بر مسلمان قالمدیغی کبی ، او معظم جامعلر ، مدرسه‌لرده کاملاً محو اولمشدر . (بودین) ده‌کی جامعلرك بوکون ثملرینی بیله بولمق ممکن دکلدر . صربستان ، رومانیا ، بلغارستان ، یونانستان ، حتی جزایر بو فجیع عاقبتك بر مشهر حزن انکیزیدر . آنته جامعلرینك ، بلغراد مدرسه‌لرینك ، صوفیه و فلبه معبدلرینك سونوك خاطره‌لرینی آنجق اسکی کتابلرك صولمش صحیفه‌لری آره‌سنده بوله‌بیلیورز . قوصوه ، مناستر ، سلانیك ، قواله ، کوملجنه ، سیروز کبی اسلام دیارلرینك‌ده عینی عاقبته محکوم اولملری محقق دکلیدر ؟ ..

تورك حاكمیتنك تمثالی اولان هلال، ما كدونیا وترا كیا افقلرندن چكلدكدن صوكره، نه عبرت انكیز فاجعه‌لره شاهد اولدق: بوتون اوا-لام دیارلرنده اذانلر صوصدی. چاك سسلری آفاقی طولدوردی. جامعلر، مسلمانلره مقتل، خریستیانلره آخیر اولدی. قرآن آیاقلر آلتنده چیكنندی. منفور شناعتلره قربان اولان مسلمان عرضی پایمال ایدیلدی، قادینلرك مه‌لری كسیلدی. چوجوقلرك كوزلری اویولدی. بشیكده‌كی معصوملر آنا قارننده‌كی جنینلر بیله بو وحشتلردن قورتوله‌مدی. خلاصه بر زمانلر اسلامك اك مسعود یوردی اولان بدبخت دیارلر، باشدن باشه مسلمان قربانلرینه مزارستان اولدی. بوتون اوروپا بو هائله‌لری آلقیشلادی و تحسین ایتدی!..

خریستیان آوروپانك مسلمان تورکه قارشی بسلدیكی حسیات (موندروس) متاركه‌سندن صوكره بوتون عریانلغی ایله میدانه چیقدی. (آمیرال قالطروپ)ك انكلیز ناموسی اوزرینه ویردیكی تأميناته قارشی، انكلیز حكومتی قاردینال (جولیانوس جزایرنی)نك فتواسیله مقابله ایتدی. تورك آلندن سلاحی آلندقدن صوكره، حقنده هر ظلم روا، هر وحشت بجا كورولدی. چونكه آوروپا عصرلردن بری بسله‌دیكی اسلام خصومتنی آرتق قوصمش، اسلامی ابدی اسارته، تدریجی انعدامه سوروكله‌مك ایچون، اسلامك متفكر دماغی، طوتار الی و ایمانلی مدافعی اولان تورکی محو ایتمك قرارینی پرواسزجه اعلان ایتمشدی!...

توركلر، عصرلردن بری اسلامیتك مدافعه‌سی، مسلمانلرك تأمين سعادتی وعناصر غیرمسلمه‌نك ربقهٔ اسارتنه كیرمه‌ملری اوغورنده جانی، مالنی بلا فتور فدا ایتدیكی ایچون خریستیان آوروپاجه اعدام

زاسنه محکوم ایدیلمشدی . فقط تورك نه طالعسزدرکه اعدام
پاسنه سوروکله‌نیرکن ایپنی چکمکه آتشین برخواهشله آتیلانلر،
افعه ایتدیکی دینك منتسبلری ، قررودینی طوپراقلرك اولادلری
لمشدی . نه قدر شایان عبرتدرکه ایام نکبتنده تورکه قلیج چکن
صرلر، بو جنایته آتیلیرکن هنوز قورصاقلرنده تورك اکمکی،
یبلرنده تورك آلتونی، آرقه‌لرنده تورك فورمه‌سی بولونیوردی !..
رکه استقبال ایچون نه بلیغ بر درس عبرت وانتباه !...

بو کون خریستیان حاکمیتی آتنده سیونیستلره ملی بر یورد
لان قدس ایله مسجد اقصی‌نك بدبخت مدافعلرینی آرقه‌دن اوردوران
ل هاشمك (ابولهب) ی ایله اوغوللرینك وبونلره اویه‌رق تویلر
رپرتن فاجعه‌لر ارتکاب ایدن برقسم شاملیلرك، آرناوودلق استقلالنی
مین ایده‌بیلمز امنیه‌سیله صربلر و یونانلرله توحید مساعی ایده‌رك
سلماناولکه‌سیدردیه التجا ایدن تورك نفرلرینی بوغازلایان آرناوودلرك
قبتندن عبرت آلملری اقتضا ایدردی [۱] . بو کون یانیه‌ده یونان،
صوه‌ده صرب بایراقلری طالغالانمقده‌در. نه عبرت انکیز برعاقبتدرکه
رکلری سوریه‌دن چیقارمق ایچون یکرمنجی عصرك اهل صلیب
رماندانی عنوانیله تبجیل ایدیلن (آلنبی) ایله توحید مساعی
دنلردن بر قسمی، آره‌دن بر سنه کچمه‌دن سوریه‌دن قاچمغه مجبور
لمشلر، بر قسمی دار آغاجنه چکیلمش ؛ قالانلرده هر کون جنرال
غورو) نك حضورنده یرلره قاپانمق صورتیله سفیل و اسیر
یاتلرینی قورتاره‌بیلمشلردر .

[۱] بیروت، قدس ، طرابلس شام ، حلب وبغدادك نجیب مسلمانلریله
رناوودلق اختلالنه اساساً معارض اولان تمیز مسلمانلری ، بومغشوش سفها
له قاریشدیرماملیدر !

تورکلر، کندیلری ایچون بر دورهٔ امتحان و انتباه اولان او متارکه دوره‌سنده ایمانلرندن باشقه هرکسدن و هر شیدن امل کورمشلردر . تورکلری قورتاراننده بو تمیز و صاف ایمانلری ایله ایمانك تأمین ایتدیکی یوکسك هیجانلر اولمشدر . یکی تورکیا اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی وجهه‌لری تعیین اولنورکن متا[رکه] دوره‌سنك عبرت انکیز ماجرالرینی دائما کوز اوکنده بولوندور[مق] و بونلری هیچ بر زمان ، هیچ بر صورتله اونوتمامق ایجاب اید[ر] بو ، استقبال تورکیاسنك تاریخه قارشی وجدانی بر وظیفه‌سیدر !

سجایای قومیه

سطح ارضك مناطق مختلفه‌سنده منتشر انسان کومه‌لری (قوم) نامی آلتنده برطاقم غروپلره آیریلمشلردر . تاریخ طبیعی‌ده (نوع) نه معنا افاده ایدییورسه (قوم) ده تاریخ بشریت‌ده او معناده تلقی ایدیلملیدر . چونکه مختلف قوملری بربرلرندن آییران سجیه‌لرك مختلف نوعلری یکدیکرندن تفریق ایدن سجیه‌لر قدر درین واساسلی اولدقلرنده شبهه یوقدر .

قوم دیمك، مشترك ومتحد سجیه‌لره مالك اولان وبو سجیه‌لری وراثت طریقیله خلفلرینه دور ایدن انسان کومه‌لری دیمکدر . عینی قانون آلتنده یاشایان ، عینی لسانی سویله‌ین ، عینی دینه تابع اولان انسان کومه‌لرینك متجانس برقوم تشکیل ایده‌بیلمه‌لری ایچون محیطك، تصالب وتوارثك اوکومه‌لر آره‌سنده جسمانی وروحانی برطاقم سجایای مشترکه تثبیت ایتمش اولمسی ایجاب ایدر . بر قومی تمایز ایتدیرن معشری سجیه‌لر ، آنجق اوزون بر زمانده قازانیله‌بیلیر . چونکه سجایای ارثیه پك بطی بر صورتده یرلشه‌بیله‌جکندن ؛ تقرر ایتملری ایچون ؛ بالنسبه اوزون بر زمانه احتیاج واردر . بر کره اکتساب ایدیلمش اولان سجیه‌لرك سیلنمه‌سی‌ده ؛ عینی صورتله ؛ پك آغیرو پك

بطی بر طرزده وقوعه کلیر. نتیجه‌نك كورولەبیلمسی ایسه؛ هر حالده؛ عصرلرك کچدوانته متوقفدر.

قوملرك ذوبان و استحاله ایده‌بیلمه‌لری ایچون اوزون، هم ده پك اوزون زمانه احتیاج واردر. چونکه تحولات، مدید عصرلر ظرفنده وقوعبولان ارثی بر یکینتیلر اثری اولمزسه؛ محیط و تصالبك تأثیراتی انضمام ایتسه بیله؛ ینه درین واساسلی اوله‌مز!

ثبوت، بر قوم ده بعضی سجیه‌لری تثبیت ویا بعضی سجیه‌لری ازاله ایده‌بیلن عوامل آره‌سنده تأثیرات محیطیه دائما قدرتلی بر وظیفه ایفا ایدر. فقط، وراثت‌ده محیط قدر قوی واساسلی بر عاملدر.

بر قوم نه‌قدر قدملی، نه قدر اوزون ماضیلی اولورسه اوقوم‌ده وراثتله یرلشمش سجیه‌لرده اوقدرمتین، اودرجه اساسلی، اومرتبه زوال ناپذیر اولورلر.

ماضیلری قاراکاق عصرلره قدر امتداد ایدن قوملر اوزرنده یکی محیطلرك تأثیری اساسی سجیه‌لری کایاًصارصمق قدرتنی کوستره‌مز قدیم بر قومك تأثیرات محیطیه ایله سجایای اصلیه‌سنی غائب ایتمسی، او قومك هویت مخصوصه‌سندن چیقماسی تعبیر دیکرله هویت اصلیه‌سی اعتباریله صحنهٔ شئوندن نابود اولماسی دیمکدر!. فی‌الحقیقه، پك قدیم بر عرق اولان یهودیلر، آسیاده، آفریقاده، آمریقاده، آوروپاده، خلاصه دنیانك متنوع ومختلف محیطلرنده یاشادقلری حالده هر یرده؛ لایتغیر تیپلرینی محافظه ایتمشلردر. لوندره‌نك سیسلی محیطنده، پاریسك نوشانوش عالملرنده، آمریقانك مدبدب صالونلرنده، روسیه‌نك ملوث سوقاقلرنده، ایرانك خیال‌پرست محیطنده، ترکیانك مجادله‌لی اقلیمنده یاشایان ابنای اسرائیل‌ده؛ نافذ بر نظر؛ عرقك اساسلی

سجیه‌لرینی پك كوزل سچه‌بیلیر . مختلف محیطلر ؛ عصرلرجه مدت ظرفنده ؛ بو اسكی قومك درین و اساسلی سجیه‌لرندن هیچ برینی ده كیشدیرمك قدرتنی كوستره‌مه‌مشلردر . ارض موعوددن جهانه طاغیلان یهودیلر ، كیندكاری محیطك ، یاشادقلری وسطك تحت تأثیرنده ؛ سجیه اعتباریله ؛ اساسلی ودرین تبدلاته معروض قالسه‌لردی ، بوكون روی زمیندن بنی‌اسرائیل عرقی بوتون بوتون قالقمش اولوردی . حالبوكه مختلف محیطلرك تأثیراتنه رغماً ، یهودیلر هریرده عرقلرینك بقاسنی تأمین ایتمشلردر. محیطك وراثته غلبه‌ایده‌میه‌جكنه بنی‌اسرائیل قومنك بقاسندن بیوك دلیل اوله‌ماز .

تأثیرات محیطیه ، بر قومك سجایای اصلیه‌سنی دكیشدیریرسه او قومك نامی صحنهٔ شئوندن سیلینیر دیمشدك . تاریخ بو حقیقتی ده تأیید ایده‌جك بر چوق صحیفه‌لری محتویدر :

اعصار ماضیه‌ده مصر قطعه‌سی بر چوق قدیم عرقلرك استیلاسنه معروض قالمشدی . فقط او آتشین محیطك ؛ بوتون قدرتنه رغماً ؛ مستولیلرك سجایای اصلیه‌لرینی ده كیشدیرمش اولدیغنه دائر بر مثال كوسترمك ممكن دكلدر . حالبوكه ام دنیانك حار وكنیش بادیه‌لری غالیلرك بی‌پایان مزارلریله مالامالدر !..

وراثتله مجادله واوكا غلبه ایده‌بیله‌جك عامل ینه وراثتدر . یعنی محیطك تأثیراتی ، عصرلرك تعاقبیله ، ارثی برشكل آله‌بیلیرسه ، عرقلر اوزرنده آز چوق تحولات مشاهده اولنه‌بیلیر . بر چوق عرقلرده كورولن تحولات ، اوزون بر زمان ظرفنده محیطك بطی ودائمی تأثیراتندن متولد ارثی بریكینتیلردن باشقه بر شی دكلدر .

عصر دیده بوتون عرقلر کبی تورکلرده ده جسمانی، روحانی بر طاقم پایدار سجیه‌لری واردر . مختلف محیطلر ، متنوع تصالبلر ، تورکك جسمانی و روحانی سجیه‌لری اوزرنده ؛ توارثی انتاج ایدن توالی اعصار ایله ، آزچوق تحولات حصوله کتیرمش اولدقلری شبهه‌سزدر . فقط ، بوکا باقه‌رق اساس سجیه‌لرك بوس بوتون غائب اولدیغنی ادعا ایتمك طوغری اوله‌مز . هر نه‌قدر شرق تورکلرنده موغول عرقنك ، غرب تورکلرنده‌ده اقوام مجاوره‌نك پك چوق تأثیراتی اولمش ایسه‌ده آسیای وسطی تورکلری جسمانی سجیه‌لرینی همان تماميله محافظه ایتمشلردر . هر حالده ، اقوام سائره ایله تصالبده بولنمیان تورکلرك اشکال عرقیه‌لرنده هیچ بر تبدل کوروله‌مز . خالص بر تورك ، یوارلاق و بویوك باشی [۱] ، کنیش اوموزلری ، وسطی‌دن یوکسك بویی[۲]، اسمر تنی ، اتلی ، کمیکلی ، طونوق و بیضی چهره‌سی ، چیقیق ، کنیش یناقلری ، سیوری ومثلثی الشکل چکه‌سی ، قالین دوداقلری ، چاتیق قاشلری، سرت ، سیاه ودوز صاچلری، آچیق صاری دریسی، سیره‌ك صقالی بادم شکلنده سیاه، کوچوك وپارلاق کوزلری، قیصه‌مسی کوز قپاقلری، نارین وقیصه باجاقلری ایله سائر قوملردن پك کوزل تفریق اولنه‌بیلیر .

عصرلردنبری اقوام مجاوره ایله تصالبده بولنان تورکلرده اشکال عرقیه تماميله مشاهده اولنه‌مز. فقط ، بوشکللرك کیزلی ایزلرینك بوس بوتون غائب اولدیغی‌ده ادعا ایدیله‌مز .

تصالب ارثی‌نك تحولات جسمانیه‌یه اولان تأثیراتی ، محیطك

---

[۱] قرینهٔ رأسیه (۸۵ ـ ۸۷) آره‌سنده‌در .

[۲] قامت ، (۱,٦۷ ـ ۱,٦۸ و ۱) آره‌سنده متحولدر .

تبدلات روحیه یه اولان تأثیراتنه نسبتله پك زیاده‌در. بوکون اشکال عرقیه‌سنك الك بارز ایزلرینی غائب ایدن تورکلر، سجایای قومیه‌لرندن بالنسبه داها آز ضایعاتده بولنمشلردر. بوکونك تورکلرنده سجایای عرقیه‌نك زوالندن بحث ایدیله‌جکنه اوسجیه‌لرك کورلشمش واویوشمش اولدقلرینی ادعا ایتمك داها دوغرو اولور اعتقادنده‌یز.

تورکلر، تاریخ حضورینه چیقدقلری زمان، پك متین واساسلی سجیه‌لر اظهار ایتمشلردی. بوحل، عرقك قدمنه، سجایانك اعصار مدیده محصولی اولدیغنه دلالت ایدر. چونکه، تاریخ کوستریورکه اشخاص وملتلرك تکاملی تدریجی وبطی برطرزده وقوعه کلمکده‌در.

عضویات حیوانیه ونباتیه‌نك اشکال حاضره‌سی ده مدید بر تکامل نتیجه‌سی اولدیغی فناً تحقق ایتمش دکلیدر؟ جهانده هرموجود شکل مکمله واصل اوله‌بیلمك ایچون آرا یرده‌کی غیر مکمل اشکالی تدریجاً برر برر کچیرمکه مجبوردر.

اولدقجه مکمل برمدنیتله تاریخك حضورانتقادینه چیقان برملت؛ هیچ شبهه ایتمه‌ملیدرکه، ماضی‌یه عائد مدید وعصر دیده برحرکت تکاملیه نتیجه‌سنده اوموقعی احراز ایده‌بیلمشدر.

ثمره‌ت، اوملتك مدید وتکاملی ماضیسی اکثریا تاریخ ایچون مجهول قالیر. فقط، بلا تردد قبول ایتملیدرکه اوملتك بویله برماضیسی واردر. وکشفیات علمیه برکون اوماضی‌یی میدانه چیقاره‌بیله‌جکدر. اسلامیتی قبول ایتدکدن صوکره متین واساسلی سجیه‌لرله تاریخ مدنیتده مهم برموقع اشغال ایدن تورکلرك بردنبره حال وحشتدن اومرتبه تمدنه چیقمش اولدقلرینی ادعا ایتمك قدر کولنج برشی اوله‌مز!..

ناصیل که، چین منابع تاریخیه‌سنك ترجمه‌لری برزمانلر غرب

عالمه حاکم اولان بو فکرك بطلاننی صورت قطعیه‌ده اثبات ایتمشدر. تورکلر، میلاد عیسی‌دن عصرلرجه اول، بویوك وقومی زمره‌لر حالنده طوپلانمش وبوزمره‌لرك اتحادیله معظم بردولت قورمشلردر. بومتحده‌نك معین تشکیلاتی، توره ویاسا دینیلن منتظم قانونلری‌ یه مترقی برجمعیت ایچون وجودی مقتضی مؤسسه‌لری واردی. چین منابع تاریخیه‌سنك شهادتی، اورته آسیاده صوك عصرلره وقوعبولان تحریات وکشفیاتك نتایجی بوحقیقتی تأیید ایتمکده‌در.

سوسیولوژی اساساتی کوستریور که اسکی قوملر، ثابت ولایتغیر سجیه‌لریله تمایز ایتدکلری کبی بقالرینی‌ده اوسجیه‌لره مدیوندرلر. قوملرده اك زیاده نظر دقته آلنه‌جق اوصاف روحیه، عزم وذکا کبی عرقك ممتازیتنی تعیین ایدن سجیه‌لردر. عزم وذکا سایه‌سنده‌در که قوملر تعالی ایدر، برقوم دیکر قوملری حاکمیتی آلتنه آلیر.

تورکلر، تاریخده عزمکارلقلریله اشتهار ایتمشلردر. ماوراءالنهر خلقنك شدت ذکاسی ایسه مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق دورلرینی شعشعهٔ عرفانه غرق ایتمك کبی خارقه‌لر کوسترمشدر.

قوملرك اعتلاسی عواملندن اك مهملری (عزم) و (اراده) سجیه‌لریدر. ظهور اسلامده عربلر، بالآخره تورکلر و داها اول روماليلر، آنجق بو عزم و اراده سایه‌سنده؛ آز مدت ظرفنده جهانلر استیلا ایده‌بیلمشلردی. اساساً ذکانك آثاری تجلی ایده‌بیلمك ایچون عزم و اراده ایله توأم اولمسی اقتضا ایدر.

عزم و اراده‌دن محروم اولان فردلرده ذکا نصله‌جه انکشاف ایتسه بیله؛ بو حال او فردلرك منسوب اولدقلری قومك مطلوب درجه‌ده یوکسلمه‌سنی تأمین ایده‌مز. معظم روما ایمپراطورلغی

ایله محتشم عرب سلطنتك تاریخلرندن بو ادعایی تأیید ایده‌جك وثیقه‌لر کوستریله بیلیر .

رومالیلر اولسون، عربلر اولسون، ادوار انحطاطلرنده ، اعتلا دورلرندن زیاده نافذ ذکالره مالك بولنیورلردی . (سزار) لرك (اوقتاویوس) لرك زمانلرنده‌کی رومالیلر ایله ، ایمپراطورلغك صوك دورلرنده‌کی رومالیلر آره‌سنده ذکاجه پك عظیم فرقلر واردی .

خلفای امویه‌دن عبدالملك ایله خلفای عباسیه‌دن المأمون دورلری بربرلرینه نسبت ایدیلیرسه عبدالملك زماننده‌کی عرب متفکرلریله المأمون دورنده‌کی عرب مؤلفلری آره‌سنده ذکانك انکشافی نقطهٔ نظرندن بویوك بر تفاوت کوزولور .

حالبوکه ذکانك لایقیله انکشافنه رغماً اوقتاویوسلردن ، المأمونلردن صوکره‌درکه او معظم سلطنتلر انقراضه یوز طوتمشلردر. چونکه انحطاط دورلرینك فردلرنده جدلرینك عزم و اراده‌لری یوقدی . اولمدیغی ایچوندرکه او محتشم دولتلره آرتق استیلا دورلری قپانمش ، انحطاط یوللری آچیلمشدی ! . .

تاریخ، عینی حالی تورك ایمپراطورلقلری ایچون‌ده قید ایتمکده‌در. (مه‌ته‌تانژو) نك ، (موقان خان) ك ، (محمود سوبکتکین) ك ، (آلپ آرسلان) ك، (تیمور) ك، (اوزون حسن)ك و (اورخان غازی) نك اداره‌لرنده حرکت ایدن تورکلرله اونلرك خلفلری آره‌سنده ذکاجه نه قدر بویوك بر فرق وارسه عزم و اراده‌جه‌ده او قدر درین بر آیریلیق موجوددر . لاله دورینك شاعرلرنده‌کی رقیق حسیاتی، اینجه ذکایی، عاشق پاشالرده بولمق ممکن دکلدر .

تورکلرك عرقی سجیه‌لری آکلاشیله بیلمك ایچون ماضیلرینی ،

طرز اداره‌لرینی، صورت معیشتلرینی، دینلرینی، عادات وعنعنه‌لرینی تشکیلات سیاسیه و اجتماعیه‌لرینی تدقیق ایتمك اقتضا ایدر.

چونکه، بر قومك تاریخ ماضیسی سجایاسنك مولودی اولدیغی کبی سرکذشت استقبالیده ینه او سجیه‌لر علاقه‌داردر. قومك صفحات حیاتیه‌سنده حاکم اولان عامل مؤثر ایسه اجدادك روحیدر. بو نقطهٔ نظردن روح اجدادی تحلیله چالیشمق، سجایای قومیه‌یی آراشدیرمق دیمك اولور.

استقبال یوللرینی بوله‌بیلمك ایچون ماضینك شانلی دورلرندن نورلی مشعله‌لر چیقارمغه مجبورز. چونکه ماضیسنه لاقید قالان بر ملت، آتیسندن امین اولمق حقنی حائز اوله‌مز!...

تورکلرده حکومتجیلك و عسکرلك سجیه‌سی

مختلف قوملرك اجتماعی سجیه‌لری مقایسه ایدیلدیکی زمان بونلرك بربرلرندن پك زیاده فرقلی اولدقلری کورولیور . برملتی تشکیل ایدن فردلرك روح اجتماعیسی ، دیکر برملت افرادینك روح اجتماعیسنه اویمیور . بعض قوملر قبیله ، بعضیلری عشیرت ، بر طاقملری ده ملت حالنده یاشیورلر ، بوتون بو مختلف اشکال اجتماعیه‌ده او جماعتلری ترکیب ایدن اجتماعی فردلرك روحندن طوغیور .

قبل الاسلام عربلر، بر ملتدن زیاده ابتدائی بر جمعیت حالنده بولنیورلردی . ابتدائی هر جمعیت کبی عربستانڭ قبیله‌لری‌ده عینی بر قومه منسوب اولدقلری حالده عادتجه ، تعاملجه ، حتی دینجه بربرلرندن فرقلی بولنیورلردی . هر قبیله فردلری یالکز کندی قبیله‌لرینی، کندی شیخلرینی طانیدقلرندن مختلف قبیله‌لر آره‌سنده منافرت وحرب وجدال اکسیك اولمیوردی . عادتجه ، عنعنه‌جه آیری بر هیئت حالنده بولونان هرقبیله‌نك آیری برشیخی اولدیغی کبی ، آیریجه‌ده برمعبودی بولونیوردی . حکومتجیلك تعبیر دیکرله ملی وحدتجیلکه مغایر اولان بو طرز تشکیلات عربلرده (ولایت خاصه) اساسنی تولید ایلمشدی .

جناب رسالتپناه ، وحدت معبود عقیده‌سنی نشر وکعبه‌یی قبیله معبودلرینك تمثالی اولان صنملردن تطهیر بویورمقله قبیله تشکیلاتنه ، ولایت خاصه اساسنه خاتمه ویرمشدی . فقط جزیرة العرب خلقی ، بالآخره قبل‌الاسلام یرلشمش اولان شکل اجتماعی‌یه عودت وقبیله حیاتنی احیا ایتمشلردر .

حالبوکه تورکلرده ، بالعکس حکومتجیلك سجیه‌سی پك ایرکن اوپانمش ، پك اسکی دورلرده تأسس ایلمشدر . بوحال تورك روحنك عموجیلکی ، تعبیر دیکرله وحدتجیلکه اولان تمایلنك بر نتیجه‌سیدر .

چین تاریخلری ، پك اسکی زمانلرده ، تورکلرك معظم بردولت قورمش اولدقلرنی خبر ویرییورلر . اسکی یونانیلر ایسه ، اسکیت خاقانلرینك شوکت وشهامتلری حقنده صحیفه‌لرطولدورمشلردر . ایران شهنامه‌لرنده توران خاقانلرینه دائر ویریلن معلومات ده بونلره علاوه ایدیله‌جك اولورسه ، حکومتجیلك فکرینك تورکلرده نه‌قدر اسکی بر زمانده اوپانمش اولدیغنه دائر بر فکر ایدینلمش اولور .

ابوالغازینك ، یافثك اوغلی (تورك) دن باشلایه‌رق ویردیکی تفصیلات ؛ تاریخی بر قیمتی حائز اولمامقله برابر ؛ تورك روحنك تشریحی اعتباریله پك‌زیاده حائز اهمیتدر . بوتفصیلات بزه ، تورکلرده حکومت فکرینك تاریخك اك قاراکلق زمانلرنده اوپانمش اولدیغنی ، تورکلرك تشکیلات اجتماعیه وسیاسیه‌لریله دینلری آره‌سنده پك یاقین مناسبتلر بولندیغنی اوکره‌تیور . کورییورز که ، تورك ، کندی موجودیت ووحدتنی ، پك اسکی برزمانده ، پك قوتلی برصورتده حس وادراك ایده‌رك موجودیت ووحدتنك تأمینی ایچون برمتحده تشکیل ایتمش ،

تعبیر دیکرله ؛ برحکومت قوتیله برلشمش وبوحال، تورکلرك روح اجتماعیسنه اویغون اولان (ولایت عامه) اساسنی طوغورمشدر .

ملی دستان ، (ألنجه) خانك حکومتی‌ایکی اوغلی آره‌سنده تقسیم ایتدکدن صوکره تورکلرده اجتماعی ، سیاسی ودینی سقوط وانهزال باشلامش اولدیغنی نقل ایدییور. وحدتی ادراك ایدن برملتك ایکی‌یه بولونمه‌سندن ، اجتماعی ، سیاسی ودینی بر صارصینتی حصوله کلمه‌سی پك طبیعی ایدی . چونکه ولایت عامه تشکیلاتنه بر ضربه اولان انقسام ، ولایت خاصه‌یه دوغری آتیلمش بر آدیم دیمکدی .

دستان ، ایکی برادر زاده‌نك احلافی آره‌سنده حرب وجدال وقوعه کلدیکنی ، تورکلرك او وقته قدر مربوط بولندقلری وحدت معبود عقیده‌سنی اونوتدقلرینی سویلیور .

(بودون) ك [١] تفرقه‌سندن حرب وجدال ، ولایت خاصه تشکیلاتندن‌ه معبودخاصلر ، ویا تعبیرمخصوصیله بت‌پرستلك طوغه‌جغی شبهه‌سزدر .

تورك میتولوژیسنك بر قهرمانی ، وحدت ملیه‌نك برتمثالی‌اولان (اوغوزخان) ، قره‌خانی دەویرنجه ، تورك وحدت ملیسی‌انکشاف ایتمش ، ولی خاصلر اورتەدن قالقمش ، بتلر ییقلمش ، یرینه تك بر ملت ، تك بر دولت ، تك برمعبود قائم اولمشدر. بوصورتله کندی روحنه موافق تشکیلاتنه مظهر اولان تورك ، یوکسلمش ، شاندن شانه ، ظفردن ظفره قوشمشدر .

---

[١] ملت معناسنه اولان (بودون) ایله (مجموع) مقامنده قوللاندیغمز (بوتون) آره‌سنده‌کی قرابت شایان دقتدر. تورك ، قبیله‌جیلك بیلمدیکی ، افراد ملت آره‌سنده‌آیریلق ، غیریلق کورمدیکی ایچون عرقداشلرینك هیئت مجموعه‌سنه (بودون) یعنی (بوتون) دینمشدر .

(آته بینن تورك ، آتاسنی طانیمز !) مثلی، حکومتجی تورکك روحنی تشریح ایدن بلیغ بر وجیزه‌در . بو وجیزه کوستریپورکه ، تورك ، قبیله ، اویماق ، اولوس طانیمیور . آنجق بر (ایل) بیلیور. ایلی تمثیل ایدن دولته عسکر اولنجه ، وظیفه ایجاب ایدرسه ؛ باباسنه بیله هجومدن چکینمیور. ولی عامی (حکومتی) ، ولی خاصه (پدره ، اویماق بکنه ...) ترجیح ایدییور . اسباب ترجیحیده (صوی‌ده بویوك بویوك دکل ، یولده بویوك بویوکدر !) مثلی ایله اکلاتیور .

میتولوژی دورینك اوغوز خانلرندن باشقه تاریخك (مته)لری، (لاعوشانغ)لری (موقان) لری (ایلترس) لری، آوروپایی باشدن باشه استیلا ایدن (آتیلا) و (پالامیر) کبی قهرمانلری، شرقی روما ایمپراطورلرینی جزیه کذار اولمق مجبوریتنده براقان (وار)، (خونی) و(بیان) کبی آوارقاآنلری، قافقاسیه و شمال تورکلرینك (قوارات)لری، آلتای تورکلرینك (کول تکین) و (بیلکه) لری تورکلرده‌کی حکومتجیلك روحنك مولودی اولان پارلاق و مستثنا شخصیتلردر.

تورکلرك پك اسکی دورلرده معظم حکومتلری ، اساسلی نظاملری اولدیغنی (اورخون) جوارنده کشف ایدیلان (کول تکین) کتابه‌سنده افتخارله یاد ایدیلمکده‌در :

« کندی کندینه حکومته مالك بر ملت ایدم. حکومتمك عظمتی نره‌ده ؟ کیمه حکومت قازاندیره‌جغم ؟ بویله دییور ایدی !... » [۱]

کورولیورکه وحدتی ادراك ایدك تورك ، موجودیتی حکومت ودولتنده کوردوکندن دولتنی غائب ایتدیکی کون، نه یاپه‌جغنی شاشیرییور.

---

[۱] ایللیغ بودون ـ ارتیم، ایلیم آمانی ـ قانی ؟ ککه ایللیغ قازغانورمن؟ تیر ـ ارمیس . [اورخون کتابه‌لرندن تورك تاریخی]

تورك ، بر ایقاض ، بر تهییج اولمدقجه ، مبرم و قطعی بر احتیاج کورمدکجه ساکن ویکنسق حیاتی دہ کیشدیرمکی دوشونمز . تورك ، شدید ، شفیق وعزمکار بر باشبوغك ألنده قیریلماز ومطیع بر پولاددر . باشبوغنه ، قلیجی قدر اطاعت ایدر ، یانندن قلیجی کبی اصلا آیریلمز . قوماندانك کیتدیکی یره او ، قوشار . باشبوغنك ایسته‌دیکنی او ، یاپار .

آسوده زمانلرده یوردلرینك یوکسك اووه‌لرنده قوردقلری ایریلی اوفاقلی ، اوزاق ، یاقین حسابسز چادیرلردن ، پایانسز مرعالرده اوتلایان سوریلرینی سیر ایدن تورکلر ، سمانك درینلکلرینه کومولن ییلدیزلرك رهبرلکیله یایلاقدن قیشلاغه ، قیشلاقدن یایلاغه کوچمکدن باشقه حیاتده برتجدد آرامزکن ، اوکلرنده قهرمان برباشبوغ کورنجه ، سینورلر آشمق ، خطه‌لر ضبط ایتمك کبی خارقه‌لر کوستریرلردی .

تورك ، سردارینه مطلق وصمیمی بر اطاعت بسلر . اولویورکه سردارك حسن نیت وحمیتندن امین اولسون ! تورك روحنده مکنوز اولان حماست ، علی العاده احوالده ؛ هیچ حس اولنمز . دوشکون ، ساکن ، بر قوزی کبی اولان تورك ، اوکنده قهرمان بر سردار کورنجه . فطرتنده‌کی کبرلی سجیه‌لر بردنبره اویانیر . اویوشوق تورك ، بر آتشپارهٔ جلادت کسیلیر . سردار اوطورمدقجه طورمغی خاطرینه کتیرمز . آت صیرتی صیجاق یاتاغنه ترجیح ایدر . شاندن شانه قوشار طورور .

فقط ، تورکك باشنده‌کی سردار ، صفالی شانه ، راحتی قهرمانلغه ترجیح ایده‌رك ذوقه قویولورسه تورکده درین و نوشین بر اویقویه یاتار . سردار اویودیغی زمانده تورك آرتق ئولمش دیمکدر !....

بر (مدنی) طاغینیق تورکلری طوپلایه‌رق معظم بر دولت تشکیل واوروپا آسیایه حاکم اولمادیمی؟ بر موقان خان ، ایران ، چین وشرقی روما کبی قرن اولک اوچ بویوک ایمپراطورلغی قارشوسنده تورکلرک یوکسک بر موقع احراز ایتدیرمدیمی؟

سامانیلرک تحکمی آلتنده اویوشوب قالان ماوراءالنهر اقوامی ۸۷٤ تاریخنده باشلرینه کچن (آلب تکین) کبی شجیع بر سردارک دلالتیله اسارت زنجیرلرینی قیرمدیلرمی؟ آلب تکینک دامادی سووک تکین و داها صوکره بونک اوغلی محمود غزنوی ، تورکلره آسیا تاریخنک اک شانلی دورلرینی یاشاتمدیلرمی؟

قیرغیزلر یایلاسندن غربه‌کلن ساجوقیلر؛ باشلرنده (طوغرول) و (آلب آرسلان) کبی قهرمانلر بولنمه‌مش اولسیدی؛ اوخارقه‌لری کوستره‌بیلیرلرمیدی؟

خلیفه قائم بالله ، عرب و عجم سلطانلغنه علامت اولمق اوزره کندی الیله طوغرول بکک باشنه ایکی تاج ، آرقه‌سنه؛ یدی اقلیم حکمدارلغنک نشانه‌سی اوله‌رق؛ یدی خلعت کیدیردیکی وقت، بغداد جاده‌لرینی طولدیران تورکلر ، قیرغیز یایلالرنده طولاشان اویوشوق کوچه‌لره هیچ بکزه‌میورلردی!... چونکه رئیسلری باشقه بر فطرتده باشقه بر خلقتده ایدی . چونکه ، طوغرول بک ، معیتنده‌کی افرادک طینتلرنده مکنوز علوی سجیه‌لرک انکشافنی تأمین ایده‌جک وسیله‌لر حاضرلامش ، او سجیه‌لری انکشاف ایتدیرمشدی . طوغرول بکک خلفی (آلب آرسلان) ، ملاز کردده شرقی روما ایمپراطورینک عظیم بر اردوسنی تارومار ایدرکن تورکلرده‌کی شهامت فطریه آرتق لایقیله انکشاف ایتمشدی . ملکشاهک دورمسعودی ایسه تورکلرده حرکات

فکریه‌نك تجلیسنه میدان آچمشدر . ملکشاه ، علم وعرفانله متحلی نجیب بر سیما اولدیغندن ، تورکلر رئیسلرینی بو مزیتده کورنجه ، بو دفعه‌ده کشور عرفانك ضبطنه قویولمشلردی . ابن‌سینالر ، فارابیلر ، بیرونیلر کبی تورك‌داهیلرینك اطرافنده بیکلرجه نجوم عرفان پاریلدامغه باشلامشدی !...

فاتحلك قوماندامی آلتنده کشورلر ضبط ایدن تورکلر ، خانی بایزید ثانی دورنده شیطان قولنه مغلوب اوله‌جق ، شاه اسماعیلدن تیتره‌یه‌جك برحاله کلمشلردی . چونکه خاقانلری ، حلمی نسبنده ضعف قلب‌ایله متصف بولنمش ، راحت وعزلتی میدان حماسته‌ترجیح ایتمشدی . موقع ریاستده بولنان ذاتك اقتدارسزلغی ، استانبولی فتح ایدن تورکلری ، عجملردن تیتره‌یه‌جك ، شاه‌قوللره مغلوب اوله‌جق قدر وضیع بر موقعه ایندیرمشدی حالبوکه عینی تورکلر ؛ برمدت صوکره ؛ سلیم اول کبی برقهرمانك تحت اداره‌سنده ایران‌اردولرینی تارمار ایتمکله ، ام دنیالری فتح ایلمکه نامزد بولنیورلردی !...

تورکك باشبوغی تورکه‌بابالق ایتدیکی‌مدتجه اوندن‌مطلق‌براطاعت بکله‌یه بیلیردی . بناءً علیه ، تورکك اعتلای شرفی قدر ، انحطاطی مسئولیتی‌ده ، حکومتنه ، باشبوغنه متوجه ایدی . بونی تقدیر ایدن باشبوغلر ، تورکی یوکسلتیورلردی . ایکی عصر اول (بیلکه خان) بونی تقدیر ایتمش و شو سطرلری یازمشدی :

« ملت بخش اولان تنکری ، تورك‌قومنك نام‌وشانی سیلنمه‌مك ایچون ، بنی قاغان نصب ایتدی . مالدار بر قوم اوزرینه نصب اولنمدم . ایچنده یه‌جکی ، طیشنده کیه‌جکی اولمایان فقیر ومحروم بر قوم اوزرینه تعیین قیلندم . بن و برادرم کول تکین ، برلکده

بابا و عموجه‌من طرفندن تورك ملتنه قازانیلان آد و اون سیلنمسون دیه‌رك سوزلشدك . تورك ملتی ایچون كیجه‌اویومدم . كوندوز راحت ایتمدم . ئولنجه‌یه قدر چالیشدم . جیپلاق قومه كییه‌جك ویردم . خلق فقیر ایدی ، زنكین ایتدم . آزی چوق ایتدم ، فضیلتلی اقوامی ، قاغانك حشمت واعتبارینی آرتیردم . تنكرینك یاردیمی ایله بن چوق قازاندیغم كبی ؛ تورك قومی‌ده چوق قازاندی » [۱] .

اورخون كتابه‌لرنده تورك روحنی تشریح ایدن بو كبی سوزلر پك چوقدر . تورك ، نام و شانی یاشاته‌جق كزیده باشبوغلر ایستیوردی . ملتی دوشونن كزیده باشبوغلرده (ایل) ك راحت وسعادتی یولنده هرفداكارلغه قاتلانیور ، كیجه ، كوندوز چالیشه‌رق فقیرملتی زنكین ، بدبخت ایلی مسعود ایدییوردی . بو سایه‌ده دولتك حشمتی آرتدیغی نسبتده ملتك‌ده رفاهی آرتیوردی . تتبعات تاریخیه كوستریور كه تورك‌لر ، ممكن دكل ملی حكومتسز وملی استقلالسز یاشایه‌مامشلردر . هر هانكی بر سببله بر تورك دولتی منقرض اولنجه درحال معشری روح اویانمش ، مقهور وپریشان فردلر ، ملتنك عظمت آفله‌سندن ، اجدادك خاطرات شهامتندن آلدقلری السهی بر شوقله برلشمش یكی بر حكومت قورمشلردر .

---

[۱] ایل بیرمكه تنكری تورك بودون آتی - كوسی یوق بولمازون تیین اوزومین اول تنكری قاغان اولورتدی . ارینج منك بیلسیغ بودونغه اولورمادیم . ایچره آشیسز ، تاشره تونسیز یابیز . یابلاق بودون‌ده اوزه اولورتم . اینم كول تكین برله سوزلشدیمز . اقانكیمز . آچیمز قارغانیش بودون آتی كوس یوق بولمازون تیین . تورك بودون اوچون تون اودیمادیم . كونتوز اولورمادیم ارینج . آنچاقازنیب بیر بودونیغ اوت سوب قیلمادیم . من اوزیم قاغان اولورتو كیابیرسایی یازمیش بودون اولویتی یاداغین یالانكین یاناكلنی..]
اورخون كتابه‌لرندن

تورکلر ، فطرتاً قناعتکار ، احوال عادیه‌ده سکون پرور بر عنصردر . فطرتلرنده‌کی شهامت خارقه‌نما ، مستعد فوران بر وولقانه تشبیه ایدیله‌بیلیر . هرهانکی بر حادثه بو وولقانك فورانی تشویق ایدرسه ، رهگذارینه تصادف ایدن قطعه‌لری باشدن باشه لاو سیلابه‌لری استیلا ایدر . فردوسی‌یه صحیفه‌لر طولوسی داستان حماست انشاد ایتدیرن تورك قهرمانلری ، توراننده نشر دینه قالقیشان ایرانیلرك تحریکیله‌درکه فارس اقلیمنه آقمشلردی . تورکلرك چینه یوروملرینك باشلیجه سببی‌ده مملکتلرنده حکم فرما اولان فضله قوراقلق ویا شدتلی قیش کبی حادثات طبیعیه ایدی . مدیدبرقوراقلق ، شدید برقیش ، سوریلرك اعاشه‌سنی کوچلشدیرنجه تورکلر یاشادقلری دائره‌دن خارجه چیقمغه ، اقلیمی معتدل ، اراضیسی منبت ، ثروتی بول مملکتلره آقینلر یاپمغه باشلارلردی . تاریخك شهادتی ، داستانلرك محتویاتی ، تورکلرك طبعاً جنکاور اولدقلرینی مؤیددر . صیقی برنظام ، اطاعتکار بر روح ایله باشبوغه فرط مربوطیت ، عسکرلك روحنك ایجاباتندن باشقه‌برشی‌دکلدر . تورکلرده ، باشبوغلغه ، ارتقایی استحقاق و بهادرلك تأمین ایدییوردی . تورکلر ، اصالته‌ده اهمیت مخصوصه ویریرلردی . فقط ، بو اهمیت ، لیاقتله متناسبدی . کزیده برباشبوغ بهادرلغی ، شخصی اقتدار ومزیتی ایله کندی اویماغنه برقاچ اویماق داها علاوه ایده‌رك قدرت و شوکتنی آرتیرنجه ، تورك آره‌سنده بویوك بر شهرت قازانیردی . بو سایه‌ده جمعیتی بویور ، بهادرلقله اشتهار ایدن آدسزلر اطرافنه طوپلانیر ، بویوك محاربه‌لرده موفقیت احراز ایتدیرلردی . دولت ، اکثریا مؤسسك ویا منسوب اولدیغی جمعیتك اسمنی آلیردی . بعضاًده بولندقلری شهر ویا اراضی‌نك نامنه

نسبت ایدیلیردی . حکومت تشکیلاتندن باشقه محیط وطرز معیشتده تورکلره ، عسکرلك روحی تلقین ایدییوردی : پایانسز صحرالر ، ساده وطار بر معیشت ، بهادرلق سجیه‌سنی تزییدایدییور ، حرب وجدالی حیاتك ضروریاتندن طانیتیوردی . تورك ، اونده باباغنده ئولمکی ذل صاییوردی . اك بویوك شان وشرف ، حرب میدانلرنده اك چوق بهاررلق کوسترنلره ویریلیوردی : « کشی اونده طوغار . صوغش یرنده ئولور ! » سوزی تورك حسیاتنی تشریح ایدن پك اسکی بر مثلدر [۱] .

تورکلر ، ملی قهرمانلرینك نامنی خاطرهٔ اخلافده یاشاتمق ایچون دستانلر یاپار ، آبده‌لر دیکر ، قبر طاشلرینه کتابه‌لر حك ایدرلردی . بهادر بر تورك ، محاربه‌لرده نه‌قدر دشمن ئولدورمش ایسه ، ئولدیکی وقت قبرینك اوستنه اوقدر طاش قونولور ، اوزرلرینه محاربه‌لرینی مصور کتابه‌لر یازیلیردی [۲] .

تورکلرك عسکرلك سجیه‌سندن بحث ایدن اسکی بر چین مورخی شو سطرلری یازییور : « تورکلر ، آته بینمکده ، آت اوستنده انواع مهارت

---

[۱] تورك وتاتار تاریخی مؤلفی ، میلادك ۱۶۶۲ سنه‌سنده (ساسانغ چه‌چه‌ن) طرفندن یازیلان تورك و موغول تاریخنده‌ده بواسکی مثلك ضرب ایدیلمش اولدیغنی سویلیور. ساسانغ چه‌چه‌ن تاریخنك روسجه ترجمه‌سی ۱۸۲۹ تاریخنده پترسبورغ‌ده طبع ونشر اولنمشدر .

[۲] الیوم قزاغستان وتورکستان ایله ینیسه‌ئی نهری اطرافنده وروسیه‌نك تورکلره مسکون سائر اقسامنده بوکبی قبرلردن پك چوق واردر . قبر طاشلرندن بعضیلری انسان شکلنده یونتولمش ، بعضیلرینك اوزرلرینه‌ده هیه‌روغلیف‌واری شکللردن عبارت بر طاقم اشکال یازیلمش اولدیغی کورولمکده‌در. روسیه‌ده (آباقان) و (طوبا) نهرلری جوارنده ، بواسکی تورك مزارلریله طولو اولان کنیش ساحه‌یه (قبرلر صحراسی) نامی ویریلمشدر .

کوسترمکده پك اوستهدرلر . اوق، قالقان وقلیج استعمالنده امثاللری یوقدر . قلیج قایشلرینی تورلو زینتلرله تزیین ایدر ، آرقه‌لرینه دهمیر زره کیررلر . تورکلرجه بر آدمك قیمت ذاتیه‌سی ، عسکرلکه استعدادی ، محاربه‌لرده‌کی جسارتی ایله تقدیر ایدیلیر . تورکلر ، یکیتلره پك چوق اعتبار و جنك میدانلرنده جان ویرمکله افتخار ایدرلر [۱] .

تورك عسکرلکی مجاور قوملری صوك درجه ییلدیرمشدی . میلادك ٤٥٧ تاریخنده (ساسانیان) تختنه جلوس ایدن (فیروز Férosée) ، تورکلرله حرب ایتمك اوزره حاضرلغه باشلادیغی زمان، ایران عسکرلری « بزی تورکلره قارشی حربه سوق ایتمك، اردونك محوینی ، ایران دیارینك‌ده فلاکتنی انتاج ایده‌جکدر . شاهمز بزی تورکلرله حربه سوق ایده‌جکسه ، هیمزی ئولدورسه داها أیی ایتمش اولور ! » یولنده تظلم حال ایتمش اولدقلری تاریخاً مضبوطدر [۲] .

تورکلر ، پك اسکی دورلردنبری بینیجیلکله اشتهار ایتمشلردر . تورکك سامعه‌سنه اك زیاده خوش ومونس کلن سس ، چالاك ودلبر آتلرك کیشنه‌مسی ، دهمیر سلاحلرك شاقیرداسی ایدی . تورك ، آتی ، جانی قدر سه‌وردی . سلاحی ایسه ؛ یانندن هیچ بر زمان آییرمدیغی اك صادق بر رفیقی ایدی . مشاهیرادبای عربدن (ابوعثمان عمروبن بحرالکنانی) ، تورك قهرمانلرندن شویله بر لسانله بحث ایدییور : « تورك سواریلری چالاك بر سرعتله دشمن عسکرینی چویره‌رك اونلری تارومار وصاچ کبی پریشان و خاکسار ایدر .

[۱] تاریخ قوم تورکی
[۲] تاریخ قوم تورکی

تورك ، محاربه‌لرده باشقه حیوانلره باش ویرمه‌ین مغرور آتی یانندن آییرمز . عینی زمانده سوریسنی اوتلادیر ، آتنه‌باقار ، سلاحنی‌باپار ، حیوانی نعلله‌ر ، جندیلك‌ده‌کی مهارتیله دنیایی حیرتلره دوشورور ـ هربر تورك ، صنایعده باشقه‌سنه محتاج اولمیه‌جق‌قدر مکمله‌در . تورك عسکری ، قاچانی ، اوچانی طوتمق ایچون صاغه ، صوله قوشـار . طاغلرك تپه‌سنه چیقار . وادیلرك دیبلرینی آلت اوست ایدر . تورك سواریسی ، کندیسنی آرسلان ، آتنی جیلان ، دشمنی آو تلقی‌ایدر . تورك ، قورقمز ، قورقوتور . کندینه هجوم ایدیلدکجه باشقه‌سنه هجوم ایتمز . عزم ایتدیکی شیئی الده ایتمدکجه سکون بولمز . صوك درجه یورغون‌اولمدقجه‌اویقویه طالمز . اویقوسی آغیردکلدر . دائما قوشقولی برحالده اویور » [۱] .

عباسیلر دورنده غربه هجرت ایدن تورکلرك حماست فطریه‌لرینی مصور اولان شو سطرلرده عسکرلکك اك اساسلی سجیه‌لری تمامیله کورولمکده‌در . رؤسای معتزله‌دن مشهور جاحظ ، تورکلرك متانت عسکریه‌لرینی ، حیرت انکیز حماستلرینی کوسترمك اوزره ، شاهدی اولدیغی بر وقعه‌یی شـو صورتله نقل ایدییور : « خلیفه مأمونك محاربه‌لرندن برنده‌ایدی . کیدرکن یولك ایکی‌طرفنده برچوق آتلیلر کوردم . یولك صـاغ جهتنده تورك سواریلری ، صـول طرفنده‌ده دیکر سـواریلر دیزیلمش ، مأمونك ورودینه انتظار ایدییورلردی . کونش سمت رأسـه کلمش ، آتشـین حزمه‌لری اورتالغی قاوورمغه باشلامشدی . خلیفه ، کلدی کچدی . متعاقباً تورك اولمیان‌سواریلردن اوچ دورت کیمسـه‌دن ماعداسی آتلرندن اینه‌رك دینلنمکه مجبور

---

[۱] مشاهیرادبای‌عربدن (جاحظ)ك ، (فضائل الترك) عنوانلی کتابندن ـ

اولدیلر. حالبوکه تورك بولوکلرندن آنجق بر کشی آتدن اینمش، دیکرلری آتشین کونش قارشوسنده بیله متانت عسکریه‌لرینی محافظه ایتمشلردی !... ».

تورك احوال عادیه‌ده حلیم، سلیم، اطاعتکار بر انساندر. فقط حرب میدانلرنده، ایش باشنده اصلا مأمول ایدیله‌ین بر چوق خارقه‌لر کوستریر. تورك شارلاتانلق نه‌در بیلمز. مغرورانه آتوب طوتمقدن خوشلانمز. وظیفه‌سنی ایفا ایدر. فقط، یاپدیغی ایشدن منت بکله‌مکی، کوستردیکی قهرمانلقله افتخار ایتمکی خاطرینه بیله کتیرمز. (جاحظ) تورکلرك بو مزیتلرینی تقدیرکار برلسانله تصویر ایتمکده‌در : « بردفعه بغداددن چیقیور ایدم. برچوق سواریلردن مرکب بر جم غفیره راست کلدم. سواریلرك حیوانلرندن بریسی قاچمش، هپسی آتلرنده‌کی کحیلانلرله تعقیبه قویولدقلری حالده بر تورلو طوتمغه موفق اوله‌مامشلردی. او صره‌ده ضعیف و چلیمسز بر حیوانه راکباً اورادن کچن بر تورك، حیوانك زبونلغیله برابر، قاچان آتی ضبط ایده‌رك، او برسوری سواری‌یه تسلیم ایتدی. اونلرك عطالرینه، دعالرینه باقمسزین براقدی کیتدی. تورکك سیماسنده اصلا غرور وتفاخر علائمی کوروله‌میوردی ! ». تورك، دشمنی مغلوب ایدنجه‌یه‌قدر بی امان بر ارسلان کبی هجوم ایدر. دشمنی مغلوب واسیر ایتدکدنصوکره‌ده اوکاقارشی اك عالیجنابانه معامله‌ده بولنور. دشمنی التفاتلره، اکراملره غرق ایدر. اقوام ماضیه آره‌سنده حرب اسیرلرینه لطفکارانه معامله ایدن تورکلردن باشقه هیچ برملت کوستریله‌مز. تورکلر کبی بر حکومت عسکریه اولان آثوریلر، مغلوبلرینه قارشی صوك درجه وحشیانه معامله ایدرلردی. اسیرلرك کوزلرینی اویارلر، بورون وقولاقلرینی کسرلر، دوداقلرینی قوپاریرلر، صاچ وصقاللرینی

یولارلر، الك نهایتده بیچاره‌لری دیری دیری قازیغه اورورر، نعشلرینی ده حیوانات وحشیه‌یه ترك ایدرلردی .

آثوری حكمدارلرینك الك بویوكلرندن اولان (آثورباناپال) ، اجرا ایتدیكی وحشتلرله افتخار ایدردی . حالبوكه آثوریلر قدر آثار مدنیه براقمه‌مش اولان تورکلر ، اخلاقاً داهـا علوی وداها انسانی حركتلریله شایان حرمت بر نام براقمشلردر : ماوراءالنهر محاربانده تورکلرك تحت اسارتنه دوشن شجعان عربدن مشهور (ثمامه بن اشرس) ، حیات اسارتنی نقل ایدرکن شو فقره‌یی علاوه ایتمشدر : « تورکلرك الینه اسیر دوشدیكم وقت ، اكرام ولطفلرینه مظهر اولدم . اشیالرینی بك مكمل بولدم !. » آلب آرسلان‌ده (ملاز كرد) محاربه‌سنده شرقی روما ایمپراطورینی اسیر ایتدیكی زمان، تورکه مخصوص اولان یوكسك سجیه‌نك پارلاق برمثالنی كوسترمشدی [۱].

[۱] آلب آرسلانك مكارم اخلاقنه دلیل اولان روایات تاریخیه‌دندركه ، ملاز كردده اسیر دوشن روم ایمپراطوری (رومانوس) ی حضورینه كتیردكلری صره‌ده « بن ابتدا صلحه طالب اولدیغم حالده نه ایچون راضی اولمیوب كندیكی بو فلاكته اوغراتمغه و بونجه قان دوكولمه‌سنه سببیت ویردك ؟ » دیر .

ایمپراطور ، « طن وتعریضی براقكز! حقمده تصمیم ایتدیككز عقوبت مدهشه‌یی اجرا ایدیكزكه انتظار نتیجه ایله هر دقیقه‌ده ئولوب دیریلمه‌یه‌یم ! » جوابنی ویریر . پادشاه ، « عجایب ، حقكزده مدهش بر تصورم اولدیغنی نصل بیله‌بیلورسكز ؟ دیمك كه سزبنی اسیر ایتمش اولسه‌كز ، كیم بیلیر نه‌لر یاپه‌جقدیكز ؟ » دیجه ایمپراطور سائقهٔ نومیدی ایله « شبهه یوق ! » جوابنی ویرمشكن پادشاه عالیجناب ، كندیسنی بحق دوچار جزا ایده‌جكی یرده بالعكس درحال قوللرنده‌كی ایپلری چوزدوره‌رك والبسهٔ فاخره‌بالاكسا كندی یرینه‌اوطورته‌رق اقامتی ایچون غایت‌مكمل ومزین برچادیر تعیین ایتدیردیكندن علوسجیهٔ جوانمردانه‌سندن طولایی ایمپراطور محجوب وشرمسار اولمش وحتی وطننه معاودتنده كوردیكی آثار مهمان نوازی‌یی هركسه سویلمش ایدی ..

[مشاهیر اسلام . جلد : ۲ . صحیفه : ۵۷٤]

بر عرب مؤلفی ، عباسیلر دورنده بغداده کلن تورکاری شوسطرلرله تصویر ایلمشدر : « تورکلر شـدائده متحمل ، امور حربیه‌ده غایت مقتدر ، آته بینمك ، اوق آتمق ، سـلاح قوللانمق خصـوصلرنده صوك‌درجه ماهر ، ریاست وسیاست امورنده متبصر ، مشکلاته‌قارشی صوك‌درجه صبور برقوم‌در . کندی‌بکلرینه‌غایت مطیع ، بوبوکلرینك امرینی اجراده پك سریع‌درلر » [۱] .

تورك حرب میدانلرنده بیـله عادیلکه تنزل ایتمز . دشـمنلرینه مردجه‌مقابله‌ایدر ، مغلوبلره‌قارشی‌عالیجنابلق‌ابرازندن‌درین‌برذوق‌آلیر . (ابراهیم‌بن‌عثمان‌بن‌محمدابواسحق‌الغزی) تورکارك‌بوسجیه‌لرینی‌تصویره تخصیص ایتدیکی بر قصیده‌سنده شویله دییور : (نعره‌لری ییلدیمك صوت وصیتنی باصـدیران قهرمان تورکار ، کوروشدکاری زمان ، ملکلر کبی کوزل ، کوله‌شدکاری وقتده عفریتلر کبی امان بر قومدرلر) [۲] .

تورکارده‌کی مزایانك پرسـتشکاری اولان (جاحظ) ده افادهٔ آتیه‌سیله بوشاعری تأییدایتمکده‌در : « تورکار ، هرایشده‌بصیرتکار ، ذکا وفراستلری غالب ، معتقدات دینیه‌لرینی مدافعه خصوصنده‌صوك درجه فداکار برملت‌در . طبعاً حلیم وصبوردرلر . سوزلرینه‌صادق ، یالان سـویلمکدن مجتنب‌درلر . فقط ، حرب میدانلرنده ، حدت و وغضب زماننده برآتشپارهٔ جلادت کسیلیرلر !... » . تورك ، دشمنی

---

[۱] شمس‌الدین بن محمد بن ابراهیم

[۲] وفتیة من جیوش‌الترك ماترکت . للرعد کراتهم صوتاً ولا صیتا
قوم اذاقوبلوا کانوا ملائکة . حسناً وان‌قوتلوا کانوا عفاریتا
[ابن‌الاثیر : جلد ۱ صحیفه : ۲۸٤]

مغلوب ایتدکدن صوکره مجسم بر حلم و شفقت حالنی آلیر . اطاعت کوسترنلره سماحتله مقابله ایدر . هیچ کیمسه‌دن قورقمز . فقط هر کسی قورقوتور . عزم ایتدیکی شیئی باشه‌چیقارمق ایچون ، اوصانمقسزین ، متمادیاً اوغراشیر ، ألندن کلیه‌جك بر ایشه تشبث بیله ایتمز . فائده‌سز شیلرله اوغراشمغی بر ذل عد ایدر . آتنك أکرینی ، کمنی ، زنکیسنی ، ألینك سلاحنی ، بلینك یاتاغانی اعمال ایده‌بیلمك ایچون ایجاب ایدن صنعتلری بیلیردی .

تورك ، یوردینی درین بر عشقله سه‌وردی . تورکستانك واسع اووه‌لری ، پایانسز چوللری ، قورو چایلری نظرنده ایران وچینك دلنشین چایرلرینه ، زنکین بلده‌لرینه مرجح ایدی . باشبوغلری تورکلره یوردلرینی سه‌ومکی وصیت ایتمشدی . اورخون کتابه‌لرنده اولو باشبوغ « ای تورك ملتی ! اکر اول یره یعنی چینه کیدرسه‌ك ئوله جکسك اوتوکن طوپراغنده اوطوروب ، کربانلر ، قافله‌لر ، کونده‌ریرسه‌ك ، اوتوکن اورماننده قالیر ایسه‌ك اوراده نه زنکینلك و احتشام ، نه‌ده انواع کدرو آلام بوقدر . ابدی بر حکومتی بوراده محافظه ایده‌جکسك ! » [۱] یولنده نصیحتلر ایتمش ، وصیتلرده بولونمشدی . قوتلی بر دشمن یایلاق ویا قیشلاقلرینی استیلا ایدنجه تورکلر ، تورانك چوراق ، تنهاوایصسز یرلیلرینه چکیلیرلر ، کوزل یوردلرینك یاد انتقامیله چوجوقلرینی بویوتیرلردی . چین وایرانك مهاجمه‌لرینه معروض قاله‌رق یوردلرینی غائب ایدن تورکلرك ، مجرا چوللرده‌کی چادیرلرنده ، تورك قادینی ،

---

[۱] اول بیر کرو بارسار تورك بودون اولته جیسن ؟ اوتوکن بیراولو ربپ آرقیش تیرکش یسارنسك بونك اوغ یوق اوتوکن بیس اولور سار بتککو ایل توتا اولور تاجیسن تورك بودون ... [اورخن کتابه‌لرندن]

آغیللرك بوش قالدیغندن ، سورولرك محو اولدیغندن ، ییلخیلرك سورولدیکندن ، تارلالرك بوزولدیغندن ، اوتلرك صاراردیغندن ، قویونلرك قیرپیلدیغندن ، قیمیزلرك دوکولدیکندن باحث نینیلرله اولادینه انتقام روحی نفخ ایدر ، کنجلرك غرور و حماستلرینی تهییجه قویولوردی.
انتقام حسلریله بسله‌نن تورك کنجلری ، قهرمان بر باشبوغ ظهور ایدر ایتمز ، اطرافنه طوپلانیر ، اجنبیلری یوردلرندن چیقاریرلردی.
تورك ، کندی یوردنده اجنبی بویوندیریغی آلتنده یاشامغه تحمل ایده‌مزدی . مأمون دورنده بر تورك شاعری قومنك بو روحنی شو صورتله تصویر ایتمشدی : « تورکلر ، عجم ، عرب و روملر کبی کندی یوردلرنده محکوم بر ملت حالنده یاشامامشلردر . تورکلرك بو ، بویوك فضل ورجحانی ، ادب و عرفاندن نصیبه‌دار اوله‌ین حسودلردن باشقه هیچ بر فرد انکار ایده‌مز ! » [۱] .

[۱] الترك لم یملکوافی دارملکهم . والفرس قد ملکوا والروم والعرب
هذالعمری فضل لیس یجحده . الاحسود عنید ماله‌ادب

ملی توره ویاسالر

هر قومك روحی او قومه مخصوص عنعنه و عادتلرده تجلی ایدر. ملتلرك اعتياداتی ، عنعناتی روحلرينك ملوديدر . عصرديده و روح ملی‌یه اويغون اولان جانلی تعامللردرکه (عرف) حالنی آلدقدن صوکره قانون ، توره وياسا شکلنده قطعيت کسب ايدرلر . بر قومك روحنی سچه‌بيلمك ايچون ، او قومك ارثی عنعنه‌لرينه ، دواملی عادتلرينه ، يرلشمش توره‌لرينه ، خلاصه جانلی (عرف) لرينه مراجعت ايتمك ايجاب ايدر. اخلاقه کنيش وامنيتلی تعالی يوللری آچه‌بيلمك ايچون ، روح اجدادی تحليل ، (عرف ملی) يی تعيين ايتمليدر . عصرلرك يادکار ترسباتی اولان مختلف‌لونلره رغماً ، هردورده ياشايان فردلرده ، اجدادك معشری سجيه‌لری ، جماعتلرده‌ده ملی عرفلری سچيله‌بيلير !.. بر قومك بوتون افرادی صحنهٔ حياتدن چکيمه‌دکجه او قومك روحی ياشار ، ياشايان روح ايسه حاکم اولان عامل ديمکدر .

هرفرد کبی ، هرقومده حياتده برطاقم صفحه‌لر کچيرير . فقط ، شخصلرك اشکال خارجيه‌لرنده آزچوق تحولاته سبب اولان صفحات حياتيه‌اونلرك بنلکلرينی نصل ده کيشديره‌مزسه ، عصرلرك مروری‌ده قوملرك روحلرينی تبديل ايده‌مز . برقومك ماضيسی نه‌قدر اوزون

ایسه کندیسنده حاکم اولان روح ارثی‌ده اوقدر مؤثر ، اونسبتده قوتلی اولور. تاریخ تورکلره قرق بش عصرلق بر حیات ملی طانیمقده‌در . تورکلر ، تاریخك قاراکلق دورلرنده بیله بر هیئت اجتماعیه حالنده یاشامشلر ، قرن‌اولك اوچ‌معظم ایمپراطورلغی (ایران، چین ، شرقی روما) ایله مناسبتده بولنمشلردر . شو حالده تورکلرك پك اساسلی عنعنه‌لری ، عصرلشمش عادتلری ، هر بری بر احتیاجك مولودی اولان بر چوق توره‌لری تعبیر دیگرله (ملی عرف) لری اولدیغی شبهه‌سزدر .

تورکلرك ، پك اسکی دورلرده معظم حکومتلری ، اساسلی نظاملری اولدیغی حالده بالآخره خارجی هجوملر، داخلی اختلالرایله حکومتك صارصیلمش، نظاملرك بوزولمش اولدوغنی اون‌ایکی عصراول یاشایان تورکلر بر لسان تأثرله تصویر ایلمشلردر . اورخون جوارنده (بیلگه خان) نامنه رکز ایدیلن آبده‌ده‌کی شو : « اوغوز بکلری ، ملت ایشیدیکز ! یوقاریده بولنان تاکری ازمدیکی، آشاغیده بولنان یر پاطلاتمادیغی حالده ، ای تورك ملتی حکومت و نظاملریکزی کیم محو ایتدی ؟ » طرزنده‌کی آجی تلهف [۱] ده کوستریورکه پك‌اسکی زمانلرده تورکستانده قدرتلی حکومتلر ، اساسلی نظاملر وارکن بالآخره حکومتلر انقراضه ، نظاملر انحطاطه اوغرامش ، نهایت بیلگه خانك پدری (ایل ترس‌قوتلوغ) ، تورکلری برلشدیره‌رك قوتلی برحکومت تأسیس واسکی یاسا ونظاملری احیا ایتمك‌ایسته‌مش،

[۱] اوغوز بکلری ، بو دون اسیدك ! اوزه‌تنکری یاسماسار ، آسرا ییر تیلمسه‌ر . تورك بو دون ایلیکن توروکین کم آرتاتی ؟

[تومسن اورخون کتابه‌لری]

(کول‌تکین) و برادری (بیلکه‌خان) ده بواوغورده چالیشمشلر !..
اورخون کتابه‌لری، تورکلرده حکومت فکرینك نه‌قدراسکی‌اولدیغنی
کوسترديکی کبی حکومت نظام ویاسالرینك، تورك توره‌لرینك
منشأنی‌ده تاریخك اعماق بی‌پایانه آتمقده‌در .

ملی‌دستان تورك توره ویاسالرك منشأنی، تاریخك دائرهٔ اطلاعی
ماوراسنه قدر چیقارمقده، (توتوك) ی، (اوغوز) ی، (ایرقیل
آتا) یی ملی‌توره ویاسالرك واضعی اوله‌رق طانیمقده‌در. بوتون بونلر
تورکلرده معشری حیاتك پك ایرکن باشلامش، حکومت فکرینك
پك ایرکن طوغمش اولدیغنی آکلاتمقده‌در . ملی دستانك مبهم
بر صورتده یاشاته‌بیلمش اولدیغی بو حقیقت چین وقایعنامه‌لریله
تاریخی بر ماهیت اکتساب ایتمکده‌در . چینلیلرك قویونلو، توکیو
واویغور حکومتلرینك حیات‌وتشکیلاتلرینه‌دائر ویردکلری‌معلومات،
بو اعتبارله فوق‌العاده حائز اهمیتدر :

ایلك تورك دولتی اولان قویونلی متحده‌سنك تشکلندن اول،
تورکلرده اجتماعی عائله‌نك (سمیه) حالنده بولندیغنی کوریيورز .
مه‌ته یعنی اوغوز خان، متفرق اولوسلری، بویلری برلشدیره‌رك
(تورك‌ایلی) نی تشکیل ایتدکدن صوکره، اجتماعی‌عائله تکامل‌ایتمش،
سمیه یرینه قان قرابتی اساسنه مستند عائله قائم اولمشدر . عائله‌ده بابا
ایله آنانك ولایتلری مشترکدی . بناءً علیه، عائله‌نك (خاتون) ی
اوله‌رق یالکز بر قادین بولنوردی . ارکك نکاح اثناسنده (قالون)
دینیلن مهر معجل ویرمکه مجبور ایدی . دور استیلاده ارککلر
بردن زیاده قادین آلمشلرسه‌ده اسکی توره قوتنی غائب ایتمه‌مش،
ایلك‌زوجه عائله‌ولایتنده مشترك خاتون اوله‌رق قالمش، دیکر قادینلر

(قوما) اعتبار ایدیلشدی [۱]. بونك ایچوندرکه قومادن اولان چوجوغه حکمدارلق حقنی ویرمیوردی. تورکلرده ایلك دولت، قویونلو متحده‌سیدر. اولوسلرك برلشمه‌سیله وجوده کلن بو ایلك متحده (ایل) در. (ایل) ی تشکیل ایدن عشیرتلرك برر بوی بکی بولونمقله برابر، متحده‌نك عمومی ولایتی قورولتایله حکومتده تجلی ایدردی. وطنداشلق حقوقنه یالکز (ایل) دن اولانلر مالك اولورلر-دی. اوردولرك باشنده لیاقت وسجایاسیله تمیز ایتمش بر (تکین) ، بونك یانندەده تجربەلی جنکاورلردن بر قوماندا هیئتی بولنوردی.

واسع ایمپراطورلغك اداره‌سی ایچون شرق و غرب تکینلرندن باشقه یکرمی ایکی بویوك مأموریت واردی. بویوك مأمورلر ایچون (توکی) ، (قولی) ، (بویوك تارخان) ، (تاتو) (بویوك یابغو) و (قوتلو) کبی منصبلر ویریلیوردی. بو منصبلره صوکره‌لری (تودون) ، (چور) و (شاد) رتبه و عنوانلری‌ده علاوه اولنمشدی. بوتون بو مأمورلرك صورت حرکتلری، تشریفات قاعده‌لری معیندی. هیچ کیمسه معین توره ونظاملردن خارجه چیقامازدی. طبیعی بو نظاملر یازیلمش وبرطاقم فصللره آیریلمش مواد قانونیه شکلنده دکلدیلر. بلکه (وجدان ملی) نك (کوزل) ویا (چیرکین) کورمسی اوزرینه تأسس

[۱] چین وقایعنامه‌لری شویله بر وقعه قید ایدییورلر: چینی ضبط ایده‌رك (هان) دینیلن ایمپراطورلغی تأسیس ایدن قویونلو تورکلری تانژولرندن (لیه‌ثوتسونغ) ، اوچ زوجه آلمش برینی باش خاتون، دیکر ایکیسنی‌ده صول وصاغ طرف خاتونلری اعلان ایتمشدی. فقط، وکلاسیله قویونلو تورکلری اسامی بونك آتالر توره‌سنه مخالف اولدیغنی و بردن باشقه (خاتون) اوله‌میه‌جغنی ادعاسنی ایلری سوره‌رك تانژونك بو قرارینی فسخ ایتدیرمشلردر.

ایتمش (عرف) لردن عبارت ایدیلر . ملی عرف و عادتلر ، ارثی توره‌لر ، معشری یاسالر، تورك جمعیتلرینك انتظامنی تأمین ایدن احکام اساسیه‌یی تشکیل ایدییورلردی .

تورك تشکیلات اجتماعیه‌سنه کوره توره ویاسالر (آق صقاللر)دن متشکل قورولتای‌ده تقریر وتثبیت اولنور ، قوهٔ اجرائیه رئیسی اولان تانژولر ، خاقانلر ، باشبوغلر ؛ بو (یاسا) و (توره) یه توفیقاً اجرای حکومت ایدرلردی . قانون ویاسالرده اساس عرف ملی ایدی . وجدان ملی‌نك أیی کوردیکی شی (معروف) ، کوتی کوردیکی شی‌ده (منکر) صاییلیر ، حکومت‌ده معروفی امر ومنکری نهی ایله مکلف بولنوردی . امر ونهی تأییداچون‌ده عدالت اوزرینه مؤسس برطاقم یاسالر واردی . یاسالرك مجازاته متعلق اولانلری (مقابله بالمثل) اساسنه مستند ایدی :

قصاص‌ده حیات اولدیغی حقیقتی تورکلرك ازلی برقانونی ایدی : قاتللر اعدام اولنوردی . بر آدمی حقسز یره دوکن ویا جرح ایدن کیمسه ، عینی‌صورتله جزا کوروردی . خرسزلق ایدنلر ، چالدقلری شیئك اون مثلی ویرمکه محکوم اولورلردی . تورکلر ، اك اسکی دورلرنبری فحشیاتدن چوك درجه متنفر ایدیلر . حقوق زوجیت ، نظرلرنده پك مقدس ، پك عالی ایدی . قوجه‌لی قادینلره تعرض ایدنلری تورك توره‌سی اعدام جزاسنه محکوم ایدردی . بر کنج قیزی اغفال ایدن کیمسه ، هم ضمان بکر ویریر ، هم‌ده او قیزی زوجه‌لکه آلمغه مجبور اولوردی . تورکلرده عائله وجمعیت تشکیلاتی پك مکمل ایدی . هر عائله بر (آق صقال) ، هر اویماق بر (شاد) اداره‌سنده بولنوردی . بر بابادن تشعب ایدن اویماقلر (تیره) نامنی آلیرلردی.

هر تیره‌نك باشنده‌ده بر (بار) بولنوردی. جدلری مشترك اولان تیره‌لره (آنار) دینیلیردی. هر آنار، بر (خان) ه، خانلرده‌عمومی باشبوغه تابع اولورلردی.

اوغوزخان توره‌سنه نظراً، یاسایه اطاعتسزلك کوسترمك شدتله مجازاتی مستلزم چیرکین بر حرکت ایدی. باشبوغه عصیان ایدن، حرب میداندن قاچان، اعدام‌جزاسی‌کوروردی. وفات ایدن‌پدرك اموال واملاکی اولادلری آره‌سنده مساوات اوزره تقسیم‌ایدیلمزدی: آتا یوردی ایله اراضی اڭ کوچوك چوجوغه ویریلیردی. اموال منقوله و حیواناتده بویوك برادرلره قالیردی. اڭ قوتلی وجسارتلی اولانلره آتلری، سلاحلری بولوشور، جیلیز و قدرتسز بولونانلرده سورولری تقسیم ایدرلردی. اڭ کوچوك قارداش (تکین) نامنی آلیر، بابا یوردینی شنلندیریردی. بویوك قارداش‌ده خانه انتساب ایدردی. اورتانجه قارداش ایسه، سلاحنی آلیر، آتنه بینر، قسمت آرامق اوزره باشقه دیارلره کیدر، نفسنه اعتماد سایه‌سنده حیات واستقبالنی قورتاریردی.

دولته ویریله‌جك ویرکی بر (توره) یه تابع اولدیغی کبی، محاربه‌لرده اغتنام‌اولنان‌اموالك تقسیمی‌ده برقاعده‌یه‌مربوط بولنوردی. آلش ویریش سندلری، اسکی تورك‌یازیسیله برطاقم لوحه‌لره یازیلیر، بر سلاح رسمنی حاوی مهرله‌ده تأیید اولنوردی. صوکره‌لری بو نوع سندلر (اویغور) خطیله یازیلمغه باشلامشدر [۱]. (توکیو) حکومتی زماننده آلتای طرفلرنده سیاحت ایدن برچین مورخی تورکلردن بحث ایدرکن: «بونلرك بر نوع یازیلری واردر. سند

[۱] اویغورلر دیکر تورکلرده کاتبلك وظیفه‌سی کورورلردی.

وثیقه‌لرینه‌ده مهر باصیورلر . بر شی حقنده حکم ویرمك ایچون‌ده عرف وعادته مراجعت ایدییورلر.» دیور [۱] .

ازدواجده (کفو) مسئله‌سنه پك زیاده رعایت ایدیلیردی . عنعنات ملیه‌یه حرمتکار اولان تورکلر آره‌سنده ؛ بو کونده ؛ کفو مسئله‌سنه بویوك بر اهمیت ویریلمکده‌در . مع‌مافیه ، بر قیز ، کندینه کفو اولان بریکیتی بکنه‌رك اوکا واریرسه ، قیزك آنا وباباسی ممانعت ایده‌مزدی .

تزین رجال ایچون عیب کورولدیکندن ارککلر اصلا زینت قوللانمزلردی . فقط ، تورك قادینلری سوسله‌نیرلردی . عائله اوجاغنده (خاتون) محترم وبویوك بر موقعه مالك ایدی . قادینك ، أوك اداره وتنظیمندن باشقه داها بر چوق وظیفه‌سی واردی . محاربه‌لرده مجروح دوشن یکیتلرك یاره‌لرینی صارمق ، خسته‌لقلرینه باقمق ، قادینلرك باشلیجه وظائفندن معدود ایدی . تورك قادینلری ، اکثریا زوج و اولادلریله برابر ، فعلاً حربه‌ده اشتراك ایدرلردی . تورك توره‌سی ، قادینلرك خانلق وحکمدارلق ایتملرینه مانع دکلدی. قبل‌الاسلام (آلانقو) اویغور ملکه‌سی (تورا کینا) کبی بر چوق قادین (حا کمه) لر کلمش اولدیغی کبی بعدالاسلامده حکومتده مهم وظیفه‌لر کورن برچوق تورك قادینلری اشتهار ایلمشدر [۲] . چین مورخلری ده پك اسکی زمانلرده بیله تورکلرجه قادینلرك محترم طوتولدقلرینی، هرکس‌دن حرمت ورعایت کوردکلرینی قیدایتمشلردر .

---

[۱] تورك وتاتار تاریخی

[۲] فی‌الحقیقه ، قره خطای سلطانلرندن قطب‌الدین محمدك کریمه‌سی (پادشاه خاتون) ، کمال عدالتله کرمانده دورت سنه حکمدارلق ایتمشدی .

(خرم آباد) ده حکمران اولان اتابکان خورشیدیه‌دن (عزالدین بن محمد) ك زوجه‌سی (دولت خاتون) ، زوجنك وفاتی متعاقب اجرای حکومته باشلامش ، موغول استیلاسنه قدر سلطنت سورمشدی.
مصرده حکمران اولان تورك سلطانلرندن (ملك اشرف شعبان بن حسین) ك کریمه‌سی و (قاسم بشتکین) ك زوجه‌سی (خدیجه) ، عقل و درایتیله مصر حکومتی اوزرنده پك بویوك برنفوذ قازانمشدی.
تورکمن زادکانندن (حسین بن اویس) ك کریمه‌سی و مصر ملوکندن (ملك ظاهر برقوق) ك مطلقه‌سی اولان (تندو خاتون) ، هجرتك ۸۱۹ نجی سنه‌سنده عراقده فرمان فرما اولمش ، الك متین ارککلری شاشیرده‌جق غوائل وصدمات آره‌سندن سفینهٔ دولتی قورتارمش ، نامنه خطبه اوقوتمش ، سکه کسدیرمش ، ۸۲۲ تاریخنه قدر سلطنت سورمشدی.

دولت غوریه حکمدارانندن (شمس الدین ایلتمش محمد سلطان) ك کریمه‌لرندن (تورکان خاتون) ایله (سلطان رضیه) ، یکدیگرلرینی متعاقب کابل وغزنه‌ده اجرای حکومت ایتمشلردی . (امیرچوبان)ك قیزی (بغداد خاتون) ، سلطان ابوسعیدك دور سلطنتنده ، عقل وکیاستیله امور اداره‌یی باشلی باشنه تدویر ایتمش ، حتی (خنکار) عنوانتی آلمشدی.

هندستان سلطانلرندن ، شاه اکبر وشاه‌جهانك زوجه‌لری ـ که هر ایکیسی‌ده تورك ایدی ـ رأی صائبلریله هند سلطنتنی اعلا ایتمشلردی. بونلردن باشقه : علم وعرفان ساحه‌سنده اولدیغی کبی ادارهٔ حکومت خصوصنده‌ده بویوك برنام قزانمش داهابرچوق تورك خانملری تعداد اولنه‌بیلیر.

ملت افرادندن شجاعتی ، قهرمانلغی ، حمیت و فداکارلغی ، دوغریلغی ، درایت و وقوفی ایله اشتهار ایدنلر (آغا) اولور ، آق صقاللر صره‌سنه کچرلردی . آق صقاللر ، مطلق صورتده صاچی صقالی آغارمش اختیارلر دیمك دکلدی . درایت واقتدارلری ، حسن خدمت وفداکارلقلری ایله تمیز ایدن ، توجه عمومی‌یی قازانانلر آق صقاللردن اوله‌بیلیرلردی . تورکلر ، آق صقاللره صوك درجه حرمت ایدرلردی . (ایل) ایچنده سوزی نافذ ، شخصی محترم اولان آق صقاللر ، دولتك هیئت مشاوره‌سنی تشکیل ایدرلردی . ارکان حکومت ، باشبوغ ایله هیئت استشاره‌یی تشکیل ایدن آق صقاللردن مرکبدی [١] .

تورکده بویوکنه قارشی صوك درجه اطاعتکار بر روح واردر . چونکه تورك بویوکنی آتا تلقی ایدر ، باشبوغنه باباخطابنده بولنور . آق صقاللر ایسه باشبوغله (ایل) و (بودون) یعنی ملت آره‌سنده‌کی صمیمیت متقابله‌نك ادامه وتزییدینه چالیشیرلردی . باشبوغلر ، جسور و حقیقی بر عسکر ، اصول حربه آشنا بر قوماندان ایدیلر . عسکرلکه عائد یاسالر غایتله صیقی ایدی . تکینلر ، داها چوجوق ایکن اسلحه استعماله آلیشیرلر ، آقینلره اشتراك ایدرلردی . بودون ایچنده ألی سلاح طوته‌بیلن هر یکیت عسکردی . باشبوغ ، دائما عسکرلریله برلکده بولنور ، عسکرینك ییدیکنی یر ، کیدیکنی کییر ، یاتدیغی یرده یاتار اك مشقتلی سفرلره ، اك تهلکه‌لی موقعلره عسکریله برابر کیرردی . چوللردن ، قارلی داغلردن آشارکن اوکده بولنور ، جنك میدانلرنده هرکسدن اول حربه آتیلیردی .

---

[١] مشهور (مارقوپولو) اسکی تورك تشکیلاتنی عیناً قبول ایتمش اولان جنکیز زماننده آق صقاللردن اون ایکی بکك ملکی ایشلره واون ایکی بکك ده عسکری ایشلره نظارت ایتدکلرینی سویلیور .

باشبوغلر ، آق‌صقاللر ، اوزون تجربه‌لر سایه‌سنده سوق‌الجیش‌ده بیوك مهارت کوستریرلردی . بغدادك بیوك شاعری (جاحظ) ؛ عباسیلر دورنده غربه هجرت ایدن تورکلرك مزایای شخصیه‌وحیات اجتماعیه‌لرینه‌دائر اجرا ایتدیکی تدقیقاتدن ملهم‌اوله‌رق (فضائل‌الترك) عنوانی آلتنده تألیف ایتدیکی قیمتدار کتابده بونجیب‌قومك سجایاسنی درین بر وقوفله تحلیل ایدرکن شو سطرلری یازییور : « تورکلر ، تبصبصی ، ریاکارلغی ، منافقلغی ، غیبتی ، خفیه‌لکی بیلمزلر . بیوك وشایان حرمت ذواته رعایتده قصور ایتمزلر . وطنلرینه صوك درجه محبت ایدرلر . اك‌چوق ذوق آلدقلری شی ، اقوام وممالکه غالب وحاکم اولمقدر . تورکلرك قادینلری‌ده ارککلری کبی‌در . اونلرده ارککلرینك بوتون مزیتلرینه مالکدرلر ! » .

تورکلرك فطرتنده اك‌زیاده اساسکیر اولان سجیه ، حاکمیت‌در . تورك حاکم یاشادیغی مدتجه ، شانلر ، حماسنلر کوسترمشدر . محکوم تورك أزیلیر وبلکه‌ده انقراضه سوروکله‌نیر . تورکلر عینی فلاکتلی عاقبته آره‌لرینه صوقولان یابانجیلرك امور دولتی اللرینه آلدقلری زمانلرده‌ده اوغرامشلردر : قویونلولر زماننده محترص‌واقباحجو بعضی چینلیلرك تورك اولمسنه التجا ایده‌رك بر صورتله تانژولره تقرب وامور دولته تغلب ایتمك صورتیله تورکلری معناً محکوم موقعنه دوشورملری نهایت بومعظم دولتك انقراضنی‌انتاج ایلمشدر . سلجوقی وعثمانلی‌دولتلرینك صفحات‌انحطاطلرنده‌ده سرایه حاکم‌اولان یبانجیلرك بیوك بر حصهٔ مسئولیتلری اولدیغی شبهه‌سزدر .

تورکارده نسل قرابتندن باشقه برده قان‌قارداشلغی واردی [۱]. حتی قان قارداشلغی نسل قارداشلغندن داها مهم طوتولوردی. ایکی قان قارداش مختلف ایکی قبیله‌یه باشبوغ اولسه‌لر مدت حیاتلرنده آره‌لرنده‌کی اخوت وصمیمیتی محافظه ایدرلر، بربرلرینه قارشی اصلا دشمنلق کوسترمزلردی. حالبوکه اصل قارداشلر آره‌سنده حرب وجدال وقوعی پك چوقدی.

تورکستاندن چیقه‌رق اطرافه طاغیلان تورك عشیرتلری طرفندن کوستریلن خارقه‌لرك سرینی تورکلرك سجیه‌لرنده آرامق اقتضا ایدر. ماوراءالنهردن اطرافه طاشان تورکلرك قانلری بوزولمه‌مش، سجیه‌لری بپرانمه‌مش ایدی. وجودلری دینج، کوزلری کسکین، دماغلری صاغلام ایدی. بیلغینلق نه‌در بیلمزلردی. تورانك تمیز هواسی، صاف محیطی، یوکسك اخلاقی، تورکك روحنی اعلا ایتمشدی. جنکاورلك غروری تورکاری سفلیات اخلاقیه‌دن اوزاقلاشدیریوردی. تورك، آتی، سلاحی، وقاریسندن عبارت اولان موجودیتی ایله عصرلردنبری کنیش یایلالرده دولاشمش، براق سمانك تلقین ایتدیکی مزامیر لاهوتی‌یی دیکله‌مش، پایانسز

[۱] ایکی تورك بر اویماق وحتی بر اولوس‌دن اولمدقلری حالده بربرینی تقدیر ایده‌رك (آند) طریقیله قارداش اولورلردی. شویله‌که: بر طاقم شاهدلر اوکنده قوللرندن بر دامار یاره‌رق قانلرینی بر فنجان ایچنه آقیدیر وبونی سود ویا قیمیزه قاریشدیره‌رق هر بریسی او مخلوطك یاریسنی ایچر، ایکیسی‌ده (آندا) اولورلردی. مراسم مخصوصه‌ایله اجرا اولنان شو حال، هر ایکیسنی طبیعی قارداش ایدردی. بونلر، قبیله‌لری، اقربالری آره‌سنده سائر اولاددن فرق اولنمز، عینی امتیاز وحقوقه مظهر اولورلردی. لسانمزده قسم معناسنه اوله‌رق قوللانديغمز (آند ایچمك) تعبیری بو عادت قدیمه‌نك پس‌ـ‌زنده برخاطره‌سیدر.

چوللرك ، یوکسك طاغلرك الهاماتیله فکراً بر نجابت قزانمشدی . قوی ، کنج وجنکاور اولان تورك ، احتیاجات عدیده آلتنده جسماً ، روحاً ییرانمه‌مشدی . قیصراغنك سودینی قیمیز یاپار ، سلاحنك ضربه‌سیله حیاتنی مدافعه ایدر ، حرمنك صمیمی تبسملرندن یاشامق قوتی آلیردی .

ایصسز وسس‌سز کیجه‌لرك شفاف ویلدیزلی سماسی آلتنده بی پایان اووه‌لرده ، یشیل یاماجلرده اوتلایان سورولرینك مه‌له‌یشلری ، تورکك روحنه درین بر صمیمیت تلقین ایدردی . تورکلرك اك اساسلی سجیه‌لرندن بریسی (نفسه اعتماد) مزیتی ایدی . تورك کنجی حیاته آتیلدقدن صوکره ؛ یالکز کندی نفسنه کووه‌نیر ، هر فیضی ، هر شانی کندی غیرت و شهامتنده آراردی . میراث حقنده‌کی توره ، تورك کنجلرنده بوسجیه‌یی پك کوزل تنمیه ایدییوردی . توره موجبنجه میراثدن محروم قالان ییکیتلر ، قسمت آرامق اوزره باشقه یرلره کیدر ، مجادلهٔ حیات صحنه‌سنه آتیلیرلاردی . ویا برباشبوغه انتسابله خارقه‌لر کوستریر ، بلده‌لر فتح ایدر ، نفسه اعتماد سایه‌سنده حیات واستقباللرینی تأمینه موفق اولورلردی . عزم واراده‌لری ، شجاعتلریله تاریخده ابد نمون بر نام قازانان (آدسز تورکلر) ، بابا میراثندن محروم قالان یوکبی طالعجو جنکاورلر آره‌سنده یتشمشلردر .

ماضیدن آتی یه کچرکن ....

حیات مللده اك بحرانلی آنلر ، انقلاب دوره‌لریدر . بو آنلرده فردی ومعشری تهیجات صوك حده واصل اولور . علی العاده زمانلرده بیله حاکمیت اعتباریله پك آز مؤثر اولان منطق عقلی، انقلاب دورلرنده بوس بوتون عاطل قالیر وبالضروره فردلر منطق حسی ایله حرکت ایدرلر .

فردلرك ، ملتلرك حیاتلرینی تعیین وتقریر ایدن حسی و معشری عوامل ، بر حیاتدن باشقه بر حیاته انتقال ایدیلدیکی ، ماضیدن آتی یه کچیلدیکی آنلرده نقطهٔ غلیانه واصل اولور . بونك ایچوندرکه انقلاب زمانلری ، حیات مللك اك حاد دورلریدر . انقلاب زمانلرنده فردلر، ماهیتلری وحلتاً غیرقابل ایضاح برطاقم سری قوتلرك زبون واسیری اولور ، غیر ارادی تجلیات اظهار ایدرلر . بو سری قوتلرك اك مهمی واك قدرتلیسی معشری روحدر .

چونکه فردلر ، انقلاب دورلرنده علی العاده زمانلرده اولدیغی کبی انفرادی شخصیتلر حالنده دکللردر . انقلاب تهیجاتی ، فردلری حال انفراددن چیقارمش ، جمهوری ومعشری بر مخلوق دیکر حالنه کتیرمشدر . انقلاب زماننك معشری انسانلرنده‌کی حالت ذهنیه ،

منفرد بولندقلری زمانلرده‌کی حالت ذهنیه‌دن بوس بوتون فرقلیدر . معشری انسانلر ، فردی انسـانلر کبی منطق عقلی‌نك دکل ، اوندن بوس بوتون فرقلی اولان معشری منطقـك تحت تأثیرنده حرکت ایدرلر . اخلاق وحیات اجتماعی‌یی اداره‌ایدن معشری‌منطقك عناصر ترکیبیه‌سی سـجایای ملیه‌در . بونك ایچوندرکه انقلاب دورلرینك معشری فردلری ، حس نقطهٔ نظرندن ، علی‌العاده زمانلرك انفرادی فردلرینه تفوق ایدرلر .

انقلاب ، انفرادی فردلری بوغورور ، برقالبه دوکر ، معشری فردحالنه افراغ ایدر . منطق‌عقلیسی قوتلی اولان انسانلرله ، یالکز حسـیله حرکت ایدن انسـانلر ، طویغو ، مفکوره اعتباریله برابر اولورلر. خلق تحسسات اعتباریله یوکسه‌لیر . فکریاتجه یوکسك اولانلرده حسیات اعتباریله خلقك سویه‌سنه اینر واونلره قاریشیر . فردلرك بو تخمر و استحاله‌سی تمامیله غیر شعوری وغیر ارادیدر . سری قوتلر تحت‌تأثیرنده وقوع‌بولمقده‌در . بوسری قوتلرك منشائی ، روح‌ملیدر، سجایای قومیه‌در .

روح ملی سایه‌سنده‌درکه بعض مستثنا زمانلرده ، برملتك بوتون فردلری عینی طویغولرله متحسس اولور ، عینی صورتله دوشونور ، فداکارلق خصوصنده بربرلریله عادتا مسابقه ایدرلر . ازمیرواستانبول اشغالنی متعاقب ، آناطولی‌ده ظهورایدن خارقه ، ماضینك الکقاراکاق زمانلرندن ، قویونلو تورکلرینك ادوار حاکمیتندنبری کیتدکجه داها زیاده قوتلنمش اولان روح اجدادك محصول فورانی اولدیغنده شبهه یوقدر . فقط روح ملی‌نك فردلری تخمیر ایده‌بیلمه‌سی ایچون ، اونلرك تفسد وتفسخ ایتمه‌مش اوللری ایجاب ایدر . بونی تأمین ایدن

شی‌ده ملی سجیه‌لردر . سجایای ملیه ایله متصف اولان فردلر ، روح اجدادك فورانی قارشیسنده بر اندوکسیون بوبینی ماهیتنده‌در . روح اجداد فوران ایدر ایتمز ، بو بوبینلرده‌ده بر جریان الکتریقی باشلار وتخمر وقوعه کلیر . حرب عمومی کبی تخریبکار بر آفتدن مغلوب ، معناً ومادتاً پریشان برحالده چیقان تورکلرك ازمیراشغالندن صوکره یکی بر حیاتیت ، یکی بر روح ایله بوتون دنیایه قارشی حیات واستقلال مجاهده‌سنه قیام ایتملری ، روح اجدادینك ، ملی سجیه‌لرك قدرت مکنونه‌لری سایه‌سنده ممکن اوله‌بیلمشدر .

آنقره قاپولرینه قدر صوقولان دشمنك ، الهی برحمله ، طی مسافه ایدر بر سرعت ایله آق دکزه دوکولمه‌سیله نه‌عظیم بر قدرت اولدیغنی هر نظرده تجلی ایتدیرن روح ملی‌درکه انقلاب زمانلرنده‌ده فردلره حاکم اولور . بناءً علیه ، ماضیدن آتی‌یه انتقال ایدرکن ملی سجیه‌لری نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر . شوحالده ، انقلاب دورینك معشری فردلرینی علی‌العاده دورلرك انفرادی فردلرندن آیران خصوصیتلری آراشدیرمق بر ضرورت مبرمه‌در . معشری فردلرده انفرادی معاقله ومحاکمه یوق کیبیدر . بو فردلر ، همان تمامیله سرایت ذهنیه‌نك اسیریدر . بناءً علیه ، هر طویدقلری شیلره ؛ تحقق ممکن اولسون اولمسون ؛ بلامحاکمه اینانیرلر . هر نوع تلقینی قبوله پك درجه مساعد بولنورلر . ایشته بونك ایچوندرکه طویغولری هم شدید ، همده متحول اولور . قولایجه محبتدن نفرته ، پرستشدن بغضه کچه‌بیلیرلر . دون تقدیرلرله کوکه چیقاردقلرینی ، یکی تلقینلر وسرایت ذهنیه ایله ایرتسی کون تلعین ایتمکدن چکینمزلر .

معشری فردلرده خودکاملق موقعنی تمامیله‌دیکرکاملغه ترك ایدر .

معشری فردلر ، کندیلرینی‌دکل منافع عمومیه‌یی دوشونورلر. بونك ایچوندرکه بلا تردد کندیلرینی آتشه آتار، حیرت انگیزقهرمانلقلر کوستریرلر . ینه‌بونك ایچوندرکه معشرلرده حس‌شکران پك‌ضعیفدر. معشری انسانلر ، هر کسـك عمومك نفعنه الك بویوك فداکارلقلرده بولنمسنی طبیعی بروظیفه عد ایدرلر. بناءً علیه، بوکبی فداکارلقلرده بولنانلره قارشی برحس شکران بسله‌مزلر . اونلری آنجق کندیلرینه دوشن وظیفه‌یی ایفـا ایتمش عد ایدرلر . فقط ، عمومك ضررینه کورولن الك کوچوك برحرکتی ، حتی لاقیدی‌یی الك‌شدید برخصومتله قارشولارلر . چوق‌کره ، جزالر جرمه نسبتله قات قات آغیراولور. معشری فردلر ، امیدله یاشارلر ودائمایکبین اولورلر. مفکوره‌لری حقنده کندیلرنده بدبینلك باشـلادیغی آنده ، اونلر آرتق اجتماعی ومعشری‌فردلکدن چیقمشلردیمکدر . معشری فردلرده حساسیت صـوك درجه‌یی بولمش اولدیغندن انفعاللری‌ده او نسبتده کسکین وشـدیددر . روحلری بر بورادن ، دیکر بر بورایه صحنه اولور ، تحسساتك جریان وانکشافلری هردم متحول بورالرشکلنده تجلیسی محیطی ناکهظهور قاصیرغه‌لره معروض براقیر .

ملی روح ، دیل ودین برلکنك مولودیدر : دین ودیل برلکی، فردلری عینی طویغولرله برلشدیریر، مشترك طویغولرك مشترك طرز افاده‌سی ایسـه فردلری بربرلرینه سودیرر و قایناتیر . دین برلکی ، تحسسـاتك عینی بر قایناقدن نبعانی دیمك اولدیغنـدن ، أمللری ، احتراصلری متفاوت حتی متضاد اولان فردلر معین اعتقادلر ، معین اخلاقی قاعده‌لر ، حتی معین صناعتلر ایله غیر شعوری و غیر ارادی بر حالده یکدیکرلریله برلشیرلر . دیل برلکی ایسه مشترك تحسسلرك ،

مشترك طویغولرك عینی طرزده ویك آهنك بر صورتده تعاطیسنی تأمین ایده‌رك بو وحدتی صارصیلمز بر حاله کتیریر.

بوندن آکلاشیلیرکه، بر قومك تاریخی ماضی‌یه طوغری نه قدر چوق اوزانمش بولنورسه او ملت فردلرینه حاکم اولان روح اجدادی، روح ملی‌ده اوقدر شدید وقوتلی اولور. بوکبی تاریخی قوملر، حیاتلرینك صفحات متعاقبه‌لرنده دائما معین تشکیلات، معین قواعد اخلاقیه ومعین اعتقادات ایله تمایز ایدرلر. اومعین تشکیلات تعدیل واصلاح ایدیله‌بیلیر، تکامل ایتدیریلیر. او معین قواعد اخلاقیه، داها عصری بر صورتده انکشافه مظهر اوله‌بیلیر. اعتقادات معینه، خرافی ترسباتدن تصفیه ایدیله‌بیلیر. فقط، بوتون بونلر بر حمله ایله کوکندن ممکن دکل سوکوله‌مز ویرلرینه بونلرك غیری شیلر اقامه اولنه‌مز. چونکه عصرلشمش کوکلری یالکز فردلرك دکل، بوتون بر قومك مشترك قلبنده یرلشمشدر. بناءً علیه قومك بوتون فردلری منعدم اولمدقجه بو ملی روح یاشار وحاکمیتنی اجرا ایدر. دیمك‌که تاریخی قوملره هیچ‌بروقت، یاباًنجی برمدنیتی، شکلنی ده کیشدیرمکسزین قبول ایتدیرمك امکانی یوقدر واوله‌مز.

شونصوص اجتماعیه بزی، حقایق آتیه‌یه ایصال ایتمکده‌در: انقلابلر، ملی روحك بر انتباه و انکشافیدر. بر ملت انقلابله، وارلغنی تهدید ایدن، حیاتیت منبعنی قوروتن رسوباتی آثار، یوکسه‌لیر. ملی روحی، ملی سجایاسی داخلنده تکامل ایدر. یکی وزنده بر حیات قازانیر. فقط، هیچ‌برزمان ملی روحك مولودی اولان معین قواعداخلاقیه‌دن، معین اعتقاداتدن صویله‌رق بونلرك یرینه یاباًنجی ملتلره عائد قواعد اخلاقیه واساسات اعتقادیه اقامه ایده‌مز. باشقه بر افاده‌ایله الیسه

ده کیشدیریر کبی ، بر مدنیتدن دیکر بر مدنیته کچه‌مز . یابانجی بر برمدنیته‌عائد اساسلری ، قاعده‌لری ، آنجق ملی روحه اویغون اوله‌جق برشکله صوقدقدن یعنی شکلنی د کیشدیردکدن صوکره قبول ایده‌بیلیر.

فقط ، ملی روحك مولودی اولان معین قواعد اخلاقیه واجتماعیه ایله معین اساسات اعتقادیه‌یی ، یابانجی قوملرله اولان تماسلرك ، یکی محیطلرده وقوعبولان اختلاطلرك محصولی اولان عادات وخرافات ایله قاریشدیرمامليدر . بو صوکنجیلر ، روح ملتده قدسی بر ماهیتی حائز اولمدقلرندن ، بونلردن قولایجه تصفی ایدیله‌بیلیر . اساساً انقلابده یابانجی اولدقلری حالده ، مرور زمانله آزچوق تبدیل شکل ایده‌رك ملیلشمش کبی کورونن فقط پس‌زنده یابانجیلقلریله ملی روحی بوغان ، ملی سجیه‌لری اویوشدیران تشکیلاته ، عاداته و خرافه‌لره قارشی ملی روحك عصیان وفورانی دیمکدر . شوحالده انقلابك ملی قابلیتلری انکشاف ایتدیره‌رك ملته داها مسعود ، داها رفاهلی وداها زنده بر حیات تأمین ایده‌بیلمه‌سی ایچون ، حیاتیتك قاتلی اولان بو میقروبلی تشکیلاتی ییقمق ، عاداتی ترك ایتمك ، خرافه‌لری تمیزله‌مك درجهٔ وجوبده‌در. انقلابی اداره‌ایدنلرك کوستره‌جکلری دهاوروِیت بالخاصه بوراده تجلی وانقلابك موفقیتی بوخصوصده ابراز ایدیله‌جك بصیرت سایه‌سنده تحقق ایده‌بیله‌جکدر !....

ماضیدن آتی یه کچیلیرکن ، ماضینك انقاضی آره‌سنده نه‌کبی شیلرك روح ملی‌نك مولودی وروح ملی‌یه اویغون وبناءً علیه مقدس اولدقلرینی ، نه‌کبی شیلرك‌ده حیات ملی‌یه صوکره‌دن صوقولمش وحیاتیتی کمیره کمیره بیراندیرمش یابانجی وبناءً علیه مضر بولوندقلرینی تعیین ایتمکه چالیشمق ، انقلابك موفقیتله تتوجی ایچون برشرط ضروریدر. انقلاب پیشوالری

بو مستثنا قابلیت ودهالی کوستره بیلیر ، فعالیتلرینه اولکیلری تمیه وایکنجیلری تصفیه یه متوجه بروجهه ویره بیلیرلرسه آتی قورتولمش، ملته نورانور یکی برافق اعتلا آچیلمش اوله جقدر . فقط برنجیلرله ایکنجیلر قاریشدیریله جق اولورسه ، تعاقب ایده جك صفحه لر فجاعت انگیز اولور . اعتلا ایدیله جکنه انحطاطه ، کیدیلیر . وحدت امید ایدرکن مهلك بر تشتت باش کوستریر . استخلاص دیرکن ، انقراضه سوروکله نیلیر ا....

شو حالده ، هرشیدن اول ملتك روحنی ، احتیاجلرینی، خسته لغنك نوعلرینی تعیین وتثبیته چالیشمق ، ییقمغه ویاپمغه آنجق بوتون بونلری تعیین وتثبیت ایتدکدن صوکره باشلامق ایجاب ایدر . فعلیاته کچدکدن صوکره ده انقلابك عمده سی ؛ ییقمه ، یاپمه ایچوندر ؛ دستوری اولیدر . یاپیق پیلانلری تثبیت ایدیله دن ییقمغه قالقیشیلیرسه ، طوغدیریجی روزکارلره معروض قالمق محققدر . موفق اولمق ایچون؛ نه قدر خلوصله اولورسه اولسون ؛ یالکز قورتارمق ایسته مك کافی دکلدر . قورتارمه نك یولنی بیلمك لازمدر . حمیت ، عرفانله مجهز اولمز ، عزم ، عمیق بر تتبع ووقوفه مقارن بولنمزسه فائده یرینه مضرت کتیره بیلیرلر . صوك اوچ سنه لك استخلاص مجاهده سنك سر موفقیتی ، حمیتله عرفانك ، عزم ایله وقوفك صمیمی توأمیتی تأمین ایتمش دکلیدر ؟... اعتلا مجاهده سنك ده عینی ظفرله نتیجه لنمه سی ایچون ینه بو مقارنت بر شرط لازمدر .

استقبالی قورمق ویوکسلتمك ایچون

ملتلر، اوزون بر ماضینك محصول توارثی اوله‌رق کوکلشمش بر روح اجدادی‌یه مالکدر. بر ملت افرادینی منافع عمومیه‌یه الك فائده‌لی بر صورتده حرکت ایتدیرمك ایچون بو روح ملی‌یه مراجعت کفایت ایدر. شو حالده، ملت پیشوالری، روح ملی‌یه استناداً خلقده عمومی ارادات ابداع ایده‌بیلیرلرسه وظیفه‌لرینی ایفا ایتمش، غایه‌لرینه وصول یولنی بولمش اولورلر. ملت پیشوالری تلقینلرینی، خطاب ایتدکلری خلقك ملی تمایللرینه، اجدادی الجاآتلرینه نه‌قدر اویغون بر شکلده اجرا ایده‌بیلیرلرسه اوقدر چوق موفق اولورلر. فردلر، بری شعورلی، دیکری شعورسز ایکی نوع ارادات تجلی ایتدیریرلر. شعورلی ارادات، سربست بر محاکمه‌نك مولودیدر. شعورسز اراداتلرك منبعی ایسه، روح معشریدر. حیات افراد واقوامه داها چوق حاکم اولان بو ایکنجی نوع اراداتلر، قومی و محیطی تمایللر واحتیاجلر شکلنده تظاهر ایدر. بناءً علیه، بر ملتی اساسلی بر انقلابله قورتارمق ویوکسلتمك پیشوالغنی درعهده ایدنلر؛ موفق اوله‌بیلمك ایچون؛ خلقك روحنده غایه‌یه متوجه شعورسز اراداتلر ابداع ایتمکه چالیشمالیدرلر. آنجق بوصورتله‌درکه خلقك روحنه حاکم اوله‌بیلیر

وکتله‌یی ؛ مقاومت کورمکسزین، شهراه اعتلایه سوق ایتمك موفقیتنی کوستریرلر.

شعورسز اراداتلر، صور مختلفه‌ایله تکون ایدر : معشری روحك فورانی شعورسز اراداتلرك اك فیضلی بر منبعیدر. بوندن باشقه حالك حسیات واحتراصاتندن‌ده شعورسز اراداتلر طوغه‌بیلیر. استقبالی قورمق ویوکسلتمك ایچون بوایکی منبعدن‌ده استفاده ایدیلمك ممکندر. ملتی عرفاناً، اقتصاداً اعلا ایتمك ایچون اولا قوتلی بر ملیت روحی اویاندیرملیدر. بوجریانی آچمق وتوسیع ایتمك خصوصنده هم ملی روحك تنبهندن، هم‌ده حالك احتساسات واحتراصاتندن استفاده‌ایدیله‌بیلیر. صوك سنه‌لرك عبرت وفلاکتلرله مالامال اولان وقایعی نه‌قدر مؤثر برعامل انتباهدر !.... عصرلردنبری سه‌وه سه‌وه اقتصادیاتمزه حاکم ایتدیکمز عناصرك متارکه دوره‌سنده‌کی غیرقابل تصویر شناعتلری، استیلا واشغال اوردولرینك کوناکون مظالمی، هم ملیت هم‌ده انتقام روحنی دائما تهییج ایتدیره‌بیله‌جك ألیم وجانخراش خاطره‌لردر.

لوزان معاهده‌سنك شکل قرارینه کوره بو مضر عنصرلر استقبالده ینه اقتصادیه‌تمزه حاکم اوله‌بیلیرلر. حالبوکه مملکتك حیات منبعی دیمك اولان اقتصادیاتك یابانجی و یا دشمن عنصرلرك ألنه کچمه‌سی، اصل تورکلر ایچون اعتلا قاپولرینك ابدیاً قپانماسی دیمکدر.

اقتصادیاتمزه نه وقت صورت عمومیه‌ده کندیمز فعلاً حاکم اوله‌بیلیرسه‌ك حقیقی استقلالی، حقیقی حاکمیت ملیه‌یی آنجق او وقت قازانمش اولورز. استقبال ملت ومملکت آنجق اوزمان مؤمن اوله‌بیلیر. شوحالده دورهٔ متارکه‌ده عوامل متعدده‌ایله خلق‌ده اویانان ملیت وانتقام روحنی، بالخاصه اقتصادیات مملکتده حاکمیتمزی تأمین ایده‌جك برشکل‌ده

انکشاف ایتدیرمکه ، بوروحی دائما زنده و هیجاندار بولوندیرارق اقتصادیاته حاکمیت غایه‌سنه متوجه معشری بر ارادت تولیدا ایلمکه چالیشمه‌منی ایجاب ایدر . بونك تحققی ایچون اقتصادیاته حاکمیت ملی بر مفکوره اولمالیدر. فقط اقتصادیاته حاکم اولمق سوزی؛ شیمدی‌یه قدر اولدیغی کبی ؛ یالکز دیلرده قالماملی ، قلبمزه حاکم ، افعالمزله مؤید مقدس بر ایمان شکلنی آلمالیدر. ایمانك قوتی آنجق افعال ایله تحقق ایدر. بونك ایچوندرکه عمل ، ایماندن جزء عد ایدیلمشدر . بومفکوره روحمزه ، حیاتمزه اوقدر حاکم اولمالیدرکه مکتبده ، مدرسه‌ده ، قیشله‌ده ، صاپان باشنده، سوری آرقه‌سنده، دکان اوکنده، مأموریت ماصه‌سنده، مجلس کرسیسنده وکیللك قولتوغنده خلاصه هریرده وهروقت ناظم حرکاتمز بو اولسون ! . .

مؤسساته ملیت روحی ویرمك ، مقدساته حرمت مخصوصه بسله‌مك، یابانجی عنعنه ومودەلره قارشی احتراز کوسترمك، افراده درین بر عصبیت اویاندیرر . بو عصبیتده ملی روحی انکشاف ایتدیریر . معشری ارادتی قوتلندیریر . نتیجه‌ده هر فرد ، عمومی وملی امورده شخصی منفعتلرك، سفیل احتراصلرك تأثیراتنه مقاومت ایده‌جك قوتلی برارادە صاحبی اولور. وطن فکریله متحسس اولمیان ملتلرك حق حیاتی اولمدیغی کبی اقتصادیاتنه حاکم اولمیان برملتك‌ده نصیبهٔ اعتلاسی اوله‌ماز ! . . .

نجات یولی

مملکتمز آفاقنده انتباه روزکاری وزان ایتمکه باشلادقدن صوکره، اوچ فکر جریانی باشلامش اولدیغنی کورویورز : اسلاملاشمق ، معاصرلاشمق ، تورکلشمك .

روحی وشأنی برر احتیاجدن طوغان بوجریانلر بدایتده آنجق فکری بر ماهیتده ایکن ، هرفکر کبی بونلرده کیتدکجه تعضی ایتمش ودولتك سیاسی واجتماعی حیاتی اوزرنده وقت وقت اختلاجی حرکاته سببیت ویرمشلردر . فقط نه‌قدر شایان تأسفدرکه بربرلریله پك کوزل اوزلاشه‌بیلن بو اوچ جریانه بر قسم افراطکارلر طرفندن متقابل برجبهه ویریله‌رك بویوزدن افراد ملت آره‌سنده درین اوچورومل ، عمیق آکلاشامامازلقلر احداث ایدیلمش ، دولتك سیاستی بیله وقت وقت بوافراطکارلرك نفوذی آلتنده اختلاجلی استقامتلر آلمشدر . حالبوکه هر اوچ جریانده روحی ، حیاتی ، حقیقی احتیاجلردن طوغمشدر . بناءً علیه نفس الامرده بواوچ فکر بربرلرینه مخالف دکل ، یکدیکرلرینك مکمل ومؤیدلریدر . شأنی وروحی حیاتك تکاملی ایچون بهمه حال جمهوری عمده‌لرك بو اوچ فکر اوزرینه استناد ایتمسی ایجاب ایدر . بونلردن بری دیکرلرینك افراطنه فدا ایدیلیرسه اجتماعی تکامل ، روحی اعتلا ، عصری ترقی وجود بوله‌ماز .

بو اوچ فکرك معارض بر وضعیته صوقولمه‌سی هیچ شبهه‌سز بونلره طرفدارلق کوسترن بر قسم افراطجی روحلی انسانلرك سیئهٔ تعصبی‌در. افراط، دائما طار کورمه‌نك، داها ممیز تعبیر ایله تعصبك مولودیدر. حالبوکه دینی تعصب کبی ملی تعصب، تجددی تعصب‌ده فکری خارجده‌کی حقیقت ایشیغنی کوره‌میه‌جك محدود بر ساحه‌ده محبوس بر حالده براقیر. انسان بر دفعه بویله بر چنبر آلتنه کیردیمی آرتق حقیقتی کوره‌من اولور. کندی قناعتنه مخالف کوردیکی فکر وقناعتلری؛ حقیقی براحتیاجك، شأنی حیاتك افاده‌سی اولوب اولمدقلرینی آراشدیرمقسزین؛ و هلتاً رد وتقبیح ایدر. چونکه تعصبی ذهنیت اونده کندی قناعتنك حق وصواب دیکرلرینك قناعتلرینك‌ده ضلال وخطااولدیغی یولنده برایمان یاراتمشدر. بناءً علیه بوکبی مفرط انسانلر، حکملرینی تحلیلی ویا ترکیبی بر تدقیقه، عقلی و علمی بر دلیله نظراً دکل، بو تعصبی ایمانه کوره ویریرلر. بو صورتله‌ده روحی و شأنی حیاتك حقیقی احتیاجلرینك برر افاده‌سی دیمك اولان ویکدیکرلرینك مؤید ومکملی بولنان فکرلر آره‌سنده ائتلاف ناپذیر بر معارضه آچارلر. ایشته دین، ملیت و تجدد فکرلری آره‌سنده‌کی معارضه بو صورتله ظهور ایتمشدر.

عجبا بو اوچ عمده، حقیقت حالده بربرلرینه معارض و بری دیکرلرینك انکشافنه مانعمیدر؟.. بو سؤاله جواب ویره‌بیلمك ایچون هر برینك منشأ وحدودینی تعیین ایتمك ایجاب ایدر. فکرمزجه محیطی صارصان معناسز مجادله، مفرطلرك بو منشأ وحدودی تعیین ایده‌مه‌رك بربرلرینه قاریشدیرمش اولملرینك محصولیدر.

انسانده ایکی نوع تجلیاته شاهد اولویورز. بونلردن بری روحی،

دیگری حیاتی وشأیدر . بو حال فردلر ایچون بویله اولدیغی کبی جمعیتلر ایچون‌ده تجلیات اعتباریله ینه بویله‌در . حیاتده آهنك وتوازن بولنمق ، هم سعادته هم‌ده رفاهه مظهر اولمق ایچون بو ایکی نوع احتیاجك تأمین ایدیلمه‌سی اقتضا ایدر . بو احتیاجلردن بری بولونمازسه حیاتك آهنکی بوزولور. یاسعادتدن ویا رفاهدن محرومیت تحقق ایدر . دیمك‌که فردلرك و جمعیتلرك رفاه و سعادتی ، تکامل و اعتلاسی آنجق بو ایکی نوع احتیاجلرك عینی زمانده و متحداً تأمین ایدیلمه‌سنه متوقفدر .

دین وملیت، روحی براحتیاجدر . اجتماعی حیاته برطاقم قیمتلرك تشکیل‌ایتدیکی آهنك نظریله باقارسه‌ق بو آهنکك اساس عمده‌سی دین وملیت اولدیغنی کوروروز. ملیتك تمللرندن اك فیضلیسی دین‌در. ملت مشترك دویغولر، مشترك مفکورلراطرافنده طوپلانان متساند برزمره دیمکدر. مشترك دویغونك قدسی منبعی ایسه دین‌در. دین مفهومندن صویولمش‌ملیت، عنقامثال برموهومهٔ مخیله‌در. یردین، برقومك‌روحنه حاکم اولمش ایسه ، بوحاکمیت اودینك بوقومك ملی روحنه اویغون اولماسنك نتیجهٔ ضروریه‌سی‌در . برقومك بو ماهیتده اولان دینی ، مشترك دویغولرك منبع فیضانیدر . دیمك‌که دین ، ملیتك عناصر اساسیه‌دن بریدر . صمیمی بر ملیتپرورك صمیمی بر دیندار اولمسی اقتضا ایتمکده‌در .

عصریلشمك جریانه کلنجه: بوده شأنی‌حیاتك مبرم‌براحتیاجیدر. خارجی حدودلرینی، خارجی امنیت وتمامیتنی تأمین‌ایدن برملت اقوام مترقیه آره‌سنده وارلغنی‌ادامه ایده‌بیلمك ایچون داخلی حیات اعتباریله سریع برصورتده انکشاف وتکامل ایتمك مجبوریتنده‌در. بومجبوریت

قطعیدر. وطنمزه متوجه احتراصلر، حیاتمزه دشمن رقیب ملتلر قارشوسنده موجودیت واستقلالمزی آنجق وآنجق تجدد وتکامل فعالیتنده کوستره‌جکمز عزم وثبات وجدیتله محافظه ایده‌بیلیرز .

فقط ، عصریلشمك بزی هیچ برصورتله ملیتمزدن ، دینمزدن اوزاقلاشدیرمز. بالعکس بزده بوایکی حسی داها چوق تمیه ایدر . بز هم دیندار برملیتجی ، هم‌ده عصری برملت اوله‌بیلیرز . بونلردن هیچ بری دیکرینك تحققنه مانع اولمز. ألویریرکه، نه‌لرده وهانکی خصوصلرده معاصرلاشه‌جقمزی ، نه‌لرده وهانکی خصوصلرده ملی قاله‌جغمزی واضحاً تعیین ایده‌بیلمش اولەلم !....

معاصرلاشه‌جغمز دیه ، بوتون هویت ملیه ودینیه‌مزدن تجرد ایده‌جك اولورسه‌ق ـ که نوامیس اجتماعیه‌یه نظراً محالدر ـ عصریلشمش اولمز، ئولورز. ناصیل‌که تجدد وتکامله قارشی عمیق برنفرت کوسترەرك اسکی قوقعه‌لرمزده قالمق ایسترسه‌ك کوفله‌نیر، اویوشور وینه ئولورز.

ملی وفردی حیاتمزی قورتارمق، ملی وفردی تکامل وترقی ایتمك ایچون عصرك آلیات وفنوننده ، اصولیات وفلسفه‌سندن ، صنایع وبدایعندن استفاده‌یه مجبورز. بزم ایچون مقدر اولان تاریخی رولك موفقیتله ایفاسی بومجبوریته انقیادله ممکن اولور. هم خارجی مدافعه‌یی تأمین ، هم‌ده داخلی اقتصادیاته حاکم اوله‌بیلمه‌مز ، آنجق عصری برذهنیتله غربك صنایع وفنوننده ، اصولیات علمیه‌سندن استناره سایه‌سنده ممکن اوله‌بیلیر .

صوك زمانلرده کیتدکجه حاد برشکل آلان آکلاشاماماز لق باشلیجه دین وملیتله عصریلك ساحه وحدودلرینك بربرلریله قاریشدیریلمه‌لرندن نشأت ایتمکده‌در. برنجی قناعت طرفدارلری

هر خصوصده شرقلی قالمایی، ایکنجی فکری التزام ایدنلرده شرقلیلقدن بوس بوتون صویوله‌رق هر معناسیله غربلی اولمایی مدافعه ایدر کبی کورونیورلر . حالبوکه هر معناسیله وصورت مطلقه‌ده شرقلی قالمق ایستدیکمز تقدیرده عصری قاصیرغه‌لر اوکنده وارلغمزی قورتاره‌میه‌جغمز محققدر . هر معناسیله وصورت مطلقه‌ده غربلی اولمغه طرفدارلقده‌ده ملی بنلکدن قطعیاً تجرد ایتمك، هویت ملیه‌دن چیقمق، جاس جاولاق دءژه‌نه‌ره برانسان کومه‌سی اولمغه رضا کوسترمك دیمکدر . بونك امکان تحققی اولوب اولمدیغی‌ده آیریجه‌جای بحثدر . فقط ، بوایکی چیقماز و تهلکه‌لی یول آره‌سنده بزی قورتاره‌جق امینتلی اوچونجی بر شهراه واردر . یکی تورکیا بو شهراهی تعقیب ایتمکله یوکسله‌جکدر : بنلکمزی ، هویت ملیه‌مزی محافظه ایتمك معناسنه شرقلی قالمق، غربك بوتون آلیات وعلومندن، مدنیتندن هر صورتله استفاده ایتمك معناسنه‌ده غربلیلاشمق هم ممکن هم‌ده لازمدر.

تورکلشمك، اسلاملاشمق ومعاصرلاشمق جریانلری آیری آیری احتیاجلرك مولودی اولدقلری کبی ساحه‌لری‌ده آیری آیریدر. هیچ بری دیکرینك یرینی طوته‌مز وبری دیکرندن مستغنی قیله‌مز . دین وملیت، روحی، آلیات وفنون ایسه حیاتی وفکریدر. دین و ملیت ، قدسی هیجانلرك منبعی، آلیات وفنون‌ده حیاتی احتیاجلرك مستندیدر. اولکیلرك ساحه‌سی حرث ، ایکنجیلرك ساحه‌سی‌ده مدنیتدر. دیمك که بزم ایچون نجات واعتلا یولی تورك ـ اسلام حرثی داخلنده معاصر بر مدنیت شهراهیدر . بو شهراه تعقیب ایدیلدیکی تقدیرده هم افراد ملت آراسنده‌کی آکلاشیلامازلق قالقمش اولور ، هم‌ده مملکت صارصیلمقسزین ، ملت یوکسك سجیه‌لرینی ، ملی روحنی غائب ایتمکسزین مدنیت ساحه‌سنده ترقی و تکامله قوشار .

محافظه‌کارلق — جذریلك

عثمانلی ایمپراطورلغنك صوك عصری ، ایکی جریانك بعضاً ساکن، بعضاً آتشلی چارپشمه‌سیله تمایز ایدر . بو جریانلر ، ظاهراً بر برینك ضـدی کورونیورلردی . بریسی هر شـیئی ماضیدن آلمق بناءً علیه ماضی‌یی عیناً یاشاتمق ، دیکری‌ده هرشیئی آوروپادن آلمق وبناءً علیه بنلکی تمامیله اونوتمق کبی متضاد ایکی استقامت تعقیب ایدییورلردی. تنظیماتدن صوکره خسرو پاشا ـ رشید پاشـا رقابتلرینه تمثل ایدن بو جریانلر ، بعضاً بری ، بعضاً دیکری غلبه ایتمك اوزره تدریجاً انکشاف ایتمش ، قانون اسـاسینك ایکنجی دفعه تطبیقنه باشلاندقدن صـوکره هر ایکیسی‌ده تبلر ایده‌رك بری محـافظه‌کارلق و دیکری جذریلك ناملریله یکدیکرینه قارشی جبهه آلمشلردر .

یکی تورکیاده‌ده بوایکی نام آلتنه صیغینان قناعتلرك تصادمنه شاهد اوله‌جغمز ، برچوق اماره‌لردن آکلاشیلمقده‌در. عثمانلی ایمپراطورلغنه عائد بوتون حسـابلرك تسویه ایدیلدیکی انتقال دوره‌سنده ، شوایکی علمی اسم آلتنه صیغنمش اولان بوجریانلری تحلیل ایتمك، ماهیتلرینی آکلامق ، مبرم بر وظیفه‌در . چونکه دون حیات اجتماعیمزی بحران ایچنده براقان بو ایکی جریانك ماهیتلری تحلیل ایدیلزسـه جاذبه‌دار

اسملرینه آلدانیله‌رق یکی تورکیاده‌ده بونلرك تصادمنه میدان براقیلمش اوله‌جقدر . حالبوکه غربدن آلنان بو ایکی اسمك بزده‌کی معنالری ، بو اسملرله غرب عالمنده قصد ایدیلن معنالردن بوس بوتون فرقلیدر. مشروطیت اداره دورینك صوك سنه‌لرنده متفکر بر مؤلف [۱] بو ایکی جریانك ماهیتلرینی شو صورتله تحلیل ایتمشدی :

« اجتماعی حیاتمزك هانکی جهتنه باقسه‌ق ایکی مختلف جریانك چارپشدیغنی کوروروز . بونلردن بری جذریلك (رادیقاللك) دیکری محافظه‌کارلقدر . بربرینك تماميله ضدی صایيلان بو ایکی جریان حقیقتده عینی اساسده برلشمشدر : قاعده‌جیلك .

محافظه‌کارلر موجود قاعده‌لری لایتغیر حقیقتلر صیره‌سنده کوره‌رك ده‌کیشدیریله‌سنه کفر نظریله باقارلر . جذریلر معقول قاعده‌لری مطلق دستورلر عدادینه قویه‌رق قبول ایتمه‌ینلری مرتجعلکله اتهام ایدرلر . بو ایکی صنفدن هیچ بریسی بو اسکی ویا یکی قاعده‌لر نره‌دن چیقه‌رق نه یولده تکامل ایتدیکنی آرامغه لزوم کورمزلر . چونکه هر ایکی طرفجه‌ده قاعده ، زمانلرك فوقنده ومحیطلرك خارجنده بر (قائم بنفسه) در . بو ، بر جمعیتده حیاتی تکاملك ، موقت وديکرلرینه متصل بر مرحله‌سی دکل ، زمان و مکاندن مجرد بر عالم اولان (نفس الامر) ده ثابت و متین ازلی بر حقیقت ، ابدی بر دستوردر. قاعده‌لره متابعت تکرار ایده‌ایده اعتیاد حالنه کلدیکی ایچون اختیارلر محافظه‌کار اولورلر . کنجلرسه مدنی احتشاملریله پارلاق کورونن مترقی ملتلرك ترقی ایتملرینك سببلرینی تطبیق ایتمکده اولدقلری

---

[۱] ضیا کوك آلپ

قاعده‌لرك دوغروانغنه حمل ایتدكلری ایچون بونلری تقلید ایتمك هوسنه دوشرلر ، بوندن دولایی كوكدن انقلابجیلر صره‌سنه كچرلر .

آدی ایستر عادت ، ایستر موده اولسون ، ایستر آداب ، ایستر أتیكت نامی ویریلیسین ، فقه ماده‌لری یاخود حقوق دستورلری صورتنده تجلی ایتسین (قاعده) دائما عینی شیدر . تكاملك سوركسز ومتردد بر وقفه‌سی عد اولونمایوبده جامد و ثابت بر (عین) عد اولوندیغی آنده ، جانسز برقدید حالنی آلیر . حیاتك اوزی یاراتیجی بر تكاملدر . تكاملسز موجودلر جمادلردن عبارتدر .

قاعده‌جیلر نتیجه‌یی سبب یرینه قویارلر . قاعده تكاملك موقت بر نتیجه‌سیدر . اونلر بونی تكاملك بر سببی صانیرلر . سبب معلوم اولدیغی ایچون آرتق ؛ تكاملك تاریخنی تدقیقه لزوم كورمزلر . بو ذهنیتده اولانلر قاعده‌یی مطلق بر حكمدار كبی تلقی ایتدكلری ایچون تطبیقاتدن برفائده حاصل اولمادیغنی كورونجه بوتون مسئولیتی زواللی قاعده‌یه یوكله‌تیرلر . درحال جذریلر سسلرینی یوكسلته‌رك محافظه‌كارلری صوصمغه مجبور ایدرلر . یاپیله‌جق ایش پك قولای : اسكی قاعده‌لری خلع ایده‌رك یرلرینه یكیلرینی اجلاس ایتمك .. فقط بونلرك حكمرانلنی‌ده چوق سورمز ؛ چونكه تطبیقاتده ینه عكسیلكلر كورولمكه باشلار . بوكره اعتیادجیلر باشلرینی دوغرولتور و تقلیدجیلری میداندن چكیلمكه دعوت ایدر. ایشته بزده‌ده دائما بویله اولمشدر . تكاملدن دوغمه مؤسسه‌لریمزی تاریخی اتصاللرینی تأمین ایده‌رك جانلی عنعنه‌لر حالنه صوقه‌جغمزه بونلری برطرفه آته‌رق هر اولكه‌دن (تاریخسز ، عنعنه‌سز قاعده‌لر) صورتنده مؤسسه‌لر آلمشز .

انكلیزلر قاعده‌سز برملتدر ، فقط تاریخی اتصاللری ، تكاملی

انعطافلری معلوم عنعنه‌لر الك زیاده انكلیزلرده كورولور . انكلیزلری ترقی ایتدیرن عنعنه‌جیلكدر . بز تورکلر قاعده‌جی ، فقط عنعنه‌سز بر ملتز . تورکلكه واسلاملغه عائد عنعنه‌لرمزك تاریخی سلسله‌لرینی آراماديغمز کبی عصرمزی تمیز ایدن ترقیلرك منبع وتكاملنی‌ده تدقیقه لزوم کورمه‌یز . بزم ایچون یالکز نتیجه‌لر لازم . تورکلك واسلاملق متوالی مدلر وجزرلردن صوکره عملی واعتقادی قاعده‌لر صورتنده رسوبلر براقمش . آوروپا مدنیتی برچوق اعتلا وانقلابدن صوکره بزه برطاقم علمی وعملی عمده‌لر صورتنده تجلی ایدییور . بر قسممز او رسوبلری استعمال ، دیكر طاقمز بو عمده‌لری اغتنام ایدرز . قاعده ایستر اعتیادی ، ایستر تقلیدی اولسون ابداع وترقیدن محرومدر . چونکه منفصل تقلیدلر هم امتزاج وترکب ایده‌مزلر ، هم‌ده ماضیلری یوقدر . هر بری مستقل ومطلق بر عالم اولان قاعده‌لر ـ اوتوردقلری یرلرده ـ اولدقلری کبی قالیرلر ؛ بر استقبال وجوده كتیره‌مزلر . عنعنه ایسه ابداع وترقی دیمكدر . چونکه عنعنه مختلف آنلری بربریله ذوبان ایتمش بر ماضی‌یه ، آرقه‌دن محرك برقوت کبی ایلری‌یه دوغرو ایتن تاریخی برجریانه مالكدرکه دائما یکی انكشافلر ، یکی انعطافلر تولید ایده‌بیلیر . عنعنه کندی باشنه ولود ومبدع اولمقله برابر اوکا آشیلانان یابانجی یکیلكلرده دامارلرنده‌کی حیات نسغندن فیض آله‌رق جانلانیر وعادی تقلیدده اولدیغی کبی چورویوب دوشمز . (برغسون) فردك روحنی خاطره‌لرینك مجموعندن ، جسدینی اعتیادلرینك مجموعندن عبارت کورویور . بر ملتك خاطره‌لری ، عنعنه‌لریدر . اعتیادلری ایسه قاعده‌لریدر ، دیمك که برملتك عنعنه‌لر روحنی ، قاعده‌لر بدننی تشكیل ایدر . استناد نقطه‌سنی ، عنعنه‌جی

برملت روحنده، قاعده‌جی برملت کوکسنده آرار . برنجیسی حیاتك معنالرینی، ایکنجیسی لفظلرینی کوستر. برنجیسی تاریخی برحریت، ایکنجیسی جغرافی براسارت ایچنده یاشار .

اوحالده شیمدی‌یه‌قدر یورودیکمز محافظه کارلق وتجدد یوللرینك ایکیسی‌ده چیقماز ایمش . یکی حیاتده بونلرك ایکیسندن‌ده صاقینمق کرك . اولا تورکلکه مخصوص مؤسسه‌لرمزك عنعنه‌لرینی ، تکامل تاریخلرینی تدقیق ایتمه‌لی یز. ثانیاً اسلاملغه عائد مؤسسه‌لرمزك عنعنه‌لرینی، تاریخی تفحص ایتمه‌لی یز. کلامك، تصوفك، فقهك تاریخلرینی بیلمه‌لی یز. بومؤسسه‌لرك ناصل تکامل ایتدیکی ، مختلف محیط وزمانلرده نه‌یولده انطباق ایلدیکی معلوم اولورسه بوعصرده هانکی ترقیلری قبول ایده‌جکی واستقبالده نه‌شکلده بر تکامل تعقیب ایله‌یه‌جکی‌ده آکلاشیله‌بیلیر .

عنعنه برمؤسسه‌نك مختلف زمانلرده‌کی شکللری آره‌سنده اتصال وآهنك تأسیس ایتمکله قالماز. بوتون مؤسسه‌لرك عینی‌اصلدن نه‌صورتله اشتقاق ایتدیکنی‌ده کوستره‌رك هپسنی بربرینه ربط ایدر. (دورقایم)ه کوره اخلاق، حقوق ، سیاسیات ، منطق ، بدیعیات ، اقتصادیات کبی مؤسسه‌لرك جمله‌سی (دین) دن مشتقدر . بو داللر ، کوکلرینی دینی بر منبعدن بولمقله زنده بر فیضه ، فیاض بر زنده‌لکه مظهر اولورلر.

ثالثاً عصرك آلیات وفنوننده ، اصولیات وفلسفه‌سندن استفاده ایده‌بیلمك ایچون بونلرك‌ده تکامل تاریخلرینی، زمانی واجتماعی انطباقلرینی تحری ایتمه‌لی یز. مدنیت تاریخی بزه کوستریورکه برمملکتده صنایع ترقی‌یه باشلاینجه فنلرده انکشاف ایدییور. فنلر آلیاتدن دوغدیغی کبی فلسفه‌ده اصولدن تولدایدر. اوحالده برطرفدن تاریخلی وعنعنه‌لی برملت حالنه کیرمکه، دیکرطرفدن‌ده بالفعل صنایعه استنادایدن فنلرابداع ایتمکه اصوللردن علی‌الدوام فیض آلان فلسفه‌لر یاراتمغه چالیشمه‌لی یز .

عصرك فنون وفلسفه‌سنی، فنیات واصولیاتی ملی ودینی عنعنه‌لرمزه ایضاح ایتدیکمز صورتده آشیلار ومزج ایدرسه‌ك معاصر بر اسلام — تورك مدنیتی حاصل اوله‌جقدر . ایشته بو زماندر که حقیقی معناسیله حرثاً ومدنیتاً مستقل اوله‌جغز ... »

یکی تورکیا نه اعتیادی نه‌ده تقلیدی قاعده‌جیلك پیروی اوله‌مز. چونکه هرایکیسی ده انکشاف آتی اعتباریله مضردر : اعتیادجیلق سنه‌لردنبری ملتی اویوشدوره اویوشدوره تکامل طمارلرینی قوروتمش، فکراً، حیاتاً مفلوج بر حاله صوقمشدر. تقلیدجیلك ایسه ملی وارلغك هیجان منبعلرینی قوروتمقدن ، معشری تساندی ییراتمقدن، افرادملت آره‌سنه منفور بر نفاق صوقمقدن باشقه بر نتیجه ویرمه‌مشدر .

یکی تورکیا ایچون اعتلایولی ، عنعنوی تکامل منهاجیدر . آنجق بویولدر که بزی اعتیادی قاعده‌جیلکك چوراق ساحه‌سندن قورتاره‌جق، معشری بنلکمزی غائب ایتدیرمکسزین عصری بر ملت متکامله مرتبه‌سنه چیقاره‌جقدر . اوردومزك کوسترمش اولدیغی ترقی ، بونك جانلی شاهدیدر . فی‌الحقیقه اوردومز نه تقلیدی ، نه اعتیادی قاعده‌جیلکك اسیری اولمامش، تکامل تاریخیسنی غائب ایتمکسزین ترقیات عصریه‌یی بنیه‌سنه آشیلامق ومزج ایتمك صورتیله آلمش ، وبوسایه‌ده مظهر ترقی اولمشدر .

محافظه‌کارلق ویا جذریلك کبی قوف کلمه‌لرك آرقه‌سنه کیزله‌رك مجادل ایکی جبهه آلنه‌جغنه عصرك احتیات وترقیاتنی ملی روحك ایجاباتیله مزج ایده‌رك تکاملی بر شهراه تعقیب ایتمك ، اکثریت ملتی طوپلایه‌جق بر جریان آچمق داها فائده‌لی وداها منطقی اولمزمی ؟..

یکی تورکیا یکی بر اصول تربیه تعقیب ایتملیدر .

علوم اجتماعیه، اساس پرنسیپلرینی اصول تربیه‌دن آلیر. ملتلرده‌کی تجلیات اجتماعیه طرز تربیه‌لرینك بر نتیجه‌سیدر. مجادلهٔ حیاتده موفق اولان ملتلرك تفوق سببلرینی آراشدیریرکن بو حقیقتی درپیش ایده‌رك تعلیم و تربیه‌ده تعقیب ایتدکلری اصوللری نظر اعتباره آلمق ایجاب ایدر.

هر ملت ، تعقیب ایدیلن اصول تربیه‌یه نظراً ؛ یا تعالی ایدر ویاه انحطاطه دوشر . انکلتره‌نك بویوك متفکرلرندن (هربرت سپنسر)، بك حقلی اوله‌رق ؛ « بر نسلی و بریلن تحصیل و تربیه‌نك دائما مفید نتیجه‌لر ویره‌میه‌جکنی ، بولیله سوء و اداره اولنه‌بیلن تحصیلك بالعکس مضر و تهلکه‌لی اوله‌جغنی » ادعا ایتمشدر .

اسپنسرك مطالعه‌سنده‌کی اصابتی تقدیر ایتمك ایچون جمعیت بشریه ایچنده تحصیل کورمش افراددن بویوك بر قسمنك احوالنی تدقیق ایتمك کفایت ایدر . هم نه حاجت تشکیلات اجتماعیه ایچون بر آفت اولان آنارشیستلر آره‌سنده امی بر فرد کوستریله‌بیلیرمی ؟ ...

أیی بر تحصیل ، انسانده‌کی قابلیات فطریه‌نك انکشافنه ، حسن اخلاقینك اعتلاسنه ، نه‌قدر خدمت ایدرسه ، یولسز بر تحصیل ده او درجه بلکه داها زیاده مضرتلره باعث اولور .

مكتب ، حيات ايچون حاضرلانمش منور و فضيلتكار انسانلر يتشديرمليدر. حالبوكه قوۀ محاكمه وتشبثيه يى بوس بوتون اهمال ايده رك يالكز فائده سز كتابلرى ازبرلتمكدن عبارت اولان اصول حاضره مزله بو غايه يه وصول ممكن اولامز .

فرانسزلرك اجتماعى وتربيه وى اصوللرينى عيناً قبول ايتديكمز ، تشكيلات اداريه مزى فرانسه يه بكزتمك علتنه دوچار اولديغمز ايچون بزده، فرانسزلرك بادئ شكايتى اولان عواملك پنجه سى آلتنده قيورانمقدن قورتيله ميورز .

مكتبلريمزده يتيشن كنجلرك الك بويوك امنيه لرى ادارۀ حكومت ماكنه سنه قاريشمقدن عبارت دكلميدر ؟

بوحال كوستريوركه مكتبلريمز، اصول تربيه مز، چوجوقلرمزده تشبث شخصى مايه سنى محوايده رك يرينه مأمورلق هوسنى زرق ايتمكده در.

تربيۀ مليه نك برنجى مركزى اولان (مكتبلر) دونه قدر بو حالده اولديغى كبى ايكنجى مركزى اولان دونكى (قيشله) لركده افراده مطلوب اولان روحى افاضه ايده مدكلرى ، بالعكس، عزت نفس كبى فطرى بعض سجيه لرى ده سوندورديكى كورولمكده ايدى . حاكميت مليه نك تقررينى وافراد ملتك بوحاكميتى شعورلى برصورتده استعمال ايده بيلملرينى تأمين ايچون اصول تربيه يى ، تشبث شخصى يى اوياندیره جق فيضدار برطريقه صوقمق ملتك متفكرلرينه ، مربيلرينه عائد بر وظيفه در . بو وظيفه ، مكتب مربيلرى قدر قيشله آمر ومربيلرينكده دائما درپيش ايتملرى ايجاب ايدن قدسى برمشغله در .

انكليز و آمريقان ملتلرينك اسباب تعاليلرى آراشديريلير كن الك زياده اصول تربيه لرينى تدقيق ايتمك لازمدر . آمريقا ويا انكلتره ده

تطبیق ایدیلان اصول تربیه ایله بزم اصوللرمز آره‌سنده‌کی فرقی کورمك ایچون بو ایکی طرزك تولید ایتدکاری نتایجی مقایسه ایتملی یز .

تحصیل تالی یی اکمال ایدن بر انکلیز کنجیله بر تورك کنجنه هانکی مسلکه انتساب ایده‌جکلری حقنده ایراد اولنه‌جق اوفاق بر سؤال، نتیجه‌لر آره‌سنده‌کی فرق عظیمی آکلاتمغه کفایت ایدر : انکلیز کنجی، قدرت شخصیه‌نك انکشافنه داها مساعد اولان مسالك حره‌یی برر برر صایارکن، تورك کنجنك آغزندن وصایت آلتنده یاشانه‌جق مسلکلرك اسملری ایشیدیلیر . انکلیز کنجی مستملکه‌اردن برینه کیده‌رك اوراده حیاتك هر تورلو صدمه‌لرینه کوکس کرمك صورتیله و صرف کندی غیرت وعزمیله اکتساب ثروت ایتمك پلانلرینی قورارکن، آلمان کنجی فابریقه‌لرده‌کی موفقیاتنی تخیل ایدرکن، تورك کنجی‌ده کندیسنی بر مأموریته قاپیره‌جق، بر مکتبه قبول ائتدیره‌جك حامی آرامقله مشغول اولور .

چونکه انکلیز عائله ومکتبلرنده تطبیق ایدیلن اصول شخصنه اعتماد ایدر، صدمات حیاتله پنچه‌لشمه‌دن ییلمز، بلکه‌ده درین برذوق آلیر عزمکار و متین نسللر یتشدیردیکی حالده بزده تعقیب ایدیلن طرز باشقه‌لرینك معاونتنه مفتقر، قورقاق، عزم وتشبثدن محروم، وصایت آلتنده یاشامغه مائل فردلر یتشدیرمکده‌در .

اك ذکی ومستعد کنجلرینك دوائر دولتدن برینه قاپولانمغی یاخود، عسکر، حاکم، ملکیه مأموری ... یتشدیرن مکاتب عالیه‌دن برینه کیره‌بیلمکی غایهٔ امل اتخاذ ایتملری بر مملکتك حیات اقتصادیسی ایچون نه‌مدهش بر ضربه‌در. دونه‌قدر بزده صنعت وتجارته انتساب ایدنلر هر سنه صنفدن دونن ونهایت مکتبدن اخراج ایدیلن تنبل،

نقصان ذکالی کنجلر ایله ، مأمور یتشدیرن مکتبلردن هیچ برینه کیرمکه موفق اوله‌مه‌ین عاجزلر میاننده کورولمکده ایدی .

امتحانلرده موفق اولانلره کلنجه : زواللیلر برمأموریته نامزد اولدقلرینی دوشونه‌رك کندیلرینی دنیانك اك بختیاری عد ایدییور، مسالك حره‌دن برینه انتسابی اك بویوك برذل صاییورلردی . بونلر ایچون مأموریت نامزدلکندن محرومیت غایهٔ آمالك انهدامی دیمکدی. چونکه مسالك حره‌دن برینه انتسابله تأمین معیشت ایده‌بیلمك کندیلرنجه برامر محالدی. عائله ومکتبلرده ویریلن تربیه‌ایله بوکنجلرده سربست مسلکلرده موفقیتی تأمین‌ایدن تشبث شخصی، عزم وثبات، اعتماد نفس کبی مزیتلر تولید ایدیله‌مه‌مشدی. اکمال تحصیل ایدن بویله برکنج دولت مأموریتنه کیره‌میه‌جکنه قانع اولدیغی کون ، محو اولمش دیمکدی. چونکه سعی شخصیسی‌ایله تأمین معیشت‌ایده‌بیله‌جکنه ممکن دکل احتمال ویره‌مزدی !..

بك چوق کویلی چوجوقلری بیلیورم‌که مکتبدن چیقدقدن صوکره ، آلدقلری تربیه‌نك نتیجه‌سی اوله‌رق پدرلرینك کوینه ، تارلاسنه ، حتی شخصنه نظر نفرتله باقماغه باشلامشلردی !.. دون ، عالی تحصیل‌شویله طورسون، اعدادی ویارشدی‌مکتبلرینی اکمال‌ایدن برچیفتچی چوجوغی بیله باباسنك تارلاسنه دونمکی کندیسی ایچون بویوك برتنزل صایمقده ایدی. ایکیوز غروش معاشله برقلمه کیره بیلمك سوداسیله اوته‌ده بریده سورونمکدن، بیکلرجه آل ، آتك اویمکدن ذوق آلیوردی. چونکه مکتبلریمزده‌کی اصول تربیه وتحصیل، اورالره دوام ایدن شاکردلرده بولندقلری حاله قارشی درین برنفرت اویاندیرمقده ایدی. مکتبه کیرن برکویلی چوجوغی

شهادتنامه آلدقدن صوکره آرتق کویلی اوله‌رق قالمق ایسته‌میوردی. بر اصناف اولادی پدرینک صنعتنی حقیر کوریبوردی. کویلی چوجوغی باباسنک چیفتنی، تارلاسنی براقه‌رق قوۀ عمومیه‌دن برحصه قاپمق ایچون الک اوفاق برمأموریته؛ هیچ اولمزسه اورمان ویا توتون قوریجیلغنه خواهشکر بولونیوردی.

چونکه مکتبده کوردکاری تحصیل، آلدقلری تربیه اونلری چیفتجیلك حیاتندن، صنعت وتجارت عالمندن نفرت ایتدیرمشدی. حالبوکه مکتبده اوقویان چوجوق، اکتساب ایتدیکی عرفانله باباسنك چیفتلکنی، صنعتنی ویا تجارتنی داها زیاده انکشاف ایتدیرمسی ایجاب ایدردی.

برمملکت که مکتب کورمش افرادی مأمورلقدن باشقه برغایه طانیمز، اودیارده حضوروسکون بکله‌مك قدر عبث برشی اولمز. چونکه اوقدر انسانی اقدار ایده‌بیلمك هیچ برحکومتك کاری دکلدر. بونلردن برچوغی طبیعی آچیقده قالیرلر. ومملکتده حاللرندن مشتکی وغیر ممنون بویوك برصنف تشکل ایدر. بوصنف افرادی برمأموریت قاپه بیلمك ایچون هرکون برفرقه‌یه انتساب ایدرلر. وبوصورتله مملکتده برعنصر اختلال اولور کیدرلر. عائله قوجاغنده مکتب اوجاغنده تطبیق ایدیله‌جك تحصیل وتربیه مسالك زراعیه، صناعیه وتجاریه‌یه خواهشکر، متشبث وعزمکار انسانلر یتشدیره‌جکنه، کمافی السابق سوری سوری مستهلکلر یتشدیریرسه بومملکتك ترقی وحضور کوره‌جکندن قطع امید ایتملی‌یز. چونکه، محل استعمالی بولنه‌میان معلومات، انسانی مسلکسز وناخوشنود براختلالجی، برسرکذشتجو یاپمقدن باشقه برایشه یارامز!... قوۀ عمومیه یعنی

حکومته استناد ایدن کنجلرده عزم‌واراده سونمش ، قوای شخصیه ئولمش دیمکدر . بونلر پولتیقه عربده‌لرندن استفاده‌یه مترقب بولنان برسوری ، ایشسز زواللیلردر . حیاتلرینی موقع اقتدارده‌کی فرقه‌نك تبدلنه ، کندیلرینی اقدار ویا ترفیع ایده‌جك آدملرك یوکسلمه‌سنه انتظارله اتلاف ایدرلر . چونکه باشقه صورتله تأمین معیشت ایده‌بیله‌جکلرینه قناعتلری یوقدر . مکتبلریمز نه‌وقت مأمورلرینه ، متشبث ، نفسندن باشقه‌سنه کووه‌نمز ، عزم ومتانت صاحبی کنجلر یتیشدیره‌بیلیرسه ، فلاکتك اوکی آنجق اووقت آلنمش اولور .

بر مملکتده صاحب اولمق مأمورتحیلکله ممکن اوله‌مز . مملکتك حقیقی صاحبلری ، تجارتی ، صناعتی ، زراعتی اللرینه آلمش اولان عنصرلردر . طرز تربیه‌مز ، کنجلره ساحهٔ حیاتده یالکز کندی نفسنه اعتماد ایتمك ، ویالکز باشنه مقدرات شخصیه‌سنك عامل مؤثری اولمق اقتدارینی ویره‌بیلملیدر . بویوا ، تربیه ایدیلن بر کنج ، هیچ برزمان بر حامی آرامق ، بر ذاته انتساب ایتمك ذلتنی قبول ایتمز . کندیسنك ، عائله‌سنك معیشتی تأمین ایده‌جك پاره‌یی سعی ذاتیسیله هریرده بولور .

مترقی غرب‌ایله متدنی شرق آره‌سنده‌کی درین‌بوشلق ، تشکیلات اجتماعیه‌نك بر نتیجه‌سی اولدیغی شبهه‌سزدر . غربده هر فرد ، باشلی باشنه بر (انسان) در . هرکس ، کندی مقدراتنه حاکم اولدیغی قناعتیله بویومشدر . عائله‌سندن ، دوستندن ، حکومتندن منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌دن بر معاونت بکله‌مز . هر خصوصده یالکز شخصنه کووه‌نیر ، هر شده ، آنجق تشبث وسعی ذاتیسی ایله تأمین

موفقیت ایدر . حیاتك مشكلاتی قارشوسنده اظهار عجز ایتمز . آلدیغی تحصیل و تربیه اونی ییلمز واوصانمز پراتیق بر آدم یاپمشدر .

شرق ایله غرب آره‌سنده‌کی بوشلغی طولدورمق، تعبیر دیکرله، ملتمزه بر شهراه تعالی آچمق ایچون اصول تربیه‌یی ده کیشدیرمکدن باشقه چاره یوقدر . فقط، اصول تربیه‌یی ده کیشدیرمك، بر انقلاب اجتماعی اساسلرینی قورمق دیمکدر . اجتماعی انقلابلرده ایسه اساس، عائله تشکیلاتیدر . عائله تشکیلاتی او صورتله اولملیدرکه، افرادندن هر بری یالکز اقتدار ذاتیسنه استناد ایتسون، ترقی وتعالی قوتنی کندی نفسنده آراسون . محیط ملیمزده حکم سورن یأس وکدرك منشائی‌ده عجبا عائله ومحیط اجتماعینك طرز تشکلی ایله علاقه‌دار دکلیدر ؟

شرق، حقیقی یأس وکدرك مشهریدر . شعرلریمزده، موسیقیمزده، حتی اکلنجه‌لریمزده درین و مدید بر یأسك ایزلرینی حس ایتمه‌مك ممکن دکلدر . ادبیاتمز دورادور بر ماتمك حزن انکیز سانحه‌لریله طولودر . شاعرلریمز، حیاتك آجیلغندن نه‌قدر شکایت ایتمشلرسه، موسیقی شناسلریمزده بسته‌لرینه اونسبتده غم آکین بر آهنك ویرمشلردر: دنیادن نفرت، حیاتدن شکایت ایتمك ایچون، حیاتك مدهش صدمه‌لرینه اوغرامق ایجاب ایدر . صدمات روزکار ایسه آنجق (سعی) و (عزم) دن محروم اولان فردلری صارصار . توکل مطلق که ـ حاکم اولدیغی وجودلری درین بر اویوشوقلغه سوروکلر ـ انسانی حیاتدن اوصاندیره‌جق الك بیوك بر سببدر .

یکی توركیا اعتلا ایچون باشقه بر عالمه کیرمکه مجبوردر . یکی بر عالمه کیرمك ایچونده طرز تربیه‌مزی، تشکیلات اجتماعیه‌مزی

اساسندن ده کیشدیرمکدن باشقه چاره یوقدر . حیات واستقبالی عائله‌سندن ، حکومتندن بکله‌ین ، تشبث شخصی و عزم و اراده‌دن محروم بر نسل ایله اعتلا تأمین ایدیله‌مز .

حیاتی ، یالکز کندی سعی وغیرتندن بکله‌یه‌جك ، آتی یه امیدلی وفرلی نظرله باقه‌جق دینج وعزمکار بر نسله محتاجز . نسل مستقبله ویره‌جکمز تربیه ، هرتورلو احوال واحتمالاته نظراً ؛ فردك موفقیتنی تأمین ایده‌جك ملکه وقابلیتلرك تنمیه‌سنه حصر ایدیلیرسه بویله بر نسل یتشدیریلمش اولور . آلمانیا ، شمالی آمریقا وانکلتره‌ده تعقیب ایدیلن تربیه اصوللرینك تدقیقی بزم ایچون نه‌قدر فائده‌لیدر .

آلمان وانکلیزلر کوچوك‌یاشدن اعتباراً چوجوقلرینه حر بر انسان معامله‌سی ایدر ، اونلری ، انا وبابانك معاونتی اولمقسزین ؛ مجادلهٔ حیاتله الفت ایتدیررلر . چوجوقلری ، استقبال ایچون یتشدیرمك ؛ استقبالك غیر ملحوظ صدماتنه قارشی مقاومت ایده‌بیله‌جك صورتده فکراً ، بدناً زنده کنجلر حاضرلامق آلمان و انکلیزلرك اك برنجی دستوریدر . آنا قوجاغندن اعتباراً بو شرائط داخلنده بویوین بر انکلیز کنجی ، تأمین استقبال ایچون هیچ برزمان عائله‌سنك معاونتنه عرض افتقار ایتمز . آوروپانك غرب شمالیسندن قالقه‌رق ، یالکز باشنه ؛ آسیانك اوبراوجنه ، آفریقانك جنوبنه ، آوستراليا و آمریقانك اوزاق منطقه‌لرینه قوشان انکلیز کنجلرینك سائق وسر موفقیتلرینی کندیلرینه ویریلن روح تربیه‌ده آرامليدر .

حاکمیت ملیه دورنده باب عالی مأمورلغنك روحی ده کیشمشدر

مملکتمزده مأموریت حیاتی ، پسیقولوژی ایله علاقه‌دار غریب ومغلق بر مسئلهٔ اجتماعیه تشکیل ایتمکده‌در . مکتب صیره‌لرینی یکی ترك ایتمش بر کنجی عشق وطن، حمیت ملیه کبی خصائل ایله متحلی کورییورز . بو کنج ، وطنی قورتارمقدن ، ملتـك جریحه‌لرینی صارمقدن باشقه برشی دوشونمیور . محیطی تلویث ایدن سیئاته قارشی آتشلر پوسکورییور !....

فقط ، وطنه بوقدر حرارتله مربوط اولان کنج ، بر کره حیات مأموریته کچدیمی بوتون بو خصائلی تدریجاً غائب ایتمکه باشلایور . مأموریتك داها ایلك قدمه‌سنده اخلاقی مدهش بر تحوله معروض قالیور . مأموریت صندالیه‌سنی اشغال ایتدکدن صوکره؛ اوده؛ دیکر بوتون مأمورلر کبی ، هیئت عمومیه‌دن ، کتله‌دن آیریلیور. روحنده مافوقه قارشی تذلل ، مادونه وبالخاصه هیئت عمومیه‌یه (افراد ملته) قارشی‌ده تعظم میلانی اویانیور وبو میلان یاواش یاواش تکاثف ایده‌رك نهایت بر سجیه حالنی آلیور . نتیجه‌ده ، منفعت عمومیه فکری ، موقعنی منفعت شخصیه‌یه ترك ایدییور . مأموریت حیاتنه یووارلانان کنج ، آرتق مأموریتدن اولکی سجیه‌لرینه مالك دکلدر. او، هیئت عمومیه‌دن آیریلمش بوس بوتون باشقه بر مخلوقدر .

وجدانه ، وظیفه‌سنه تعلق ایدن ایشلرده بیله ، وجدانك ، وظیفه‌سنك ایجاباتندن باشقه قوتلره رام اولمق مجبوریتنده‌در . ذكا وفطانتنی وظیفه‌سنك حسن ایفاسنه دكل ، موقعنك محافظه‌سنه ، آمرلرینك جلب توجهنه صرف ایتمك اضطرارنده‌در . چونكه بر مأمورك حائز اولدیغی نفوذ واقتدار ، شخصی اعتباریله دكل اشغال ایتدیكی موقع اعتباریله‌در . بوموقع نه‌قدر یوكسه‌لیرسه ، مأمورك نفوذواقتداری‌ده او نسبتده آرتار . موقعنی غائب ایدن برمأمور ایسه او كوندن اعتباراً حائز اولدیغی نفوذ وقدرتدن صویولور !...

حالبوكه برمأمور هرآن موقعنی غائب‌ایتمك تهلكه‌سنه معروضدر . بواندیشه ، اونی دائما بی‌حضور برافیر واونده هردرلو مزایای نجیبه‌نك سونمه‌سنه سبب اولور . مأمور ، عهده‌سنده‌كی نفوذی محافظه ایتمك وبالنتیجه آچ قالمه‌مق ایچون ـ چونكه مأموریتی غائب ایده‌جك اولورسه باشقه بر ایش طوته‌میه‌جغنی پك اعلا بیلیر ـ ایجابنده وجدانه مغایر ، ایمانه مخالف ایشلر یاپمقده ، بر كون اول تبجیل ایتدیكی برذاتی بر كون صوكره تحقیر ایتمكده بر بأس كورمز !...

موقع اقتدارده ایكن ستایشنده اطرا ایتدكاری بر آمری ، سقوط ایدر ایتمز ذم ایتمكه قالقیشان مأمورلر ، بو حالت روحیه‌نك برر ترجمانی دكلیدرلر ؟.. تحول اخلاقی ، مأموریت چیغیرندن یتشمه‌ین فردلرده‌ده مشاهده ایدیلمكده‌در . انقلاب نتیجه‌سنده بویوك مقاملره كچن الك متین ذاتلر بیله ، مأموریت صندالیه‌سنه چیقنجه اسكی حاللرینی محافظه ایده‌میورلر .

چونكه او یوكسك صندالیه‌یه اوطوردقلری آندن اعتباراً بر طاقم تكابولر ، انحنالر وتبصبصلر ایله قارشیلانیورلر . متانت

اخلاقیه‌نك صارصیلمه‌سی ایچون امانسز بر عامل اولان بو حاللر ، موقع اقتداره کچن ذات‌ده یکی برسجیه نمالاندیرمغه باشلایور ، نهایت ، اوده ، مأموریتدن یتشمه علی‌العاده بر (آمر) اولوب کیدییور .

تبصبصلر ، توصیه‌لر ، تذللر ، ستایشلر بو (آمر) ك ذکاسنی کورله‌تیور ، حسیاتنی آلداتیور ، بصیرتنی باغلایور ، اونده ، هرشیئی أبی یاپدیغی ، هرشیئی أبی دوشوندیکی کبی مضر بر قناعت اویاندیرییور!.. تکابولر ، منافقانه تصدیقلر ، معناسز ویالانجی آلقیشلر ، اك متین اخلاقلی حر دوشونیجی ذواتی بیله - حس ایتمکسزین - استبداده متمایل بر (آمر) حالنه صوقه‌بیلیور . اطرافنی استیلا ایدن متبصبصلرك آلقیشلادقلری یاکلش بر حرکتی اخطار جرئتنده بولنانه قارشی ، اونده‌ده ، بوتون مستبدلر کبی ؛ غیر شعوری بر کین ونفرت تولد ایتمسی غایت طبیعی اولمزمی ؟...

هرفرد ، انسان اولمق اعتباریله ، بشریتك بوتون ضعفیتلرینه وارثدر . بناءً علیه اك متین بر آدم‌ده ، ملوث بر محیطده نجیب مزیتلرینی غائب ایده‌بیلیر . فنالغك اوکنی آلمق ایچون محیطی اصلاحه چالیشمقدن باشقه چاره یوقدر .

مأموریت حیاتنه کیره‌جك ، آمریت مقامنه اوطوره‌جق فردلری مأموراق مرضنه طوتولمقدن قورتارمق ایچون ، افراد ملتده عزت نفس ، استقلال فکر کبی سجیه‌لر تمیه ایدیلملی ، عزم واراده صاحبی کنجلرك سجیه‌لرینی محافظه‌یه اعتنا کوسترملیدر . حاکمیت ملیه دورنده مأمورلر ، آمرلر ، تکابویه قولاق آصمه‌یه‌جق ، تبصبصدن نفرت ایده‌جك ، منافقانه ستایشلردن ذوقیاب اولمیه‌جق قدر بویوکلك کوسترمکه آلیشمالیدرلر . حاکمیت ملیه‌ده افراد ملتك حصهٔ حاکمیتی مساویدر .

بر بالقجی ، بر اسکیجی ، بر چیفتجی ایله بر مبعوثك ، اك بویوك بر
بر مأمورك فرقی یوقدر . یالکز وظائفك ، صلاحیتك حدودلری
درکاوته کیلرنده داها آز بریکیلرنده داها چوقدر . فقط بو صلاحیت ،
بو وظائفده قانوناً معین‌در ، بناءً علیه (افندی) یوقدر . یاخود
هرفرد قانون دائره‌سنده افندیدر . حاکم ، یالکز قانوندر .

کلاه قاپمق ایچون مأموریت آرایانلرك یرینه مملکتی قورتارمق
عشقیله تیتره‌ینلر اقامه ایدیلدکجه آسیاب دولتك [١] منتظماً دوری
امکان خارجنده‌در . وظائف تحدید ، اعمال تقسیم ، مسئولیت تعیین
ایدیلملیدرکه بر مأمورده حقیله وظیفه‌سنی ایفا ایده‌بیلسون . هرحالده
وظیفه شناس ومقدم بر مأمور ، موقعندن امین اولملی ، مسئولیت
قانونیه‌دن باشقه هیچ بر شیدن ییلمامليدر .

مسئولیت قانونیه‌نكده بلاتفریق هرکسه بی‌امان اولمسی تأمین
ایدیلملیدر . هیچ بر کیمسه ؛ موقعی نه اولورسه اولسون ؛ قانونی
مسئولیتدن هیچ بر صورتله مصون قالمامليدر .

خلاصه مملکتده هرکس شو دستوره ایمان ایتملیدر : یکی تورکیاده
هرفرد حریتنه مالك ، حقوقجه مساویدر . حاکم ، یالکز ویالکز قانوندر ،
قانونه قارشی هرکس مسئولدر .

---

[١] (آسیاب دولت برخرده اولسه دونده‌ریر !) سوزینی دستور اتخاذ
ایتمك زمانی چوقدن کچدی . او خرلر آسیاب دولتی ترسنه دوندردیلر .
عصر حاضرده کیرمنلری اشکارله دکل ، عرفان وذکای بشرله دونیور !

یکی تورکیانك هدفلری

معظم برانقلاب مولودی اولان یکی تورکیا ، داخلده حاکمیت ملیه شکل حکومتنی اساسلاندیرمق وهرکسه سودیرمك، خارجده صوك ظفرك تأمین ایتدیکی یوکسك موقعی محافظه ایتمك ایچون هرساحه‌ده مستعجلاً قطعی ومثبت تشبثاته کیریشمك مجبوریتنده‌در .

بوتشبثاتدن برقسمی طوغرودن طوغرویه حیاتی برمبرمیتی حائزدر. بونلرك اك مهملری ، تکثیر نفوس، تعمیم معارف، توزیع عدالت ، تقریر آسایش، تأمین عمران ورفاه مسئله‌لریدر. ملی حاکمیتنی جانی وقانی بهاسنه ألده ایدن وآنجق بوسایه‌ده قورتولان تورکیانك ایلك هدفی پروزسز بر صلح تأمین ایتدکدن صوکره یکی اداره‌نك رجحانیتنی خارجه وداخله قارشو فعلاً کوسترمك اولمالیدر . بونك ایچونده افراد ملتدن هرکسه حاکمیت ملیه‌یی آکلاتمق، سودیرمك، دولت ماکنه‌سنی بوس بوتون یکی برذهنیتله قورمق ایجاب ایدر .

یکی اداره‌نك شعار ممیزی ، مؤسسه‌لرمزك تکامل تاریخیلری اونوتولمامق اوزره، هرشیئه یکی برروح، عصری برحیاتیت ویرمك، حاکمیت ملیه‌نك تمثالی اولان قانونی صورت مطلقه‌ده حاکم قیلمق وطوغرودن طوغرویه خلقك رفاه وسعادتنی هدف ایتمك اولمالیدر.

بناءً علیه، ملی حدودلر تأمین ایدیلدکدن صوکره ، منحصراً بو حدود داخلنی دوشونمك ، ماضینك سرکذشتجویانه سیاستنه قطعی بر خاتمه ویره‌رك یکی غائله‌لر احداثندن توقی ایتمك ، بزم ایچون بر دستور حرکت اولمالیدر .

تکثیر نفوس مسئله‌سی

بزی بو کون و یارین الك چوق اشغال ایتمسی ایجاب ایدن مسائلدن بری وبلکه برنجیسی نفوس مسئله‌سیدر . یکی تورکیانك الك اول درپیش ایتمسی لازم کلن هدفلردن بری ده بودر . چونکه بوتون عمده‌لر، نفوس مسئله‌سنه استناد ایدرلر . شو حالده ، نفوس مسئله‌سنده عزمکارانه بر صورتده تطبیق ایدیله‌جك قطعی ومثبت بر سیاست مخصوصه‌مز اولمق اقتضا ایتمکده‌در . تکثیر نفوس مسئله‌سنی، ملی بر مسئله حالنه قویه‌رق بونکله دوامل بر صورتده اشتغال ایتمه‌مز مبرم بر وظیفه‌در .

تزیید نفوس مسئله‌سی ، ظن ایدیلدیکی کبی؛ تکثیر زوجاتله حل اولنه‌مز . مسئله اوقدر بسیط دکلدر . ظاهراً چوق چوجوق طوغماسنی تأمین ایدر کبی کورونن بو شکل حل ، صوری برشیدر . تکثیر نفوس مسئله‌سی یالکز چوق چوجوق طوغورتمق وسائلی احضارایله حل اولنه‌مز . مسئله‌یی اولا علمی بر صورتده قاورامق ، صوکره‌ده علمی اساسلره توفیقاً حلی چاره‌لرینی آراشدیرمق اقتضا ایدر . پك شمولی اولان بوتون بو خصوصات تحری واسباب وعوامل تعیین ایدیلدکدن صوکره‌درکه مسئله آز چوق تنور ایدر . مسئله‌نك اشکال حلیه‌سی آنجق بوندن صوکره تقریر اولنه‌بیلور . بونك ایچون اول امرده طوغرو بر ایستاتستیق تنظیمنه احتیاج واردر . چونکه نفوسمزك بو کونکی حسابنی بیله‌مزسه‌ك ، هیچ بر وقت نه یاپه‌جغمزی تعیین

ایده‌مه‌یز. ایستاتستیق اعانه‌سیله حالمزی اکلادقدن صوکره درکه نفوسمزی هم مقداراً، هم ده جنساً یوکسلتمکه چالیشه‌بیلیرز. تعقیب ایدیله‌جك نفوس پولتیقه‌سنك خطوط اساسیه‌سی صریحدر: اولاً وفیاتی، اسباب وفیاتی، ثانیاً مملکتده‌کی شرائط حیاتیه‌یی وبو شرائط حیاتیه ایله خرافوی قناعتلرك، جهلی اعتیادلرك وفیات اوزرینه تأثیرینی آراشدیرمق لازمدر. ایستاتستیق تنظیمنده ایلك خطوه بو جهته آتیلمق ایجاب ایدر. ایکنجی خطوه ایسه تولداته متوجه اوللیدر. علی العاده احوالده تولداتك مقداری، بومقدارك تزاید ویا تناقصی اوزرینه مؤثر اولان عواملك تعیینی بوقسم فعالیته داخلدر. عینی زمانده چوجوغك ابوینه یوکله‌دیکی مزاحم ومصارفك تنقیصی اسبابنك تحریسی‌ده لازمه‌دندر.

فقط نفوس پولتیقه‌سی یالکز وفیاتی آزالتمق، تولداتی چوغالتمقله‌ده حل ایدیلمش اولماز. مملکتك اعماری، اجتماعی تقسیم اعمالك تنظیمی، عائله‌لرك اسباب رفاه ومعیشتلرینك تأمین وتوسیعی، کویلرده وقصبه‌لرده شرائط حیاتیه‌نك تماميله صحی اساسلره کوره تبدیلی، باطاقلقلرك قورودولمه‌سی، أولرك ضیادن، هوادن بول بول استفاده ایده‌بیله‌جك طرزده انشاسی، مزخرفاتك صحت عمومیه‌یی تهدید ایتمه‌یه‌جك شکلده لغملره اجراسی کبی عمرانی، رفاهی، اقتصادی مسئله‌لرك کافه‌سی نفوس پولتیقه‌سیله مناسبتداردر. بونلردن باشقه نفوسك جنساً اصلاحنه تعلق ایدن تدابیرده ینه بو ساحه‌ده داخلدر.

تکثیر نفوس مسئله‌سنی درپیش ایدرکن خارجدن مهاجر جلب واسکانی‌ده نظر اعتباره آلنه‌بیله‌جك مسائلدندر. فقط بوخصوصده اوقدر بسیط برشی دکلدر. سیاسی، اجتماعی، اقتصادی، صحی وحیاتی برچوق خصوصاتله علاقه‌داردر. خارجدن قبول ایدیله‌جك مهاجرلرله مسلمانلری قصد ایدییورز. فقط، ماضینك ودونك قانلی ماجرالری

بو خصوصده‌ده احتیاطکارانه حرکتی آمر درسلرله مالامالدر. تورك اولمیان عناصر اسلامیه‌نك کتله حالنده قبولی دوشونیله‌جك بر مسئله‌در. هر حالده بو خصوصده تمثیل و تمثل قابلیتلری برنجی درجه‌ده نظر اعتباره آلنمق ایجاب ایدر.

تورك مهاجرلر ایچونده اولجه یاشادقلری محللرك شرائط اقلیمیه‌لریله اسکان منطقه‌لرینك شرائط اقلیمیه‌لری، حتی شرائط صحیه‌لری درپیش ایدیلمك ایجاب ایدر. عکس تقدیرده مهاجر جلبی هم کله‌جك مهاجرلر ایچون هم‌ده مملکت ایچون بر فلاکت اولور.

تکثیر نفوس مسئله‌سنده شو نقطه بر اساس اوله‌رق قبول ایدیلملیدر: بر مملکتك نفوسی، تولداتك تزایدیله زیاده وفیاتك تناقصیله علاقه‌داردر. صوك عصرده نفوسلرینك تزایدیله شهرت بولان مملکتلر بو نتیجه‌یی تولداتی آرتیرمقله دکل، وفیاتی آزالتمقله تأمین ایتمشلردر. طوغان چوجوقلر یاشایاماز و یاخود جیلیز، صیتمه‌لی، خسته‌لقلی اولورلرسه تولدات نه قدر چوق اولورسه اولسون، نفوس تزاید ایده‌مز. نفوسك تکثیریله صاغلام، کوربوز افراد مقصوددر. یوقسه جیلیز، مریض انسانلرك چوغالماسی بر مملکت ایچون باعث سعادت وقوت دکل، عامل سفالت وانحطاطدر.

شو حالده نفوس پولتیقه‌مزك جان آله‌جق نقطه‌سی وفیات حقنده‌کی ایستاتستیق اوله‌جقدر، بو ایستاتستیقلر بزه وفیاتك سببلرینی، بو سببلردن هر برینك مختلف یرلرده، مختلف یاشلرده، مختلف موسملرده نه‌قدر ضایعاته بادی اولدیغنی کوستره‌جکدر. بو سببلر، علمی بر صورتده تعین ایتدکدن صکره‌درکه هر برینه قارشی آلنه‌جق تدابیر تقرر ایدر وهر برینه قارشی اهمیتی نسبتنده شدید بر مجادله‌یه کیریشیله‌بیلیر.

اسباب وفیاتی ازاله مقصدیله آچه‌جغمز مجادله مناسبتیله

نفوس پولتیقه‌مز، معارف سیاستمزله‌ده علاقه‌دار اوله‌جقدر. چونکه کویلرده، حتی قصبه‌لرده معارفك تعمیمی، تربیهٔ صحیه‌نك یوکسلمه‌سی، بدنی ادمانلرك آرتمه‌سی اسباب وفیاتی ازاله ایده‌جك الك قوتلی عوامل اوله‌جقلردر. حتی نفوس پولتیقه‌سی بو سببلرك ازاله‌سی خصوصنده خلقك قدسی حسلرندن، دینی تلقیناته اولان خواهشلرندن‌ده استفاده ایتمه‌یی اونوتمامليدر: نظافتك ایمانده‌ن اولدیغی، خلقه بر عقیدهٔ دینیه اوله‌رق تلقین ایدیلملی، دینك بو خصوصده‌کی اونوتولمش قورتاریجی احکامی احیا وتلقین اولنمالیدر [۱]. خلق تربیهٔ صحیه‌یه آلیشمالك، حفظ صحت قواعد ووصایاسنه رعایتك دینی اوامر مقتضاسندن اولدیغنی آکلارسه، بونلره درونی بر شوقله اعتنا کوسترير ورعایت ایدر. احوال صحیه‌یه ووفیاتك تناقصنه عائد تدابیره رعایتك یالکز کندی منفعتلری اعتباریله دکل ملی منافع نقطهٔ نظرندن‌ده الزم اولدیغی هر وسیله ایله خلقه آکلاتیلمالیدر.

بر طرفدن وفیاتك الك جوق تخریبات یاپدیغی چوجوقلری قورتارمق جهتی دوشونیلیرکن دیکر طرفدن‌ده پك ابتدائی بر حالده بولنان کویلریمزی یوکسلتمك یوللرینی آراماليیز. مملکتك عمده‌سی اولان کویلیلرك شرائط حیاتیه‌لری، ساری و مهلك خسته‌لقلرك ظهور وانتشارنده، بنیه‌لرك تخریبنده الك بویوك بر عاملی اولان کوی أولرینك اصلاحی، یکی تورکیانك الك مهم مشاغلندن بری اولمالیدر.

کویلریمز، حتی قصبه‌لریمز، تغذی خصوصنده‌بیله وصایته محتاجدر. طرز تغذیمزك ماهیتی، کیتدکجه مدنیلشه‌جك وبناءً علیه مشکللشه‌جك اولان حیات مستقبله‌یه کوره غدالرمزك درجهٔ کفایتی مسئله‌سی فنی

[۱] اسلامك تربیهٔ صحیه و محافظهٔ نظافت و طهارته، امراض مستولیه‌دن توقی‌یه، خلاصه حفظ الصحه‌یه عائد تدابیره رعایته دائر اولان احکامی (ظلمتدن نوره) اثرمزده تشریح وایضاح ایدیلمشدر.

صورتده تدقیق ایدیلمك ایجاب ایدر . باطاقلقلرك قورودولماسی ، سینکلرك وسائر طفیلیاتك امحاسی خصوصلری‌ده نفوس پولتیقه‌سنك ساحه‌سنده داخلدر . سیوری سینك ، بیت کبی طفیلیاتك مملکتمزده بادی اولدقلری نفوس ضایعاتی ، محاربه‌لرده وقوعبولان تلفاته نسبتله قات قات زیاده‌در . مدافعهٔ ملیه وکالتنك حرب عمومی‌ده، خسته‌لقدن ویا محاربه‌دن تلف اولانلر حقنده نشر ایده‌جکی ایستاتیسقلر بو خصوصده بزه ابتدائی برفکر ویره‌بیله‌جکدر . کویلرده ، قصبه‌لرده خلق آره‌سنده وقوعبولان وفیاتك مقدارو ماهیتنی کوستره‌جك منتظم ایستاتیسقلر طوتولمش اولسیدی ، بوجیلیز وپیس طفیلیاتك نه‌مدهش بر آفت اولدقلری آکلاشیله‌بیلیردی .

شو سطرلرله اختصاصکارانه تدقیقاته محتاج اولان تکثیر نفوس مسئله‌سنی حل ایتمك دکل، اهمیت ووسعتی حقنده‌قارئلری دوشوندورمك ایستیورز. تمنی ایده‌رزکه ملت ایچون اك حیاتی برمسئله‌اولان بوموضوع هرفردی علاقه‌دار ایتسون . هرکس ، بو خصوصده هم فردی هم اجتماعی وظائفی ادراك و بونلرك ایفاسنه اهتمام کوسترسون !... هر حالده یکی تورکیا ، نفوس پولتیقه‌سی حقنده وقت غائب ایتمکسزین اساسلی وفنی بر اجرا آت پروغرامی یاپمالی وبو پروغرامی دولتك اك مهم وظائفی عدایده‌رك منتظماً ودواملی برصورتده تطبیق ایتملیدر. بوقدر الیم فلاکتلردن متنبه اوله‌رق آرتق فائده‌سز دیدی قودیلر ، قورو فرضیه‌لر ، منفور شخصیات احتراصلری ایله اوغراشمایه‌لم . حیاتی مسئله‌لرمزی درپیش ایده‌لم . ال برلکیله استقبالی تهدید ایدن فلاکتلرك اوکنی آلمغه ، ملی ومملکتی یوکسلتمکه چالیشه‌لم .

ایمان ایده‌لم که ، فردی رفاه وسعادت ، آنجق معشری وملی رفاه وسعادتك وجودیله تحقق ایدر .

تعمیم و توحید معارف مسئله‌سی

تعمیم معارف مسئله‌سنی ، بر تمدین وتربیه مسئله‌سی کبی دوشونمك مجبوریتنده‌یز. بناءً علیه ، یالکز چوجوقلری دکل بویوکلری وبالخاصه کویلولری تنویر ایتمك‌ده تعمیم معارف ساحه‌سنده داخلدر .

خلقی ارشاد ایتمك اوزره واردخاطر اوله‌بیله‌جك تدابیر آره‌سنده ملی تنویر هیئتلری تشکیلی نتایج نافعه تأمین ایده‌جك تشبثلردن صاییله‌بیلیر . بو هیئتلر خلقه ، صور مختلفه ایله اجتماعی ، اقتصادی ، زراعی، صحی، دینی، اخلاقی تلقیناتله مکلف اولمالیدر. تورك اوجاقلری، بوخصوصی درعهده ایدرلرسه مفکوره‌لرندن الك مهم برقسمنك تحققنه خدمت ایتمش اولورلر .

کویلولری تنبللك ، عشرت وسائر مضر اعتیادلردن قورتارمق ، خلقمزك بر قسمنك روحلرینی کیرن و ملت آره‌سنه (قیزیلباش) ، (واظالاق) ، (تختجی) کبی کونا کون ناملرله تفرقه‌لر صوقان جهل وخرافه منبعلرینی قوروتمق وبو بدبختلری دده‌لرك ، بابالرك ، صوفولرك کیرلی و متعفن تلقینلرندن قورتارمق درجهٔ وجوبده‌در .

آناطولینك تمدن خصوصنده بو قدر کیری قالماسنده بو کبی مذهبی جریان و اعتقادلرك پك ألیم تأثیراتی اولمشدر [۱] .

تنویر هیئتلری ، بو وظائفدن باشقه ، کویلولره انسانجه یاشامق ، انسانجه ییوب ایچمك ، انسانجه یاتوب قالقمق یوللرینی تلقین، واسطه‌لرینی تعلیم ایتملی ، مدنی و دینج انسانلرك ناصیل کیدکلرینی ، بر کویك سوقاقلری، أولری، صولری، خلالری ناصیل اولمق ایجاب ایتدیکنی کوسترملیدر .

تنویر هیئتلری ، میسیونرلر قدر فداکار وایمانلی ذواتدن متشکل اولور ، اونلر کبی منتظم بر پروغرام دائره‌سنده حرکت ایدرلرسه فعالیتلری آز زمان ظرفنده امیدك فوقنده نتایج حسنه ویره‌بیلیر . ألویریرکه هیئتلری تشکیل ایدنلر عزم وامیدایله مجهز اولسون وهیچ بر مشکلدن ییلماسونلر . تورك اوجاقلرینك ایمانلی وشعورلی کنجلری، منطقه‌لری داخلنده بویولده تنویر هیئتلری یاپه‌رق موفقیتلی خطوه‌لر آته‌بیلیرلر . موفق اولمق ایچون کویلولرك روحنی آکلامق ، اعتماد وصمیمیتلرینی قازانمق کافیدر . فقط ایشك اك مشکل جهتی‌ده بودر. لوانتینزم روحیله آشیلانمش منورلرشمدی‌یه‌قدر هر حرکتلریله کویلولری قوشقولاندیرمش اولدقلرندن ، خلقده منورلره قارشی مع التأسف صمیمی اعتماد زائل اولمشدر . فقط ، بز تورك اوجاقلرینك مفکوره‌لی کنجلری ایچون خلقك اعتمادینی قازانمنی اوقدر مشکل کورمیورز . چونکه ملی روحك هیجانلریله حرکت ایده‌جك اولان بو صمیمی کنجلر ، کویلونك روحنی پك کوزل آکلار ، حسیاتنی، دویغوسنی

[۱] (خرافاتدن حقیقته) کتابمزده ، بوتون بو مضر عقیده‌لرك منبع وماهیتلری تشریح ایدیلمشدر .

یك أبی کشف ایده‌بیلیرلر . ملتك روح وسجایاسنی دائما نظراعتباره آلمق ، ملی عنعنه‌لرك تکامل تاریخیسنی کوزتمك شرطیله حرکت ایدیلدیکی تقدیرده ، تورك اوجاقلری ایچون موفقیت محققدر . بونی بوتون قلبمزله تمنی ایده‌رز .

تورك اوجاقلرینك طوغوره‌جغی تنویر هیئتلری ، عینی زمانده تأسیس ایله‌ده اوغراشه‌بیلیرلر . (خلقیات) ك جمعی ، ملی عنعنه‌لرك تکامل تاریخی دائره‌سنده انکشافلرینی تأمین ، صنایع ملیه‌یی احیا ویکیدن یکی‌یه صنعتکارلر یتشدیرمك یوللرینی تحری ، معمولات داخلیه‌نك رواجنی تأمین ایده‌جك اسبابی احضار ، یرلی قماشلردن مودالر چیقارمق کبی فعالیتلر تورك اوجاقلرینك مشاغلی صره‌سنه کیرملیدر . اوجاقلر بوفعالیتلرینی قونفرانسلر ، غزته‌لر ، خلقه مخصوص وآچیق لسانله یازیلمش کوچوك کتابلرله تأمین ایده‌بیله‌جکلری کبی فعلی حرکتلریله‌ده عمومه نمونهٔ امتثال اوله‌بیلیرلر . ملی مفکوره‌یی طویمش اولان منور خانملر ، یرلی قماشلردن آداب ملیه‌مزه موافق طرزده مودالر چیقاریر و بونلری بالذات کیمك صورتیله هرکسه نمونهٔ امتثال اولورلرسه ثروت ملیه‌مزك هرکون آقین آقین دشمنلریمزك جیبلرینه ، اجنبیلرك قاصه‌لرینه دولماسنك اوکی آلینمش اولور . هرفرد، مساعیسیله قولایجه کندینك وعائله‌سنك سعادتنی تأمین ایدر . هرکون بیغین بیغین مملکتمزه طولان تجملات ، رواج کورمینجه آرتق کلمز اولور . عائله مصرفلری آزالیر . بو کون عائله کچیندیرمك مشکلاتندن ناشی تأهل ایده‌میان کنجلر ، أوده قالان قیزلر یارین مسعود برر عائله تشکیل ایدرلر . بوندن باشقه ، عائله کچیمسزلکی اسبابندن الك مهمی ده اورته‌دن قالقمش اولور . بو کون استانبول کبی بویوك شهرلرمزده

ییقلمقده اولان عائله لرك ، تکرر ایدن طلاقلرك اك مهم سببلرندن بری ، تجملاته قارشی اویانان ابتلادر . هر کون بر چوق یووالر بو ابتلا نتیجه سنده تارومار اولدقلری کبی بر چوق معصومه لرده فحشك آغوش سفالتنه یووارلانمقده درلر .

محیطه واحتیاجه کوره کوره تشکیلی ایجاب ایدن تنویر هیئتلرینك هم مثبت هم ده منفی ساحه ده چالیشمالری ایجاب ایدر . بر طرفدن فنالقلری ازاله ویکیدن یکی یه باشلایه جق ابتلالرله مجادله دیکر طرفدن ده ، مستقبل حیات مدنیه مزك قورولماسنی تأمین ، ملی بانقه لر ، ملی شرکتلر ، ملی مؤسسه لر تشکلنی تشویق ایتمك تنویر هیئتلرینك برنجی درجه مشاغلی صره سنه کیرملیدر . حکومت ده بو فعالیتده مادتاً ومعناً تنویر هیئتلرینه ظهیر اولمالیدر . خلقمز ، انتخاب بوصله لرینی ویریرکن ، سیاسی احتراصلری دکل ، ملی احتیاجلری نظر اعتباره آلیر ، وکالتی مفکوره لی ، عرفانلی عزملی اولادینه ویریرسه ، حکومتك بو مظاهرتی طبیعتیله تأمین ایدلمش اولور .

هر کوی ده ، هر ناحیه ده ، هر قضاده جمعه کونلری عمومی تعطیل یاپدیره رق خلقی جمعه نمازینه کیتمکه تشویق ایتمك وبو تجمعدن بالاستفاده تنویر هیئتلری خطیبلری ، ویا بونلرك افاضه ایتدیکی عرفانله مجهز واعظلر طرفندن فضیلت اخلاقیه یه ، تربیهٔ صحیه یه ، تجارت ، صناعت وزراعته ، سعی وغیرته ، ملی حسیاتك ایقاظنه ، کوفلی خرافه لرك ترکنه ، حقایق عالیهٔ اسلامیه نك تشریحنه دائر موعظه لر ایراد ایتمك نتایج نافعه ویره بیلیر . نمازدن صوکره ده خلقی ، کوی وقصبه لر جوارنده انتخاب ایدیله جك (تعلیم مسیره سنه)

کوتوره‌رك کنجلره بدنی ادمانلر، سلاح تعلیملری، حرب تجربه‌لری، نشانجیلق تمرینلری ، آت یاریشـلری یاپدیرمق ، متقاعد ضابطانله عسـکرلکدن مخرج چاووشـلری بو وظیفه ایله توظیف وکویلره ، ناحیه‌لره کوندرمك‌ده ثمرهٔ نافعه‌ده ویره‌بیلیر. خلقك تعلیم‌مسیره‌لرینه طوپلانمالرینی تشـویق ایچون ، داووللر ، زورنالر ، موزیقه‌لر بولوندورمق ، موفقیت کوسـترنلره مکافاتلر ویرمك خصوصلری‌ده درپیش ایدیلمیدر . هر محلك اخذ عسـکر شعبه‌لری ، حکومت ملکیه مأمورلری بو فعـالیتك ادامه وانتظامنی تأمین ایله مکلف طوتولمالیدر .

تعمیم معارف مسئله‌سنی بر تمدین وتربیه مسئله‌سی کبی دوشونملی‌یز دیمشدك ، بونکله معارفدن، شمدی‌یه‌قدر آکلاشیلدیغی کبی، ساده‌جه یازدیروب اوقوتدیرمق ویا یوکسـك تحصیل کوسـتروب شاعر ، فیلسوف، محرر، مأمور.. یتشدیرمك طرزنده برمعنا قصدایتمدیکمزی آکلاتمق ایسـته‌مشدك. تعمیم معارفله عرفانی ، اقتصـادی واجتماعی برمجموعهٔ حرکات آکلاشیلمالیدر. بوحرکاتك برنجی ساحهٔ انکشافی کویلر اولمق ایجـاب ایدر. فقط بزده هرکویده بواوچ نوع حرکاتك انکشافنه مساعد مؤسسه‌لر آچمق امکانی یوقدر. کویلرمزدن برچوغی اعظمی یکرمی اوتوز خانه‌دن عبـارتدر . برچوق یرلرده‌ده کوی أولری بربرلرندن یکرمی اوتوز دقیقه‌لك مسـافه‌لرله آیریلمشلردر. بوملاحظه‌یه مبنی یدی سنه اول نشر ایتدیکمز براثرده کویلر ایچون لیلی منطقه مکتبلری تأسیس فکرینی اورتایه آتمشدق [۱]. منطقه

[۱] خرافاتدن حقیقته اثرمزك منطقه مکتبلری بحثنه مراجعت.

مکتبلری ، کویلو اولادی ایچون بر تمدن یوواسی اوله‌جنی کبی حیات ایچون اقتضا ایدن اقتصادی، عرفانی واجتماعی معلومات وتربیه‌یی ویرمکه ، کویك محتاج اولدیغی ابتدائی صناعتلری تعلیم ایتمکه مساعد شرائطی‌ده احتوا ایده‌بیلیر .

وقتیله ایلری سوردیش اولدیغمز بو فکرك مملکتده بر چوق طرفدار قازانمش اولدیغنی کورمکله بختیارز . اخیراً ازمیرده انعقاد ایدن اقتصاد قونغره‌سنك مذاکراتی آره‌سنده بو مسئله‌ده دریش ایدیلمش ، هرلوا داخلنده یکدیکرینه مناسب وجوار اولان قرای متعدده ایچون اراضیٔ کافیه‌یی شامل لیلی بر مکتب ابتدائی تأسیسی تحت قراره آلنمشدر .

لیلی منطقه مکتبلرینك نه کبی شرائطه تابع اوله‌جقلری وبو مکتبلرك کویلیلرك تمدنی خصوصنده نه قدر مؤثر رول اوینایه‌جقلری وقتیله ایضاح ایدیلمش اولدیغندن بوراده تفصیلاته کیریشمکه لزوم کورمیورم . یالکز شونی سویله‌یم‌که ، شرق اوردوسی قوماندان محترمی (کاظم قره‌بکر) پاشانك شرق جبهه‌سی یتیملری ایچون تأسیس ایتمش اولدیغی مؤسسه، لزومنی ادعا ایتدیکمز منطقه مکتبلرینك فیضلی بر اورنکی‌در. منطقه مکتبلرینك مملکتده نه عظیم بر انقلاب تمدنی یاپه‌جقلرینی تقدیر ایده‌بیلمك ایچون شرق جبهه‌سی یتیملرینك بوکونکی حاللرینی کورمك و بونی اسکی حاللریله مقایسه ایتمك کافیدر . ناصل‌که یدی سنه اول بر تصور اوله‌رق ایلری سوردیکم لیلی منطقه مکتبلری فکری، شرق یتیملرینی کوردکدن صوکره بنده صارصیلمز بر ایمان حالنی آلدی . تمنی ایده‌رم‌که بو فکر ، هرکسده بر قناعت حالنی

آلسون وهر لوا داخلنده بو کبی مؤسسه‌لر کشادینه باشلانیلسون . بو مکتبلر ، دوشونیلن شرائط دائره‌سنده آچیلیر ومطلوب طرزده دوام ایتدیریلیرسه. بش‌اون سنه صوکره، مملکتك عرفانی، اقتصادی واجتماعی بویوك بر انکشاف واعتلا کوستره‌جکنده شبهه یوقدر .

یکی تورکیانك معارف عمده‌سی، تربیهٔ ابتدائیه‌ده عمومی بر وحدت ، تحصیلك متعاقب دوره‌لری ایچون‌ده موجود و یا یکیدن کشاد ایدیله‌جك‌اولان مکتبلری پروغرام و ماهیت اعتباریله مملکتك احتیاجاتنه کوره آییرمق اولمالیدر . مکتب ومدرسه ایکیلکی آرتق تاریخه انتقال ایتملیدر . ابتدائی تحصیل‌ده وحدت تأمین ایدیله‌رك مدرسه‌ده طبیه ، مهندسخانه ، ادبیات ، حقوق فاکولته‌لری کبی اختصاصی مؤسسه اولمالیدر. بو کون مملکتمز اك چوق اقتصادی و عملی فردلره یعنی ایش آدملرینه محتاجدر ، کویلولرك صاپان دمیرینی یاپه‌جق . آیاق قابی دیکه‌جك اك ابتدائی صنعتکارلر مفقود ، زراعتمز قرون وسطی درجه‌سندن بیله کیری ، اقتصادیاتمز تماميله یابانجیلره مودوع ایکن ، تحصیل ایچون کویندن ، قصبه‌سندن کلن چوجوقلره فرانسه‌نك‌ادبیاتنی ، (داروین)ك منشأ انواع نظریه‌سنی ، (هه‌کل) ك (انسان ــ مایمون) غریبه‌سنی ، عربلرك تثنیه ضمیری اوله‌رق نیچون (هما) دیوب (هم) دیمدکارینی، فرعونك‌ایمانله کیدوب کیتمدیکنی ، (سامری) نك یاپدیغی بوزاغی نك سس چیقاروب چیقارمادیغنی حضرت صالحك دوه‌سنك قولاقلرینك آلتوندن ویا کوموشدن اولدیغنی اوکرتمکه چالیشمق، صاف ذهنلری بو کبی‌شیلرله یورمق وبوغمق آغلانه‌جق بر فجیعه‌در .

بزی یوکسلته‌جك وقورتاره‌جق معلومات نه لامارتینله آلفونس

دوده‌نك مقایسی ، نه (داروین) نظریه‌سی نه‌ده (هه‌كل) ك انسانك مایمونه تكامل ایتدیكی یولنده‌كی ادعاسنی تأیید ایچون ایكیسی آره‌سنده تصور ایلدیكی مخلوقاتك اسملری نه‌ده اسقولانیك خرافه‌لریدر. مملكتی یوكسلته‌جك معارف ، چوجوقلرمزی حیات مجادله‌سنه قارشی هر خصوصده تجهیز ایده‌بیلن معارفدر. یارینه حاكم اوله‌بیلمك و مملكتی كیتدكجه یوكسلتمك آنجق كویدن باشلامق اوزره محتاج اولدیغمز ساحه‌لرده عرفانی، اقتصادی و اجتماعی اساسلی بر انكشافله تحققایدر. حیاتی احتیاج، فكری زینته، حیاتی لزوم ذوقی سوسه ترجیح ایدیلمزسه اوكره‌تیلن شیلر عموم حسابنه منفعتدن زیاده مضرتی. اوكره‌نن فردلر ایچون ده باعث سعادت اولمقدن زیاده عامل فلاكت اولمنی استلزام ایدر. شو حالده یكی توركیانك معارف پروغرامی ، ملی حرث ، مدنی حیات پروغرامی اولمالیدر.

ختام

فهرست

مفصل تورك تاريخی

ایکنجی کتاب

طبعی ختام بولمق اوزره اولان بو جلدله اصل تورك تاریخنه کیریلمشدر .
بو جلدك مباحثی شونلردر : ملی دستان ـ تورکلرك منشائی ـ طاغلیلر ـ قویونلولر ـ قویونلو دولتنك ادوار شوکت و استیلاسی ـ قویونلو دولتنك انحطاطی ـ قویونلو دولتنك انقسامی ـ شمالی قویونلو دولبی وعاقبتی ـ جنوبی قویونلو دولتی وعاقبتی ـ چینده قویونلولر ـ اولوغ هان خانلنی ـ چاعو خانلنی ـ له آتنغ خانلنی ـ غربده قویونلولر ـ هونلر ـ آق قویونلولر، افتالیتلر ـ طوغولولر ـ ووهوانلر ـ سیه‌ن پیلر ـ جوجنلر ـ آوارلر ـ بویوك یوئه چیلر ـ
اوچونجی و دردنجی جلدلرده پیدرپی نشر اولنه‌جقدر .

اسلام تاریخی

قبل الاسلام عرب تاریخندن باحث اولان برنجی کتاب انتشار ایتمشدر .
بو جلد ، شو مبحثلری محتویدر : عربستانك وضعیت طبیعیه‌سی ـ محیط ارضی اعتباریله عربستان ـ جزیرة العربده ساکن قبائل ـ سامی قوملر ـ قبل الاسلام عرب تاریخنك ادواری ـ عرب بائده ـ عمالقه عربلری (حمورابی دولتی) ـ شاسولر ـ عادقومی ـ ثمود قومی ـ طسم وجدیس عربلری ـ ایدوما واسکی سکنه‌سی ـ انباط دولتی وپترا شهری ـ نبطیلرك لسان ویازیلری ـ تدمر دولت ومدنیتی ـ تدمر خرابه‌سی ـ عربستانك شمالنده‌کی امم متفرقه ـ مصریلر، عربلر ـ آثوریلر، عربلر ـ ایرانیلر ، عربلر ـ جنوبی عربستان ـ معینیه دولتی ـ سبأ دولتی ـ حمیریه دولتی ـ یمن‌ده جشیلر ـ یمن‌ده خرستیانلغك نشری تشبثی (وقعهٔ فیل) ـ یمن‌ده‌کی اقیال واذواء ـ جبانیلر وقتابانیلر ـ قریلر، حضرموتیلر ـ یمن مدنیت قدیمه‌سی ـ عدنانیلر ـ یمن خارجنده دول قحطانیه ـ بنی غسان دولتی ـ بنی لخم دولتی ـ بنی کنده امارتی ـ امرئ القیس ـ صنعا عربلری ـ مکهٔ مکرمه تاریخی ـ مدینهٔ منوره تاریخی
دیکر جلدلرده پیدرپی نشر اولنه‌جقدر .

تاریخ ادیان

اوچ بیوك جلددن مركب اولان بومهم اثرك انتشار ایدن برنجی كتابی مباحث آتیه‌یی محتویدر : علم ادیان ، فلسفهٔ ادیان - علم ادیانك ظهور و انكشافی تاریخچه‌سی - علم ادیانك عالم اسلامده وضعیتی - دین، بر علم مخصوص موضوعی اوله‌بیلیرمی ؟ - (دین) ك ماهیتی - دینلرك تصنیفی - علمای اسلامه كوره دینلرك تصنیفی - بشریت ایچون دینك لزومی - تهئیزم، آته‌ئیزم ، مونوته‌ئیزم ، پولیته‌ئیزم ، هانوته‌ئیزم - حیات دینیه‌نك ابتدائی اشكالی - آنیمیزم نظریه‌سی حقنده انتقاد - ناتوریزم - ناتوریزم نظریه‌سنك انتقادی - فه‌تیشیزم - توته‌میزم و تاریخچه‌سی - توته‌می حیوان و انسان - توته‌میزمك كونی سیستمی وجنس مفهومی - فردی توته‌م وجنسی توته‌م - توته‌میزم حقنده‌كی نظریه‌لر و بونلرك انتقادی - توته‌میزم حقنده دوركایم نظریه‌سی - توته‌می مانا فكرینك منشائی - آفریقاده‌كی وحشی قوملرك دینی - جنوبی آفریقا اقوامی دینلری - مركزی افریقا قبیله‌لری دینی - شمالی آفریقاده دینلری - آمریقا اقوام ابتدائیه‌سی دینلری - اوقیانوس اهالیسی دینلری - چینده دین - بیوك و كوچوك كینغلر - سینیزم - قونفوچیوس، حیاتی ومذهبی - لاعوتسه و تاعوته‌كینغ - تاعوئیزم - چینده بودیزم - چین فیلسوفلری - ژاپونیالیلرك دینی .

دیكر جلدلرده یاقینده نشر ایدیله‌جكدر .

~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~